413

Michel Mohrt

ÎNCHISOAREA de la malul mării

Michel Mohrt (n. 1914) cunoaște totul despre tehnica modernă a romanului, dar cunoaște încă și mai bine virtuțile narațiunii clasice și le datorează cele mai frumoase reușite. ÎNCHISOAREA DE LA MALUL MĂRII (1961) este un roman de aventuri conceput cît se poate de răspicat în tradiția operelor similare ale veacului al XIX-lea.

JACQUES BRENNER

EDITURA UNIVERS



GLOBUS

Lei 14

4



MICHEL MOHRT

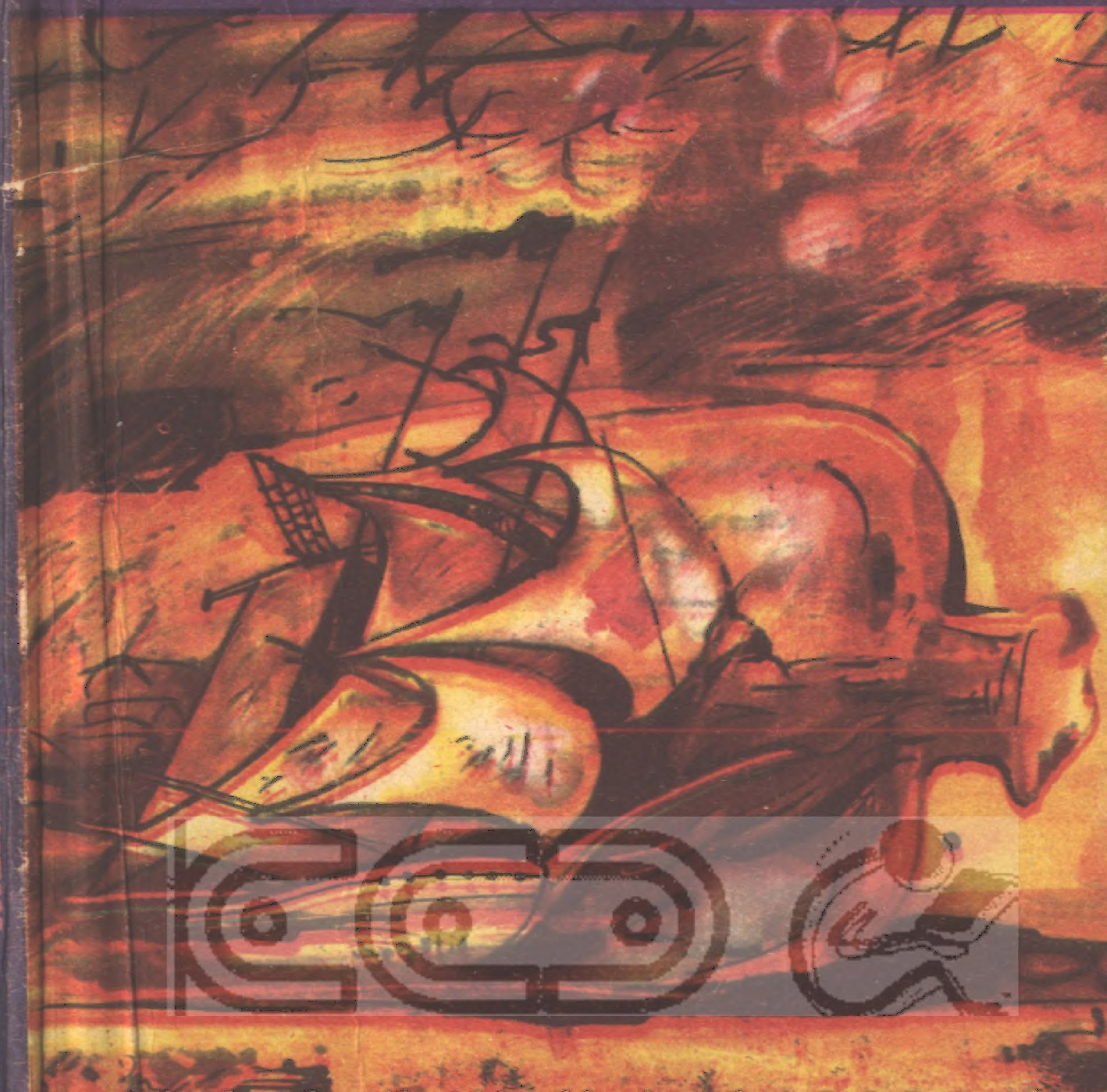
ÎNCHISOAREA de la malul mării

1985

MICHEL MOHRT

ÎNCHISOAREA de la malul mării





COPERTA COLECȚIEI DE ION STATE
Grafica: Nicolae Sârbu. Ilustrația copertei: Mircea Dumitrescu

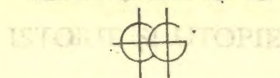
MICHEL MOHRT
LA PRISON MARITIME



COPERTA COLECŢIEI DE ION STATE
Grafica: Nicolae Sârbu. Ilustraţia copertei: Mircea Dumitrescu

MICHEL MOHRT
LA PRISON MARITIME

GLOBUS



Michel Mohrt

ÎNCHISOAREA de la malul mării

Traducere
de
ANCA BOGDAN-RUSESCU
Prefaţă
de
NARCIS ZĂRNESCU

EDITURA UNIVERS

Bucureşti
1985

ISTORIE ȘI UTOPIE

CĂRȚILE SÎNT FRAGILE aisberguri plutind în derivă pe mările istoriei. Într-adevăr, o expediție organizată în labirintul bibliotecii sau pe coastele abrupte ale ficțiunii poate fi la fel de fascinantă și plină de primejdii ca aventura argonauților. Borges și Malraux — două embleme, două modalități de explorare, descifrare și transcriere a lumii, două modalități narative, două continente. O singură iubire — cartea! O singură „fata morgana" — cartea, de care te îndepărtezi, pe măsură ce te apropii. Cartea — un labirint, o lume de cuvinte... Dar fiecare cuvînt, fiecare sens, fiecare pagină este o potecă, o ieșire, un canal, o trecătoare către marele, utopicul labirint al Bibliotecii. O trecătoare către Atlantidele istoriei. Un aisberg. Da, cărțile sînt fragile și transparente aisberguri plutind în derivă pe mările istoriei. Iar acea porțiune invizibilă, acel procent — „3/4" — fascinează ca un destin neîmplinit. Așadar — Michel Mohrt, *Închisoarea de la malul mării!*

Fragmentul „vizibil" al cărții, acel „1/4" dintr-un volum pe care îl scormonești cu privirea cîteva ore, cuprinde amintiri despre „anii de ucenicie", o călătorie plină de peripeții pe mare — din Bretania în Irlanda și înapoi —, o „cruciadă" (ratată!) în numele valorilor celtice, un proces politic, cîteva iubiri și cîteva regrete. Aceasta ar fi — aparent — rețeta de preparare a cărții. Partea „invizibilă" a cărții-aisberg — ascunde, însă, peste 2000 de ani de istorie... Celții, veniți pe lume în mileniul I î.e.n., undeva în Europa de vest, migrînd de la gurile Rinului și Vistulei în

Italia de Nord și în Peninsula Iberică, exilîndu-se în Dacia, Asia Mică, Ucraina, supraviețuind aproape ca o amintire, ca un dor incendiar în Bretania, Irlanda și Scoția.[1] Celții, creatorii culturii La Tène (sec. 5 î.e.n. — 1 e.n.), ai minunatelor aventuri ale regelui Arthur și ale cavalerilor Mesei Rotunde. Celții, despre care au scris Hecateu din Millet, Herodot, Caesar și mulți alții, se află „îngropați" acolo, la temelia cărții. Nu de puține ori, de-a lungul istoriei, cetățile s-au ridicat deasupra altor cetăți. Sub fiecare civilizație agonizează etern o Atlantidă!

Cartea lui Michel Mohrt s-a născut dintr-o frustrare, dintr-o simțire adînc rănită de nedreptățile istoriei, dintr-o lucidă și neputincioasă conștiință națională, dintr-o dramatică înțelegere și nevoie de origini, de rădăcini. Aceeași îndoială, aceeași speranță s-au zbătut în 1907 și în gîndul lui Joyce: „Este oare această țară (Irlanda, n.n.) hărăzită să-și recupereze într-o bună zi vechiul ei rang de Grecie a Nordului? Este oare mentalitatea celtică, la fel cu cea slavă, cu care seamănă în atîtea aspecte ale ei, hărăzită să îmbogățească conștiința civilizației cu noi descoperiri și revelații? Ori poate că lumea celtică, cele trei națiuni celtice pe care națiuni mai puternice le-au deportat pe țărmurile apusene ale continentului, pe insulele cele mai îndepărtate ale Europei, vor fi pînă la urmă azvîrlite în ocean, după lungi secole de luptă?"[2] Scepticismul lui Joyce va fi contrazis însă de întreaga sa operă. Capodoperele spiritului celtic au înfrînt încă o dată vitregiile istoriei. În schimb, Hervé — personajul-narator din romanul lui Michel Mohrt — își

[1] H. Hubert, *Celții și expansiunea celtică pînă în epoca La Tène* (1932), tr. rom., Buc., 1983; D. Berciu, *Lumea celților*, Buc., 1970.

[2] J. Joyce, *Irlanda Isola dei Santi e dei Savi* in *Secolul XX*, 4, 1982, trad. A. Ionescu.

privește de cele mai multe ori marea aventură a vieții sale — care ar fi trebuit, de fapt, să-l marcheze definitiv — cu ochiul zîmbitor-șugubăț al lui Creangă sau Mark Twain. Este adevărat, însă, pe de altă parte, că de istorie trebuie să ne despărțim rîzînd.

Michel Mohrt nu are vocația tragicului, deși îi place uneori să pozeze în Chateaubriand-smulgînd-din-sine-memoriile-de-dincolo-de-mormînt. Eroilor săi chiar le rezervă un destin nedemn, antieroic. Olivier de Kersangar, descris ca un Don Quijote al mării sau ca un Olandez Zburător, nu reușește să moară în luptă ca legendarul Cuchulaïnn, cîntat de irlandezi în ciclul din Ulster. Olivier, sublim pe o mare în furtună, devine în închisoare sau în fața juraților, la proces, un ridicol „soldat fanfaron". La rîndul ei, Lady Cecilia va fi nu o parodie a Brunhildei sau a reginei Medb din ciclul de legende amintit, ci mai degrabă o soră mai mică a contesei Sanseverina, imaginată de Stendhal (v. *Mănăstirea din Parma)*. Înrudit cu adolescenții fragili și puternici ai lui Jack London sau Joseph Conrad, Hervé, tînărul însetat de libertate ca Fabricio del Dongo, va reuși să-și piardă doar castitatea, la care ținea atît de mult, dar nu va putea ajunge un zguduitor Ucenic Neascultător. În final, întreaga înțelepciune morală a lui Hervé-povestitorul se reduce la o singură frază, semnată parcă de André Gide, teoreticianul „actului gratuit" și al permanentei disponibilități: personajul are doar... „o idee temerară și gratuită despre existență".

Așadar, *Închisoarea de la malul mării* este istoria unei claustrări și a unei eliberări. Hervé, elevul cuminte și pur, pentru care colegiul Bon Pasteur este o adevărată Bastilie; Hervé, cavalerul cauzelor pierdute (sudist, iacobin, carlist, vendean, de ocazie!), inițiat în tainele celtismului de abatele Guern, supranumit Marele Foc; Hervé, subjugat de perso-

nalitatea legendarului Olivier de Kersangar sau de nurii Ceciliei, va evada în cele din urmă din „închisoarea" celtomaniei sale, cu ajutorul scriitorului sceptic şi extravagant, Arthur Saint-Arthur. Mereu nehotărît, muşcat de îndoieli şi spaime, gata oricînd să amîne o acţiune, Hervé posedă o bine pusă la punct... „artă a fugii". El fuge de la Lesguivy, de sub autoritatea bunicului; fuge de la Ballinajoy, din braţele Ceciliei; fuge de Iris şi Jennifer; fuge din prezent în trecutul crepuscular, în fabulosul şi utopicul tărîm al celţilor... Paradoxal, Hervé fuge de locurile sigure, liniştite, încercînd să-şi găsească adăpost numai pe corăbiile naufragiate, pe epavele eşuate. El îşi asumă doar misiunile ratate, gratuite, imposibile, lipsite de orice şansă de reuşită.

Desigur, cartea lui Michel Mohrt poate fi citită şi ca o replică dezabuzată dată romanului gotic sau *Şuanilor* lui Balzac. Dar dincolo de *comédie* se află *comedia,* transcrisă în filigran, a unei epoci (aproximativ deceniul 3—4— al secolului XX!), în care republicani, autonomişti şi extremişti se războiesc pentru identitatea şi drepturile Bretaniei. Explozia naţionalistă a unui grup minoritar şi extravagant, desenată în maniera coroziv-caricaturală a lui Daumier, este fundalul pe care se desfăşoară seria de iniţieri ale lui Hervé: în mit şi istorie de către abatele Guern; în misterele mării şi ale luptei de către Olivier de Kersangar şi Tugdual; în dragoste de către Lady Cecilia, Jennifer sau Iris; în politică, „savoir vivre" şi literatură de scriitorul Arthur Saint-Arthur. Călătoria pe mare a lui Hervé, adevărată coborîre către origini, este ea însăşi o iniţiere în secretele existenţei. În acest scenariu, corabia joacă rolul Rosinantei sau al avionului lui Saint-Exupéry: ea reconstituie centaurul primordial, barca mitică — Argo — a argonauţilor şi, în acelaşi timp, este un instrument de explorare şi cunoaştere, de transscriere a propriului destin în cartea infinită a lumii.

Cavalerii... „Regelui Arthur" — Olivier, Hervé, Lady Cécilia, Tugdual — au, se pare, o triplă misiune: să recupereze un spaţiu „invadat" — insulele Beniget, revendicate de pescarii englezi; să fure un tablou de Burne-Jones — simbol al spiritualităţii celtice, recucerite — de la National Gallery din Londra. (În acest sens, se poate face o remarcă interesantă legată de rădăcina *herw,* pe care o aflăm în numele Hervé sau Erwan, şi care înseamnă în limba chimrisă, limbă de tip celtic, „tîlhărie", „furt"!); să transporte arme în Bretania, în vederea organizării luptei pentru eliberarea „ţării" de sub tutela franceză. Lupta „navală", furtul tabloului, debarcarea lăzilor cu arme, noaptea, pe coasta franceză, sînt adevărate scene de gen, zugrăvite cu o pensulă flamandă.

Dar pentru o înţelegere globală şi profundă a cărţii, personajele şi destinul lor, istoria şi jocurile simbolice trebuiesc raportate în permanenţă la cele două motive centrale ale romanului — marea şi călătoria.

Marea este unul din marile teatre, pe scena căruia se joacă istoria. Aici, pe mare, s-au cîştigat şi s-au pierdut imperii. Aici, omul a reuşit să-şi măsoare mizeria şi măreţia condiţiei sale. Aici, istoria a naufragiat de nenumărate ori: Salamina, războaiele punice, Lepanto, Trafalgar, Cartagina, Pearl Harbour. Marea, cîntată de Homer şi Virgiliu, de Lautréamont şi Saint-John Perse, este un palimpsest: sub hieroglifele valurilor, în adîncuri, se macerează triremele romane şi drakkarele normande, galerele veneţiene şi galioanele portugheze — istoria şi „amintirile despre viitor".

„Marea pentru romancieri — spunea Jean Bart — este acel gigantic teatru unde se agită toate pasiunile omeneşti modificate prin o existenţă excepţională". Ea este „o mamă care hrăneşte, o a doua patrie, un obicei, o pasiune... şi cîteodată încă, ea este sclavia, exilul, închisoarea, moar-

tea !..."[3] *Închisoarea de la malul mării* este şi un imn păgîn înălţat mării. De undeva, din imensa bibliotecă a lumii răsună acordurile ample ale muzicii camusiene: „Mare nesfîrşită, pururi curată, pururi fecioară, tu şi cu noaptea sînteţi religia mea! Marea ne spală şi ne satură în braţele ei sterpe, ne eliberează şi ne ţine în picioare. [...] Întotdeauna mi s-a părut că trăiesc în largul mării, primejduit, în inima unei fericiri regeşti". (1953)[4] Jean Bart, Camus, Michel Mohrt se întîlnesc, „călăuzind singurătăţi/de mişcătoare valuri".

Trăirea n-ar fi devenit amintire, senzaţiile disparate ale lui Hervé nu s-ar fi prefăcut în destin, ordinea povestirii însăşi n-ar fi fost posibilă fără discontinuitatea experienţei, fără tensiunea călătoriei. Condiţia umană chiar nu poate fi concepută în afara dimensiunii odiseice. Deoarece — după cum remarca Gabriel Marcel — „O ordine terestră stabilă nu poate fi instaurată decît dacă omul păstrează o conştiinţă ascuţită a condiţiei sale itinerante".[5]

Călătoria lui Hervé pe mare (Lesguivy — Irlanda — Cornouailles) este desigur şi o călătorie mentală, cum ar spune Henderson, regele ploii, personajul lui Saul Bellow[6], o călătorie către sine însuşi.

De la Ulise la Don Quijote, de la Ishmael (Melville) la Leopold Bloom (Joyce), de la „călătorii" lui Panait Istrati, Radu Tudoran sau Felix Aderca pînă la călătoria-iniţiere (Fănuş Neagu, Nicolae Breban, Mihail Diaconescu) sau odiseea nostalgic-ironică, regizată cu accente, uneori felliniene,

[3] J. Bart, *Jurnal de bord*, Buc., 1901, cap. III.
[4] A. Camus, *Eseuri*, Univers, Buc., 1976, trad. M. Morariu, p. 167—168.
[5] G. Marcel, *Homo viator. Prolégomènes à une métaphysique de l'espérance*, Paris, 1963, p. 5.
[6] S. Bellow, *Henderson, the Rain King*, New York, 1959, p. 82.

de Modest Morariu — peste tot, geografia dezvăluie în filigran grafia gîndului, a conştiinţei, pentru că *o călătorie* este în primul rînd „drumul care duce de la încercarea în limitele opacei realităţi eterogene [...], pentru individ lipsită de sens, la limpedea cunoaştere de sine".[7] De altfel, condiţia noastră umană este în mod esenţial itinerantă — după gîndul lui Origene (*Omilia* 7, 5). Opera — la fel ca preaomeneasca noastră condiţie — este continuă căutare. Căci pentru un creator nu capodopera — „finită", eliberată, anonimă — este importantă, ci tocmai această dramatică, istovitoare, disperată, plină de speranţă şi izbăvitoare modelare a ei. Acest drum „golgothic" către capodoperă dezvăluie întreaga măreţie a actului creator. „Opera mea nu-i decît un exerciţiu" — afirmă Hoffmanstahl şi Kafka, Rilke şi Valéry. Se pare că, totuşi, „fiecare carte urmăreşte nonliteratura, ca esenţă a ceea ce iubeşte şi ar vrea pătimaş să descopere".[8] Cartea lui Michel Mohrt se lasă uşor circumscrisă acestei zone „albe", căci ea nu este nici roman, nici jurnal, nici poem în proză, nici un snop de amintiri sau antimemorii. Un mozaic, un fragmentarium, un exerciţiu de stil, *Închisoarea de la malul mării* se citeşte mai întîi ca o căutare a cărţii, cu tot ceea ce implică o asemenea expediţie pentru cucerirea inefabilului: rătăcire, adevăr, derută, bucurie, naufragiu, speranţă. „Închisoarea" însăşi devine un simbol al cărţii, în care realitatea îşi ispăşeşte „vina" de a fi, de a continua să existe dincolo de operă, de ficţiune.

Călătoria în timp — prin amintire — recuperează trecutul şi re(con)stituie călătoria „reală", „adevărată", spaţială. Aparenta dedublare (Hervé-povestitor şi personaj;

[7] G. Lukács, *Teoria romanului*, tr. rom., Buc., Univers, 1977, p. 85.
[8] M. Blanchot, *Spaţiul literar*, tr. rom., Buc., Univers, 1980, p. 280.

Hervé cel tînăr și Hervé cel bătrîn etc.), permanenta alternare a narațiunii între planul memoriei afective și planul trăirii se „alterează" treptat: „jocul secund" al povestirii își pierde ritmul, se topește în ritmurile „jocului" ontic; Hervé — bărbatul matur, singuratic și înțelept — se eliberează de Timp și se îmbarcă din nou în destinul furtunos al adolescentului-Hervé, cicatricile se deschid, cumpătării îi ia locul pasiunea, gustul aventurii și al riscului. Într-adevăr, Hervé se eliberează de timp, de *prezentul* său neeroic, tern, dar spre a intra în timpul memoriei, al narațiunii. De aceea, călătoria lui Hervé pe mare este simultan și o călătorie prin timp, o cruciadă utopică pentru recucerirea istoriei bretone, o încercare pasionat-candid-ironică de recuperare și renaștere a unei revolute epoci eroice. Un eșec donquijotesc, petrecut sub orizontul sublimului. Privită dinspre prezent — pare a spune Michel Mohrt — istoria se transformă nu de puține ori în utopie. O ipoteză romantică: memoria intelectivă și afectivă, circuitele psiho-sociale, sistemul informațional al unei civilizații — pe scurt — conștiința colectivă, concretizată în bunuri materiale și spirituale, în relații axiologice, supune istoria unui proces alchimic. Istoria se face treptat utopie. Este de-realizată. Marile evenimente, marile naufragii, înfrîngerile și victoriile devin legendă, imaginar. În carte, în stampă, în document, are loc „transsubstanțierea" istoriei. Moartea, iubirea, speranța stau închise în hieroglife. „Frumoasa adormită" — Istoria — îl așteaptă pe Făt-Frumos. Privită dinspre litere și semne, istoria pare a fi ireală. Pare. Căci semnele tăcute din cronici pot oricînd să se întrupeze, să înarmeze brațe, să întărească inimi. Și tocmai aici rezidă, credem, misiunea unei cărți: ea trebuie să demonstreze și să convingă că „irealul" este o forță, că puterea (re)generatoare a istoriei — asemeni luminii — nu o poți atinge și pipăi. Ea îți

preexistă și îți supraviețuiește întru eternitate. Lumina istoriei te călăuzește chiar dacă... „icoana stelei ce-a murit / Încet pe cer se suie. / Era pe cînd nu s-a zărit. / Azi o vedem și nu e". (Eminescu)

În acest sens, devine evident că — fără a fi o capodoperă — cartea lui Michel Mohrt este plămădită din aceeași nostalgie, sfidare, revoltă ca și scrierile lui Swift și Sheridan, Edgeworth și Carleton, Lover și Lever, Wilde și Shaw. Dacă nostalgia-sfidare-revoltă este tipică tuturor exilaților din istorie, entuziasmul și exaltarea romantică, de care suferă Olivier de Kersangar, Hervé, Marele Foc sau Lady Cecilia, par provocate de microbul organizațiilor, al ligilor și societăților, care invadaseră Irlanda și Anglia către sfîrșitul secolului al XIX-lea. „Stejarul Alb" aduce în multe privințe cu Liga Gaelică, cu Societatea Pan-Celtică sau cu Societatea Literară Națională Irlandeză. După cum blazarea candid-ironică a lui Hervé-povestitorul amintește de refuzul lui Stephen — personajul lui Joyce — de a participa la mișcarea de renaștere națională: „Strămoșii mei și-au lăsat deoparte limba lor pentru a se lega de alta... Doar nu-ți închipui că am de gînd să plătesc cu viața și cu ființa mea datoriile în care s-au vîrît ei ?... Naționalitate, limbă, religie. Eu n-am de gînd să mă las prins în plasa lor".[9] Dar dacă Joyce și-a scris întreaga operă cu gîndul la vechea Irlandă, caligrafiind însă „o imagine a Irlandei *moderne*, o imagine în care ceea ce fusese local reînvie, o dată pentru totdeauna universalizat"[10], Michel Mohrt — în schimb — deși își cenzurează ironic nostalgiile, nu renunță definitiv la ele, lăsîndu-le să plutească în derivă pe mările memoriei și ale

---

[9] J. Joyce, *A Portrait of the Artist as a Young Man*, New York, 1964, p. 203.

[10] Raymond J. Porter, „*Oglinda spartă*" — *Joyce și imaginea Irlandei* în *Secolul XX*, 4, 1982.

speranţei. Joyce vorbea de o „Irish Revival", Michel Mohrt nu spune nimic despre o posibilă renaştere bretonă. Astfel, corabia *Regele Arthur*, ridică ancora şi părăseşte apele teritoriale ale istoriei; aventurile şi sacrificiile lui Olivier, Tugdual şi Hervé se topesc în culorile irizate ale legendei. Istoria dispare undeva, dincolo de orizont. Rămîne doar povestirea. Iată, aşadar, cei doi timpi în care funcţionează cartea lui M. Mohrt şi, de fapt, orice text. Ecluzele textului se închid şi se deschid, alternativ, lăsîndu-ne să zărim cînd chipul istoriei, cînd pe cel al ficţiunii. În spaţiul imaginarului, „jocul secund" al povestirii îşi împleteşte ritmurile cu „jocul" ontic, cu fluxurile irepresibile ale realului. Într-un fel, textul este o cochilie, un ghioc, în care se aud încă valurile unei mări real-ireale.

Schema povestirii, aventurile personajelor, mimează (parodiază ?) mitologia celtică: ciclul din Ulster, ciclul lui Finn sau al eroilor din Leinster. Hervé, asemenea eroilor legendari — Arthur, Bran, Cuchulainn, Connla sau Oisin —, atras de către o frumuseţe misterioasă (Lady Cecilia etc.), călătoreşte într-o „corabie magică" *(Regele Arthur)* către Irlanda. La rîndul lor, celelalte personaje — Olivier de Kersangar, Tugdual, abatele Guern, Arthur Saint-Arthur — par ipostaze ale lui Manannan, zeul mării şi al morţilor, care conform tradiţiei îl primeşte şi-l iniţiază pe erou.[11] După ce petrece cîtva timp — poate o eternitate ? — în această companie fermecătoare, eroul, deci şi Hervé (care este mai degrabă un antierou !), incendiat de nostalgii, bolnav irecuperabil de dorul de patrie, se întoarce spre a muri acasă, la fel ca fiul de împărat, plecat odinioară în căutarea „tinereţii fără bătrîneţe şi a vieţii fără de moarte". Hervé nu va muri însă, ci îşi va consuma existenţa-agonie mic burgheză

[11] *Cf.* H. Hubert, *op. cit.*, p. 433—434.

pînă în clipa cînd va „renaşte"... într-o carte: *Închisoarea de la malul mării*. „Cavalerul" Hervé (în dispăruta limbă chimrisă *ar-wain* însemna conducător !), ca un alt Tristan va descoperi după un război de... treizeci de ani cu sine însuşi că unica Izoldă, pură şi nepieritoare, reală şi intangibilă, necesară ca o utopie, rămîne cartea sau calea — Dao — care duce către tărîmurile ei de „dincolo". Numai de aici, din această „închisoare", care este textul, se poate zări marea. Numai de aici, din acest spaţiu stabil, închis, limitat — un adevărat reper, un punct de sprijin real — infinitul devine posibil.

Biblioteca — această orgă fabuloasă, în care se zbate respiraţia universului — stă de pază neclintită la fruntariile realităţii şi ale Istoriei.

NARCIS ZĂRNESCU

Lui Raymond şi Janinei Barbey

Unele călătorii, o știți și voi, par a fi anume făcute să ilustreze viața însăși și-i pot servi drept simbol existenței.

Conrad, *Tinerețe*

CAPITOLUL I

JAWLUL

ÎN 1923, PE LA ÎNCEPUTUL lui iulie, navigatorii semnalară prezența *Regelui-Arthur* în porturile Mînecii și ne-așteptam și noi să-l vedem apărînd zilele astea în golful Lesguivy. Într-o bună dimineață, de sus de pe terasa grădinii, am avut surpriza să văd corabia ancorată în largul La Palud-ului. De-atîtea ori o desenasem pe marginea caietelor de școală încît i-am recunoscut dintr-o privire coca albă, cele două catarge zdravene, arborele de bate-pupa ușor înclinat, giganticul baston de bompres țîșnindu-i drept din trup, susținut de subarba coloanei, echea trecînd pe deasupra bancului de cart... Fără-ndoială că *Regelui-Arthur* îi lipsea grația zveltă a iahturilor de agrement ancorate în port, părea însă mai solid, gata să-nfrunte orice vreme. Un pavilion francez flutura la catargul artimon, iar altul alb, în vîrful arboretului.

Ceva se mişcă pe vapor în dreptul intrării în cabină. Ca să pot vedea mai bine ce se petrece la bord, am dat fuga să caut binoclul bunicului, un binoclu vechi, Zeiss-Ikon, pus bine într-un toc din antilopă şi învelit în piele de căprioară, pe care nu dădea nimănui voie să pună mîna, făcea excepţie doar cînd erau concursurile de regată ori alte mari ocazii şi, sprijinit cu coatele de balustradă, m-am instalat la postul meu de observaţie de pe terasă. Am văzut urcînd pe punte un om. În urma lui a apărut un dulău mare, negru, care deodată s-a năpustit la el. Omul şi animalul se luptară aşa corp la corp pînă cînd, într-un sfîrşit, cîinele s-a lăsat din nou pe cele patru labe şi-a zbughit-o scuturînd ceva în bot: şapca stăpînului. Acesta a pornit-o la fugă după cîinele ce ţopăind de-a lungul punţii, se-ascundea după acoperişul rufului, sărea peste colacele de parîmă, de nu puteai pune mîna pe el. Priveliştea acestui joc surprins de la mai bine de-o milă depărtare, pe o corabie cît una de jucărie, pierdută pe întinderea apelor, avea în ea ceva fragil şi graţios care mă fascina. În fine, omul şi-a recăpătat şapca, iar cînd şi-a îndesat-o cu amîndouă mîinile pe cap, cu cozorocul tras pe ochi, l-am recunoscut. L-am văzut cum a încălecat balustrada şi a sărit în barca ancorată de-a lungul vasului. Şi-a chemat cîinele. Acesta i-a dat ascultare fără multă grabă. În picioare, în barcă, cu riscul de a cădea în apă, căpitanul a apucat dulăul de piept şi-a încercat să-l tragă de pe punte. Îl apucase oare prost? era cîinele prea greu? ori un val mai mare a izbit barca de coca *Regelui-Arthur?* În orice caz, pierzîndu-şi echilibrul, căpitanul s-a prăbuşit în barcă, iar cîinele peste el. S-a ridicat deîndată, a dezlegat parîma şi s-a îndepărtat repede cu rama de godiat.

Atunci am pus deoparte binoclul, am alergat la grilajul de la intrare, l-am deschis făcînd clopoţelul fixat pe unul dintre canaturi să sune şi am luat-o în grabă spre port, pe drumul vameşilor, de-a lungul falezei, să asist la debarcarea stăpînului acelui vas şi a cîinelui său. Marinarii, printre care se amestecaseră şi vilegiaturişti şi proprietari de vase, se grupaseră lîngă vechiul zid al portului, dărîmat mai apoi pentru a se face un loc de parcare, cu toată campania de protest pe care am dus-o la acel moment. Demolării zidului i-a urmat desfiinţarea fermecătorului cimitir ce-nconjura biserica din granit roz datînd din secolul al XVI-lea, precum şi alte amenajări de-o contestabilă utilitate ce n-au avut alt rezultat evident decît desfigurarea acestui sătuc de pescari în care m-am născut.

Mai înainte însă de a continua istorisirea acelei zile rodnice în evenimente, ar fi poate cazul să dau de pe acum unele lămuriri privitoare la persoana mea.

M-am născut, repet, în acest sat, Lesguivy, aşezat la graniţa dintre provinciile Léon şi Trégor, în sudul Bretaniei. Mi-am petrecut toată viaţa aici, pe moşia Moghérou, unde a trăit bunicul şi unde se afla şi notariatul de care se ocupa: succesorul lui a transportat dosarele şi arhivele într-o vilă din oraş. Deşi înscris în baroul din Saint-Yvinec timp de cincisprezece ani, n-am pledat decît arare-

ori. Pentru a nu închiria pe mai departe un cabinet ce nu-mi mai era de nici un folos, mi-am dat demisia de cum a izbucnit războiul. Ca vicepreşedinte al Societăţii de Regate din Lesguivy, n-am fost străin de faima acestei competiţii sportive ce an de an, în prima jumătate a lunii august, atrăgea numeroase vapoare de toate felurile în micul nostru port. Într-o zi, în vara lui 1913 — aveam nouă ani pe-atunci — tatăl meu, pasionat de navigaţie, a plecat cu mama într-o plimbare în golf. De multe ori mi-au povestit mai tîrziu marinarii cum vîntul s-a înteţit brusc, iar barca lor a fost văzută naufragiind în largul capului Corbului, fără a mai putea fi salvaţi. Am fost dat atunci în grija preoţilor. Opt ani de zile m-au ţinut închis în Colegiul Bon Pasteur din Brest, acordîndu-mi doar o dată pe lună cîteva ore de libertate pe care le petreceam la corespondenta mea, doamna de Heurteloire, prietenă cu bunica, văduva unui comandant de marină care luptase în Tonkin [1] sub amiralul Courbet. În salonul apartamentului ei de pe strada Amiral Linois, era înfăţişată într-o fotografie nava de război pe care o comandase soţul, căzut în urma atacului piraţilor de pe fluviul Galben, vas ciudat, ceva între fregată şi cuirasat, înţesat de pinteni şi vergi, amintindu-mi ilustraţiile romanelor lui Jules Verne din colecţia Hetzel cu coperţi roşii aurite. Am fost un elev prost datorită mediocrităţii profesorilor pe care i-am avut, bănuiesc. Nu fără greutate şi cu o întîrziere de

[1] Tonkin = veche denumire a Vietnamului de Nord. (N. t.)

pe urma căreia, cred, am avut de suferit toată viaţa, cu puţine zile înaintea celei în care începe această povestire, fusesem în sfîrşit admis la oral la bacalaureatul de filozofie. Voi fi fără-ndoială obligat să dau cititorului mai pe larg amănunte asupra anilor tinereţii mele şi vîrstei ce o am, însă mă grăbesc să revin la acel moment, cînd, sprijinit de zidul portului, aşteptam să văd barca *Regelui-Arthur* trecînd de dig.

Lîngă mine, marinarii vorbeau între ei despre vas şi despre proprietarul lui. Era acolo Tityves şi Lomic Larvor, brigadierul de vamă Scanff, moş Le Goff care îmi echipa vapoarele de jucărie şi pe care mult timp îl confundasem cu omonimul său devenit rege al unui trib sălbatic în povestea lui Jules Sandeau (dar acum, stînd să mă gîndesc, cred că Le Goff nici nu mai trăieşte...)

— Sînt doar doi, spuse o voce : căpitanul şi marinarul, Auguste ; nu-i destul ca să manevrezi un vas de mărimea asta...

— Mai cu seamă pe vreme rea, observă cineva.

— O să angajeze mai mult ca sigur un matelot, spuse prima voce. Ăla o să se ducă în Anglia !

Această frază născu în mine, îmi amintesc după mai bine de treizeci de ani, o speranţă nesăbuită : aceea de a fi ales de căpitanul *Regelui-Arthur* spre a-şi completa echipajul. Visam la un asemenea noroc cînd am văzut-o înaintînd de-a lungul digului pe lady Cecilia uşor de recunoscut după mers şi după eşarfa lung încolăcită în jurul gîtului plutind în urma ei în voia vîntului. Barca depăşi cheiul şi acostă la debarcader. Să-

rind pe mal, dulăul negru, un ciobănesc de Flandra, a alunecat pe piatra udă și ar fi căzut în apă dacă stăpînul nu l-ar fi apucat de dinapoi cu amîndouă mîinile și cu o zmucitură nu l-ar fi pus din nou pe cele patru labe. Căpitanul a aruncat un capăt al parîmei pe care lady Cecilia l-a prins din zbor și l-a trecut printr-un inel. Și l-am văzut noi atunci — spun noi pentru că din toate colțurile portului, oameni curioși priveau această scenă minunată — l-am văzut pe Oliver de Kersangar, stăpînul *Regelui-Arthur*, urcînd pe scara digului, îndreptîndu-se spre tînăra femeie, scoțîndu-și șapca și înclinîndu-se cu un gest energic și respectuos spre mîna pe care ea i-o întindea. Alături, înaintară de-a lungul digului, se opriră să ridice eșarfa căzută, să aprindă o țigară, pornind apoi din nou cu același mers elastic, în vreme ce cîinele negru țopăia prin fața lor, cu coama zbîrlită.

CAPITOLUL II

CĂPITANUL

KERSANGAR FUSESE pentru mine un nume familiar în întreaga copilărie. Mai întîi era numele unui castel situat la întretăierea drumurilor ducînd spre Lannion și Lesguivy, în locul numit

Cochinchine, castel ale cărui turnuri le zăream printre boschetele și copacii din parc, în plimbările ce le făceam duminica cu bunicul. Ne întîlneam ades cu castelanul pornit pe jos în sat să dea o raită prin bodegi și-l priveam uimit pe omul acela îmbrăcat, fie iarnă fie vară, în costum de vînătoare, cu jambierele stropite de noroi, o pană de potîrniche la pălărie. Parcă era un gentilom-haiduc din cei ce jefuiseră ținutul în vremea Ligii.

Bunicul îl saluta degrabă pe contele de Kersangar, ceea ce mă cam irita știindu-i proasta părere despre nobili în general, iar despre acesta în mod special. Dar în ciuda convingerilor sale republicane, bunicul meu avea simțul ierarhiei. Radical ca atîți alți burghezi bretoni (orașele bretone, se știe, au fost iacobine în vremea Revoluției), el afișa un anticlericalism moștenit din secolul al XVIII-lea, lucru ce nu l-a împiedicat însă să-și dea nepotul la învățătură la preoți (din pricina latinei, presupun). Cum era notarul contelui și administrator al proprietăților și fermelor acestuia, se considera pesemne oarecum în slujba lui. Oprindu-se în mijlocul drumului, cu picioarele depărtate, contele își scotea pălăria din postav verde să-i răspundă bunicului la salut ; am și-acum în urechi vocea-i pițigăiată — voce atît de caracteristică oamenilor din clasa lui socială și care te face să-i recunoști fără greș — rostind o frază menită să lege o conversație politică, conversație care de fiecare dată se-mpotmolea iute. Un dialog scurt se-nfiripa cam așa :

CONTELE: „Ce spui, domnule, i-ai văzut pe nemernicii ăia?" Prefăcîndu-se a crede că notarul îi împărtășește prejudecățile, — un mod de a micșora distanța socială ce-i despărțea — contele îl lua astfel martor al comportării nedemne de care dădeau dovadă parlamentarii. „Herriot ăsta, să vezi, o să aibă îndrăzneala să..."

BUNICUL MEU, abia oprindu-se din mers și dînd să-și reia drumul: „Un om remarcabil, cum a mai dovedit-o... !"

CONTELE: „A dovedit?! Ce-a dovedit? Că a întrecut orice măsură! Asta-i tot ce-a dovedit. Îți închipui că o să poată face aici politica de care a trebuit să se lase păgubaș în Alsacia?" (Aluzie la politica Cartelului de care pe-atunci vorbea toată Bretania.)

BUNICUL MEU: „Un excelent administrator... americanii îl apreciază".

CONTELE, sufocîndu-se de indignare și ținîndu-și burdihanul cu amîndouă mîinile: „Americanii? Aha! Ia să..."

Curmînd disputa, bunicul mă trăgea după el și-l auzeam mormăind: „Bețivan bătrîn!... Conte?! Nu mai spune! E conte cum sînt eu... Îl cheamă Prigent și-atît. Un strămoș de-al lui, îmbogățit de pe urma terenurilor cumpărate de la stat, și-a adăugat la numele mic pe cel al moșiei, ca să se deosebească de un văr..."

Poate că autenticitatea titlului de Kersangar este îndoielnică, dar vechimea familiei este certă. Istoria Bretaniei menționează numele unui Prigent de Kersangar printre cei doisprezece nobili trimiși

la rege de stările provinciale[1] și-ntemnițați la 15 iulie 1788 la Bastilia. Eliberați două luni mai tîrziu (și zece prea devreme pentru-a lor glorie) aceștia au fost întîmpinați la întoarcerea în provincie ca niște eroi. Chateaubriand i-a văzut încununați de lauri, îmbrăcați în haine împodobite cu nasturi mari de sidef și hermină pe care era înscrisă trufașa deviză: „Mai bine moartea decît pîngărirea" — deviză ce-o prețuiau mult domnii de la Bon Pasteur, dînd cuvîntului „pîngărire" accepția restrînsă ușor de bănuit.

Ezit să consemnez aici toate zvonurile care circulau pe socoteala familiei Kersangar. Că tatăl lui Olivier nu era tocmai întreg la minte, era un lucru de notorietate publică. Auzisem zeci de anecdote pe seama lui și a excentricităților sale, dar cînd să le povestesc îmi dau seama că le-am uitat de fapt pe toate, cu excepția uneia singure: împopoțonat din cap pînă-n picioare, cu tolba și cu pușca pe umăr, se aruncase odată-n mare de pe digul din Lesguivy și înotase pînă la țărmul aflat la cîteva lungimi de braț, pentru că pusese un rămășag. Contesa, o bătrînică înfofolită în șaluri pe care o vedeam mereu la biserică așezată în același loc, însoțită de cameristă, fusese, după spusele bunicului, foarte frumoasă și umblată prin lume, în tinerețe. Fusese văzută la Dinard, în compania prințului de Galles, devenit apoi Edouard al VII-lea, iar gurile rele vorbeau

[1] *Etats provinciaux* = reuniunea delegaților celor trei stări: clerul, nobilimea și starea a treia, dintr-un ținut în acea vreme. (N. t.)

despre asemănarea fizică dintre Olivier împreună cu fratele lui mai mic și fiii lui George al V-lea. Nu susțineau unii chiar că o pensie îi era vărsată regulat contesei de către Curtea Angliei ? E inutil să mai spun că nu am dat niciodată crezare acestor bîrfe. Cu toate acestea, mă impresionau și îi dădeau figurii lui Olivier de Kersangar prestigiul unei filiații regale, chiar dacă nu tocmai legitime, care, în ochii mei de copil, îl făceau să crească și mai mult. Despre eroul meu însă știam puține lucruri, doar că se angajase voluntar în aviație și că luase parte la lupte în ultimele săptămîni ale Marelui Război (războiul din 1914—1916, vreau să zic). După expresia bunicului, expresie pe care-o folosea, cu dragă inimă ori de cîte ori înfiera comportarea unor boiernași de țară ori băieți de familie din regiune, era un „smintit" : îl admiram și mai mult din cauza asta, temîndu-mă totuși să-l văd înflăcărîndu-se pentru că, pe deasupra, mai era și „mînă spartă". Duminică, la ora aperitivului, îl priveam stînd pe terasa hotelului *Des Vagues*, strîns într-un veston închis la șase nasturi pe care i-l făcuse paracliserul — și mie tot el îmi lucra pufoaicele de molton albastru și pînză roșie, — cu șapca trasă pe ochi (nu șapca aceea albă cu cozoroc din piele, cum poartă yacht-men-ii, gen pe care părea că-l disprețuiește, ci una cu cozoroc de pînză, bordisită cu panglică de mătase, cum au marinarii din marina comercială) trăgînd nădejde că, cine știe, poate mă remarcă printre colegii mei și mă ia cu el pe velier.

Așa încît, în după-amiaza aceleiași zile în care am asistat la întîlnirea de pe chei a eroului meu cu lady Cecilia, m-am hotărît să mă duc cu barca pînă la *Regele-Arthur* și să-mi încerc norocul.

Am pornit-o trăgînd la rame. În picioare în barcă, am făcut înconjurul vasului sprijinindu-mă cu palmele de cocă, am trecut pe sub bompres, apoi sub pupa, unde am citit înscris cu litere galbene pe o placă albă inscripția : *Regele-Arthur*. Nasul îmi ajungea la înălțimea copastiei dar nu mă puteam hotărî să acționez și, pe cînd dădeam să fac cale-întoarsă, capul lui lady Cecilia a apărut în ușa cabinei.

— Hai, urcă la bord, a spus ea.

Cititorul va face pe-ndelete cunoștință cu lady Cecilia. Acum însă mă voi mulțumi doar să spun că era una dintre turistele de vază ale Lesguivy-ului, o „localnică" chiar, de cînd cu doi ani în urmă, prin intermediul bunicului, aceasta cumpărase frumosul castel Rostren ale cărui turnuri acoperite cu viță sălbatică se oglindesc în mare, pe maree înaltă. Conacul a devenit apoi proprietatea unui ordin de călugărițe care l-au pocit, construindu-i alături o aripă în care locuiesc maicile și înțesînd tot parcul cu grote ca la Lourdes ori Sacré-Coeur : ce ironii usturătoare i-ar fi inspirat această profanare bunicului ! Am fost destul de norocos și am putut salva biblioteca castelului, cumpărînd-o, și recunosc că — această achiziție mi-a adus fericirea și pierzania. Timpul pe care l-am petrecut citind și recitind romancierii englezi din secolul al XIX-lea l-aș fi putut folosi la o muncă de erudiție locală, muncă pentru care

eram făcut, da-i cam tîrziu acum, cînd realizez acest lucru. Tare mi-e că influenţa acestei literaturi demodate se va resimţi în paginile pe care am pornit a le scrie, cu atît mai mult cu cît nu cunosc deloc moda de azi. Cred totuşi că şi în această privinţă, ca şi în multe altele, adevărata îndrăzneală constă în a avea curajul să pari retrograd...

Nu pot privi azi turnurile conacului lui lady Cecilia fără o strîngere de inimă. Kersangar-ul a fost jefuit în timpul ocupaţiei şi ars din temelii. Cît despre *Regele-Arthur*, principalul loc al acestei povestiri... ! Nu vreau să anticipez însă spunînd ce soartă a avut. Singur rezistă, intact şi sfidînd anii, solid ca o stîncă bătută de furtunile vînzărilor şi-ale licitaţiilor, ale testamentelor şi falimentelor, biroul dezafectat al bunicului în care scriu aceste rînduri, aşezat într-un fotoliu de piele din care curge zegrasul. Nimic n-a fost schimbat în camera asta de mai bine de-o jumătate de secol. Lăsasem chiar în suportul de aramă pentru umbrele de la intrare, mai mult din neglijenţă decît din pietate, întreaga colecţie de bastoane din abanos şi bambus cu mînere de-argint a stăpînului acestor locuri. Scuipătoarea lui de porţelan verde e aici, iar colo-n fundul încăperii, lîngă dulapurile pe vremuri pline cu dosare, acum goale, enorma presă de copiat din fontă pe care un mărunţel ajutor de notar o manevra cu amîndouă mîinile, ca pe vinciul de ancoră. Pe capacul şemineului, între două sfeşnice de-aramă, sprijinită pe două suporturi de lemn, o sticlă închizînd în ea o navă. În copilărie şedeam ore-n şir admirînd acest

obiect de artă, opera lui moş Le Goff, şi nu izbuteam să-nţeleg cum a reuşit bătrînul pescar să vîre pe gîtul sticlei închisă cu-n dop din lînă roşie şi-albastră această frumoasă goeletă cu toate pînzele, cu zburătorii, focurile, rîndunicile, cu coca neagră biciuită de-o mare înspumată din ceară verde. Îmi explicase moş Le Goff că mai întîi catargele erau culcate pe punte, alături de gruiele bărcilor, tacheţii, timona admirabil reproduse la scară minusculă şi, odată vîrît vaporul în închisoarea-i de sticlă, acestea erau înălţate cu ajutorul unui fir căruia i se dădea mai apoi foc. Eram fascinat de-atîta ingeniozitate, migală şi răbdare şi visam că poate într-o zi voi învăţa şi eu să-nchid vapoare în sticle... În decorul acesta se scurg zilele mele. Aici încerc să-mi omor timpul cu tutun, romane englezeşti şi whisky la al cărui gust costisitor m-am cam nărăvit. Aici citesc *La Dépêche de L'Ouest* din care doar „noutăţile maritime", „în atenţia navigatorilor" ori „diagrama porturilor şi a personalului navigator" mai au încă darul să-mi stîrnească interesul şi să le ofere hrană visărilor mele. Doar două rînduri banale, precum cele ce urmează, luate la întîmplare din ziarul de dimineaţă :

Aşteptat pe 20 : „Godavery" din Australia
Plecat pe 30 : „Phenthièvre", cu destinaţia Hamburg

sînt de ajuns ca să mă lanseze în plină aventură.

Plictisul e necazul meu. Iar de cînd vîndusem ultimele ferme şi restul de pămînturi din moştenire, el se accentuase şi mai tare ; înainte, admi-

nistrarea lor îmi mai umplea nişte ore pe zi. Înscrierea la baroul din Saint-Yvinec fusese doar simbolică — trecea uneori chiar şi-o lună fără să dau pe la Palatul de Justiţie, aflat la optzeci de kilometri depărtare. Am dus deci o viaţă inactivă şi inutilă, n-am să-ncerc să mă dezvinovăţesc. Totuşi ea se baza pe o concepţie despre existenţă discutabilă, fără doar şi poate, dar nicidecum vulgară ori josnică: „să trăieşti boiereşte", cum se spunea pe vremuri, adică să te rezumi la administrarea bunurilor avute fără să-ncerci să „cîştigi bani", să te bucuri de plăcerea vînătorii, de societatea vecinilor, toate laolaltă puteau constitui un soi de ideal, de asceză morală chiar. În familia şi mediul meu, munca era considerată mai presus de orice, în vreme ce eu, de cînd mă ştiu, o socotisem un blestem. „Ah, e un zelos" ; „Munceşte din greu" : laudele astea, pe care le tot auzeam împărţindu-se în jurul meu, îmi păreau atît de fără preţ şi mi-l amintesc pe bunicul, cu dosarele-n braţe pînă şi duminica pe plajă. Acesta este fără-ndoială motivul care m-a făcut încă de la-nceput să decid că-n viaţă trebuie *să nu faci nimic*. Şi-s martor că nu-i un lucru chiar uşor. Puţinul averii pe care-am moştenit-o mi-a îngăduit să urmez cît de cît acest program, să scap de obsesia meschină a clasei mele şi să-mi pun activitatea în slujba unei idei temerare şi gratuite despre existenţă. Cînd mi-am dat însă seama că m-am înşelat (dar mă-nşelasem oare? nu-s pe deplin convins) era prea tîrziu. Or, tocmai în timpul croazierei la bordul *Regelui-Arthur*, în lunile din vara lui 1923, se-nrădăcinase-n mine

pasiunea inutilului şi-a jocului, gustul aventurii. Exemplul eroului acestei povestiri şi-a avut înrîurirea lui. Admirîndu-l şi iubindu-l, am vrut să-l imit întru totul, să-i adopt prejudecăţile, felul de-a fi, dispreţul pentru virtuţile burgheze, lipsa de prevedere... Voi putea oare să fac înţeles farmecul pe care-l emana? Acest farmec nu ţinea nici de un fizic deosebit, cu toate că Olivier de Kersangar era foarte înalt şi fără doar şi poate rasat, nici de strălucirea conversaţiei, căci nu era prea vorbăreţ, nici de vreun alt dar ieşit din comun. Putea fi numit oare farmec? Era mai curînd vorba de autoritate, o autoritate pe care întreaga-i fiinţă o emana şi care, o dată recunoscută, nu i-o mai puteai pune la îndoială.

Oricare viaţă îşi are marea ei epocă, momentul ei de glorie şi frumuseţe, chiar dacă a durat un an, o lună, o zi doar, moment suficient de însemnat pentru a scoate acea viaţă din mediocru, moment ce merită să fie salvat de la uitare: acest gînd banal cu siguranţă, nici n-am altă pretenţie, m-a făcut să pun mîna pe pană. În acelaşi timp sînt convins că-i de datoria mea să aduc mărturie într-o afacere de mult uitată, cu siguranţă, care a făcut însă ceva vîlvă la vremea ei, o afacere ori mai curînd diferite afaceri pe care nimeni pe-atunci nu se gîndise să le pună cap la cap şi care au totuşi legătură între ele, aşa cum numai eu sînt în măsură să o arăt. Şi să depun mărturie despre un om pe nedrept defăimat, despre Olivier Prigent de Kersangar, prietenul meu.

Nu voi putea uita niciodată clipa cînd, dînd curs invitaţiei lui lady Cecilia, am urcat pe pun-

tea *Regelui-Arthur*. Cîteva clipe mai tîrziu am coborît în cabină, cu oarecare teamă-n suflet, deoarece din străfundurile vasului ajungeau pînă la mine mîrîitul ciobănescului şi m-am trezit deodată faţă-n faţă cu Olivier de Kersangar : în picioare, la masa cu hărţi, cu-o mînă sprijinită pe jurnalul de bord, cu un compas în cealaltă — un amiral într-un portret de paradă.

— Gura, Du ! strigă căpitanul la fiara al cărei nume îl aflam cu această ocazie şi care în bretona armoricană însemna „negru".

Momentul întîlnirii atît de mult aşteptate avea ceva solemn, pe care tăcerea noastră îl accentua, şi sînt convins că şi Olivier de Kersangar a avut, ca şi mine, convingerea că el pecetluia naşterea unei prietenii.

— Felicitări pentru izbîndă, îmi spuse lady Cecilia spre marea mea surpriză şi mîndrie, căci nici prin minte nu-mi trecuse că o interesam şi că era la curent cu tîrzia mea reuşită la bacalaureat. Şi mai departe ce-ai de gînd să faci ? adăugă ea.

— Să mă pregătesc pentru Saint-Cyr.

Răspunsul ţîşnise singur şi mă-ntreb şi azi ce motiv mă îndemnase oare să mint. La matematică eram un zero, iar acest lucru tăia orice speranţă de admitere la concursul de la Saint-Cyr, o ştiam prea bine ; mai ştiam de mult că destinul meu era să îngurgitez cu forţa dreptul roman şi dreptul civil, procedura şi economia politică : aşa hotărîse bunicul, iar gusturile mele personale erau cam nedeslușite pentru a găsi în ele tăria de a-i ţine piept. Însă această perspectivă mi-era insu-

portabilă şi, cu trei luni înainte ca ea să devină realitate, mai încercam încă să mă amăgesc. La drept vorbind aveam oroare de orice meserie şi nu vedeam nici una capabilă să-mi îndestuleze aspiraţiile nemăsurate şi vagi. Faptul că-mi petrecusem tinereţea printre preoţi, adică printre nişte oameni care ascultaseră de chemarea unei vocaţii şi care trăiau în spiritul ei (chiar dacă cei mai mulţi erau nişte mediocrităţi) îmi insuflase oare nevoia de absolut, nevoie pe care administrarea unui notariat ori altă carieră juridică cu greu ar fi putut-o satisface ? Deci într-o doară şi sperînd să găsesc un ecou favorabil, vorbisem de şcoala militară specială, că de seminar nici nu putea fi vorba.

— Ce idee ! a exclamat Olivier de Kersangar. Armata nu-i o meserie interesantă... Militarii-s nişte imbecili cu toţii : ei sînt de vină că s-a tărăgănat atîta războiul. N-au fost capabili să impună victoria ; au jucat cum le-au cîntat politicienii... etc.

Pentru ca cititorul să poată înţelege ce efect au avut asupră-mi cuvintele acestea iconoclaste şi încă altele mai violente pe care inutil le-aş reproduce, trebuie să ştie că eu, ca mai toţi tinerii din generaţia mea, am fost toată copilăria în admiraţia armatei şi-a şefilor ei glorioşi, ai acelor *poilus* [1] de la Verdun şi de la Chemin des Dames imortalizaţi de creionul lui Georges Scott în cele cinci volume legate ale *Ilustrării* marelui război,

[1] *poilu*, în traducere literală = păros ; în text, denumirea dată soldaţilor francezi în vremea primului război mondial. (N. t.)

răsfoite fără saț în joile ploioase, în zilele de gripă sau de-amigdalită. Colegii povesteau vitejiile de la Dardanele ale taților lor sub conducerea amiralului Guépratte, a cărui siluetă strînsă în corset și păr argintiu le zăream pe străzile Brestului ; unii primeau la vorbitor vizita unor femei înveșmîntate-n văluri negre, cu ochii înroșiți de lacrimi care-n mitologia națională jucau anticul rol al „văduvelor de război". Ca și bravii *poilus*, ca și preoții care, la chemarea țării, se întorseseră din exil pentru a lupta, ele aveau „drepturi asupra noastră". Nimeni, nici chiar bunicul, în genere foarte puțin respectuos față de valorile instaurate, nu pusese vreodată la îndoială, în prezența mea, prestigiul armatei și-al eroilor săi. Iată de ce libertatea de gîndire de care dădea dovadă Olivier de Kersangar — exprimînd atît de bine și gîndurile mele ascunse — îmi păru și mai remarcabilă. Eliberat de admirațiile mele artificiale, am hotărît pe loc să abandonez această carieră, în care, pe deasupra, nici n-aveam șanse de intrare.

Din prima clipă tonul abrupt, ironic al stăpînului *Regelui-Arthur* mă cucerise, și-n ciuda dulăului negru care nu mă slăbea din ochi, mă simțeam la largul meu în cabina cu lambriuri lucitoare, plină de dispozitive ingenioase pe care lady Cecilia mi le-a arătat rînd pe rînd : lămpi de aramă suspendate spre-a evita efectul tangajului, cufere și rafturi cu sticle și pahare, dulapuri ascunse... Apoi am vorbit despre viitorul meu, subiect ce-avea să revină cam des, după părerea mea, în conversațiile noastre din acea vară, aducîndu-mi aminte că și vacanțele au un sfîrșit. Am vorbit despre vapoare, despre navigație și-am aflat cu bucurie că Olivier de Kersangar mă remarcase la cîrma bărcii mele cu trincă și-mi știa victoria din vara trecută cînd cîștigasem cupa regatelor la această categorie de ambarcațiuni. Și căpitanul a rostit atunci aceste cuvinte ce-aveau să-mi schimbe cursul vieții :

— Am nevoie de un matelot... Vrei să vii cu noi ?

Prima reacție nu a fost de bucurie căci mi-era teamă că nu aveam calitățile necesare sarcinii ce mi se oferea. La navigație cunoștințele mele erau cam sumare. Știam cel mult să guvernez o ambarcațiune de regată cu trincă, să virez, să pun în pană, să merg cu cordajul lax, dar habar n-aveam să manevrez un jawl lung de douăzeci de metri, cu velă mare și arbore de batepupa, foc mare, foc al săgeții, trinchetin, două contrarade, un spinaker... Eram în stare, ce-i drept, să citesc semnele de balizaj, să recunosc geamandurile și reperele de navigație și, încă de la șapte ani, participasem la cursele din port cu rama de godiat, dar cum se citește o hartă maritimă, arta de-a face corect o matiseală (și nici n-am învățat-o de-atunci), habar n-aveam, iar în materie de noduri marinărești repertoriul meu era cam sărac. Mi se părea că-s și stîngaci pe deasupra.

— Ridic ancora peste două-trei zile, a spus Olivier de Kersangar. Vom naviga trei săptămîni, poate o lună, și mergem în Anglia.

Promisiunile ascunse de-aceste cuvinte, perspectivele ce le deschideau imaginației mele făcură

să-nceteze orice nelinişte. Sub ordinele unui asemenea şef mă simţeam în stare să duc la bun sfîrşit orice îndatorire. Lady Cecilia, care ştia ce puteri avea asupra bunicului, sensibil la frumuseţea feminină, şi-a asumat sarcina să obţină de la el permisiunea necesară pentru îmbarcare. Şi ea urma să ne însoţească pînă la Saint Yvinec, unde aveau să se încheie preparativele croazierei. În faţa hărţii, căpitanul a trasat itinerarul. Planurile nu erau prea sigure şi nu ştia încă spre ce punct de pe coasta engleză între Newhaven în Sussex şi Penzance, la extremitatea peninsulei Cornouailles ne vom îndrepta. Lady Cecilia a pus în cambuză apă la încălzit şi a pregătit ceaiul ; pe cînd îl beam, o voce adusă de vînt ce chema vasul prin megafon a ajuns pînă la noi.

Du a zbughit-o pe punte. L-am urmat în grabă şi noi. O corabie se-ndrepta spre noi din pupa tribord şi-am recunoscut vasul *La Cordelière* guvernat de proprietarul lui, abatele Guern. Vasul înainta cu cordajul lax, fără efort, mergînd lin de pe un tribord pe celălalt, în volte, ca purtat de două uriaşe aripi umflate de vînt. Ţinînd cîrma cu genunchiul, cu mîinile pîlnie la gură, abatele ne strigă ceva din care nu am înţeles mare lucru. Un dialog dificil a început între căpitan şi abate, întretăiat de lătrăturile lui Du, întrerupt şi reluat după cum *La Cordelière* se-apropia şi se îndepărta de noi în urma manevrelor a căror precizie şi frumuseţe m-au umplut de entuziasm. Pe drept cuvînt în port abatele era considerat unul dintre cei mai iscusiţi cîrmaci. Îl vedeam cum pleacă de la cîrmă, înaintează spre franc-bord,

scoate tangonul ce menţine focul şi, împingînd cîrma pînă la fund, efectuează un viraj care aducea vasul spre noi. Aşa cum un călăreţ se ghemuieşte-n şa înaintea obstacolului, tot aşa cîrmaciul îşi apleca capul sub ghiu schimbînd mura, molînd focul care plesnea ca aripa unei uriaşe păsări gata să-şi ia zborul, ajuta pînza să ia vînt, apoi, cînd velatura îşi relua locul, alerga la bord înainte de a vira iarăşi, trasînd în jurul *Regelui-Arthur* graţioase figuri de exerciţiu de-naltă clasă. Cînd în cele din urmă abatele a luat direcţia portului, după ce ne-a salutat cu o adîncă plecăciune, lady Cecilia nu s-a putut stăpîni să aplaude.

Se însera şi trebuia şi eu s-ajung la ţărm. Pe cînd îmi dezlega barca, Olivier de Kersangar rosti aceste cuvinte surprinzătoare.

— Bunicul tău tot mai poartă haina aia ?

Cred că m-am făcut roşu ca racul. Bunicul, ca pe vremuri toţi oamenii de profesia lui, mai purta şi-acum îmbrăcămintea aceea străveche : în faţă arăta ca un veston dar la spate se termina cu o coadă atrofiată care cobora pînă la genunchi. Doi nasturi apropiaţi marcau la spate talia, iar la mijloc, de-o parte şi de alta a unei fante, două cozi în a căror dublură erau ascunse nişte buzunare la care puteai ajunge doar scrîntindu-ţi mîinile. Întrebarea căpitanului dovedea faptul că jacheta aia cam ponosită şi pusă la toate ocaziile, de la înmormîntări pînă la pescuitul de creveţi, era celebră în tot satul, iar oamenii o găseau cu siguranţă caraghioasă — iar asta se răsfrîngea şi-asupra mea ! Ce ţi-e şi cu amorul propriu la

tinerețe! Azi mă gîndesc cu duioșie la haina aia solemnă și necuviincioasă care pe-atunci, din cauza aerului ei ostentativ burghez, mă făcea să mă simt ridicol în ochii noilor mei prieteni. Nu doar felul lui de a se îmbrăca mă enerva la bunicul, ci și unele manii, dintre cele mai nevinovate chiar, ideile lui politice care-mi păreau vulgare, crizele de astm care-l sufocau noaptea de-i auzeam prin pereți respirația înfricoșătoare ca un zgomot de forjă. Faptul că o mărturisesc în aceste pagini îmi mai alină din remușcări pentru lipsa de milă ce-o dovedeam față de-un om bătrîn.

Ca să mă-ntorc la jachetă și la ridicolul ei, trebuie să spun ce ușurat m-am simțit cînd lady Cecilia și-a exprimat prietenia purtată bunicului: după cum afirma ea, acesta dădea dovadă de „mult umor" — era oare o calitate pe care jacheta o confirma în felul ei? — și-așa am plecat liniștit, trăgînd repede la rame, cu ochii țintă la lady Cecilia, ce-și flutura în aer brațu-i gol.

CAPITOLUL III

MARELE FOC

> Nici că se află închisoare în vreun stat în care deținuții să fie siliți mai tare să muncească și să fie mai strașnic păziți.
>
> *Doi ani înainte de proces*
> Richard Henry Dana

DESCRIIND MANEVRELE vasului *La Cordelière* mi-am făcut o plăcere pe care nu voi încerca s-o ascund. Mi-am dovedit că mai țin

încă minte termenii de navigație, că mai sînt încă în stare să manevrez un vas măcar pe hîrtie dacă nu și pe mare. Dacă n-aș scrie în primul rînd pentru mine, ar trebui, poate, să tai unele expresii tehnice care riscă să-l sperie pe cititor. Dar cum să povestești o călătorie pe mare în termeni de uscat. Unde ar mai fi farmecul?

Iată-l deci apărînd în această povestire pe abatele Guern: e mai bine să-i spunem de pe-acum așa cum îl poreclisem noi la colegiu, poreclă a cărei origine a rămas un mister pentru mine, niciodată n-am știut nici cum trebuie să o scriu, nici dacă venea de la numele unei vele ori al unui animal savant, poreclă transmisă din generație în generație printre școlari, și cu ea rămăsese abatele în amintirea lor: Marele Foc.

Era un om de prin partea locului. Cele două surori ale sale, fete bătrîne, țineau o clătitărie lîngă biserică. Profesor de engleză la colegiul Bon Pasteur, abatele își petrecea o parte din vacanță la Lesguivy, ducîndu-se să pescuiască pe mare — silueta lui înaltă și neagră conturată în larg pe fundalul velei albe era cunoscută populației estivale — iar restul de vacanță, în Anglia. Această călătorie anuală îi conferea un mare prestigiu profesorului nostru, cu-atît mai mult cu cît, pentru a o face, se îmbrăca în costume de clergyman: un preot în pantaloni, cu pălărie moale și baston, așa cum arăta Marele Foc în fotografia pusă la vedere pe biroul din camera lui, în perspectiva victoriană a Trafalgar Square-lui, era pentru noi un personaj greu de conceput, aproape scandalos.

Dar şi mai scandalos era Marele Foc în activitatea lui politică, cunoscută-n tot departamentul, în toată regiunea chiar, activitate care-l făcea să ia cuvîntul la reuniuni publice şi zgomotoase, să redacteze broşuri şi manifeste, spre marea nemulţumire a episcopului, care-i declarase război făţiş. E ştiut faptul — unii cel puţin şi-l mai amintesc — că Marele Foc a fost unul dintre teoreticienii cu cel mai mare auditoriu ai mişcării autonomiste din Bretania de jos.

Să nu aşteptaţi de la mine o expunere a doctrinei politice a autonomismului breton. Dar cum scopul meu este de a reînvia figura abatelui şi pe a tovarăşilor săi, să povestesc „afacerea *Regele-Arthur*", mă văd silit să rezum în cîteva cuvinte ideologia mişcării.

Nu voi ţine seamă nici de argumentele polemice aduse de unii prieteni, nu pentru faptul că unele dintre ele nu ar merita să fie luate în consideraţie şi analizate ci pentru că m-ar antrena pe un teren primejdios. În raport cu excesul de sacrificii cerut Bretaniei în timpul primului război mondial (două sute cincizeci de mii de morţi), autonomiştii subliniau insuficienţa creditelor acordate dezvoltării sale economice, toate favorurile regimului fiind îndreptate spre departamentele meridionale. Originalitatea provinciei era sistematic ţinută în umbră, cultura şi limba ei ostracizate, aspiraţiile sale cele mai legitime luate în derîdere. Bancurile imbecile şi provocările se ţineau lanţ, şi ridicarea la Rennes a unui monument comemorînd unirea Bretaniei cu Franţa — prima fiind reprezentată în genunchi la picioarele celeilalte, triumfătoare şi cu coif pe cap — era doar una dintre ele. Parisul, acel lupus josnic de pe-obrazul Franţei, îi atrăgea pe tinerii noştri compatrioţi care se rătăceau în el pîndiţi de prostituţie şi mizerie etc. (Aceste argumente, ţin să o afirm cu putere, nu mi le însuşesc, fiind foarte prudent în acest domeniu şi cunoscînd calomniile ce s-au răspîndit pe socoteala mea.)

Pentru Marele Foc însă, autonomismul breton însemna cu totul altceva decît obţinerea de la guvernul celei de-a III-a Republici a unei sporiri a investiţiilor şi a creditelor: abatele îl concepea numai în ansamblul unei renaşteri celtice. Or, această renaştere, mai este oare nevoie să o reamintesc, avusese deja loc în Scoţia şi în Irlanda, în Ţara Galilor şi în Bretania armoricană la începuturile secolului al XIX-lea. Operele lui Ossian, ale lui Sir Walter Scott, ale lui Douglas Hyde şi O'Leary, Synge şi Yeats, cele ale lui Hersart de La Villemarqué şi Calloc'h, mort luptînd pentru o „cauză străină", vorbesc toate despre această reînnoire, consemnată pînă şi de Renan cel copleşit de onoruri în Franţa republicană. Irlanda nu şi-ar fi dobîndit independenţa fără această înflorire a culturii. Marele Foc visa o confederaţie reunind teritoriile răzleţe ale vechii familii celtice ca pe cele două bucăţi din sabia regelui Arthur, una păstrată în Ţara Galilor, cealaltă în Armorica, ce-n fiecare vară, la vremea sărbătorilor folclorice, erau simbolic împreunate. Oceanul ar fi constituit legătura acestei confederaţii iar catolicismul cimentul (prin aceasta abatele se deosebea de ceilalţi autonomişti, profund laici,

— dar oare ce altceva făcea în felul ei Scoția presbiteriană ori Țara Galilor baptistă ?). Gaelica și brittanica, cele două familii de limbi de origine celtică vorbite încă : prima în Armorica, în Cornouailles, în Țara Galilor, iar cea de-a doua în insula Man, în regiunea nord-vestică a Scoției și în Irlanda, asigurau unitatea culturală și lingvistică a întregului. Nu-i greu de bănuit de unde-și trăgeau seva aceste vaste concepții, din ce visuri literare, din ce gînduri nemărturisite de reformă religioasă, căci biserica catolică trebuia să reînvie credința vremilor apuse (acea credință pe care o proclamam noi în cîntări), în vreme ce ea înflorea în Irlanda, într-o țară monahală impregnată încă de păgînism. În confederația aceasta celtică vedea abatele ultimul bastion al occidentului creștin. Combătut din toate părțile, creștinismul se repliase pe aceste coaste sălbatice, pe aceste insule și insulițe stîncoase unde își păstrase încă virtuțile inițiale : în Armorica, Ouessant, Sein, Chausey și Aurigny, în insulele Beniget, Irlanda, insula Aran... De-aici trebuia pornită recucerirea lumii occidentale, așa cum în secolele al V-lea și-al VI-lea preoții din Irlanda și Țara Galilor porniseră să evanghelizeze Europa căzută-n barbarie și purtaseră crucea pînă-n Germania, pînă-n Tyrol și-n Carintia. Atunci, spălat în sînge de păcatele și greșelile săvîrșite, occidentul și-ar regăsi tradiția pierdută a vîrstei de aur.

Cînd am avut pentru prima oară revelația panceltismului eram la liceu într-a treia. Într-o bună zi, la butoniera unor colegi am văzut apărînd un cerculeț de metal cromat, și atunci cînd

am întrebat ce înseamnă mi-au răspuns că-i „cercul celtic", un vechi simbol regăsit pe motivele sculpturale și ale broderiilor, ba chiar pe crucile de piatră din Irlanda. Mi s-a părut original cercul și mi-am atîrnat și eu unul la reverul hainei, nu atît din convingere, ci ca să ies și eu în evidență prin ceva, să fiu *altfel*. Abia mai apoi veni și credința insuflată de învățătura Marelui Foc. El ne aduna în camera lui și ne îndoctrina oferindu-ne ceai și prăjituri ; ba uneori și-un păhărel de vin de Frontignan. Dintr-o „Academie literară" a cărei soartă o conducea, dascălul făcuse un nou refugiu al autonomismului : elevii pe care elocința profesorului nu avusese darul să-i convingă, au fost puși pe fugă de sarcasmele lui. Toate întrunirile „Academiei" erau consacrate unei expuneri orale urmate de discuții. Fiecare subiect tratat, din cîte-mi amintesc, era legat de istoricul provinciei, căci Marele Foc ne invita la o lungă reverie asupra istoriei. Istoria era capcana pe care ne-o întindea : pe ea o chemam în sprijinul prejudecăților noastre, o refăceam spre marea glorie a micii noastre patrii. Văzută prin ochelarii pe care ni-i oferea abatele, istoria, cum ne era ea predată de acei profesori grijulii față de programa oficială, se dovedea a fi o imensă impostură. Victoriile Franței erau de fapt înfrîngerile noastre. Abilitatea dinastiei Valois, continuînd politica capețiană, dusese la alipirea Bretaniei la Franța ; noi îi denunțam machiavelismul salutînd în ducesa noastră în saboți, regină a Franței fără voia ei, o nouă victimă a imperialismului francez. Numele unor mari căpitani în slujba puternicului nostru

vecin erau prin noi sortite oprobriului. Olivier de Clisson și Bertrand Duguesclin — niște trădători ai țărișoarei lor, Abélard un trădător, un breton nerușinat ce-și făcuse numele de rușine, își necinstise limba maternă preferîndu-i latina. Ce dacă meridionalul ăla de Henric al IV-lea fusese asasinat? Uciderea lui Arthur de Bretania de către unchiul său Ioan cel fără de Țară a avut o influență cu mult mai importantă pentru soarta ducatului. Shakespeare scrisese o dramă cu subiectul acesta din care citeam pe roluri, cu voce tare, unele scene. Mai știu încă pe-de-rost replici întregi:

— LUDOVIC, *Dauphin al Franței*: „Arthur, marele tău predecesor Richard, cel care a smuls inima leului și s-a războit în Palestina, a fost așezat în mormînt înainte de vreme de acest brav Duce...

ARTHUR, *Arhiducelui de Austria*: Domnul să ne ierte moartea lui Richard Inimă de leu... Fiți bine venit la porțile Angers-ului.

ARHIDUCELE: Prin acest sărut fierbinte, pecetluiesc făgăduința de a nu mă-ntoarce în ținuturile mele mai înainte ca țărmul cu obraz alb și palid care zăgăzuiește mareele muginde ale oceanului..., mai înainte ca acest colț îndepărtat al Occidentului să te fi recunoscut rege!"

Acele țărmuri „cu obraz alb și palid" erau locurile victoriilor și înfrîngerilor noastre. Cu mînie-n inimi citeam în Cezar despre nimicirea Veneților; plîngeam moartea lui Arthur, martiriul Mariei Stuart, plîngeam pentru Boyne [1], pentru Culloden [2] și pentru toate bătăliile cauzei celților purtate și pierdute. Eroii noștri nu erau cei cărora Malet și Isaac [3] le cîntau osanale; ei se numeau Warok și Hoël cel Mare, Alain Barbă-Răsucită, Jeanne de Flandra, Jean de Monfort, Pontcallec decapitat în vremea Regenței pentru vina de a fi ridicat la luptă Bretania. Corsicanul Bonaparte a fost mai tare decît bretonul Moreau, considerat trădător: nu și de noi însă, cu toate că-i reproșam faptul de a-și fi pus sabia în slujba Franței. De ce nu luptase alături de unul ca La Rouërie, șef al conjurației bretone în vremea Convenției [4]. Ar fi pus bazele unei republici austere, după modelul Irlandei moderne.

Ce mult mă pasiona istoria! Și nu atît istoria legendară cu eroii celtici din ciclul regelui Arthur, ca Perceval, Lancelot ori Amfortas — regele rănit, ale căror aventuri le citeam în *Mabinogion* — nici istoria primilor regi bretoni, ca Judicaël și Nominoé, ci istoria contemporană plină de pasiuni pe care le puteam împărtăși, scrisă de oameni pe care-i puteam iubi ori urî. Și mai cu seamă mă

[1] *Boyne* — fluviu în Irlanda în apropierea căruia Wilhelm al III-lea l-a învins pe Jacques al II-lea în anul 1690. (N. t.)

[2] *Culloden*: localitate din Scoția (Inverness) unde pretendentul Charles-Edouard a fost înfrînt de ducele de Cumberland (1746). (N. t.)

[3] *Malet și Isaac*: autori de manuale de istorie pentru liceu. (N. t.)

[4] *La Convention Nationale*: adunare revoluționară care i-a urmat Adunării legislative la 21 septembrie 1792 și care a guvernat Franța pînă la 26 octombrie 1795. (N. t.)

pasiona revoluţia franceză, că-n ea găseai totul, ca în istoria romană, şi puteai mereu afla ceva nou. Ţineam, cum lesne-i de-nţeles, cu Monsieur de Charette, cu „cei de la Anceny"[1] cu La Rouërie şi cu Marele Georges, cu Stofflet pădurarul şi cu ceilalţi şefi bretoni ori vandeeni, însă nici marii revoluţionari francezi nu erau mai prejos în ochii mei : şi unii şi ceilalţi îmi păreau actorii aceleiaşi drame, aceeaşi fatalitate îi apăsa ; pe deasupra bătăliilor, a crimelor, a proscrierilor, se reconciliau în acelaşi loc sacru de tragedie care este istoria, care este Timpul. Ce-mi propuneau ei, abia azi înţeleg, era evadarea din lumea în care eram nefericit, din închisoarea care pentru mine era colegiul, evadare în trecut şi viitor, îngemănate de nebuneştile noastre speculaţii de independenţă a Bretaniei, în trecut şi viitor contopite în aceeaşi visare în care mi-aş fi petrecut întreaga viaţă, în „acel colţ îndepărtat al Occidentului". Politica, asta însemna : libertate ! Orice om, ca să devină liber, se serveşte de prima ocazie, şi nici una nu-i mai prejos.

Iată care erau ideile politice ale unui tînăr intern într-un colegiu catolic, într-o provincie îndepărtată, cu cincisprezece ani înaintea izbucnirii primului război mondial. Ele vor părea absurde fără doar şi poate. În acelaşi moment comunismul îşi făcea apariţia în est, primul act sîngeros al războiului civil din occident avusese deja loc şi

[1] *Anceny* sau Ancenis, castel din sec. XV—XVI unde Ludovic al XI-lea a încheiat în 1468 un tratat de pace cu Francisc al II-lea, duce de Bretania. (N. t.)

aveau să-i urmeze altele, omenirea se angaja pe un drum contrar celui pe care noi zăboveam. Tineri de vîrsta noastră visau să distrugă societatea burgheză, să clădească pe pămînt pacea. Ei căutau să-şi înţeleagă epoca în vreme ce noi încercam să fugim de ea. Dar ce ştiam noi despre epoca asta, despre problemele ei mai mult decît binevoiau să ne înveţe profesorii a căror competenţă nu o puneam la îndoială ? Regula de bază, repetată fără-ncetare şi pe care o cerea interesul învăţăturii noastre era : „Fără politică !" Aşa încît nouă, autonomiştilor, ni se părea că dăm dovadă de-o îndrăzneală grozavă cerînd independenţa Bretaniei şi strigînd că Nominoë[1] a fost un viteaz.

S-a spulberat oare vraja ? Azi cel puţin ştiu că-s victima unei vrăji şi mai cutreier încă, pe jumătate treaz, pădurea Broceliande[2].

Sîmbăta seara de preferinţă, după împărtăşanie (pentru că de cînd venisem la colegiu îl alesesem pe el ca duhovnic), Marele Foc îşi dezvolta în prezenţa mea uimitoarele-i teorii. Revăd şi-acum culoarul unde de-o parte şi de alta se aflau camerele profesorilor şi pe penitenţii îngenuncheaţi pe podeaua cernită, cu capetele plecate, cu faţa la perete într-o înşelătoare atitudine de căinţă şi smerenie. Mă văd şi-acum în genunchi în faţa uşii Marelui Foc căznindu-mă să-mi fac un examen de conştiinţă care pe măsură ce se-nmul-

[1] Nominoë — rege al Bretaniei, mort în 851 e.n. (N. t.)
[2] Broceliande — vastă pădure în Bretania unde trăia vrăjitorul Merlin, în povestirile din ciclul Mesei Rotunde. (N. t.)

ţeau anii petrecuţi în colegiu devenea din ce în ce mai anevoios, apoi în cameră, în faţa mesei acoperite cu ţesătură verde pe care se afla un crucifix de abanos cu colţuri de aramă, alături de cărţi, pipe, de forme şi mărimi felurite, cutii dreptunghiulare de tutun roşu „Prinţul Albert" aduse din Anglia, şi fotografia pe care am descris-o. După ce-şi dădea binecuvîntarea, abatele îşi scotea odăjdiile, le săruta înainte de a le aşeza pe braţul fotoliului, lua dintr-o tabacheră cîteva fire de tutun, le punea în căuşul dintre degetul mare şi arătător şi, aplecîndu-şi capul, îl priza cu lăcomie. Apoi lua o pipă plină cu tutun de pe masă, îi dădea foc cu o bucată de hîrtie aprinsă de la jăratecul purpuriu la focului de cocs şi-un nor de fum se ridica ascunzînd ochilor mei chipul preotului. Atunci, o voce puţin surdă, ireală, se ivea dindărătul norului rostind aceste cuvinte surprinzătoare :

— Un popor ajuns la disperare nu poate fi înfrînt.

Inutil mai aşteptam eu vreun comentariu ; abatele se mulţumea să tragă mai departe din pipă, iar tăcerea ce urma era întretăiată doar de şuierul cărbunilor în vatră sau de zgomotul rustic al saboţilor de lemen ai vreunui elev pe cimentul curţii interioare.

— Prea puţin se vorbeşte despre Irlanda şi de exemplu dat de ea, continua abatele.

Reamintesc, sîntem în 1921 ori 1922 iar republica Eire [1] abia se născuse.

[1] Eire = numele gaelic al Irlandei. (N. t.)

— Oare, întîmplător, libertatea, n-o fi bună şi pentru alţii ? Oare o ţară catolică nu are şi ea dreptul să o revendice ? Sigur, este o victorie a vechii cauze celtice pe care nu reuşesc să o înfrîngă pe de-a întregul... Se formează astfel o eternă Vandee, din secol în secol, pe toate dealurile vestice... Aceşti oameni : Pearse, Connolly erau nişte uriaşi. James Connolly, pe jumătate mort, a fost împuşcat stînd într-un fotoliu. Ca d'Elbée în piaţa din Nantes : nu-i oare ciudat ?

În vreme ce-l ascultam pe Marele Foc interpretînd semnele şi legendele, priveam pe peretele aflat în umbră portretul unui gentilom cu plete blonde căzîndu-i ondulat pe gulerul de dantelă apretată. Ochii bulbucaţi păreau goi, gura era mică şi cărnoasă sub mustaţa cu vîrfurile ridicate iar o barbă blondă îi alungea figura ce-mi părea mereu mai tristă, mai frumoasă. Dar ceea ce mă seducea de fiecare dată la acest personaj al cărui nume era înscris în josul gravurii încadrate într-o ramă de lemn :

CAROL al ANGLIEI
după Van Dyck

era perla prinsă în lobul descoperit al urechii. Această perlă, o perlă ovală de o mărime neobişnuită, părul acela de femeie, dantela aceea pretenţioasă mă fascinau, dînd chipului acelui rege înfrînt din blestemata familie a Stuarţilor prin venele cărora curgea sînge celt, o graţie ambiguă.

— Unde-ai ajuns cu conferinţa ? mă întreba abatele. Să nu uiţi să subliniezi că în misiunea sa

pe lîngă prinţi, marchizul insistă să fie recunoscute legile şi datinile bretone...

Această remarcă mă purta într-o altă perioadă istorică decît cea a supliciului regelui Carol, şi anume, la conferinţa pe care acceptasem să o ţin la „Academia literară". Alesesem să vorbesc despre marchizul de la Rouërie, fost combatant în războiul de independenţă american, partizan al ideilor noi, critic şi disident la întoarcerea în Franţa, şi care fusese unul din cei doisprezece tovarăşi ai lui Prigent de Kersangar, întemniţaţi la Bastilia de Ludovic al XVI-lea. Ca atîtea alte minţi înfierbîntate din acea epocă, marchizul trecuse în serviciul regelui încă de la primele excese ale Revoluţiei ; pusese pe picioare o adevărată armată pentru dotarea căreia fuseseră făcute contracte cu Anglia, armată ce i-a servit lui Jean Chouan şi tovarăşilor lui, căci La Rouërie a murit prea devreme şi-n patul lui, lucru cu care nu mă puteam împăca.

În discuţiile cu Prinţii cărora li s-a înfăţişat la Koblenz şi la Londra, marchizul menţionase de fiecare dată că lupta pentru revenirea la vechile legi bretone : „Vezi, spunea Marele Foc în convorbirile noastre de sîmbăta cînd se interesa de progresele lucrării mele, vezi asta pune într-o lumină nouă mişcarea Chouanilor şi scoate în evidenţă adevăratul ei caracter, cel de război de independenţă care rareori este recunoscut".

Dar nu numai despre La Rouërie vorbeam noi în camera supraîncălzită, transformată în fumoar. Foarte informat despre familiile din Lesguivy şi împrejurimi, despre căsătoriile, decesele, moştenirile survenite la castelele unde era primit în timpul verii, abatele găsea în mine, compatriotul lui, un auditoriu ideal faţă de care-şi debita cronica cantonului. Discreţia nu era tocmai ceea ce-l caracteriza. Nu mai ştiu sigur dacă nu cumva de la el am aflat şi zvonurile care circulau pe socoteala familiei de Kersangar. Alt subiect preferat al abatelui era războiul său cu episcopul căruia îi reproşa în afară de faptul că nu era breton (şi cu prefectul, care era corsican, nici că ne mai lipsea ceva), inadmisibila-i slăbiciune faţă de ordinea instaurată. Gustul acestuia pentru onoruri era într-atît de mare încît, în pofida oricărei ruşini, solicitase de la prefect o invitaţie la o manifestare oficială (abatele aflase întîmplarea de la un prieten, canonic în consiliu) şi pe baza celor două, trei zmîngăleli scrise, îşi prezentase candidatura în Academia Franceză. Monseniorul întrecea orice limită a ridicolului. Dar de ridicat glasul în apărarea limbii bretone scoasă atît din liceele şi şcolile de stat cît şi din colegiile bisericeşti şi micile seminarii, Doamne fereşte !

Clopotul suna anunţînd cina în vreme ce eu îl tot ascultam pe duhovnic perorînd. Cîte o jumătate de oră, alteori mai mult (săturîndu-se să-şi tot aştepte rîndul, alţi penitenţi îngenuncheaseră pe la alte uşi pe coridorul căinţei) mă scăpa astfel Marele Foc de clasa urît mirositoare, de tovărăşia morocănoasă a condiscipolilor şi-mi deschidea porţile universului lui călduţ de intelectual, unde discutam cu plăcere despre istorie şi literatură, ne vorbeam de rău aproapele stînd în fotoliu (numai abatele, dar simpla vedere a jilţului cu spătar

înalt, Voltaire, cu rezemători mă reconforta), cu ochii aţintiţi la focul de cărbuni. Acea jumătate de oră îmi încălzea sufletul făcîndu-mă să-mi doresc o viaţă asemeni celei a Marelui Foc, viaţă egoistă de celibatar bine hrănit, cu tutun şi cărţi din belşug, exersîndu-mi meseria în faţa unei liote de adolescenţi plină de degerături, îndobitociţi de atîtea traduceri şi teme. Îi eram recunoscător abatelui că-mi vorbea ca unui bărbat, că aborda în faţa mea probleme în afara cursurilor şi a programei de examene, că deschidea ochilor mei o lume pasionantă, plină de controverse şi intrigi în care aveam să fiu admis mai tîrziu — acel „mai tîrziu" ce punea permanent stavilă setei mele de noutăţi şi de experienţe. Şi cînd mă expedia, nu înainte de a-mi fi spus : „Bine-nţeles, nu sufli o vorbă din ce-am discutat... Puşchea pe limbă !", recomandare pe care nu o luam în serios pentru că simţisem că bunul pastor se considera spionat de colegi, denunţat episcopului, ba, cine ştie, chiar la Roma — cînd mă expedia cu un gest afectuos, inima îmi era copleşită de recunoştinţă. Şi luînd-o spre cantină prin curţile întunecoase unde sufla în rafale un vînt de sud-vest ce zgîlţîia crengile copacilor şi smulgea ţigla de pe acoperiş — încît colegiul ajungea să-mi pară un vapor în sinistru, gata să se răstoarne pe valuri — îmi repetam în minte alesele cuvinte ce urmau să-mi hrănească visările pînă sîmbăta următoare. În faţa ochilor mei se înălţa o viziune : o Bretanie ţinută-n servitute vreme de secole care-n curînd avea să renască şi să reînvie flacăra străvechii rase a celţilor.

CAPITOLUL IV

ARSENALUL DIN BREST

Profund impresionată, mintea sa nu mai putea accepta ideea de închisoare.

Memorii de dincolo de mormînt

Chateaubriand

LA MARELE FOC ţineam ca la un tată. De la unsprezece ani, din ziua în care, cu un cuţit Pradel, un suport de şervet de masă, şi-o trusă de toaletă cumpărate dintr-un magazin de pe strada Siam, fusesem închis în colegiul Bon Pasteur, el îmi purtase de grijă. Joia mă scăpa de tristele plimbări cu şcoala, mergînd în rînd, conduşi de un pedagog să vedem şanţurile ce despărţeau contraescarpele şi semilunele fortificaţiilor înălţate de Vauban în jurul oraşului şi mă lua la plimbare de-a lungul rîului Penfeld ce-şi vărsa apele la capătul arsenalului, apoi intram în hangar să privim corabia împăratului, o barcă mare, în formă de gondolă, gemînd de greutatea poleirilor cu aur, barca în care Napoleon al III-lea şi împărăteasa Eugenia vizitaseră portul Brest. Abatele mi-a povestit cum împăratul, cu ocazia acestei călătorii în regiune, rostise o alocuţiune în bretonă — ceea ce nu l-a împiedicat însă să dizolve „Asociaţia bretonă", prima mişcare regionalistă de oarecare importanţă. Iar înainte de a ne întoarce la colegiu, ne opream întotdeauna la cea mai bună pa-

tiserie din oraş să mîncăm prăjituri şi să bem cîte-o ceaşcă de cacao fierbinte.

Într-o sîmbătă seara, abatele m-a întrebat dacă nu voiam să-l asist a doua zi dimineaţă la oficierea liturghiei de la închisoarea maritimă, căci preotul de acolo îl rugase pe Marele Foc să-l înlocuiască. De doi ani încetasem să-i mai fiu ministrant Marelui Foc deoarece, aşa cum îmi spusese pe-atunci cu tristeţe, puţinul evlaviei de care dădeam dovadă nu mă făcea demn, pe mai departe, de-o asemenea cinste. E drept — o consemnez aici spre a sfîrşi acest „portret al artistului colegian" pe care am încercat să-l schiţez — că evlavios nu prea eram cine ştie ce. Singurele emoţii religioase de care-mi amintesc erau stîrnite de psalmi. Capela colegiului Bon Pasteur era sărăcăcioasă, decorată cu statui hidoase, iar ceremoniile ce-aveau loc aici, mizerabile. Însă imnurile pe care, în fiecare zi, la liturghia de la ora şase, le intonam (îmi amintesc ce fericit eram cînd supraveghetorul alegea un imn care-mi plăcea) mă făceau să nu mai bag de seamă neghiobia cuvintelor, valoarea melodiei, şi lăsam fericit să-mi ţîşnească din piept acea voce de-al cărei timbru şi forţă eram uimit, stare ce mă purta dincolo de zidurile închisorii în care mă aflam, într-o lume de frumuseţe şi măreţie în care nu-mi mai aparţineam, răpit în sensul propriu al cuvîntului. Îmi plăcea perioada Crăciunului, atunci erau cîntările cele mai frumoase, iar fraza melodică din *Consolamini* mă umplea de o tristeţe înduioşătoare. Şi azi, uneori, în biroul în care lucrez, ajutat şi de whisky, mi se întîmplă să cînt cît mă ţin puterile

luîndu-mă la întrecere cu furtuna, cîntecele din copilărie şi să fiu din nou învăluit de farmecul — un farmec în plus! — cu care ele mi-au marcat-o.

Am primit cu bucurie invitaţia Marelui Foc oferindu-mi prilejul de a scăpa dis-de-dimineaţă din colegiu : orice altă închisoare mi se părea de preferat celei în care mă aflam întemniţat. Duminica aceea, îmi amintesc, era ziua mea de ieşire în oraş şi aşteptam mari bucurii de la ea : avea să înceapă cu sanctificarea, iar după friptura împănată de la madame Heurteloire, şi-un film, urma să se încheie cu un ţap de bere la *Marie Moore*, cîrciuma marinarilor din josul străzii Primăriei unde aveam să mă întîlnesc cu „cei mari" de la filologie şi matematici, elevi ai liceului, şi cu muşii de la *École de Maistrance* pe care patroana îi aţîţa mai întîi puţin ca mai apoi să-i tragă spre încăperea din fundul cîrciumii unde eu n-am avut niciodată curajul să o urmez.

Cînd zorii unei zile de april, poate de mai, s-au ivit, Marele Foc şi ministrantul său s-au înfăţişat la grilajul porţii Tourville prin care se intra în arsenal. Mi-ar place să pot schiţa un tablou al spectacolului ce se oferea privirilor noastre, dar pentru asta ar fi nevoie de o pană mai puţin stîngace decît a mea şi de paleta unui maestru. Între stîlpii-i înalţi de piatră, podul mobil, încă solid, deşi depăşise anii de garanţie acordaţi de constructori, tăia rozul cerului ca o linie. Bătrînul vas Borda, cu babordurile vopsite în alb şi negru, îşi înălţa castelul de apă în dreptul caselor etajate ale cartierului Recouvrance şi a turnului

Motte-Tanguy, în timp ce în bazinul de reparații și de carenaj, ambarcațiuni de mic tonaj — distrugătoare, nave de escortă, remorchere, submarine — se înghesuiau bord lîngă bord ca un banc de pești morți ieșiți la suprafață. Mă văd și-acum parcurgînd în urma abatelui cheiurile pe care geamanduri imense zăceau mîncate de rugină, ancore se înălțau ca niște spînzurători, lanțuri meșterite pentru ceasul vreunui Gulliver. Podurile mobile din corzi se mișcau ușor sub picioarele noastre, ca o barcă. Am trecut pe lîngă clădirea vechii închisori și mi-i imaginam în spatele zidurilor sinistre, legați între ei cu lanțuri și învîrtindu-se în cerc sub privirile gardienilor, pe ocnașii în saboți și vestoane de aba albastră, pantaloni galbeni și căciuli frigiene roșii, așa cum îi contemplasem, ușor speriat, în gravurile ce ilustrau *Istoria ocnelor* în fascicole — ediție de masă, pe care o găsisem în podul de la Moghérou. În acea *Istorie* citisem că trei condamnați la moarte puteau să se ofere voluntari să dea la o parte ultima bîrnă care fixa coca unui vas gata de alunecare pe șinele unse cu tone de vaselină și care-apoi urma să ajungă în bazinul în care avea să fie terminat : dacă nenorociții reușeau să se ferească din calea masei enorme, care o dată eliberată se năpustea drept spre ei, scăpau de condamnarea la moarte, însă de cele mai multe ori piereau striviți. Acest amănunt și multe altele la fel de dramatice îmi umblau prin minte și mă așteptam ca din moment în moment să aud bubuind tunul, amintind locuitorilor Brestului evadarea unui ocnaș.

— Ce radă minunată ! a exclamat Marele Foc oprindu-se să admire dincolo de turnurile castelului dunga scînteietoare a mării. Oh ! dacă portul ăsta ar fi dezvoltat cum se cuvine, dacă țara asta ar fi liberă să facă comerț, să-și fructifice produc-sele pămîntului, trufandalele, în loc să geamă de greutatea impozitelor franceze... am avea și noi marina noastră ! America s-ar interesa de noi, Anglia ar căuta să ne fie aliată... etc.

Cuvinte ca acestea și altele asemenea lor mai auzisem de zeci de ori la Academia literară, așa că nu le-am dat nici un fel de atenție.

— Erwan, dormi ? a spus abatele. Am ajuns ! (Marele Foc îmi spunea adeseori Erwan, forma bretonă a prenumelui meu, Hervé.)

Învecinată fortificațiilor, închisoarea maritimă își înălța imensu-i zid gol. În piatra netedă era tăiată o poartă prin care se ajungea la un șir de scări drepte. După o clipă de ezitare trădînd neliniștea de care și eu mă simțeam cuprins, abatele a tras de mînerul de aramă al unui clopoțel ; am fost mai întîi identificați printr-o ferestruică apoi primiți în incinta primei clădiri. Un alt ofițer, în haine militare cu pantaloni strînși în ghetre de pînză albă, cu cască prinsă cu curea sub bărbie, cu revolverul prevăzut de regulament la centiron, ne-a luat în primire. Zăngănea în mînă un inel de fier cît roata carului de care spînzura o legătură de chei de o mărime neobișnuită. După ce-am străbătut și cea din urmă curte, am ajuns. În vremea asta căutam zadarnic să-mi amintesc deviza înscrisă deasupra porții închisorii propriu-zise, deviză nu tot atît de severă ca „Voi cei ce intrați

aici lăsați orice speranță" [1], dar impresionînd totuși prin austeritate, prin referirea la o justiție implacabilă. Conduși de ghid, am trecut printr-un șir de coridoare și am ajuns la sacristie. Apoi, luînd-o înaintea abatelui îmbrăcat în patrafir cusut cu verde și aur, am intrat în încăperea cu ziduri cenușii, servind drept capelă : ocnașii s-au ridicat în picioare :

Introibo ad altare Dei
Ad Deum qui laetificat...

Am avut doar timp să zăresc vreo douăzeci de deținuți în cămăși, rași în cap, însă le simțeam în spatele meu prezența formidabilă, și asta mi-a creat o stare de indispoziție ce-a persistat pe tot parcursul primei părți a slujbei. Dacă cumva se iscă cine știe ce revoltă neașteptată, mă gîndeam : deținuții se năpustesc la gardienii postați în cele patru colțuri ale sălii, aceștia din urmă n-au vreme să-și folosească armele, sînt dezarmați, răzvrătiții se-ntorc împotriva abatelui și-a ministrantului, profanează altarul, beau vinul împărtășaniei, încearcă o evadare prin portul de război iar pe noi ne iau ostateci... Cînd a sosit momentul predicii, am simțit o mare ușurare că stau, în fine, cu fața la credincioșii asistînd la această stranie liturghie : cu gura întredeschisă, privirea fixă, pe fețele lor se citea un efort disperat de a înțelege. Ascultam curios începutul predicii Marelui Foc, amuzat de tentativa lui de-a fi pe înțelesul acestui auditoriu,

[1] Cf. Dante, *Divina Comedie.* (N. t.)

și-mi închipuiam ce succes o să am la colegiu cînd o să povestesc, cum știu eu, predica. Însă vorbele lui m-au impresionat într-atît încît nu le-am uitat nici pînă astăzi, sau cel puțin mi-a rămas întipărită-n minte ideea. Din vreme-n vreme întorceam capul și mă uitam la un deținut în uniformă de subofițer de marină ce părea a fi de-o seamă cu elevii de la matematici ori filosofie. Stătea în ultimul rînd, de-o parte de ceilalți în mod evident. În privire îi citeam un amuzament pe care-l împărtășeam, și-un soi de complicitate. Mi-aș fi dorit să-i pot veni într-ajutor. Cu spatele la altar, Marele Foc vorbea cu vocea-i surdă :

— Toți sîntem prizonieri, a spus el. Viața marinarului ilustrează într-un mod patetic condiția omului. Omul e dorință de libertate, el aspiră să se eliberez de toate constrîngerile ce-l apasă : ce imagine mai frumoasă a libertății ca orizontul nemărginit al mării ? Dar marinaru-i prizonierul vasului pe care se află, prizonierul regulamentului de fier, al disciplinei. El se supune ordinelor comandantului, *pașei*, cum îl numiți voi, prieteni (și abatele a pronunțat cuvîntul cu umor), da, *pașa*, singurul stăpîn, după Dumnezeu, pe vasul lui... Iată contradicția în care trebuie să-și ducă viața marinarul : ești prizonier și ești confruntat cu cea mai mare libertate care există : a mărilor și oceanelor. Și totuși, marinarul se simte liber. Cum oare ? Renunțînd la sine, adică acceptîndu-se... E liber așa cum e călugărul în mănăstire, cum e deținutul în celulă. Vi s-a întîmplat ca după o zi pe mare să vă prindă ceața și să căutați pe coastă semnalele de balizaj și reperele de trecere... Ei

bine, şi-n viaţă trebuie să-ţi găseşti portul. Fecioara Maria trebuie să ne fie busola. Să ne lăsăm soarta în grija ei... etc.

Mai mult ca sigur că cei ce-l ascultau pe Marele Foc aveau despre libertate o concepţie diferită de cea care le era propusă : libertatea, pentru ei, însemna, de pildă, să te duci să bei o sticlă de vin roşu într-o cîrciumă pe strada Primăriei, la *Marie Moore*, de exemplu... Cred că şi subofiţerul s-a gîndit la acelaşi lucru ; am ghicit-o după zîmbetul pe care mi l-a aruncat la sfîrşitul predicii şi-am fost atît de tulburat de bunătatea pe care o exprima încît pînă la sfîrşitul slujbei m-am tot împotmolit la datul răspunsurilor.

Cît timp preotul avea să-i primească în sacristie pe deţinuţii care ceruseră să-l vadă după slujbă, un paznic m-a luat să vizitez o parte din închisoare. L-am urmat prin nişte coridoare cu pereţii vopsiţi în ulei, sclipitoare şi drepte ca îngustele culoare de pe cuirasate, de-a lungul cărora luceau robineţii de aramă, topoarele şi extinctoarele. Am ajuns în bibliotecă, unde, după ce mi-a deschis uşa cu grilaj a unui dulap plin cu lucrări de istorie şi geografie, cu relatări de călătorie, cu povestiri despre cucerirea Madagascarului şi lupta de la Tonkin, unde am admirat ce favoriţi impozanţi avea amiralul Courbet, m-a lăsat singur. Sala asta înţesată de cărţi — printre care am remarcat şi prezenţa insolită a unui exemplar din *Mănăstirea din Parma* — era mai atrăgătoare în austeritatea ei decît toate sălile la care aveam acces la colegiu. Cu condiţia să fiu lăsat din cînd în cînd să ies în oraş, mi-am spus, era mai uşor să

stai în închisoarea maritimă decît la Bon Pasteur. Remarcasem numărul mare al deţinuţilor aşteptîndu-şi rîndul la uşa sacristiei, aşa că nu m-am mirat că dura atît de mult. La un moment dat însă, plictisindu-mă de necazurile reginei Ranavalo şi de isprăvile marinarilor noştri, am început să mă neliniştesc, zicîndu-mi că abatele a uitat complet de mine. Neliniştea m-a cuprins încet-încet, în vreme ce priveam de la fereastra zăbrelită activitatea portului militar a cărui perspectivă mi se deschidea înaintea ochilor. Eram furios pe Marele Foc : din cauza lui, în loc să bat acum strada Siam stăteam închis aici. Mi-am luat inima-n dinţi şi am ieşit din sală pornind să străbat coridoarele ce se întretăiau şi se-nvîrteau în cerc, pînă cînd am ajuns din nou de unde plecasem ; era o explorare anevoioasă, mă aşteptam ca din moment în moment să declanşez cine ştie ce sonerie stridentă ce-avea să scoale-n picioare închisoarea ori să dau nas în nas cu paza. Dar nu s-a întîmplat nimic ; l-am zărit doar pe tînărul subofiţer ieşind din sacristie însoţit de gardian şi îndreptîndu-se spre celulă.

Cu mintea încă-nfierbîntată de impresiile acelei dimineţi, traversam alături de Marele Foc arsenalul, unde acum domnea agitaţia nepăsătoare a dimineţilor de duminică.

— L-ai remarcat pe tînărul ăla din fundul capelei, pe subofiţer ? m-a întrebat abatele. Nu eşti curios să ştii ce-a făcut ?

Sigur că eram mort de curiozitate să aflu pentru ce crimă fusese închis ; fusesem tot timpul ob-

sedat de chipul său și așteptam cu nerăbdare să aflu de la abate.

— E o istorie păcătoasă, tare păcătoasă, a început el. Ar putea să-mi pricinuiască necazuri... asta mi-ar mai lipsi, parcă n-aș avea și așa destui dușmani la episcopat...

Și Marele Foc mi-a povestit că subofițerul (Lévêque se numea) după ce-și terminase școala la Bon Pasteur, intrase la vîrsta de nouăsprezece ani în școala navală. Autonomist înflăcărat, el făcuse propagandă la bord, împărțise manifeste, întreținuse cu prietenii din străinătate o corespondență desigur imprudentă. Spionaj ? Abatele refuza să o numească astfel.

— Nu e foarte grav, a spus, cel puțin așa sper... Dar oricum, cariera lui e terminată.

Și uite așa am avut pentru prima oară revelația că activitatea noastră reprezenta un pericol. Cauza asta avea și ea martirii ei ! Discuțiile purtate la colegiu, conferințele de la „Academia literară" la care asistase și subofițerul puteau să te ducă aici, în închisoare. Am înțeles că Marele Foc își cam dezaproba fostul elev, învinuindu-l de a fi întrecut o limită stabilită, iar acum îi punea în pericol propria-i liniște. Am presimțit că trecerea de la teorie la practică avea să fie cam dificilă.

Porțile mari de fier ale intrării Tourville s-au închis în urma noastră, iar abatele m-a mîngîiat pe obraz, cu mîna-i aspră și, strîngîndu-și în jurul trupului pelerina neagră cu guler de catifea închizîndu-se cu două cochilii Saint-Jacques, a pornit să suie scara de piatră, urcînd de-a lungul

digului pînă la o cîrciumă cu acoperișul împînzit de hornuri, subiect apărînd deseori în tablourile pictorilor locali.

Cîrciuma, digurile, scara, au dispărut odată cu tot acest decor frumos de piatră cenușie, aceste nobile clădiri din veacul al XVII-lea, fosta pușcărie, mîndria marinei regale, antrepozitele și atelierele în care se confecționau odgoanele, grilajele majestuoase, au fost prefăcute-n maldăre de piatră și armături chircite de bombele incendiare ale armatei americane. Cînd, la cîteva săptămîni după bombardament, m-am dus să văd ce mai rămăsese din oraș, în aer mai stăruia încă mirosul înfiorător de gaz și putreziciune, iar ici și colo, zăreai pitiți după vreun zid năruit vagabonzi și hoți de cadavre. Pe cînd contemplam cu tristețe locurile tinereții mele, am zărit intactă, imaculat de albă în lumina soarelui, închisoarea maritimă.

CAPITOLUL V

CÎINELE DU

Hm ! Un complot !

Shakespeare, Regele Lear

REGELE-ARTHUR, la care mă întorc după acest lung ocol pentru a nu-l mai părăsi pînă la sfîrșitul povestirii, era o fostă ambarcațiune de pilot pe Loara care-și păstrase greementul. Ea nu oferea avantajele utilărilor moderne la care di-

verse dispozitive ingenioase — troliu cu manivelă, ferură cu culisori, ghiu rotativ etc. — simplifică manevrele și sporesc randamentul efortului. Sigur, n-am să fiu ridicol să resping orice perfecționare din simplul motiv că, pe vremea cînd navigam eu, ele nici nu existau, însă trebuie să spun că mecanismele astea delicat de folosit sînt uneori sursa unor complicații neprevăzute și parcă răpesc ceva din farmecul aspru al navigației cu pînze. În plus, părerea mea e că ele nu-s posibile decît pe vase de agrement de mic tonaj. Privind uneori cu binoclul noile veliere din port, fără baston de bompres, cu coca joasă, profilată pentru cursă, pe care echipaje de fete și băieți de cincisprezece ani, cu impermeabile galbene și cizme de parcă ar pleca în Terra Nova le manevrează aparent fără efort, mi-aduc aminte ce viață de cîine era pe *Regele-Arthur*, unde pînzele erau firuite de-a lungul catargului, terțarolele strînse de mînă, ancora lăsată cu vinciul. I-am uimit pe mai toți tinerii mateloți spunîndu-le că noi n-aveam la bord aparat radio să prindem meteo-ul, nici anemometru să calculăm viteza vîntului, nici barometru înregistrator, ci-o simplă busolă și un sextant. Cît despre cabină, devenită mare și spațioasă prin înălțarea unui ruf, avea aerul unei odăi de fermă, cu paturile, cu perdelele în carouri alb cu roșu, la care ajungeai urcîndu-te pe lăzi ce ne serveau și de scaune și de masă, iar într-o nișă aflată deasupra mesei cu cărți, statueta Fecioarei în galben și albastru cu mîinile și obrajii pictați de-o pensulă naivă, iar straiele-i cu falduri căzînd țeapăn erau împodobite ici-colo cu hermină. În cambuză, prin care trecea catargul, se aflau față-n față două cușete: cea dinspre babord mi-a fost destinată mie, cealaltă era a lui Auguste marinarul. În interior, cușeta mea se îngusta, așa că trebuia să-mi țin picioarele strîns lipite ca să pot încăpea, iar cu vîrfurile atingeam inelele înghețate ale lanțului de ancoră și grandeea de cînepă a unei vele împăturite lîngă catarg. Văzut din port, cu flancurile lui umflate, cu arborada-i scurtă, cu petele albe pe vîrfurile catargelor, cu macaralele și cu colacele atîrnate de partea de jos a sarturilor, cu pavilioanele lui, *Regele-Arthur* avea un aer ursuz și vînjos de iapă de povară cu grumaz zdravăn, cum vezi mergînd la trap pe la tîrgul din Léon.

Îmi dau seama că unul dintre lucrurile cele mai dificile va fi să restabilesc calendarul acestei călătorii. Parcă-mi amintesc că am ridicat ancora în ajunul unui 14 iulie, ceea ce înseamnă că *Regele-Arthur* a făcut escală în portul nostru cam șapte sau opt zile. Am avut astfel prilejul să mă familiarizez cu bordul și să-i cunosc mai bine pe noii mei prieteni. Despre ei aș vrea să vorbesc în acest capitol, străduindu-mă să-i descriu așa cum îi vedeam pe-atunci, în entuziasmul descoperirii și cu naivitatea vîrstei.

Așa cum evangheliștii sînt reprezentați întotdeauna cu șoimul, leul, taurul ori îngerul ce le servește de atribut, tot așa nu-l pot descrie pe căpitan decît însoțit de cîinele său (poate ar fi trebuit să-l asemui sfîntului Roch, ce era întovărășit tot de un cîine, o corcitură însă, dacă ar fi să mă iau după imaginile în care apare). Acest

cîine, Du, zbîrlit și negru, cu nisip în blana din jurul botului, cu smocuri de varec galben agățate de spate, împrumutase ceva din firea stăpînului: o anumită sălbăticie, o oarecare ferocitate... Indiferenți față de dovezile de simpatie primite, amîndoi priveau lumea cu aceiași ochi disprețuitori, mergînd drept spre ținta propusă, iar la cea mai mică piedică își arătau colții... Du era latura rea a lui Olivier de Kersangar, fața întunecată a sufletului lui, dar în același timp era noblețea și curajul lui. Dormind unul lîngă celălalt, în bătaia vîntului, pe puntea *Regelui-Arthur*, încolăciți, formau o masă nedeslușită, adormită, de unde se-auzeau oftaturi fără să știi ale cui erau: căpitanul și cîinele își împrumutau visele, forța.

Respectînd tradiția, căpitanul își petrecea o parte din zi pe zidul portului. Așa cum felinele-și ascut ghearele, el cioplea o bucată de lemn de la vreo epavă cu un cuțit de vînătoare cu plăsele de os a cărui teacă era vîrîtă în brîul de piele împletită, prinzîndu-se într-o cataramă de aramă în formă de ancoră, or scotea din buzunar două capete de sfoară și se exersa în făcutul de matiseli, noduri marinărești, ocupații precise și umile de care eu nu mă simțeam capabil și-n care vedeam o dovadă de stăpînire de sine, de forță sufletească chiar. Căpitanul era în stare să vorbească la nesfîrșit despre vasul lui, despre îmbunătățirile ce-i trebuiau aduse; istorisea întîmplările prin care trecuseră împreună și ziua aceea de neuitat, din portul Nantes, cînd îl văzuse pentru prima oară și cînd își spusese: „Iată vasul care-mi trebuie!" Vapoarele sînt ca femeile, trebuie să știi să le faci să te-asculte, iar engleza, față de franceză, are avantajul că toate cuvintele navale-s de gen feminin.

Toaca *angelus*-ului ne vestea ora aperitivului luat la Marie Tocquer. Acolo îl regăseam pe Marele Foc în sutana-i ponosită, murdară de sare de mare pe care-o îmbrăca atunci cînd pleca în larg, pe marinarii din port ori alte personalități marcante, venite printre noi în vacanțe: un înalt funcționar chinez, un inginer de la Drumuri și Poduri. Aceste relații ne umpleau de mîndrie. Mi-ar fi plăcut să le citez numele și să le cer să depună mărturie în procesul de la Rennes, dar cum să le spui, cu toată seriozitatea cuvenită, unor magistrați împopoțonați: „Știți, eram prieteni cu un înalt funcționar chinez, mandarinul Curaçao... și cu inspectorul Clacquesin (aceasta fiind și denumirea unui aperitiv) de la Drumuri și Poduri?" Calamburul n-ar fi făcut pe nimeni să rîdă și totuși pe noi ne-a amuzat în tot timpul călătoriei, pe Tugdual, pe căpitan, pe mine, dar asta, probabil, pentru că un înalt funcționar era pentru noi un personaj rizibil. Lui Olivier de Kersangar, asemeni prințului de Ligne, îi plăcea și veselia prostească.

Discuțiile noastre pendulau între politică și navigație. Am aflat cu mirare că Olivier de Kersangar era de-ai noștri. El însă nu părea impresionat ca mine de vastele concepții ale Marelui Foc, de perspectivele deschise de acesta asupra istoriei cînd ne explica de ce, atunci cînd a distrus Imperiul Austro-Ungar, Europa își semnase sentința de moarte și de ce Anglia, care pierduse deja Ir-

landa, avea să piardă Scoţia, Canada şi Indiile, iar Franţa, provinciile Alsacia şi Lorena. Împreună cu Burgundia şi Flandra, acestea aveau să reconstituie vechea Lotharingie, în vreme ce Bretania va redeveni liberă... Îndărătul provizoriei hărţi a actualei Europe occidentale, Marele Foc ghicea vechile frontiere şterse, regăsea urma marilor drumuri de pelerinaj, alipea teritorii, dădea iarăşi viaţă unor graiuri pe cale de dispariţie. Pentru el, secolul al VII-lea fusese parcă ieri. Credea în constante istorice, în fatalităţi ce-şi aveau sursa în migraţia unor populaţii petrecută de foarte demult, în unele credinţe străvechi. Abatele era european în felul său, în acei ani cînd era la modă internaţionalismul. Dar Europa lui era o Europă mistică, monarhică, anarhică după modelul Irlandei primelor secole. Olivier de Kersangar, pentru convingerile-i politice, prefera argumente mai simple : avea în rezervă cîteva, întotdeauna aceleaşi („Ce se face pentru porturile bretone ?... De ce nu se caută să se dezvolte industria pescuitului şi a conservelor ?..." etc.), pe care le scotea la nevoie. În trăinicia convingerilor sale n-am crezut niciodată. Dacă a îmbrăţişat cauza autonomiştilor, a făcut-o mai mult din dorinţa de aventură, iar în toată această istorie a jucat rolul unui pirat ce şi-a pus vasul în slujba unei cauze ; dacă mi se aduc declaraţiile pe care le-a făcut în cursul procesului în contraargument, voi răspunde că le-a făcut din bravadă şi ca nu cumva să se creadă că se spală pe mîini ca un laş.

Într-o zi, la Marie Tocquer, un anume Robert ce străbătea regiunea cu o camionetă, în trecere

prin oraş, s-a aşezat la masa noastră unde tronau pahare cu aperitivul acela gros de culoarea iodului ori a gargarei. Din unele lucruri am înţeles că Robert ăsta, îmbrăcat într-un costum de orăşan, strident printre bluzoanele marinăreşti, era omul de legătură între Marele Foc şi şefii autonomiştilor de care auzisem în vremea anilor petrecuţi la colegiu, faimosul Spagniol, între alţii, care a avut tragicul sfîrşit pe care-l ştim. Am înţeles din discuţie că era prevăzută o acţiune pentru vara aceea dar n-a fost cu putinţă să-i aflu nici natura, nici scopul. Prietenii mei vorbeau mascat şi, cum nu păreau dornici să mă pună-n temă, n-am considerat necesar să vin cu întrebări. Sigur că cititorul, cînd va afla urmarea evenimentelor, se va mira de-atîta lipsă de curiozitate din partea mea şi va admite cu greu atîta ignoranţă. Voi avea însă ocazia să mă explic. De pe acum susţin totuşi că n-am bănuit absolut nimic, iar lipsa de atenţie dată cuvintelor schimbate de conspiratori, dacă-i pot numi astfel, se datorează, cred, admiraţiei ce i-o purtam lui Olivier de Kersangar, agitaţiei şi nerăbdării de a pleca pe mare. De atunci au trecut mai bine de treizeci de ani, însă-mi aduc şi-acum aminte o frază rostită de Robert, ce mi se păruse ciudată :

— Marfa trebuie livrată în jur de 15 septembrie, a spus el, Spagniol va avea nevoie de ea.

— Ne vom întoarce cu mult mai devreme, a zis căpitanul. Şi a adăugat : Pe ce drum o vei lua, abate ?

(Olivier de Kersangar spunea „abate" ca-n secolul al XVIII-lea, ca-n comediile lui Musset, iar

tonul acesta dezinvolt, lipsit de respect, cum îl consideram, mă șoca și în același timp mă fermeca prin parfumul său de *ancien régime*. Mai e nevoie să spun că-n felul în care-l numea căpitanul pe fostul meu profesor nu era nici urmă de afecțiune ? felul în care anumite forme de limbaj au supraviețuit de-a lungul secolelor m-a uimit întotdeauna.)

— Voi lăsa insulele Sorlingues la babord, e o hulă teribilă, a spus Marele Foc. Mergeți cît mai aproape de coastă.

— Și-acolo ? a întrebat căpitanul.

— Marfa va fi gata, a spus Robert. Vă vor ajuta niște prieteni. Trebuie doar să cădeți de acord asupra datei de întoarcere.

Robert a insistat asupra faptului că era absolut necesar să prevedem ziua și locul debarcării. Vom fi sigur legați de vînt însă marja de neprevăzut trebuia redusă la minimum. A mai spus că supravegherea coastelor avea să fie întărită din pricina contrabandei cu whisky și tutun ce-n lunile de vară luase o amploare care dădea de gîndit vameșilor.

În timpul discuției, Robert a scos din buzunarul costumului său de orășan o foaie de hîrtie împăturită-n patru pe care Marele Foc a luat-o și-a desfăcut-o dinainte-i pe masă. Era o listă de nume și adrese, nume de medici, de avocați, de-nvățători și de comercianți, de ofițeri de marină, în legătură cu care Marele Foc a pus diverse întrebări. Acest lucru cere însă o explicație ce mă obligă să revin la activitatea politică a abatelui.

Erau pe atunci șase sau șapte „ligi" și „asociații" bretone (de unde se vede încă o dată anarhia celtică), unele strict politice, altele culturale ori de inspirație religioasă. Marele Foc a crezut că nu strică să adauge la ele o a opta ori a noua mișcare, cu caracter privat, aproape clandestin, destinată în special difuzării propriilor sale idei filozofice. Impresionat de rolul jucat de Societățile de gîndire în ajunul Revoluției franceze, abatele a înființat niște societăți analoge, iar el era cel ce asigura legătura dintre ele printr-o corespondență neîntreruptă. Considerînd, nu fără temei, că-n timpul unei zile de lucru un avocat se întîlnește în special cu alți avocați, un militar cu alți militari, iar funcționarul cu colegii săi, i-a venit ideea să grupeze oamenii pe profesii, profesia fiind cadrul natural în care se face schimbul de idei, de păreri, unde propaganda se poate efectua în modul cel mai util. Reuniunile particulare, care deci nu aveau nevoie de nici un fel de autorizație oficială, ieșite de sub controlul poliției, se țineau pe rînd acasă la cîte unul dintre membrii acestor societăți locale la care, neobosit, Marele Foc lua adeseori cuvîntul. Plănuia să-i delege la aceste întîlniri peste puțină vreme pe tinerii conferențiari formați de el la „Academia literară" de la Bon Pasteur. Înființată abia de doi ani, organizația n-avea mulți membri ; Marele Foc, romantic cum era, o botezase după o asociație teroristă irlandeză din secolul al XIX-lea „Stejarul Alb". Apariția „Stejarului Alb" în bodega Mariei Tocquer nu m-a surprins, desigur, deși mi s-a părut cam neobișnuită, căci în mintea mea orice activitate

politică era asociată cu viața de colegiu și înceta în perioada vacanțelor, așa că am început să-mi pun problema dacă scopurile asociației erau oare atît de nevinovate pe cît crezusem, dacă nu era vrea legătură între croaziera *Regelui-Arthur* și cine știe ce activitate clandestină. Ce „marfă" urma oare să aducem din Anglia ori din altă parte ? Și de ce ne feream de vameși ? Toate aceste întrebări mi-au trecut, ce-i drept, prin minte dar nu le-am dat prea multă importanță pentru că soarta mea i-o încredințasem deja, la bine și la rău, stăpînului *Regelui-Arthur*.

Lady Cecilia ne însoțea ades la Marie Tocquer. Era și ea de față în ziua cînd s-a petrecut un incident pe care ezit să-l povestesc — prietenii mei apărînd într-o lumină nefavorabilă — dar care ilustrează după mine relațiile ambigue existente între căpitan și cîinele său. Chiar dacă imaginea prietenilor mei va avea de suferit în ochii cititorului, iată ce s-a petrecut în momentul în care brigadierul Scanff de la vamă, în uniformă kaki de vară, a deschis ușa cîrciumii făcînd clopoțelul să sune, și cînd ne-a văzut instalați la locul nostru obișnuit, lîngă o reclamă de aperitiv cu gențiană unde, într-un peisaj alpin, un muntean cu beretă săpa pămîntul cu o săpăligă, ne-a salutat așa : „Bună ziua domnule de Kersangar... Oh, ce cîine frumos !"

Trezit din somn și ghicind că era vorba despre el, dacă nu cumva vreun atavism nedeslușit, vreun dar al prevestirii l-a făcut să simtă dușmanul în acel funcționar vamal pricăjit, Du a țîșnit de sub masa unde stătuse culcat și-n cale m-a răsturnat.

M-am întors și-am văzut cum animalul ridicat în două labe, ca un urs, înșfacă-n fălcile-i înspăimîntătoare antebrațul brigadierului Scanff.

— Du, a strigat căpitanul care se ridicase. Aici, Du !

Însă cîinele nu dădea drumul. Atunci Olivier de Kersangar, fără prea multă grabă, de parcă n-ar fi realizat gravitatea situației, a dat la o parte două scaune ce-i stăteau în drum și s-a dus și-a apucat de zgarda cîinelui, l-a tras înapoi obligîndu-l să-și descleșteze fălcile, l-a adus înapoi la locul nostru mîrîind încă și, pocnindu-l cu șapca peste bot, l-a obligat să se așeze culcat la locul lui sub masă.

Sprijinit de tejghea, frînt de mijloc, cu mîna cu care se apărase încă ridicată într-un reflex instinctiv de apărare — iar pe pînza mînecii se vedea încă urma umedă a fălcilor dulăului — brigadierul Scanff se uita la noi prostit, ca beat. Cu pași mărunți ca de moșneag ologit de dureri, a luat-o de-a lungul tejghelei spre odăița din fundul prăvăliei într-un văicărit prelung întretăiat de sughițuri din care răzbătea un vag protest.

— Încearcă omul să fie drăguț și... cîinii răi se țin... se țin legați... Ești amabil și uite...

Și-atunci s-a petrecut acel ceva uimitor, inexplicabil, nedrept. Fără măcar să se întoarcă spre victimă și păstrîndu-și calmul de care dăduse dovadă de la începutul întîmplării, căpitanul a declarat cu o voce cumpănită, ușor disprețuitoare :

— Ce, noi v-am cerut-o ? Nu noi v-am pus să ne dați bună ziua... Puțin ne pasă. L-ați speriat,

și cîinele a sărit, de asta-i cîine. Și-apoi, ne cam și plictisiți cu văicărelile astea.

N-aș putea să jur că astea au fost exact cuvintele căpitanului însă au fost tot atît de uimitoare. Brigadierul n-a mai știut ce să zică și-apoi a leșinat în încăperea din fundul prăvăliei.

— Olivier, ai cam exagerat, a spus lady Cecilia. Omul ăsta a vrut să fie amabil iar tu îl iei la zor.

Cititorul, care pînă acum a întrezărit-o doar pe lady Cecilia, crede poate că aceste cuvinte îi fac cinste și prevestesc lucruri bune despre o persoană atît de grijulie față de dreptate. Pentru adevărul lucrurilor trebuie să spun totuși că mustrările adresate de lady Cecilia n-au fost făcute cu prea multă convingere, mai curînd am avut impresia că incidentul o amuzase. Or, această impresie era cea justă : în cîteva clipe, lady Cecilia a izbucnit în rîs, căpitanul s-a pus și el pe rîs și eu așijderi, molipsit, împins de dorința îndeajuns de lașă de a mă pune bine cu ei, convins, în fine, că Olivier de Kersangar fusese cel care avusese dreptate. Nedreptatea era atît de strigătoare la cer încît ajungea să pară sănătoasă. Smiorcăielile funcționărașului erau dezgustătoare... Căpitanul se ridicase mai presus de cretinele convenții ale bunei-cuviințe ce te obligă să-ți ceri scuze în fața unui trecător mușcat din întîmplare de cîinele tău de turul pantalonilor. Disprețul ăsta mă fascina.

Nici prin cap nu mi-a trecut să o judec pe lady Cecilia, cum nu-l mai judecam nici pe căpitan ; îi admiram în egală măsură pe amîndoi. Și ea-și avea legenda ei ce-mi fusese povestită de oamenii din

port, de bunicul sau de Marele Foc (și în atîtea variante !) iar în Lesguivy nu era om să rămînă nepăsător în fața unei personalități atît de remarcabile. Lady Cecilia era irlandeză și încă de foarte tînără luase parte la insurecția din 1920 (se poate recunoaște aici versiunea Marelui Foc) ; misterioasa „Doamnă în verde", care într-un moment critic electrizase masele răzvrătite, organizase atentate și represalii împotriva celor din „Black and Tan" ea era ! Cu toate că multe puncte din trecutul ăsta eroic rămîneau încă neclare. Presupunînd că era irlandeză, nu încape îndoială că lady Cecilia își petrecuse tinerețea în Franța, fiindcă vorbea o franceză fără pic de accent — poate doar un ușor iz breton (bretona de pe coasta de Nord, preciza bunicul. Cum oare, fiind o insurgentă, se căsătorise ea cu bătrînul Sir Alfred Rose, englez, deci ostil irlandezilor ? În Lesguivy nimeni nu stătuse de vorbă cu Sir Alfred, așa că greu îi putea ști cineva ideile în problema irlandeză. Oricum, n-ar fi fost cel dintîi englez de viță care ar fi ținut cu irlandezii — replicau admiratorii „Doamnei în verde". Și astfel discuția degenera în considerații despre politică și englezi, iar trecutul irlandezei era pierdut din vedere.

În anul acela, 1923, Sir Alfred mai trăia încă. Il vedeam uneori, stînd pe bancheta din spate a Rolls-ului său oprit pe vreun drum ducînd la plajă, cu un pled pe umeri și fixînd largul mării cu binoclul. Asemenea plimbări erau rare, căci Sir Alfred nu prea ieșea din frumosu-i conac, unde, cu multă cheltuială, trăsese niște conducte ce-i aduceau apă de mare la baie și făcea astfel băi calde

marine ; multă vreme a rămas dovada acestui lux nemaiauzit : țevile ruginite care urcau de pe plajă, printre stînci pînă la castel. Sir Alfred trecuse de vîrsta cînd i-ar fi putut fi tată nevestii-si, asta și explica libertatea pe care i-o dădea, libertate de care, spuneau gurile rele, ea profita pe-ntrecute. De doi ani de zile însă, Olivier de Kersangar își lăsase-n urmă rivalii, și la Lesguivy nimeni nu se mai îndoia că lady Cecilia devenise, cum spunea bunica mea, „prietena lui".

În fine, ziua plecării a fost hotărîtă. Eu eram gata și-mi și băgasem în sacul de marinar împrumutat de la Tityves pulovere, cămăși și pantaloni. Era ultima mea seară la Moguérou ; am ieșit pe terasă să văd marea. Noaptea era destul de senină și vedeam silueta albă a *Regelui-Arthur* în locul în care-l zărisem cu cîteva zile mai înainte. Multe se schimbaseră de atunci și aveam certitudinea că și viața mea avea să se transforme. Zgomotul valurilor izbindu-se de mal se împletea cu ritmurile de dans de la cazinoul de pe promontoriu și încercam să mi-i imaginez pe lady Cecilia și pe Olivier de Kersangar, de care fusesem și eu invitat la ei la masă, dansînd printre celelalte perechi în sunetele modestei orchestre venite-n fiecare joi seară de la Lannion. Mi se mai întîmplase să mă strecor prin mulțimea de curioși adunați în fața dreptunghiului luminat al ferestrelor, să privesc cum se desfășoară dansul ori să asist la deghizările vreunui bal mascat, însă în sală nu mă aventurasem niciodată. Atunci mi-a trecut prin minte că nu se cădea ca Olivier de Kersangar să intre într-un asemenea loc și-n gîndul meu am acuzat-o pe lady

Cecilia că-l obligase să se dea în spectacol. Mi-era ciudă pe mine că nu cutezasem să mă alătur lor, iar în ajunul despărțirii de aceste locuri familiare și a plecării în aventură spre țărmuri necunoscute simțeam o teamă ascunsă.

Plecarea de a doua zi avea pentru mine o mare semnificație : era o plecare în viață, în viața aceasta care se deschidea în fața mea ca o mare plină de întunecimi ; mi-o doream și mă înfricoșa în același timp.

CAPITOLUL VI

NOAPTEA DULGHERILOR

Vedeți, a și început să fie grea ucenicia.
Tristan Corbière, *Tinerele iubiri*

MAREA ERA ALBASTRĂ, de un albastru verzui, rar întîlnit pe coastele noastre (mai mult în nord, în zona Saint-Malo-ului, numit de aceea „Coasta de smarald"), ce-mi aducea aminte de o gravură care-mi plăcuse, în numărul de Crăciun al unui magazin, ca ilustrație la o poveste cu niște pirați din insula Broaștei Țestoase. În largul zonei Méloines ne-am întîlnit cu un banc de marsuini ale căror salturi erau imaginea întrupată a libertății. Cum ne apropiam noi de această fortăreață de granit, țipetele pescărușilor ale căror stoluri se-nălțau deasupra bastioanelor și a meterezelor, sforăitul cumplit al mării năpustindu-se în golfulețele săpate ca niște spărturi în zidul dantelat fă-

ceau un zgomot atît de mare încît eram nevoiţi să urlăm ca să ne putem înţelege. Culcat la proră, cu un colac de parîmă sub cap, priveam leneş pe deasupra copastiei linia orizontului care urca şi cobora. De-a lungul ei, cargouri apăreau îndreptîndu-se spre porturi din Spania ori Africa, împroşcînd cerul cu fumul lor ca nişte sepii răspîndindu-şi cerneala în apa limpede a unui ghiol. Mai urmăream zborul rapid, razant cu valurile, al cormoranilor cu gîturile întinse. Soarele încingea în jurul meu puntea, iar vîntul şuiera prin pînzele întinse deasupra capului. Greaţa care mă apucase în primele ore de navigaţie trecuse şi, cu stomacul plin de piureul de ceapă pregătit de Auguste şi servit în farfurii ordinare, mă bucuram de toropeala vîntului şi a căldurii acestei amiezi. Împunsăturile rănilor pe care mi le făcusem la mîini îmi provocau o plăcută furnicătură. Fericit să simt sub picioarele mele trăind *Regele-Arthur*, fericit că plecasem din casa prea bine ştiută de la Moguérou şi din locurile cunoscute ale copilăriei, fericit că mă aflam alături de oameni pe care-i admiram şi iubeam, dădeam frîu liber miilor de visuri plăcute despre viitor. Astfel s-a desfăşurat cea mai mare parte a primului nostru drum pe mare. Fără nici o grijă, fără dorinţi, încrezător în rezistenţa vaporului, încredinţîndu-mi soarta căpitanului; nimic nu avea importanţă pentru mine, poate doar arsura soarelui pe faţă şi gustul sării pe buze. Închis între zidurile de pînză şi de şcondru ale unei celule şubrede, ridicată printr-o minune în imensitatea mării, savuram o libertate de necrezut. Nu-s dintre aceia care, nebuni după manevre, îşi

găsesc o plăcere în a se învîrti în cerc în spaţiul strîmt şi adăpostit al unui golf, schimbînd tot timpul direcţia, cerînd de la ambarcaţiune ascultarea cerută de un ofiţer de infanterie al şcolii militare din Saumur, calului în manej. Nu nesocotesc rolul ce-i revine vaporului de-a te purta pe mare dintr-un punct în altul al ţărmului şi nimic nu-mi place mai tare ca navigaţia costieră, cu surprizele ei, cu aerul ei modest şi leneş, cu lungile ei răgazuri. Sigur, n-am să merg pînă acolo încît să susţin că plăcerea navigaţiei este aproape de ţărm, bucuria de a zbura pe mare, pe un vînt bun nu poate fi cu nimic comparată, dar e adevărat că la ţărm îşi primeşte marinarul recompensa pentru eforturi şi este despăgubit pentru munca sa. Trebuie să fi cabotat de-a lungul coastelor Mînecii şi ale Atlanticului, în voia capriciilor vîntului şi a orarului mareelor, să fi aşteptat mareea înaltă, îngheţat de frig şi flămînd ca să poţi intra în portul căruia îi zăreşti luminile şi-i auzi zgomotul foarte apropiat, zgomot compus din mii de zgomote diferite: vocea trecătorilor mergînd de-a lungul digului şi pe plajă, rîsetele şi cîntecele, o muzică la radio, scoţînd la iveală un univers inaccesibil de plăceri şi de linişte, trebuie să fi trăit toate astea ca să poţi înţelege dispreţul marinarului pentru cei pe care poetul îi numeşte „pămînteni parveniţi". Sentimentul de superioritate pe care-l dă victoria asupra forţelor naturii, certitudinea că faci parte dintr-o breaslă neînţeleasă şi sacrificată, iată cauzele acestui fel orgolios de a gîndi atît de răspîndit în rîndul

oamenilor de mare, pradă căruia m-am lăsat și eu în vremea acestei călătorii.

Ea a debutat prost, și cum nimănui nu-i face plăcere să-și recunoască lipsurile, îmi trebuie și mie puțin curaj să pot mărturisi de cîte stîngăcii m-am făcut vinovat în cursul manevrei de plecare. Acest prim contact însă cu *Regele-Arthur* și căpitanul, chiar dificil cum a fost, și-a avut și el rolul lui în formarea mea. Barca venită să mă ia, cum fusese stabilit, de pe o stîncă pe plaja La Palud, s-a izbit din cauza valurilor puternice de-o piatră pe care Auguste ar fi trebuit să o evite, iar eu a trebuit să fac o baie în apă pînă mai sus de genunchi, fără să fi avut măcar vreme să-mi suflec pantalonii ; abia am reușit să-mi pescuiesc sacul căzut în apă pe care-l și luase curentul. În timpul traversării pînă la vas, două valuri puternice m-au izbit din plin în spate, udîndu-mă astfel din cap pînă-n picioare. Mă pregăteam să-mi duc sacul în magazia de vele, crezînd că am vreme să mă schimb cînd, spre marea mea dezamăgire, m-am auzit chemat pe punte de căpitan. Soarele nu se arăta, iar vîntul de vest suflînd în rafale, îmi lipea de corp lucrurile leoarcă făcîndu-mă să dîrdîi vîrtos. Toți trei am ridicat vela mare și-o spun încă o dată acelor navigatori din noua generație cu aerul că o pornesc zi de zi spre Terra Nova, vela era pur și simplu transfilată de-a lungul catargului și trebuia să ințețim efortul și să strîngem transfilajul după ce înțepenisem funga. Vinciul de ancoră mi-a rezervat și el alte bucurii. N-am mai văzut unul atît de

primitiv, atît de greu de mînuit, da-i drept că îl viram doar doi oameni. Ca un animal, ca un cal orb înhămat la o piatră de moară, cu capu-n piept între brațele întinse, scurmînd puntea cu tălpile goale, împingeam încurajat de strigătele căpitanului : „Strînge ! strînge, matelot... strînge tare !" încălecînd lanțul ancorei pe care-l vedeam alunecînd ca un țipar de mare negru, lucind de apă și dispărînd apoi prin gaura lanțului, în magazia de vele unde lady Cecilia-i supraveghea coborîrea și-l ajuta să se încolăcească. După ce ancora a fost ridicată pe punte, m-am uitat la mîinile mele : din cauza frecării de lemnul încins se umpluseră de bășici, și atunci am văzut că erau pline de sînge.

„Așa se-nvață meseria", a strigat Olivier de Kersangar și, fără să-mi dea răgaz să-mi căinez rănile ori să-mi trag sufletul, a adăugat : „Gata de ridicat focul!"

Apoi s-au succedat în ritmul rapid cerut de manevrele vaporului care începuse să salte pe valuri o suită de manevre la care n-am prea strălucit prin îndemînare : mi-a scăpat școta focului și-a început să țopăie pe punte ca o anguilă pe uscat, m-am aruncat în patru labe să o prind, însă din cauza rănilor care mă dureau nu am putut s-o apuc cum trebuie. Eram descumpănit și furios pe observațiile căpitanului ce mă făcea „imbecil" și „muiere", îmi rumegam umilirea și mă așteptam chiar să fiu debarcat la prima escală. Îmi și făceam în minte planul cum să explic la Lesguivy cînd mă vor vedea întorcîndu-mă

într-un mod atît de jalnic: o ceartă. Strîngînd din dinți de durere, am amarat școta și un tachet. Am fost asigurat că astăzi velierele, conform geniului epocii noastre, sînt echipate cu parîme de nailon... și cînd îmi amintesc cît de dureroasă era cînepa aspră frecîndu-se de mîinile mele rănite, mă apucă regretul că nu existau din astea și pe vremea cînd eram eu marinar. Un val mare a trecut peste copastie și m-a împroșcat. Sarea apei mi-a intrat în răni, iar în vremea asta, căpitanul, în picioare la pupa, striga la mine să vin să ridic batepupa. Vaporul s-a înclinat mai tare pe mare și atunci, pentru prima oară de la sosirea la bord, mi-am aruncat o privire spre mal și-am văzut cu uimire cum ne îndepărtăm de țărm cu repeziciune, iar casele din Lesguivy arătau acum ca niște minuscule puncte albe pe întinderea orizontului.

Cu un ordin, căpitanul m-a expediat în cabină să-mi oblojesc rănile. Cu această ocazie, am aflat și „numele conspirativ al ladyiei Cecilia: „Commodore"; la drept vorbind însă n-aveam să-l folosesc prea des. Am fost deci cadorisit cu pansamente, unguente, tifon, fixate cu bandaje Valpeau, lucru ce-a făcut ca în decursul zilelor cît le-am purtat să le devin simpatic locuitorilor din Saint-Yvinec, după cum se va vedea din cele ce urmează. Tot atunci mi-am băut și prima rație de alcool, nu rom cum bea Long John Silver cu echipajul lui de pirați așezați pe lada mortului, ci un vermut Noilly Prat, băutură pe care o recomand pe vreme bună: ține la locul lui

conținutul stomacului. Cînd am urcat din nou pe punte, eram complet refăcut și uitasem că fusesem furios pe căpitan, mă simțeam făcînd parte din echipaj, cînd am primit următoarea comandă: „Ia cîrma și ține capul !"

Îmi plăceau orele petrecute în singurătate la prora, cînd mă desfătam dînd frîu liber visărilor. Melodia vîntului, zgomotul surd al furcii ghiului în jurul catargului, pocnetul regulat al grandeei velei mari lovindu-se de catarg, coca scîrțîind, plescăitul etravei căzînd în depresiunea unui val urmat de gîlgîirile apei împroșcate de-a lungul bordurilor, toate compuneau un univers în interiorul căruia, ca într-o catedrală răcoroasă și sonoră în care te ascunzi de căldura zilei, erai închis în tine însuți. Dacă aș încerca să compar cu ceva efectul ațîțător și în același timp binefăcător al acestor ore în largul mării, cînd vîntul era nemișcat, ar trebui să fac apel la cîntec în forma lui cea mai înălțătoare, singura pe care o cunoșteam pe-atunci, cîntul religios. Venite din toate colțurile orizontului, intonate de orgile mării, mii de imnuri, mii de aleluia, mii de Te Deum mă înconjurau, mă purtau într-o lume de glorie în sînul căreia, neliniștitor și răgușit, ruginit, bigot, clopotul unei geamandure puncta desfășurarea năucă a unei slujbe neîntrerupte. Se succeda de-a lungul curbei zilei, din momentul în care soarele, înălțîndu-se pe cer, împroșca norii cu lumină și-și arunca razele țîșnite dintr-un izvor ascuns, reproducînd la scara cosmosului simbolul divin sculptat pe lemnul aurit din fața altarului,

pe strană, pînă se scufunda în mare, la apus, într-un incendiu în care pîndeam apariţia razei verzi. E lesne de-nţeles de ce marinarul e credincios — priveliştea misterelor naturii la care asistă cu sufletul plin de admiraţie şi de spaimă, fatalitatea aceea pe care o simte prezentă şi-ncearcă să o înduplece prin tot soiul de superstiţii, îl fac să creadă. Uneori, atunci cînd soarele apunea în mare, într-o agonie pe care în zadar aş încerca să o descriu cînd au făcut-o atîţi poeţi iluştri, printre care şi Charles Le Goffic al nostru căruia îi datorăm descrieri ale mării atît de frumoase, Du, cu dîre sîngerii în blana-i neagră, părea şi el copleşit de majestatea şi de oroarea spectacolului şi, încremenit ca o stană de piatră, aştepta parcă o minune care să scoată din străfundul apelor, măcar un minut, discul roşu şi să-l aşeze între urechile-i ascuţite, asemeni coarnelor unui zeu barbar. Nici eu nu-mi puteam lua ochii de la orizont, de la locul în care se săvîrşise sacrificiul pînă cînd nu mă obliga frigul lăsat brusc să mă alătur tovarăşilor mei aşezaţi în jurul mesei la cina frugală, în cabina luminată de lămpi de aramă legănîndu-se lin. Căpitanul îmi arăta pe hartă drumul pe care-l străbătusem în cursul zilei şi însemna drumul de făcut în noaptea ce venea. Cînd se termina masa, compusă din heringi afumaţi cu ceapă, biscuiţi uscaţi şi mere, cu stomacul în flăcări de la gîtul de coniac pe care-l beam, mă întorceam pe puntea invadată de-ntuneric, îmi reluam locul la cîrmă şi priveam cum se-aprindeau luminile balizelor indicînd mică adîncime, vreo stîncă, intrarea-n porturi, numărînd la intervale

regulate apariţia fascicolului luminos al farurilor, două semnale, apoi trei, două şi iar două, din douăzeci în douăzeci de secunde, odată pe minut, depănîndu-se toată noaptea. Contemplam ades, printre velele priponite de-a lungul catargelor, frînturi de cer : carul mare, cel mic, Orion, Casiopeea, Betelgeuse, Luceafărul, parcă mai aproape, mai luminoase decît atunci cînd le admirai de pe uscat. Cînd după un drum lung ce ne dusese multe mile în largul mării — atunci aveam impresia că o pornisem, fără nădejde de întoarcere, să traversăm Atlanticul, să descoperim un ţinut îndepărtat —, înţelegeam din purtarea căpitanului cercetînd pe rînd cînd orizontul, cînd velele, din şuşotelile cu Tugdual, cînd acesta a venit şi el la bordul nostru, că vom schimba direcţia, că vom modifica poziţia velelor... oh ! Ce mult îmi plăcea acest moment : vasul gata să se încline cînd pe-o parte, cînd pe cealaltă, pregătit să înfrunte asalturile potrivnice ale vîntului avea să fie mînat spre necunoscut, spre un nou drum. Ce-avea să ne rezerve oare ? Vasul se va comporta la fel de bine ca pe tot parcursul străbătut ? Era momentul potrivit să ne asumăm acest risc, nu vom strica oare ce dobîndisem cu preţul unor lungi ore de navigaţie, n-aveam oare să fim nevoiţi să facem încă o dată ce stricasem din imprudenţă, întîrziind momentul binecuvîntat cînd strecurîndu-ne printre recife am fi intrat în canalul unei rade unde ne aştepta odihna, îmbărbătarea, aventura ? Minutele dinaintea manevrei erau pline de emoţie ; cea mai mică greşeală, cea mai mică stîngăcie putea compromite totul, putea

risca, poate nu chiar să scufunde vasul, dar cel puțin să-i rupă vreun strai, ori pe furtună să-i rupă chiar catargul. „Gata de viraj !“ Comanda asta mă făcea să-mi bată inima-n piept, iar după un moment de spaimă, văzînd punctul de mură al ghiului fluturînd în vînt, velele de la prora smulse iar vasul ezitînd să i se supună cîrmaciului, ordinea se instala din nou deodată sau, mai curînd, o nouă ordine lua locul celei vechi : sub o lumină diferită, un nou orizont ni se deschidea în fața ochilor, soarele dispăruse de pe punte, corabia pierduse din viteză și știam că drumul ăsta va fi ostil, rece, fără bucurii. Îmi doream să se sfîrșească mai repede, să vină din nou salturile vesele de mai înainte. Îmi mai plăceau intrările în port : Aber Wrach și Golful Îngerilor atît de primitor după hula puternică existentă întotdeauna în preajma Libenter-ului, Roscoff în Léon și pasajul între coastă și insula Batz ; Brehat în Panthièvre ; Saint-Hélier la Jersey, Saint-Pierre la Guernesey, Verymouth în Dorset și Penzance în Cornouailles, Saint-Malo și Cherbourg apărînd de departe în lumina apusului în cursul unor lungi apropieri, acostînd după manevre dificile ; apoi cu velele strînse și vasul lăsat în grija lui Auguste, primii pași pe jumătate împleticiți pe piatra digului, picioarele condamnate la lunga nemișcare a zilelor pe mare abia ducîndu-mă pînă la primul bistrou, în colțul vreunui chei. În prima mea noapte la bordul *Regelui-Arthur* m-am aruncat complet îmbrăcat în cușetă și, pentru ca sîngele să nu-mi zvîcnească-n răni și să mă doară, mi-am ținut mîinile ridicate, cu brațele sprijinite

de coca vasului : în poziția asta incomodă am adormit.

Cea de-a doua zi a decurs asemeni primei cu o singură diferență. Din nu mai țin minte ce pricină, a izbucnit o ceartă între Commodore și căpitan, prima la care asistam, nu însă și ultima din păcate !, o ceartă atît de violentă încît m-am speriat : dacă cumva nu s-ar fi cuvenit să fiu martor la această discuție ? În zadar, mai apoi, am încercat să depistez mecanismul acestor certuri care scăpau oricărei analize și care — cel puțin așa presupuneam, deoarece, spre norocul meu, fusesem scutit de astfel de experiențe —, nu se deosebeau cu nimic de cele ce învrăjbesc două ființe într-o căsătorie (și astfel am avut revelația adevăratelor legături existente între prietenii mei pe care nu eram atît de prost încît să nu le fi ghicit, însă refuzam s-o cred) unite și obligate să se suporte. Căpitanul și lady Cecilia erau deopotrivă de iuți din fire, iar promiscuitatea vieții la bord nu făcea decît să accentueze înclinațiile naturale și să iște nenumărate prilejuri de ciocniri. Proba unei călătorii lungi pe mare — cu toate că acest prim drum nu a durat mai mult de două zile și două nopți — e o problemă, puțini sînt cei care o trec fără necazuri. Aș minți dacă aș spune că pe uscat relațiile dintre prietenii mei erau scutite de ciocniri, cînd adevărul e că trăiau într-o permanentă stare de conflict latent. La țărm cel puțin aveai posibilitatea să pleci în altă parte, să eviți să fii și tu implicat în dispută, dar la bord lucrurile nu stăteau așa și erai obligat să suporți uraganul fără să scoți o vorbă — este și asta

un fel de a lua atitudine: În bluzon și pantaloni de molton albastru, cu picioarele goale-n espadrile (mai e nevoie să reamintesc că în vremea cînd se petrece această povestire emanciparea femeii nu avansase într-atît încît aceasta să poată ieși în lume în pantaloni nici măcar pe punte ; ce pantaloni evazați, ce pescărești, ce strîmți, nici pomeneală ! așa că apariția ei ne părea la fel de stranie ca cea a unui preot în costum și pălărie cu boruri moi) cu obrazul bronzat, fără urmă de fard, ciufulită, lady Cecilia devenise un simplu tînăr matelot căruia îi eram superior ca forță și — odată antrenat și obișnuit cu treaba — ca îndemînare în manevrarea vasului. Așa că eram înclinat să o disprețuiesc și să mă bucur ori de cîte ori căpitanul o repezea, cum făcea adeseori. O ciudată complicitate s-a stabilit în scurtă vreme între mine și căpitan, în multe ocazii ne-am unit împotriva Commodorului și am făcut-o să simtă profund că-i inferioară, deoarece e femeie.

Poveștile de călătorii la bordul navelor de cursă lungă sînt pline de istorii înduioșătoare cu tineri muși ajunși calul de bătaie al întregului echipaj de la care trebuie să îndure atîtea. Acum, povestind despre atitudinea noastră față de lady Cecilia, despre sentimentele nedeslușite ce i le purtam în adîncul sufletului și pe care abia azi le analizez pentru prima oară, înțeleg mai bine cauza răutății noastre inconștiente. Climatul de violență, declanșat de lupta împotriva forțelor naturii, urmat de ore lungi de meditație și plictis, nevoia de a înșela lipsa apăsătoare de mișcare, excitarea produsă de vînt la care se mai adăuga

și cea a alcoolului, toate la un loc sînt răspunzătoare, fără îndoială, de brusca dezlănțuire a instinctelor și, fără să cad în păcatul epocii noastre — pentru care aceasta este cheia oricărei manifestări — senzualitatea își avea și ea partea ei de vină. Mă sperii cînd îmi amintesc ce priviri puteam să ne aruncăm unul altuia cînd, la sfîrșitul unei zile, înghesuiți toți trei lîngă bancul de cart, adăpostiți de vînt sub acoperișul rufului, beam vermut și o caldă intimitate ne unea. Cu un gest de familiaritate, cu atît mai sugestiv cu cît Olivier de Kersangar era de obicei foarte rezervat, o cuprindea cu o mînă pe după umeri pe lady Cecilia iar aceasta, despăgubindu-mă parcă pentru că eram ținut deoparte sau vrînd să fiu și eu părtaș la dezmierdare, îmi trecea o mînă prin păr. Priveliștea pe care o formam în astfel de ocazii era, fără-ndoială, plină de un farmec ambiguu la care Du, ducîndu-se de la unul la altul, ațîțat și mîrîind, părea sensibil. Dacă, într-o bună zi, cartea de față va apărea cu ilustrații, îl sfătuiesc pe artist să reproducă această scenă emoționantă cu o legendă concepută astfel (în stilul romanelor colecției Nelson) : „Micul meu Hervé, apropie-te", a spus ea, sau „și împreună băură rația de vermut". Cînd îmi aduc aminte ce plăcere îmi făceau aceste ilustrații, cum mă uitam la toate, înainte de a începe să citesc cartea, încercînd să-mi imaginez povestea, ... simt nevoia să-l avertizez pe cititor să nu se aștepte în continuarea scenei mai sus descrise la o urmare scabroasă a acestei situații (cine știe, poate că eu, în singurătatea în care scriu, în care, de

fapt, stau cît e ziua de lungă, sînt victima unei imaginații deșucheate), o situație care, la urma urmelor, era foarte nevinovată. Ba nu, nu era. În ea se aflau în germene întîmplările ce aveau să se petreacă în continuare, pe care nici măcar nu le bănuiam (însă musul nostru, calul nostru de bătaie le prevăzuse cu siguranță). Mai mult decît aceste momente ambigui mă tulburau furiile prietenilor mei urmate de lungi minute de enervare greu de suportat. Dar am spus prea multe : treburi grele ne așteptau ; aveam nevoie de toată forța, de tot curajul ca să le rezolvăm, așa că nu lăsau timpul necesar unei situații delicate să ia proporții.

Spre seară, în cea de-a doua zi pe mare, vîntul s-a întețit.

— Vezi tu, mi-a spus Auguste care se instituise mentorul meu și începuse să mă învețe să fac matiseală, mie nu-mi prea plac valurile astea lungi, nici spuma asta... și nici cum e cerul nu-mi place.

Soarele, care în cea mai mare parte a zilei strălucise pe cer, apusese de multă vreme, iar marea avea o tentă uniformă de un gri ca de fier. La orizont, o masă de nori de un negru-violet se înălța vertical ca un stîlp imens venind în întîmpinarea noastră, iar vîntul ce se lăsa la sud ne mai trimitea și o furtună dinspre sud-vest. *Regele-Arthur* se ridica pe creasta valurilor, se prăbușea apoi în golul de undă neted și sticlos, se lupta cu ele corp la corp, cap în cap, ca într-o luptă de asalt breton, după reguli stricte de curtoazie, după un protocol misterios a cărui revelație am

avut-o la Bon Pasteur cînd, doi colegi de-ai noștri, fii de țărani (primii care și-au pus în piept inelul celtic) s-au luat de piept într-un colț al curții într-o recreație. Am fost luat prin surprindere de felul neașteptat și violent în care s-a pornit aversa și, mai înainte de a fi apucat să ajung în cabină să-mi pun o manta de ploaie pe mine, eram făcut ciuciulete din cap pînă-n picioare. Apa ce-mi năclăia genele și-mi șiroia de-a lungul frunții și-a nasului mă orbea, abia mai puteam să respir. Pînza de apă era atît de densă că de la pupa nu mai zăream prova corăbiei, și abia am găsit drumul pe puntea șiroind pînă la ruf și am urcat la căpitan să-l ajut să-nfășoare saula terțarolei în jurul ghiului. După ce a trecut aversa, vîntul s-a întețit atît de tare încît nu mai auzeam deloc ordinele rostite de gura larg deschisă a căpitanului, trebuia să le ghicesc mai mult după gesturile care le însoțeau. În noaptea care se lăsase, prietenul meu avea parcă o înfățișare de fantomă și, după umbra asta încovoiată, înotînd din mîini, m-am luat ducîndu-ne la prova să coborîm trinchetinul. Aplecați unul spre celălalt, țipîndu-și în ureche ca doi surzi, Olivier de Kersangar și Auguste au căzut pînă la urmă de acord : au decis să continuăm în același mod, spre regretul meu care eram cam speriat de mersul în contra vîntului, cum o făceam noi în acel moment ; deși nu era periculos, era totuși impresionant, vaporul avînd, în ciuda velelor reduse, un tangaj foarte mare. Ne aflam undeva în largul mării între cele

Şapte Insule şi Héaux de Bréhat, iar pînă la gura rîului Saint-Yvinec, unde nădăjduiam să ajungem înainte de căderea nopţii, erau mai mult de cincizeci de mile marine. Abia după ce am luat măsuri contra vîntului puternic care se anunţa, am putut şi eu să cobor în cabină, unde, cu ajutorul lui lady Cecilia am pus pe mine o ţoală de pînză unsuroasă şi scorţoasă la pliuri, plină de nisip, şi am putut să încalţ nişte cizme de cauciuc. Cînd am urcat din nou pe punte, lăsînd-o singură pe Commodore care, subit obosită, cu o voce schimbată, mi-a declarat că, „nu se simte prea bine" şi pe Du, întins pe un cufăr, scîncind, l-am văzut pe Auguste aprinzînd luminile de poziţie: în noapte nu se mai vedeau decît licăririle roşii şi verzi pe care ele le proiectau, reflectate de spuma valurilor şi punctul luminos al lămpii de furtună prinsă de uşa cabinei, lîngă cutia pătrată a compasului ce putea fi astfel supravegheat. În haloul luminii, figura căpitanului părea luminată ca personajele lui Georges de la Tour; încercam să-i citesc gîndurile, să ghicesc ce soartă ne aştepta. O nemaipomenită curiozitate se năştea în mine, o aşteptare fără urmă de nelinişte, atît de mare mi-era încrederea şi supunerea faţă de comandantul vasului. Frica pe mare am cunoscut-o abia mai tîrziu, pe furtuni mai puţin puternice decît cea din noaptea aceea. Atunci însă eram atît de inconştient de pericol, încît mă simţeam cuprins de o exaltare rar încercată mai apoi.

În largul insuliţelor care înţesau estuarul rîului Saint-Yvinec, abia ieşită cu doi metri deasupra apei, se înălţa stînca numită „Dulgherii" care, nu ştiu de ce, nu-i semnalată în nici un fel navigatorilor, nici baliză, nici geamandură. Aplecaţi peste copastie, la prora vasului, căpitanul şi cu mine, cercetam cu lanternele electrice marea, încercînd să zărim în noapte faimoasa stîncă. Aceasta însă nu şi-a arătat chipul înspăimîntător decît mult mai tîrziu, la capătul unei lungi aşteptări, pe cînd treceam pe lîngă ea într-o viteză înfricoşătoare. Întîmplarea s-a petrecut la sfîrşitul drumului, adică la miezul nopţii, după o cursă de mai multe ore fără să fi modificat direcţia, cu vîntul din pupa, cursă plină şi ea de peripeţii şi de emoţii care a ţinut din larg, unde ne prinsese furtuna, pînă la gura rîului.

Sigur că m-am simţit uşurat cînd *Regele-Arthur*, după drumul aproape de coastă pe care l-am descris, a schimbat direcţia, lăsînd velele să-l poarte, cu vîntul în pupa, şi l-am văzut redresîndu-se pe mare, fără să mai dea cu nasul în valuri, însă ruliul care a urmat tangajului era tot atît de spectaculos. Am priceput repede — Auguste care apucase cîrma şi-o menţinea în direcţia cea bună cu un palanc supraveghind continuu ghiul, m-a făcut să pricep —, că acest mers pe furtună cu vînt din pupa era plin de primejdie. Valuri mari săltau vasul, treceau şuierînd de-a lungul lui şi-azvîrleau apoi coca în hău, unde părea că stă pe loc, că marea i-o ia înainte şi că avea să o răstoarne. Aruncîndu-mi privirea

spre barca pe care o remorcam de la plecare, mai mult de jumătate plină cu apă (ea a jucat în acea noapte rol de contragreutate legată la spate, atenuînd astfel forța hulei) o întrezăream prin întuneric ca o pată albicioasă apărînd în creasta unui nou val ce ne lua în spinare fierbînd la înălțimea parapetului și ne înclina mult spre tribord. Atunci pînzele se umflau, școtele se întindeau vibrînd și împroșcînd stropi de apă, arborada gemea sub loviturile vîntului și aveam impresia că acuș-acuș aveau să fie smulse. Parîma bărcii, dispărută și ea într-o vale adîncă, izbea suprafața apei devenită ca prin farmec netedă și parcă uleioasă, pe o mică rază. Mai departe de ea însă, ziduri amenințătoare puteau fi ghicite, gata să se prăvale și să ne-nghită sub o avalanșă de bolovani și de blocuri de piatră iscate de miile de trîmbițe ale vîntului care de zeci și sute de ori se stîrniseră în același mod. Tot așa, cu cincisprezece secole în urmă, chiar în locul unde acum gonea pe mare *Regele-Arthur*, era în acea vreme o limbă sălbatică de pămînt pe care un cavaler al nopții galopa, ducîndu-și în șa fiica, în întîmpinarea talazului imens stîrnit de furia divină dezlănțuită împotriva locuitorilor capitalei. Misterioasei capitale Ys i se mai vedeau încă turnurile și clopotnițele ivindu-se din mare pe vreme bună, la maree joasă ; unii spun că ea s-ar afla în largul golfului Douarnenez, alții în golful Saint-Michel-en-Grève. Drumul nostru, cu salturile lui puternice, era, cum am mai spus-o, plin de primejdii. M-am convins încă o dată văzînd

ghiul cum trece de la un bord la celălalt, tîrînd după el un balot de frînghii și auzind înjurătura trasă în același moment de Auguste, o înjurătură furioasă ce s-a pierdut în mijlocul zgomotului asurzitor al vasului zguduit pînă-n străfundurile-i bătrîne. Deodată, ca o coardă de vioară, patarața s-a rupt, cele două tronsoane au zburat în noapte și am crezut că vor fi smulse și catargele.

— Ține-te bine ! a strigat căpitanul apărînd în ușa cabinei unde se dusese după lady Cecilia și a adăugat aceste cuvinte, constatînd cu uimire accidentul pe care-l suferisem care putea avea consecințe dintre cele mai grave : Am virat cu vîntul în pupa !

— Am virat cu vîntul în pupa, a spus Auguste.

— Eh, am virat cu vîntul în pupa, a repetat căpitanul și-a izbucnit într-un rîs care era mai puternic decît vacarmul furtunii, un rîs prin care se elibera de frică, sfida marea și-i arăta vasului că are în continuare încredere în el. O dată șocul trecut, ambarcațiunea se comporta cu destoinicie — cal bătrîn pe drumul spre casă, mai văzuse el și altele — iar Auguste, agățat de cîrmă cu bustul lăsat mult pe spate, cu picioarele arcuite, părea un călăreț care fusese la un pas de-a fi azvîrlit din șa ; acum însă ținea din nou bine-n mînă hățurile. Atunci am văzut, țîșnind din noapte și zburînd la înălțimea catargului de batepupa o rîndunică de mare : asemeni nouă fugea de furtună, extenuată, se ținea cu greu după vas și încerca să se așeze ca să-și tragă sufletul. S-a lăsat pe punte și a rămas așa clipind, moartă pe jumătate de oboseală și de frig.

— Nenorocita ! a urlat Olivier de Kersangar, întinzînd pumnul spre stînca neagră prin fața căreia treceam la un pas. După cîteva clipe, ca printr-o minune, marea s-a calmat. Am strîns vela mare și, folosindu-ne de batepupa cu velele din față, am intrat în gura rîului furișîndu-ne printre insulițele și recifii ce se aflau acolo. Calmul relativ de care ne bucuram subit părea neliniștitor după o noapte întreagă de zgîlțîială ; pe coastă clipeau lumini făcîndu-ne semne încurajatoare. Deși marea mai era încă agitată, căpitanul a hotărît să ancorăm la adăpostul unei insule, să ne petrecem acolo noaptea și să așteptăm să se facă ziuă ca să urcăm cursul rîului. Cînd am aruncat ancora și am terminat de strîns pînzele, zorii începeau să mijească. M-am dus în cabină și am căzut răstignit pe pat.

M-au trezit clipocirile valurilor lovindu-se de cocă la nivelul obrazului meu. Profitînd de reflux, *Regele-Arthur* se angajase deja în șenal. Cînd am urcat pe punte am avut surpriza să văd coasta ivindu-se în întîmpinarea noastră. Vile cu turnuri ca niște castelașe se vedeau ascunse printre grupurile de copaci. *Regele-Arthur* mergea de la un mal la celălalt, navigînd în volte și la fiecare manevră admiram terasele ce se-nălțau deasupra rîului, munții de hortensia, de rododendroni de care atît de tare ne apropiam încît bastonul de bompres al vaporului părea că-i gata să se înfigă în ei ori să se agațe de crengile stejarilor și castanilor ce străjuiau drumul de halaj. Zărite de la bord, detalii mărunte, o siluetă apărînd la fereastra unei vile al cărei oblon se lovea de perete, mersul precaut al unei pisici pescuind pe malul rîului, un copil alergînd prin iarbă dezvăluiau existențele liniștite, bucuriile ciudate și calme ale pămîntenilor. Trecătorii matinali ne făceau semn cu batista, ne trimiteau salutări. În curînd casele au devenit și mai numeroase, și mai sărace, iar primele acoperișuri ale Saint-Yvinec-ului au apărut, apoi cheiurile cu macaralele, lor, cu stivele de cărbuni și scînduri proaspăt geluite, mirosind a rășină, cu magaziile furnizorilor de provizii pentru nave, cu birourile vămii, cu căpitănia portului, cu cîrciumile și dughenele în care se făceau clătite, cu fațadele elegante de granit ale antrepozitelor. Un bazin, mai la o parte, era rezervat ambarcațiilor de agrement și, sub conducerea unui subofițer de port care ne striga de pe chei, ne-am îndreptat într-acolo. Dangătul mai multor clopote își răspundea, venind din diferite colțuri ale orașului ce se-nălța etajat în fața noastră pe colinele încununate de păduri verzi, amintindu-ne că era duminică. Am trecut pe lîngă goelete canadiene, keci burduhănoase, iole și cutere clasice făcute pentru curse și-al căror catarg unic se înălța atît de sus spre cerul albastru încît părea că-i gata să se frîngă. Am înaintat cu pînzele strînse, tot mai mult, mergînd cu regulatorul închis, afundîndu-ne în străfundurile orașului pentru a-l stăpîni parcă mai bine. Am aruncat o parîmă, am sărit pe piatra cheiului și l-am amarat pe *Regele-Arthur* de o babă de fier.

CAPITOLUL VII

O FAMILIE ŞI ŞEFUL EI

Nefericiţii aceia se aflau în prezent într-o nouă primejdie, iar de la lăcomia lor te puteai aştepta la orice.

Daniel Defoe, *Robinson Crusoe*

DINTRE TOATE ORAŞELE de pe litoralul breton, în ghidurile turistice ale provinciei, Saint-Yvenec era menţionat ca fiind unul dintre cele mai pitoreşti, cu casele-i din veacul al XV-lea, cu frontoanele şi consolele lor acoperite cu solzi de ţiglă, ornate cu statuete de colţ reprezentînd sfinţi şi personaje mitologice, cu zidurile oraşului vechi pe care menta sălbatică şi romaniţa creşteau printre bolovani de granit roz, cu bisericile, dintre care Saint-Yvinec (1350) poate fi comparată cu celebra Kreisker din Saint-Pol-de-Léon, cu casa Mariei Stuart (1547) în care, copil fiind, regina a petrecut o noapte în drum spre Paris, unde urma să fie logodită cu Delfinul Franţei. Prădat în mai multe rînduri de englezi (de unde, presupun, şi orgolioasa deviză: „Şo pe englez!“), oraşul, datorită dezvoltării pe care a cunoscut-o comerţul în portul său la sfîrşitul evului mediu, a jucat un rol de prim rang în viaţa economică a Bretaniei de jos. Deja în descreştere spre sfîrşitul perioadei dinaintea Revoluţiei de la 1789, traficul comercial pe mare a fost puternic lovit de blocada continentală decretată de Napoleon şi nu şi-a mai regăsit vechea-i însemnătate. Fiind un centru agri-

col, Saint-Yvinec atrage numeroşi ţărani din regiune care vin aici la tîrgul organizat de două ori pe săptămînă să-şi vîndă produsele. Toamna, la tîrgul de cai sînt aduse şapte pînă la opt mii de animale, iar primăvara, cursele de trap, de *steeple-chase* şi de *gentlemen-riders* dotate cu numeroase premii grupează la locul unde se efectuează cîntărirea jocheilor toată protipendada din împrejurimi şi burghezia din oraş. Aceste reuniuni hipice se încheie cu o paradă unde, cu cîţiva ani înainte de război, puteai încă admira atelaje frumoase printre care a figurat lungă vreme şi un brec galben cu negru pe care cititorul îl va vedea apărînd în curînd în această povestire. Continuînd tradiţia începută încă de bunicul, nu am lipsit niciodată, vreme de mai bine de douăzeci de ani de la aceste curse, invitat fiind de confratele meu, domnul Piaouer pe care-l întîlneam, însoţit de nevastă-sa, la douăsprezece fix, la cafeneaua de la hotelul Anglia. După homarii cu smîntînă şi pulpa de miel, făcînd şi ele parte din tradiţie, pe care le mîncam la excelentul restaurant al hotelului, ne duceam la curse unde jucam, cu mai mult sau mai puţin noroc, suma de cinci sute de franci (cinci sute de franci dinainte de război). De cîte ori am intrat cu această ocazie în cafeneaua hotelului Anglia, m-am reîntors cu gîndul în urmă cu mulţi ani, pe vremea cînd eram proaspăt bacalaureat în filozofie şi matelot necalificat pe *Regele-Arthur*. Pe-atunci veneam aici de două ori pe zi în compania ladyei Cecilia, a lui Olivier de Kersangar şi a lui Tugdual, în cursul celor două săptămîni pe care le-am petrecut în acest port.

Sigur, întîmplările ce au avut loc în timpul acestei şederi nu au vreo legătură directă cu afacerea căreia *Regele-Arthur* i-a dat numele: totuşi ele sînt intim legate de ea şi aruncă asupra evenimentelor o nouă lumină. Am anunţat la începutul acestei cronici nişte revelaţii: a venit momentul să-mi ţin făgăduiala. Pot fi crezut pe cuvînt: nici consideraţia faţă de oricine ar fi, nici oportunismul nu mă vor abate de la sarcina pe care mi-am fixat-o. Sînt de asemenea convins că totul se înlănţuie iar afacerea insulelor Beniget şi cea a independenţei bretone ţin de una şi aceeaşi cauză.

Aş dori să povestesc fără întîrziere un incident mărunt, nu însă lipsit de semnificaţie, ce a avut loc chiar în dimineaţa intrării noastre în port: sub pretext să mai prindă „o frîntură de slujbă" (fără îndoială, gîndea ca acea doamnă frivolă din secolul al XVII-lea: că „nu-i bine să săvîrşeşti toate păcatele deodată), lady Cecilia m-a invitat să o însoţesc la ţărm. Într-o piaţetă, ieşită parcă dintr-o gravură gotică de Gustave Doré, am descoperit o biserică în faţa căreia erau îngrămădiţi credincioşii. Cînd ne-am strecurat şi noi printre ei, au început să ne dea mai multă atenţie ladyei Cecilia şi mie (pansamentele mele erau de un efect nemaipomenit) decît slujbei invizibile. Tot soseau întîrziaţi iar mulţimea din ce în ce mai numeroasă era agitată de mişcări contrarii. Am fost despărţit de tovarăşii mei cărora le adresam din depărtare semnale S.O.S. A trebuit să aştept debandada veselă, mondenă, anunţînd sfîrşitul slujbei, ca să-i pot regăsi. Atunci, lady Cecilia, cu un gest plin de autoritate, m-a luat

de braţ apăsîndu-l cu tandreţe: la vîrsta pe care o aveam pe-atunci nici n-a fost nevoie de mai mult.

Căpitanul ne aştepta pe terasa hotelului Anglia cu cîinele culcat la picioare. Aşezaţi în jurul măsuţei rotunde de marmură, priveam sosind trecătorii în haine de duminică, cînd un individ, a cărui poziţie socială o puteai ghici după tăietura vestonului, aducînd cu o jachetă neterminată, cu coada retezată la jumătate, s-a oprit în faţa noastră şi, agitîndu-şi panamaua — cum l-am văzut făcînd de nenumărate ori ca răspuns la saluturile foarte apăsate, servile chiar ce-i erau adresate din toate părţile —, a exclamat: „Kersangar!" Preşedintele R... era preşedintele tribunalului civil din Saint-Yvinec — căci acesta era noul venit — văr primar prin nevastă-sa cu Olivier de Kersangar şi deci cu toată nobilimea bretonă. De acest lucru, cum aveam să o aflu mai tîrziu, se poate spune că era foarte mîndru, deoarece el personal era fiul mai mare al unui morar care-i lăsase o avere considerabilă. Odată terminate prezentările, instalat la masa noastră, s-a lansat într-o înşiruire de unchi şi cumnaţi despre care ori îi dădea ori cerea veşti căpitanului, pe care nu-l mai scotea din „vere". Enumerarea, cu excepţia lipsei de nobleţe, semăna cu lista invitaţilor de la Elysée din cîntecul de nuntă a fetei preşedintelui Fallières pe care, datorită devotamentului său republican, presupun, îl fredona uneori bunicul. Am avut surpriza să-l aud pe Olivier de Kersangar ţinîndu-i isonul rudei căreia îi spunea cînd „dragă vere", cînd „dragă preşedinte". N-aş

fi crezut că Olivier de Kersangar să aibă un atît de dezvoltat simț de familie. A trebuit în continuare să constat că-n ciuda unui comportament foarte democratic, care-l făcea să caute tovărășia marinarilor din port, căpitanul nu părea să disprețuiască nici calitatea dată de obîrșie. Înțeleagă cine poate această tendință de a se crede coborît cu hîrzobul din cer a eroului meu (din fericire dezmințită mereu de o permanentă ironie față de oamenii aparținînd clasei sale sociale) : părea că pentru el există doar două categorii de indivizi : cei aparținînd nobilimii bretone și ceilalți.

Înainte de a pleca, președintele ne-a pus să-i promitem că vom veni în aceeași zi să luăm masa la castelul său din Boismeur, aflat la o distanță de vreo zece kilometri.

— Ce corvoadă ! a exclamat lady Cecilia — cînd am rămas singuri. Olivier, ai darul să atragi asemenea soi de necazuri. Nu știi să scapi de oameni... N-am nimic comun cu acest domn !

— Oare n-ai putea, măcar o dată, să-ncerci să fii bine dispusă ? i-a răspuns Olivier.

— Vizita asta e peste puterile mele.

— Atunci nu merge !

— Cum să nu merg din moment ce ai acceptat invitația ?

— Am să spun că nu te-ai simțit bine.

— E ridicol. Sigur că voi merge, a spus lady Cecilia. Întotdeauna trebuie omul să facă ce vrei tu.

— Termină odată cu bodogăneala și nu ne mai bate la cap, a izbucnit căpitanul.

Ascultam, îngrozit de atîta violență și grosolănie, trebuie s-o recunoaștem, această ceartă ce-avea să fie urmată de multe altele de același soi. Rușinat pentru prietenii mei, mi-era teamă să nu se soldeze cu vreo despărțire, cu contramandarea plecării... Nimic din toate astea însă nu s-a petrecut, și curînd am încetat să mai dau importanță acestor furii subite care se abăteau asupra noastră ca niște furtuni neașteptate.

Cînd brecul galben cu negru al președintelui R..., venit în oraș să ne ia cu vizitiul Edouard pe capră, s-a oprit în fața scărilor, am recunoscut castelul pe care-l admirasem în aceeași dimineață de pe puntea *Regelui-Arthur* pe cînd mergeam în susul rîului. Era o construcție pretențioasă, în acel stil neogotic la modă la sfîrșitul secolului trecut, cu turnuri crenelate și ferestrele cu vitralii colorate : pe atunci n-am remarcat cît era de pretențios, și admiram de bună-credință totul. Împrejurimile erau foarte frumoase, cum fericitul proprietar, fără să mai aștepte de la noi complimentele, ne-a obligat s-o recunoaștem atrăgîndu-ne atenția asupra splendorii parcului și a priveliștii.

— Vă plac trandafirii mei ? a spus președintele R... conducîndu-ne pe o alee cu carpeni. Nu veți vedea în multe părți alții atît de frumoși. Am exemplare foarte rare. Vin oameni de peste tot să-i admire... Trebuie să recunosc, e splendidă grădina asta, nu ? Să știi, vere, l-am auzit făcîndu-i mărturisirea căpitanului : poate n-ai să mă crezi, dar salariul meu de magistrat abia mi-ar ajunge s-o întrețin. Veniți după mine pînă la

terasă, pe malul rîului, veți vedea ce tufe de hortensia am.

A trebuit să admirăm gazonul peluzelor care fusese adus din Anglia ; vița sălbatică ce acoperea unul din turnuri și pe care președintele nu se îndura s-o taie, cu toate că strica pereții și acoperișul... Și brecul galben cu negru ? ! Ne place ? Președintele de-abia și-l cumpărase, și pe onoarea mea, destul de scump ! După primul moment de uimire, pot afirma că nici prin cap nu mi-a trecut să mă amuz de superba mulțumire de sine afișată de gazdă, de naivitatea laudelor pe care și le adresa de unul singur : dimpotrivă, aceste elogii mă impresionau și, printr-un proces psihologic ușor de înțeles, îmi venea și mie să mai adaug și altele, să intonez un imn de victorie, să mă afund în lingușiri. Mă simțeam ca un curtean și, dacă la început vehiculam aceste laude ca să compensez muțenia încăpățînată a ladyei Cecilia, crunt resimțită de președinte, dacă le spuneam doar de formă, ele n-au întîrziat să mă convingă și pe mine, să-mi facă la fel de multă plăcere ca și celui căruia le fuseseră adresate. Raporturile atît de încrezătoare și, îndrăznesc s-o spun, afectuoase ce-aveau să se stabilească mai tîrziu între președinte și mine, au fost întotdeauna pe modelul relațiilor dintre marii seniori și scriitorii de curte. Am fost La Fantaine-ul acestui Fouquet. Președintele avea nevoie să fie asigurat de valoarea lucrurilor pe care le posedă ; dacă umbla după onoruri și aduna dovezi de reușită, o făcea numai pentru a-și simți viața justificată. Cum aș fi putut să mă tocmesc la laude de vreme ce-i

făceau atît bine ? Or, eu aveam nevoie să admir fără rezerve, așa cum un fiu își admiră tatăl.

O gustare ne-a fost servită în salonul cel mare *Renaissance* al castelului Boismeur, cu zidurile tapetate cu tapet verde imitînd pielea, imprimat cu flori de crin aurii : clătite bretone, tartine cu dulceață, boluri cu cafea cu lapte și sticle cu cidru se ofereau poftei noastre. Am fost primiți sărbătorește. Președintele, nevastă-sa și cele trei fiice pe care tatăl, în dragostea lui pentru flori le botezase Violette, Iris și Rose, împreună cu o domnișoară bătrînă, o rudă săracă ce nu îndrăznea să se repeadă ca mine la mîncare, ne-au tratat cu atenția îngrijorată pe care o ai față de supraviețuitorii unui naufragiu (și cam așa și eram !). O atmosferă de o exuberanță cam boemă domnea în acea casă, în ciuda luxului burghez și a prezenței vizitiului Edouard, îmbrăcat în livrea albă și transformat în *maître d'hôtel.* Totuși, atunci cînd Iris, ai cărei ochi mari și negri semănau cu cei ai tatălui, îmbrăcată într-o rochie albă cu guler marinăresc „reglementar“ (cum a avut cochetăria să ne atragă atenția) a plecat să caute un acordeon, mărturisesc că am fost aproape scandalizat ; acest instrument fonfăit și vulgar nu-și avea locul, așa credeam pe-atunci, decît la baluri populare ori în cîrciumile marinarilor de felul celei ținută de Marie Moore. Romantismul de prost gust, care-și punea amprenta pe cîntecele marinarilor și ale soldaților din Legiunea străină, specialitatea instrumentului în discuție, nu-l putusem suporta niciodată. Chitara cu spaniolismul ei îndoielnic mă enerva tot atît de mult, așa în-

cît jena mea a sporit în momentul în care Iris, fără să-şi întrerupă valsul sau java pe care o cînta contorsionîndu-se şi aruncînd priviri parşive pe sub bretonul ce-i cădea pînă-n ochi, i-a strigat surorii ei: „Rose, adu-ţi chitara!" Rose, blondă şi retrasă, al cărei nas puţin prea lung împreună cu buza superioară proeminentă formau un rît delicat, s-a dus să-şi aducă şi ea instrumentul, şi am fost blagosloviţi cu un duo gîfîit şi scrîşnit la care şi-a alăturat glasul şi Du.

— Sînt nemaipomenite, nu-i aşa? a declarat preşedintele R... între două cîntece. Într-o seară, la cazinoul din Dinard, Iris a acompaniat orchestra... E ahtiată după muzică. Aşa cum era şi maică-sa...

Preşedinta surîdea cu indulgenţa pe care o poate inspira o scenă de un gust îndoielnic. Ne-am mutat pe terasa scăldată încă de soare, ce dădea spre rîul pe care plutea o barcă cu motor. Şi cu stomacul plin de clătite şi de cidru mă simţeam făcînd pace cu acea muzică de bal popular armonizîndu-se atît de puţin cu nobleţea reşedinţei, cu distincţia gazdelor şi cu monoclul preşedintelui. Cititorul şi-a dat desigur seama mai de mult că trebuia să fiu zgîlţîit ca să întreprind ceva. Iris şi surorile ei şi-au dat toată silinţa în zilele ce au urmat: mi-au impus acordeonul şi chitara, m-au învăţat cîntecele lor, m-au silit să nu mai fiu atît de rezervat şi, în sala barului de la Tenis-Club, locul de întîlnire a societăţii înstărite din oraş, unde pe un fonograf uzat discuri zgîriate se învîrteau fără-ncetare — *O Constantinopole! O Charmaine!* — mi-au dat primele lecţii de dans.

Cinci kilometri erau de la Boismeur la Saint-Yvinec: i-am făcut aproape zilnic, cu o bicicletă veche pe care mi-o împrumutase Iris, părăsindu-mi prietenii de pe *Regele-Arthur* de-ndată ce se ivea ocazia. Iris şi Rose pîndeau intrarea în parc în aşteptarea mea — Violette, sora cea mare, instalată într-o magazie, se consacra sculpturii iar opera ei era înconjurată de mister şi de consideraţia tuturor — apoi ne duceam în pădure într-un chioşc unde, întinşi pe divane acoperite cu şaluri vechi de caşmir stăteam de vorbă la nesfîrşit, fumînd ţigări egiptene cu capătul auriu.

Îmi amintesc cu nostalgie de aceste momente din tinereţe. Revăd casa aceea mare de la Boismeur şi scara interioară cu balustrada masivă din lemn de mahon pe care Iris şi surorile ei o coborau şi o urcau în fugă; salonul în care fuseseră îngrămădite nişte mobile foarte greoaie, în mijloc un pian cu coadă negru, lăcuit, acoperit cu o ţesătură galben-mătăsoasă reprezentînd un dragon cu limba ca o flacără, cu labe prevăzute cu gheare, răsucindu-şi corpul plin de ţepi. La acest pian se aşeza preşedinta şi cînta *Fata cu păr cum îi cînepa.* Muzica domnea la Boismeur. Toate mijloacele ei de exprimare, inclusiv acordeonul, erau la mare cinste. Împreună cu nevasta şi cele trei fiice, preşedintele formase o mică orchestră de cameră iar castelanii din împrejurimi şi burghezii din Saint-Yvinec se strîngeau în timpul iernii, după cum ni s-a spus, şi dădeau concerte. Familia, în efectiv complet, făcea parte dintr-o corală care de Paşti, în urmă cu un an, interpretase un oratoriu celebru a cărui execuţie era şi acum subiec-

tul unor comentarii fără sfîrşit. În toate încăperile, cît era ziua de lungă, îi auzeai fredonînd motivele partiturii studiate de fiecare, iar aerul răsuna de ta-ti-ta-ta-uri în care recunoşteai, venind din biroul său aflat la etajul întîi, vocea uşor piţigăiată a preşedintelui. La masă, în salonul Renaissance, unde am mîncat de mai multe ori, preşedintele reuşea cu greu să se facă auzit din cauza sporovăielii fiicelor ; trebuia să se prefacă furios, să strige să se facă linişte, ca la audieri, la el, la tribunal :

— Auziţi, dragele mele, tatăl vostru vorbeşte !

— Tatăl vostru vorbeşte se făcea ecou şi preşedinta.

Uneori, după acest ordin nu mai urma nimic, îşi pierduse fără-ndoială semnificaţia-i reală, nu mai era, în limbaj convenţional, în alabalaportocala familială, decît strigătul decepţionat al unei autorităţi subminate. Cu mirare şi condamnînd în forul meu interior atîta îndrăzneală, le-am auzit pe cele trei surori tachinîndu-se în privinţa flirturilor de peste vară. Plimbări, pic-nicuri şi baluri, fuseseră prevăzute pentru zilele următoare. Preşedintele, luat prin surprindere de-această vervă, se prefăcea că le-ar fi complice. S-a vorbit mult despre un bal al Tenis-Club-ului ce urma să aibă loc curînd, în speranţa că *Regele-Arthur* va mai rămîne încă în port şi că aş putea merge şi eu. Viaţa la Moguérou, alături de doi bătrîni şi-o băbătie de slujnică, cred şi eu că era austeră în comparaţie cu cea pe care o ducea această familie, în care de la început m-am simţit adoptat. Şi nu de o familie adevărată aveam oare nevoie ?

Cea care-mi deschidea braţele la Saint-Yvinec era plină de-o sumedenie de farmece la care, mărturisesc, eram sensibil. Chiar mă gîndeam să mă apuc de flaut, ori poate de oboi.

Dintre cele trei surori, Iris era cea mai înfiptă. Aerul ei de băieţoi, rîsetele, veselia ei cam prea directă mă cucereau şi mă iritau totodată. Îmi explic cu greu astăzi atracţia pe care o exercita asupra mea căci, indiscretă cum era, într-o continuă agitaţie, era puţin făcută să-i placă unui om care are pretenţia că apreciază tăcerea şi calmul la o femeie. Unii oameni ne atrag — oare nu este acesta un semn cert de iubire ? Iubire era deci şi sentimentul care mă împingea spre Iris — prin exact aceleaşi trăsături care la alţii ne resping ; au mai remarcat şi alţii acest fapt. În ceea ce mă priveşte — cum se va vedea dintr-un alt episod al istorisirii acesteia — mărturisesc că sînt lipsit de apărare în faţa unei anumite exaltări, o anumită lipsă de măsură. De asta toată viaţa am fost la cheremul unor femei pe care, în rarele momente de luciditate, le socoteam „imposibile“, vrăjit dar tînjind după libertate şi găsind în iubire multiple prilejuri de certuri şi necazuri. În timp ce mă supuneam capriciilor lui Iris, supunerea aceasta producîndu-mi o plăcere resemnată — fie că trebuia să dansez la Tenis-Club un dans pe care nu-l ştiam şi mă dădeam în spectacol, fie că acceptam o controversă plicticoasă cu nişte prieteni de-ai ei mai deştepţi decît mine, fie că eram nevoit să fac o plimbare de care n-aveam nici cel mai mic chef în loc să stau cu ceilalţi la gustare — mă înfuriam în ace-

lași timp pe ea în taină. Nu o dată luasem hotărîrea să curm această aventură de ale cărei posibile consecințe mă temeam, dar de-ndată ce se ivea ocazia, uitam de toată hotărîrea mea. În două cuvinte: Iris a făcut din mine ce-a vrut, dar nici eu nu pot să nu recunosc că m-am complăcut în această situație.

Dar anticipez cu cîteva zile și de aceea mă întorc la acea după-amiază de duminică, la Boismeur cînd, așezați în fotoliile din grădină, priveam cum se lasă înserarea pe rîu. Atunci, îmi amintesc cu precizie, au apărut în discuție insulele Beniget și am auzit-o pe Iris și pe surorile ei povestind ultimele evenimente ale întîmplării de care vuia tot tîrgul: sosirea prefectului, care ținuse o conferință la subprefectură cu șefii pescarilor; ancheta ziariștilor parizieni; protestul consulului Marii Britanii, la Saint-Malo etc. Cu două sau trei zile înaintea sosirii noastre, niște pescari din Saint-Yvinec, ducîndu-se să-și așeze vîrșele pentru homari și languste pe un arhipelag stîncos situat la patruzeci de mile de coastă, la sud-vest de Jersey, s-au trezit că niște pescari englezi veniți de la Jersey nu le mai dau voie pe insula principală unde-și puneau de obicei plasele și instrumentele de pescuit. A izbucnit o ceartă la debarcader, unde ai noștri au încercat să se urce, dar cum erau mai puțini la număr, au fost nevoiți să facă cale-ntoarsă. Pînă atunci nici nu auzisem de acel arhipelag Beniget, rămășiță a unei insule înghițită de faimosul val mareic de la începutul secolului al VI-lea (probabil prin 709 e.n.) insulă care, în momentul echinocțiului din septembrie, poate fi

localizată deoarece, la mare adîncime, se aflau trunchiuri de alun cu tot cu fructe. A sosit momentul să-i dau cititorului lămuriri în privința acestui arhipelag al insulelor Beniget care a fost martorul unui episod important al acestei povestiri.

Tradiții străvechi întipărite în memoria locuitorilor atestă existența unei întinse păduri numită pădurea Marchedoine, care acoperea în mare parte insula (după unele texte ea era legată de uscat printr-o limbă de pămînt): ...„*Marea* se poate citi în Cartularul lui Dinard, *crescînd încetul cu încetul a ras cu forța ei pădurea în întregime și a distrus totul acoperind rămășițele cu nisip. Locuitorii de pe uscat au avut astfel prilej să vorbească de una din minunile lui Dumnezeu*". Într-o broșură publicată în 1863, datorată unui erudit local, am găsit o descriere a florei și faunei din insula principală a arhipelagului, al cărui nume, insula Couëron (coët = lemn, pădure; ronn = fragment) atestă și el existența pădurii Marchedoine. Situată aproape în centrul celor douăzeci de insulițe ale arhipelagului în formă de potcoavă cu laturile orientate spre vest, insula Couëron este alcătuită din granit gri-albăstrui, în care soarele face să sclipească paiete de mică (revăd și-acum aceste sclipiri reflectîndu-se în mare) din șisturi verzi și ardezie. Măslini, mirt, rodii și magnolii sălbatice creșteau pe platoul central al insulei pe o suprafață de trei kilometri lungime și doi lățime, de asemenea trandafiri mici, indrușaimi și o specie de varză de mare pe care autorul plachetei, căruia îi las toată responsabilitatea

celor afirmate, o declară comestibilă. În ceea ce privește fauna, dacă-i reproduc aici nomenclatura savantă, e pentru că-i posibil ca printre cititori să fie și naturaliști ; cei ce nu au această calitate vor fi, ca și mine, intrigați și fermecați de marii oscarbini care au pe spate o platoșă zdravană compusă din bucăți mobile ; thetis, de culoare galben-albăstruie cu reflexe portocalii ale cărei branhii, aflate în partea de dinapoi a spinării, se desfac în formă de tufă ; haliotide cu solzi de sidef înconjurate de trei rînduri de franjuri ; botrile de culoarea agatei și ascidiile formate din plăci lucitoare, multicolore, semănate cu figuri geometrice. Mărturisesc că-mi sînt simpatice flustrele, cu micii lor cactuși de piatră, olympii cenușii cu cinci raze, subțiri și alungiți, și mă simt fericit aflînd că în afară de obișnuiții homari și de banalele languste mai există și creaturi ciudate ale căror nume îmi evocă întunecatele familii ale tragicilor greci : algidele, pline de mici ace și holothuria albicioase cu capul alungit și poligonal. Ce poet a inventat oare o creatură mai grațioasă decît rissoa cu cochilia-i micuță, răsucită ca un cornet ? Cînd recitesc acest recensămînt al „minunilor lui Dumnezeu“ ivite-n număr atît de mare pe insula Couëron și pe celelalte insule din arhipelag — mai e oare nevoie să spun că habar n-aveam de existența lor cînd am acostat pe insulă ? — regret și mai mult hotărîrea nedreaptă prin care această insulă nu ne mai aparține.

Președintele R..., în cursul conversației de pe terasa de la Boismeur, a avut o contribuție interesantă la cunoștințele noastre privitoare la acea afacere.

— Pe vremea cînd eram la Cancelarie, a declarat el, a trebuit să mă ocup de problema acestor insule... asupra cărora Anglia și Franța au în parte drepturi egale să le revendice.

— Dar, au izbucnit în cor Iris și surorile ei, insulele astea-s franceze !... De secole pescarii de aici și din porturile învecinate își pun vîrșele în locul acela !... Doar n-au să le-o interzică tocmai acum ! etc.

— Tatăl vostru vorbește, dragele mele, a strigat președintele.

— Tatăl vostru vorbește, a spus și președinta.

— Cînd eram la Cancelarie, a reluat președintele, am avut în mînă o notă de la Ministerul de Interne prin care se cerea prefecților din orașele de coastă să-i pună în gardă pe pescari în legătură cu unele provocări ale englezilor... Nu era primul scandal care avea loc. O convenție din 1850... etc.

Pe atunci nu mă interesa aspectul juridic al problemei. Împreună cu Olivier de Kersangar, eram revoltat pe organele publice care nu erau în stare să sprijine revendicările pescarilor noștri. Această incapacitate o consideram a fi încă o dovadă a dezinteresului Franței față de Bretania și nevoile populației acestei provincii precum și o slăbiciune rușinoasă în fața dușmanului ereditar. Iris afirma că pescarii intenționau să se ducă din nou, cu întărituri, pe arhipelag și să instaleze dovezi ale dreptului lor de proprietate. Căpitanul a părut interesat de acest proiect și, în

aceeaşi seară, întorcîndu-ne la Saint-Yvinec, ne-am dus la cîrciuma din port şi i-am întrebat pe cei ce fuseseră de faţă la evenimente, versiunea exactă. Din partea englezilor provocarea fusese flagrantă, iar mănuşa, ridicată. Deşi atunci n-a suflat nici un cuvînt, căpitanul s-a gîndit să ia imediat conducerea expediţiei şi a început să o pregătească în taină.

Am părăsit încîntat Baismeur, cu gîndul de a mă mai duce acolo. Am constatat cu părere de rău însă că lady Cecilia nu-mi împărtăşea punctul de vedere : a declarat că „a murit de plictiseală" şi şi-a bătut joc de gazde. Dar începusem să-i găsesc mai puţin farmec Commodorului şi în curînd am aflat, fără părere de rău, în persoana lui Tugdual, un aliat împotriva ei.

Într-o seară, pe cînd mă întorceam singur la bord după ce cinasem la hotel Anglia cu prietenii mei, am avut surpriza să văd lumină în cabina *Regelui-Arthur*. Aşezat pe cufăr, cu coatele pe masă, cu o sticlă de vermut Noilly Prat şi un pahar dinainte-i, se afla un om. Avea o pălărie cu boruri mari, insolită, aruncată pe ceafă.

— Numele meu e Tugdual de Kersangar, mi-a declarat fără să se ridice nici să-mi întindă mîna. Oaia neagră, a adăugat. Nici tu fermă, nici tu moştenire... Lucrez la Asigurări la Paris, ca orice muritor... Ei, dar aşază-te... Bei ceva ?

Cam speriat de acest personaj, şi temîndu-mă că-l voi avea tovarăş de drum, m-am aşezat în faţa lui.

— Ce mai face Commodorul ? a întrebat omul cu pălărie... Tot la fel se ceartă ? Doamne sfinte, de cînd o tot ţin aşa, pe puţin doi ani... Sir Alfred a priceput.

Şi descoperindu-şi craniul chel, sculîndu-se în picioare, Tugdual a ridicat paharul şi a închinat : *To his gracious lordship, sir Alfred, Freddy, Fredo !... Urraa, for the white rose and sir Alfred Rose ! Rise up, man, and have a jec !...* [1] E prima mea zi de vacanţă, înţelegi ! a adăugat cu o voce confidenţială. Ţin-te bine !... Şi aşa a ţinut-o o bună parte din noapte.

Era uşor de văzut că noul membru al echipajului era beat criţă, dar aveam să constat în curînd că Tugdual bea de dimineaţă pînă seara şi, chiar dacă din întîmplare nu băuse, se exprima cu aceeaşi greutate, ca beţivii. Fusese crescut împreună cu Olivier de Kersangar în conacul unchiului lor, de la el am aflat-o. Cei doi veri au crescut ca nişte mici sălbatici, învăţînd de la preotul din Lesguivy puţina latină pe care acesta şi-o mai amintea cînd nu întrerupea lecţiile să se ducă să vîneze mierle cu carabina. Eram uimit, ascultîndu-l pe Tugdual, că puteau exista şi copilării atît de minunate, nu ca a mea, petrecută într-o închisoare. Nu explica ea oare o mare parte din trăsăturile lui Olivier de Kersangar, lacunele din cultură, de pildă, dar şi respectul pentru cei a căror ştiinţă era atestată de diplome ? Nu-mi pot explica altfel respectul pe care-l avea pentru preşedintele R..., despre care, într-o zi

[1] Pentru graţioasa sa alteţă sir Alfred... pentru trandafirul alb şi sir Alfred Rose ! Ridică-te, băiete, şi ia un pahar ! (eng.)

îmi spusese că „ştia mult drept". Asta nu înseamnă că ar fi fost incult căpitanul, dar în timp ce eu, mîndru de ştiinţa mea de dată recentă, îmi dădeam drumul şi o etalam, lui Olivier de Kersangar i s-ar fi părut de prost gust să facă acelaşi lucru. Mi se părea chiar că-şi face un merit din a nu discuta decît tehnică sau, în aparenţă, lucruri de nimic : mi-a trebuit timp să înţeleg că tocmai în asta constă adevărata eleganţă.

Tugdual m-a informat despre isprăvile amoroase ale eroului meu. De pe cînd avea cinsprezece, ani, obţinuse favorurile tuturor ţărăncuţelor din regiune şi-şi întinsese cuceririle pînă-n tîrgurile vecine, pînă la Saint-Yvinec chiar. Ar trebui să nu ştii de ce prestigiu se mai bucurau încă la noi la ţară — acum treizeci de ani — castelanii ca să te miri de asemenea cuceriri uşoare. Dar în ciuda lor, sau poate tocmai datorită lor, Olivier de Kersangar se purta cu femeile — pe care, după spusele lui Tugdual „nu le iubea" — cu o răceală amestecată cu ostilitate. Efectele s-au putut vedea în relaţiile derutante dintre el şi lady Cecilia. E cert că pe tot parcursul călătoriei a fost mult mai atent cu mine decît cu Commodorul, fapt care explică în parte frecventa proastă dispoziţie a lady-ei Cecilia, roasă de gelozie. Îmi amintesc cu cît drag mă lua de după gît căpitanul cînd, aşezaţi alături de bordaj, priveam pînzele bine aşezate, satisfăcuţi de felul în care se comporta *Regele-Arthur* ; îi plăcea să mă vadă îmbrăcat într-un anumit tricou cu dungi transversale al-

bastru cu alb : ca un bun căpitan, avea grijă de ţinuta echipajului ; la masă, la restaurant, îmi dădea întotdeauna cele mai bune bucăţi. Diferenţa de vîrstă autoriza aceste atenţii, şi în multe ocazii am avut sentimentul că lady Cecilia şi căpitanul mă tratau puţin ca pe fiul lor. Abia mai tîrziu am înţeles că Oliver de Kersangar fusese mîhnit, chiar înciudat, pe frecventele mele escapade prin cabarete. Nu mi-a făcut, desigur, niciodată vreun reproş, părea chiar că se amuză de cuceririle mele, ca şi cînd acest triumf s-ar fi răsfrînt asupra vasului. Îmi pare rău că nu am făcut-o cu mai multă discreţie, că n-am menajat o sensibilitate pe care nu întotdeauna am ştiut să o ghicesc.

Un alt aspect al personalităţii căpitanului se clarifică prin raportarea la mediu şi la copilăria lui, aşa cum mi l-am putut imagina din spusele lui Tugdual (cît priveşte personalitatea lui Tugdual prefer să nu spun nimic, bănuind cît de sever îl va judeca cititorul : rămîne însă de văzut dacă nu sînt îndreptăţite mai multe criterii de judecată, iar Tugdual era o persoană care stîrnea permanent uimire...) : vreau să vorbesc despre atitudinea lui Olivier de Kersangar faţă de bani. A spune că îi dispreţuia e prea puţin : îi ignora. Această indiferenţă putea să ducă la situaţii delicate, ca atunci în Irlanda cînd ne-am trezit la mîna lady-ei Cecilia, care ne-a plătit notele de la hotel şi de la restaurant (aş vrea să cred că apoi şi-a primit înapoi banii). Dar la Saint-Yvinec, căpitanul a plătit totul, mai bine zis, cum n-avea niciodată bani la el, a semnat

notele de plată pe care i le prezentau negustorii din oraș, la care avea conturi. Fascinat, eram martorul puterii acestei semnături zmîngălită pe-un petec de hîrtie, dovadă a unei puteri fabuloase, bazată, evident pe pămînturile și pe fermele pe care, într-o zi, căpitanul urma să le moștenească. De fapt, această moștenire era grevată de ipoteci, iar Olivier de Kersangar își terminase deja o mare parte din credit. Îmi amintesc că în momentul în care ne pregăteam să ridicăm ancora, s-a prezentat la chei un creditor și a cerut să i se dea datoria: căpitanul l-a expediat dîndu-i de înțeles acestui necioplit că-i făcea o mare onoare rămînîndu-i datornic. O asemenea naturalețe, un astfel de dispreț nu se-nvață: ca să le ai, e nevoie de cel puțin un strămoș îmbogățit de pe urma cumpărării de bunuri naționale după Revoluție. Din păcate, trebuie să o recunosc, mai multe trăsături, și nu dintre cele mai simpatice, ale caracterului președintelui R..., multe aspecte ale vieții la Boismeur mi-erau mai de-nțeles, mai familiare decît cele ale caracterului lui Olivier de Kersangar și ale vieții în acel castel misterios, întrezărit printre arborii din parc în timpul plimbărilor mele de duminică împreună cu bunicul. Conștiința vagă a acestor afinități burgheze mă umplea de melancolie. Atît de aproape uneori de mine, ca un frate, și chiar complice cînd beam cîte-un pahar la tejgheaua de la cîrciumă, căpitanul se-ndepărta alteori, devenea inaccesibil, ca atunci cînd îl priveam prin binoclul bunicului de pe terasa de la Moguérou.

PERSPECTIVE DE VIITOR

AR FI LIPSIT de eleganță să mă laud cu o cucerire din tinerețe cu toate că era flatantă. Iris este azi o doamnă foarte căutată de cea mai bună societate dintr-un mare oraș de provincie și se înțelege că trebuie să păstrez o discreție deosebită în legătură cu relațiile noastre trecute. Din fericire-s puține șanse ca paginile precedente să cadă sub ochii tinerei fete care m-a învățat să dansez la Tenis-Club-ul din Saint-Yvinec. Conacul de la Boismeur a fost vîndut unei colonii de vacanță după moartea președintelui R..., la un an după ce murise nevasta lui, iar cu surorile lui Iris nu știu ce s-a mai întîmplat: aceste circumstanțe îmi permit să descriu fără fard această familie dezmembrată.

Vizitele-mi zilnice la Boismeur au făcut în scurtă vreme din mine, cum se spune, „copilul casei". În mai multe rînduri, Iris m-a luat cu ea în plimbări pe cîmp. Îmi amintesc că venea să mă caute la bord, apoi conducîndu-mă printr-un labirint de străduțe în pantă, balustrade și scări care se strecurau pe lîngă zidurile grădinilor, mă ducea în afara orașului. Nu încercam să ne mai schimbăm itinerarul, treceam în fiecaer zi prin fața aceluiași loc unde spălătoresele băteau rufele și urmărindu-ne din ochi melițau și din gură, treceam pe la aceeași barieră și o luam pe-același drum străjuit de caprifoi. Cu bucurie întîlneam

aceleaşi gropi pe drum, iar mintea noastră, la adăpost de orice nouă distracţie, se desfăta cu farmecul conversaţiei şi al confidenţelor. Revăd şi-acum silueta lui Iris, mergînd înaintea mea pe drumul cu pietre, cu un impermeabil bleumarin pe care-l purta strîns în talie cu un capăt de parîmă (detaliu vestimentar care mă şocase prin neglijenţa lui căutată) cu picioarele-i slabe, cu tocurile cam scîlciate ale pantofilor cei albi, şi-i aud glasul sec, întretăiat de rîsete, vorbindu-mi despre tovarăşii mei de pe *Regele-Arthur*, despre lady Cecilia pe care o admira şi cu care-ar fi vrut să semene. Subiectul ăsta era nesecat ; tînăra fată parcă-şi propusese să mă facă să descopăr la Commodore calităţi pe care nu ştiusem să le văd. „Ce noroc ai că navighezi, spunea Iris. Băieţii au toate şansele..." Şi-mi punea veşnica întrebare cu care nu reuşeam să mă obişnuiesc :

— Ce vei face mai departe ?

— Am să mă pregătesc pentru concurs la Afaceri Externe, i-am spus cu aplomb. N-am ştiut că tînăra fată nu se va mulţumi cu acest răspuns şi că va trebui să-i dau amănunte despre materiile de studiu, numărul de locuri disponibile etc.

— În orice caz, a spus Iris, să nu te-ngropi într-un fund de provincie... Ştii, a adăugat ea, tata, dacă ar fi vrut, ar fi fost numit la Curte, ori la Paris. Tata însă zice că preferă să fie independent.

Expresia „tata zice" revenea des în spusele tinerei fete. O ascultam cu surprindere, atîta dorinţă de izbîndă şi de reuşită simţeam în cuvintele ei, dorinţă de care eu nu eram nici pe departe

stăpînit. Mergeam de-a lungul unui zid împănat cu cioburi de sticlă, care împrejmuia mînăstirea Augustinelor unde Iris şi surorile ei fuseseră crescute. O poartă ruginită, în jurul căreia o tulpină de glicină se-ncolăcise ca un boa în jurul gratiilor cuştii, se deschidea în zid şi, cocoţat pe o bornă, încercam să zăresc prin decorul stufos de crengi şi liane înlănţuite capela şi mînăstirea.

— Ca să ne ducem la capelă, în rînd cîte trei, îmi spunea Iris, ne puneam mantile de dantelă albă. În timpul studiului, un orologiu suna la fiecare sfert de oră : ne întrerupeam imediat lucrul şi recitam cu toatele, foarte repede, mîncînd jumătate din cuvinte. „Timpul trece, veşnicia se-apropie..." Oh ! adăugă ea cu o violenţă de care am fost surprins : am urît mînăstirea, le-am urît pe călugăriţe cu concepţia lor neroadă despre religie. Dealtfel, mi-am pierdut credinţa... Mă duc la biserică doar ca să n-am discuţii cu ai mei. Mama nu mă înţelege, nu mă-nţeleg deloc cu ea... etc.

Iris a continuat mult pe-acest ton, şi-mi amintesc că revolta aceasta m-a impresionat într-atît încît devenisem îngrijorat că nu descopeream şi-n mine ceva asemănător. Nu ştiu la ce visam.

— Îţi place Beethoven ? Cred că n-aş putea iubi pe cineva, pe care Simfonia a şasea l-ar lăsa rece... E prea important, nu eşti de-aceeaşi părere ?

— Ba da, i-am răspuns.

— Aş vrea să merg la concert cu tine. Şi la teatru. Ce păcat că nu vii la Paris ! Tata m-a lăsat să stau acolo în iarna asta...

Dornic să apar într-o lumină favorabilă, și împins de cine știe ce nevoie de a fi încurajat, mi-am dat drumul și i-am vorbit fetei despre ceea ce pînă atunci ținusem secret. Rău am făcut, și această confidență mi-a atras prima decepție de autor, care a fost suficient de puternică să mă oprească pe viitor să mai vorbesc cuiva despre numeroasele proiecte literare pe care le-am nutrit de-a lungul existenței.

— Am început un roman, i-am spus.

Iris păru interesată, dar m-am simțit stînjenit cînd mi-a pus întrebarea la care ar fi trebuit să mă aștept :

— Și ce subiect va avea ?

— Nu știu prea bine, i-am răspuns. E un roman de aventuri.

— Ah ! spuse Iris. Și unde se petrece ?...

— E un roman istoric, i-am spus, răspunzînd pe-alături. Eroul este unul dintre capii Chouaneriei.

— Chouaneria ! a exclamat Iris. Crezi că mai interesează pe cineva ? E un subiect prea limitat, și-apoi, romanele istorice nu mai sînt la modă, întotdeauna m-au plictisit... Ar fi trebuit să alegi un subiect actual.

Îmi părea rău că vorbisem, cu-atît mai mult cu cît criticile fetei mi se păreau întemeiate.

După zidul fără sfîrșit al mînăstirii Augustinelor, venea alt zid, cu un aer și mai sever deasupra căruia se înălțau construcții dispuse în patrulater. Obloanele de lemn care-astupau ferestrele și poarta în interiorul căreia era tăiată o altă poartă, mai mică, cu o ferăstruică, nu lăsa nici

o îndoială asupra destinației acestei clădiri administrative.

— Niciodată nu-i țipenie de om în închisoarea asta. O fi oare ușor, ce crezi, să evadezi din ea ?

Am născocit împreună tot soiul de mijloace și i-am povestit despre evadările teroriștilor irlandezi din închisorile engleze despre care citisem în lucrarea pe care mi-o împrumutase Marele Foc — între altele pe cea a lui Eamon de Valera, care nu se explică decît prin regimul liberal de care beneficia un om de stat : în timpul plimbării zilnice prin grădină, reușise să ia cu miez de pîine amprenta broaștei unei porți din zid ; pe-o carte poștală către prieteni decorată cu o caricatură, putuse reproduce desenul broaștei și, peste cîteva zile, poarta grădinii s-a deschis la ora plimbării... Revoluția irlandeză a adus în discuție subiectul care-mi stătea la inimă. I-am expus fetei tezele autonomiste de care nici nu auzise și, de bună seamă, n-am fost destul de elocvent fiindcă, departe de a se lăsa convinsă, mi-a adus împotrivă critici de-a căror violență am fost descumpănit. I-am răspuns foarte stîngaci. La obiecția principală a lui Iris, bazată pe numărul ridicol de mic al partizanilor independenței bretone, n-am găsit altceva să-i opun decît argumentul celebru al „minorităților ce acționează", care mie mi se părea că lămurește totul.

— Dealtfel, am declarat, minoritățile oprimate din Europa occidentală au și depus o plîngere la Societatea Națiunilor... Și i-am explicat că dacă președintele Wilson, în momentul tratatului de la

Versailles, refuzase să dea ascultare revendicărilor bretone, Societatea Naţiunilor nu putea să facă şi ea acelaşi lucru. Iris a refuzat să mă urmărească în vastele speculaţii în care încercam să o antrenez şi a plasat problema în planul eficacităţii.

— Îţi place politica, mi-a spus ea în rezumat. De ce s-alegi o cauză pierdută ? Bretania n-are nici o şansă în epoca noastră să devină independentă. Să visezi la asta-i timp pierdut... Intră mai bine într-un partid, militează, fă în aşa fel încît să fii ales consilier general, deputat... Aşa, ai să poţi acţiona !

Gîndul să judec cauza noastră după şansele de reuşită electorală pe care le avea, nu-mi venise vreodată-n minte. Bretania independentă îmi era dragă pentru că era o himeră : puritatea-i nu risca să fie pîngărită. Pentru mine politica era un prilej de exaltare şi de visare : am văzut că în ochii unei fete, ea nu se justifică decît prin izbîndă. La ce-mi putea servi în viaţă faptul că eram autonomist breton ? Evident, la nimic.

O decepţie de aceeaşi natură mă aştepta cîteva zile mai tîrziu, la Boismeur. Într-o după-amiază, cînd am sosit cu bicicleta, am fost întîmpinat de preşedintele R..., care fără îndoială îmi pîndise sosirea. M-a dus în biroul lui, „bîrlogul" lui, cum îl numea, unde am admirat, agăţate pe pereţi, glorioasele trofee amintind lunile petrecute de stăpînul casei în fruntea unei companii de vînători în pădurile Vosgilor şi-n tranşeele Champaniei : mască de gaze, capelă, revolver, porthart etc. Aici nu riscam s-aud pe nimeni bătîndu-şi

joc de-armată şi de militari ! Reluîndu-şi treaba întreruptă, care consta în a lua de pe un carton, unde erau fixate ca nişte pietre preţioase într-o casetă, muşte verzi şi albastre, stropite cu portocaliu şi aur, şi să le lege cu un fir de mătase de vîrful curbat al acelor, preşedintele a început să-mi laude farmecul pescuitului cu lanseta. Regiunea era bogată în rîuri cu peşte şi, ducîndu-se în susul apei, pescuise păstrăvi şi somoni. Nimic nu era mai sportiv şi mai sănătos, mă asigură gazda, decît această îndeletnicire pe care o practica de cîteva ori pe săptămînă şi în care-mi propunea să mă iniţiez. În încăpere, dosare ale proceselor erau stivuite pe jos, de-a lungul pereţilor, pe scaune, pe birou, aşteptînd, după interminabile amînări, ca preşedintele, între două partide de pescuit, două vînători, două bridgiuri, două concerte, să-şi găsească timp să întocmească judecăţile care le-ar aduce o încheiere provizorie. Undiţe, gheme cu fir de oţel şi de mătase, plute... şi o veche pălărie gri plină de ace de pescuit se vedeau ici şi colo. Era fericit cînd pescuia, preşedintele R... şi tot aşa cînd făcea dreptate. Asta mi-a explicat-o slăvind măreţia magistraturii şi farmecele vieţii provinciale.

— Unii oameni, spunea el, cred că nu se poate trăi decît la Paris. Să vină aici să le arăt priveliştea asta splendidă şi rîurile !... Au vrut să mă avanseze, am refuzat : mi-e prea bine aici şi nu ţin la Curte. Atîta pagubă de roba roşie ! Îmi pare totuşi niţel rău după ea, măcar pentru medalia Federaţiei Franceze de Scrimă, cu care am fost decorat...

Dintr-un sertar al biroului, președintele scoase o cutie cu o medalie legată cu o panglică de moar ca albastrul cerului.

— Îți dai seama ce efect are acest albastru pe un fond roșu, a continuat el. Nici pe roba mea neagră n-o să vină rău... Și ce părere ai de decorația asta engleză?

După decorația engleză, am mai admirat-o și pe-a treia, apoi pe-a patra, a căror proveniență am uitat-o. Era atîta convingere în bucuria președintelui jucîndu-se cu medaliile lui (poate și ceva detașare, imperceptibilă, ceva ironie față de sine însuși), încît spun drept că nu mi-a fost deloc greu să dau dovadă de cel mai viu interes și admirație. Cu toate că nu era consilier, președintelui R... i se întîmplase să prezideze Curtea cu juri a departamentului. Mi-a făcut un tablou al acestei înalte jurisdicții în așa fel, încît să inspire respect și să trezească în mine vocația; mi-a descris ceremonia pichetului de gardă prezentînd arma, măreția dezbaterilor pe care le ducea el (și știa că nu prea era iubit în barou), cu autoritate, refuzînd să-i lase pe avocați s-o ia razna, să spună vrute și nevrute și să dea naștere la incidente.

— Nu admit, a afirmat cu tărie președintele R., să vină cineva și să-mi brambureasca audierea... Nu, asta nu! gesticulările, oratoria nu mă impresionează... Și-apoi, dragul meu (niciodată nu mi se adresase cineva pe tonul ăsta de complicitate mondenă), eu conduc procesele repede și bine. Știu, a adăugat pe un ton de modestă satisfacție, trec drept un om sever... Da' ce?, cum zicea unul, nu?: „Să înceapă domnii asasini!"

Apoi, președintele mi-a vorbit despre micul port din Saint-Yvinec, în care era considerat unul din personajele numărul unu, la ceremoniile oficiale trecea înaintea comandantului de batalion al unui regiment de infanterie colonială încartiruit în oraș. *Cedant arma togae...*, a spus președintele R... Oricum, sînt comandant în rezervă și mai bătrîn decît actualul comandant, un tip fermecător dealtfel, excelent jucător de bridge. Nu, la Saint-Yvinec nu-i o viață rea. Sigur, iarna orașul e lipsit de animație. Pescuitul nu-i destul de extins ca să se poată dezvolta o industrie... Personal însă, nu-mi displace!

Ultimele-i cuvinte au trezit în mine amintirea analizelor Marelui Foc, și-am considerat că a venit momentul să spun ceva, și pe cît posibil ceva original, să o uimesc pe gazdă, să-i fac o impresie bună și să-i arăt că sînt inteligent. Pe un ton cam dramatic, am lansat următoarea frază:

— Franța e cea care menține Bretania într-o stare de subdezvoltare economică.

Interesul cu care a fost primită această remarcă m-a făcut să continui și să mă-nfierbînt; am început să expun unele din argumentele autonomismului. Am acuzat lipsa de credite afectate dezvoltării porturilor, propaganda antibretonă; calomniile răspîndite pe socoteala compatrioților noștri; voga personajului *Bécassine* care ridiculiza femeia bretonă; eram ferm hotărîți să interzicem vînzarea acestor albume pe teritoriul provinciei, și le-am comunicat asta librarilor...! Aveam ne-

voie de o contra-propagandă, mai cu seamă în lunile de vară cînd veneau la noi mii de turişti : aceştia ar putea să depună mai apoi mărturie în privinţa justeţei cauzei noastre. Preşedintele a părut impresionat de valoarea acestor argumente ; cu multă abilitate, s-a interesat de caracterul diferitelor mişcări regionaliste, de rivalităţile existente între ele, care se manifesta pînă şi în alegerea stemelor de pe drapele : alb stropit cu hermină pentru mişcarea de înnoire celtică ; alb cu nouă dungi negre, simbolizînd cele nouă provincii bretone, al mişcării autonomiste etc.

— Şi „Stejarul Alb" ? mă întrebă preşedintele R... ai auzit despre el ? Acum cîtăva vreme am primit o scrisoare, mai curînd o circulară, semnată „Stejarul Alb"...

Preşedintele scotoci într-un sertar al biroului şi scoase o foaie de hîrtie în care am recunoscut una dintre misivele multiplicate ale Marelui Foc, adresate demnitarilor ţinutului. Eram cît pe-aci să-mi dau drumul şi să vorbesc despre Marele Foc şi despre teoriile lui, cînd, o schimbare în fizionomia gazdei m-a pus în gardă ; într-o fracţiune de secundă am înţeles că interesul pe care-l arătase era prefăcut, că simulase simpatia. Mă felicitam că nu spusesem prea multe, decis ca pe viitor să nu mai încerc să iau ochii cuiva.

— Nu-i ceva serios, a spus preşedintele pe un ton îngrijorat. Dar ar putea deveni periculos. Îmi permiţi să-ţi dau un sfat : fii prudent. Ţinem mult la tine, ba da, ba da ! şi ne-ar face rău să te vedem pierzîndu-ţi energia şi timpul pentru o cauză nu numai fără speranţe, dar şi compromi-

ţătoare... Ai de făcut o carieră ; sînt gata să te ajut, dar ar fi imposibil dacă tu continui pe această cale...

Preşedintele m-a întrebat apoi dacă şi vărul său Olivier de Kersangar îmi împărtăşea ideile. I-am răspuns că nu ştiu. Atunci s-a pornit împotriva nobilimii, „emigrată în interior", care nici măcar nu mai era în stare să pună la dispoziţia armatei cadre. Ghiceam ranchiuna ascunzîndu-se în spatele acestei acuzaţii, pe care preşedintele a încheiat-o cu aceste cuvinte :

— E un exaltat... ca taică-su !

M-am ferit să continui să mai apăr ideile noastre cum o făcusem în faţa lui Iris. Ceea ce m-a oprit, mă tem că nu a fost sentimentul inutilităţii unei discuţii, ci grija de a nu-mi îndepărta o simpatie preţioasă, să risc să mi se închidă uşa de la Boismeur în nas ca unui „exaltat", mie, care nu aveam drept orice avere decît meritul meu personal ! Preşedintele rosti şi cuvîntul „tîmpenii" şi m-am mulţumit să dau din cap, lăsînd să se-nţeleagă că, în orice caz, aceste „tîmpenii", pentru mine contau foarte puţin.

Ceea ce trebuia într-adevăr să conteze, mi-a expus-o gazda apoi cu o grijă de „frate mai mare", stabilind pentru mine un program de studii, un plan de viaţă la care-am visat adeseori, căci puţin a lipsit să-l urmez.

— Îţi vei face dreptul, a spus el. Trei ani trec repede. O să-ţi pregăteşti pe urmă concursul pentru magistratură. După ce-ţi faci stagiul militar, peste patru, cinci ani cel mult, te numesc aici judecător supleant. Nu-ţi pierde vremea la Can-

celarie ori în altă parte... Dacă aş avea un fecior, asta i-aş spune să facă.

Deci viaţa mea era în întregime trasată. La douăzeci şi trei de ani mă-nfundam în acest oraş mort şi nu mai ieşeam, împărţindu-mi timpul între tribunal, pescuitul cu undiţa şi muzică. Aici voi urca treptele ierarhiei şi voi deveni preşedintele tribunalului civil de clasa I (azi de mare instanţă) din Saint-Yvinec ori, poate, demonul aventurii să mă împingă să ajung consilier la Curtea din Rennes, ori poate preşedinte de Cameră. Voi fi decorat... De vreme ce n-am vrut aceste onoruri nu pot spune că-mi pare rău după ele. Sigur că-i uşor să dispreţuieşti ceea ce n-ai obţinut. Pe de altă parte, cum să crezi în sinceritatea celor care spun *vanitas vanitatum...* cînd o viaţă întreagă au alergat după succes ? Visuri de astea nu-s bune. Dacă ţii prea mult la ele îţi ratezi viaţa. Dar ce-i oare o viaţă reuşită ? Aceea în care-ai făcut ce ţi-a plăcut ; şi nu mi-a plăcut nimic mai mult decît să visez.

Începeam să ghicesc motivul interesului atît de măgulitor al preşedintelui R... în privinţa mea, cînd l-am auzit spunînd aceste cuvinte la sfîrşitul discuţiei :

— Iris mă surprinde. Copiii noştri ne surprind... E foarte sensibilă, foarte artistă, ai văzut-o. N-aş vrea s-o văd cum suferă. Aş vrea s-o ştiu fericită.

Aceste cuvinte m-au emoţionat, fără să-mi dau seama cum anume puteam eu, în mintea preşedintelui, să contribui la realizarea acestei fericiri. Orfan, fără sprijin, lipsit de ambiţii, nu mă considerasem niciodată o partidă demnă de dorit. În plus, eram foarte tînăr pe vremea cînd am întîlnit-o pe Iris, ca să mă angajez cu ceva pentru viitor, încît poate părea bizar cum de tatăl ei se gîndise la o legătură posibilă... E adevărat, o spun cu toată modestia, că o vedea pe Iris foarte amorezată şi fără îndoială era nerăbdător să-şi vadă cele trei fete la casa lor. Cînd mi-a propus să mă instalez la Boismeur şi să locuiesc acolo (se va face luntre şi punte să obţină consimţămîntul bunicilor mei), am simţit o firească satisfacţie. Am fost totuşi suficient de deştept să nu accept imediat şi să spun că trebuie să mă sfătuiesc şi cu prietenii mei de pe *Regele-Arthur* : în aceeaşi seară s-a petrecut un incident pentru care o eventuală şedere la Boismeur ar fi însemnat o constrîngere imposibil de suportat.

În seara aceea avea loc faimosul bal al Tenis-Club-ului despre care se vorbea de la sosirea noastră. *Regele-Arthur* ridica ancora a doua zi de dimineaţă. E de la sine înţeles că-n pofida vizitelor pe care le făceam la Boismeur şi a plimbărilor cu Iris, continuam să-mi petrec la bord cea mai mare parte din zi, ajutînd la pregătirea plecării, la încărcarea lăzilor cu provizii, la stivuirea butoiaşelor cu apă, sub supravegherea lui Tugdual. Trebuia să verific pompele din cală şi să vopsesc fiecare colţişor. Definiţia marinarului e bine cunoscută : un om cu o cutie de vopsea în mînă. În zilele dinaintea plecării, remarcasem vizitele pe care le primea la bord căpitanul, discuţiile în şoaptă cu marinarii prin cafenelele vecine. Am înţeles că ceva important se pregătea...

înainte de-a le părăsi pe Iris și pe surorile ei (și veți vedea în ce împrejurări le-am reîntîlnit mai tîrziu) vreau să povestesc dubla surpriză pe care mi-a rezervat-o ultima seară petrecută împreună cu ele.

Balul la care m-au luat cu mașina unui prieten, un Renault decapotabil prin ale cărui geamuri de mică bătea vîntul și ploaia, nu se deosebea cu nimic de celelalte baluri de vacanță date în cazinourile de pe coastă, în sunetele unei mici orchestre ca cea din Lesguivy. Invitat la toate mesele amicilor lui Iris, îndrăznesc să spun că am repurtat unele succese. Am dansat cu Iris mai tot timpul, dar am fost foarte iritat cînd am constatat cu eram socotiți împreună pînă-ntr-atît încît tinerele fete ezitau înainte de a accepta invitația mea. Gura lumii ne și logodise oare ? Ideea mi s-a părut insuportabilă și pe tot parcursul ultimei părți a balului m-am prefăcut că o neglijez pe Iris și că le dau mai multă atenție prietenelor. Acesta a fost desigur motivul pentru care la întoarcere am mers separat : ea s-a dus în Renault, în timp ce eu am urcat într-o altă mașină, mirat să simt lipit de mine trupul lui Rose. Nu-mi pot explica această substituire. Drumul cu automobilul pînă la Boismeur printr-un cîmp negru mustind de ploaie mi-a produs vii plăceri, căci Rose, cu o impudoare fermecătoare, venea în întîmpinarea dorințelor mele. Încîntat și în același timp uimit de ceea ce în ochii mei era o inconsecvență în purtarea de care dădeam dovadă, eram mai curînd trist în loc să fiu mîndru de această cucerire neprevăzută. Mi se mai întîmplase asemenea aventuri, ca fiecăruia dintre noi, dar pe-atunci eram convins că era ceva ieșit cu totul din comun și mă munceam să caut explicația în firea mea, să descifrez sensul într-un anume „destin" al meu. E puțină vreme de cînd am realizat cît de banală îmi este existența. Nici faptul că am fost autonomist breton nu-s foarte convins că ar putea constitui o mare originalitate. Și uite așa mergeam mai departe, renunțînd încetul cu încetul la tot ceea ce ne scoate din anonimat, pierzînd amintirea inconsecvențelor trecute, chinul și orgoliul tinereții, iar cînd vrem să ne reamintim viața, trebuie s-o reinventăm.

Neliniștit de felul în care aveam s-o abordez pe Iris, nu mă așteptam să primesc din partea ei, pe terasa de la Boismeur unde am găsit-o dovezi de interes tot atît de evidente ca și cele cu care mă copleșise pe drum sora mai mică. Le-am răspuns cum m-am priceput mai bine.

— Ce păcat că pleci, mi-a spus ea. Am să-ți duc foarte tare dorul... Promite-mi că ai să te întorci în septembrie...

Am promis tot ce-a vrut ea. Iris mi-a vorbit apoi despre ai ei, în special de tatăl pe care s-a apucat să-l apere în fața mea. Eu nu-l atacasem cîtuși de puțin, nu puteam decît să laud felul cum procedase cu mine și ghicisem că are o fire mărinimoasă și-o inimă de aur. Se va vedea în curînd că nu mă înșelasem.

— Dacă vrei, în iarna asta am să-ți scriu. Am să-ți povestesc despre lecturile mele, despre piesele de teatru pe care am să le văd...

M-a cucerit acest proiect de corespondenţă şi m-am alăturat lui cu entuziasm. În fine, am părăsit acea casă unde petrecusem atîtea ore plăcute şi unde a depins doar de mine să rămîn mult mai mult. Ştiam că o cameră fusese pregătită anume pentru mine, iar confortul ei ar fi contrastat în mod plăcut cu magazia de vele de pe *Regele-Arthur* ; viaţa pe care o-ntrezăream din povestirile lui Iris şi ale surorilor ei, cu succesiunea de baluri, de pic-nic-uri şi de partide de tenis, ar fi contrastat şi ea cu viaţa grea de la bord. Aş minţi dacă aş spune că n-am fost tentat să cedez acestor tentaţii şi să accept o protecţie care-mi asigura un început strălucit în viaţă. Dar ţineam la Olivier de Kersangar şi nu puteam să-mi fac bagajele (şi să rămîn pe uscat) fără să-l supăr.

A doua zi, lady Cecilia a părăsit bordul după ce mi-a aruncat cîteva împunsături :

— Eşti pasionat de dans, acum ?... Eşti sigur că nu ţi-ar plăcea mai tare să rămîi aici, micul meu Hervé ?... etc.

Am privit cu uşurare Rolls-ul negru cu gri al lui Sir Alfred venit s-o ia, cum se îndepărta făcîndu-şi loc printre două rînduri de curioşi. Totuşi, proasta dispoziţie a Commodor-ului mi-a lăsat un gust dezagreabil ; mă tem că pierdusem simpatia ei, cu atît mai mult cu cît ştiam că o voi întîlni curînd. Atunci, sperînd să atenuez răceala de la despărţire, împins de o pornire îndrăzneaţă şi-n ciuda convenienţelor, i-am scris în aceeaşi zi o scrisoare lady-ei Cecilia în care-i spuneam că mi-a părut rău cînd am văzut-o plecînd şi cît de mult viaţa la bord îşi pierduse din

farmec prin plecarea ei. Mă văd şi-acum stînd pe terasa hotelului Anglia şi scriind scrisoarea fără să bănuiesc ce efect ciudat avea să aibă. Nu ştiam nimic, e-adevărat, despre psihologia feminină, ca şi despre multe alte lucruri privind femeile. A doua zi dimineaţa, după ce-am coborît cursul rîului şi-am trecut prin faţa Boismeur-ului, unde batistele şi şalurile fluturate pe la ferestre au provocat un uraaa, strigat de trei ori de echipaj, *Regele-Arthur* a intrat în golf, unde se aflau vreo zece bărci de pescari. Acestea s-au grupat în jurul vasului şi flotila s-a îndreptat spre larg.

CAPITOLUL IX

LUPTA

Pe mare, totul ia proporţii de eveniment.

Jules Verne, *Copiii Căpitanului Grant*

DACĂ DIN ÎNTÎMPLARE paginile care urmează l-ar face pe cititor să se-ndoiască de simpatia ce-o poartă autorul Angliei şi englezilor, faptul nu este în asentimentul lui şi ţine să o afirme în aceste rînduri pentru a spulbera orice urmă de echivoc. Autorul are pretenţia că-i cunoaşte destul de bine pe vecini, le cunoaşte limba — nu îndrăzneşte să spună şi literatura, în pofida colecţiei de romane victoriene şi a bibliotecii lui

Sir Alfred Rose pe care le-a citit și răscitit pentru a-și amăgi singurătatea — le-a vizitat țara, s-a plimbat pe străzile capitalei lor la vîrsta cînd te minunezi de tot și de toate. E drept că această curiozitate s-a combinat cu un sentiment de rivalitate ușor de înțeles pentru cineva care cunoaște istorie. Englezii ne sînt frați și, în același timp, dușmani, nouă celor din Léon și din Trégor. Orașele noastre n-au uitat încă jafurile, nici companiile de soldați ținîndu-ne sub ocupație satele pe vremea cînd aveau o influență mare la curtea ducilor noștri, vasali regelui Angliei pentru ducatul Richmont, din Marea Britanie ; ne-au întemnițat căpitanii în faimosul lor Turn ; pirații noștri le-au vînat vasele încărcate cu aur ; țăranii noștri au legat de coarnele vacilor fanioane pentru a le deruta corăbiile pe nopțile fără lună, ca să le-aducă pe recifele coastelor noastre spre a le prăda ; marinarii noștri i-au înfruntat pe-ai lor pe toate mările lumii, și pînă și alianțele noastre au fost pline de vicisitudini... Dacă aventura, pe care cronicarul urmează acum să o povestească, îl va antrena spre o necuviință-n limbaj, el roagă să nu fie aspru judecat.

Prietenia față de Anglia cu care mă laud, nu sînt tot atît de sigur că i-ar putea fi atribuită și lui Olivier de Kersangar, sau mai bine zis sînt sigur de contrariu. Atunci cînd căpitanul a aflat că pescarii bretoni fuseseră alungați din locurile de pescuit de pe insulele Beniget de către un grup din Jersey, a căutat să-i ațîțe pe nemulțumiți și să le promită o expediție la arhipelag. De mai mulți ani, pescarii solicitaseră municipalității, fără

rezultat, fondurile necesare edificării unei barăci pe insula Couëron : Olivier de Kersangar, din banii lui, a cumpărat materiale : plăci de tablă, suluri de hîrtie gudronată și scînduri ce-au fost livrate la bordul *Regelui-Arthur* în zilele precedînd plecarea. Am aflat mai tîrziu că asupra căpitanilor vaselor de pescuit se făcuseră presiuni din partea subprefecturii, ce nu vedea cu ochi buni o expediție de asemenea natură, făcută sub ordinele unui asemenea șef. Dar dinamismul lui Olivier de Kersangar a ieșit triumfător. Singura greșeală săvîrșită, dar care s-a întors, după cum se va vedea, în avantajul expediției, a fost publicitatea făcută preparativelor, astfel încît cei din Jersey nu puteau să nu afle. Navigatorii semnalaseră prezența unor bărci engleze care veneau în fiecare zi în număr mare pe locurile de pescuit. Cu siguranță că mai mulți membri din echipajele lor se instalaseră de pază pe insula Couëron. Tugdual mi-a spus-o încă de la începutul traversării, pe cînd admiram magnificul spectacol al flotilei în fruntea căreia se afla *Regele-Arthur* și velele brune și albe înclinate pe marea de culoarea frunzișului.

Strigăte venind din bărcile vecine ne-au atras atenția. La orizont se contura o linie neagră și în curînd am zărit insula Couëron ușor de recunoscut după forma ei de mitră episcopală din primele secole ale creștinismului, adică cu coarne scurte.

— Sînt acolo ! strigă Tugdual.

Și, într-adevăr, acolo erau, cum mi-am putut da seama văzîndu-le bărcile ancorate în micul port

natural, adăpostit de mitra de episcop și catargul înfipt pe platformă, de care flutura pavilionul lor.

— Nu ne mai rămîne decît să-i scoatem de-acolo, a hotărît căpitanul.

S-au spus multe prostii în legătură cu această luptă din insulele Beniget rămasă celebră în analele maritime ale coastei ; despre ea s-a vorbit pînă și în instanțe internaționale. Presa engleză a vremii a pretins că cei din Jersey au fost atacați prin înșelătorie. Pot depune mărturie în aceste pagini că n-a fost adevărat. Lupta a fost cinstită. Cum să nu evoc în acest sens, legat de ea, bătăliile legendare în care istoria noastră abundă : lupta celor „Două sute" ce a avut loc în 1341 în fața zidurilor Nantes-ului, cînd două sute de cavaleri bretoni din armata lui Jean de Montfort au fost înfrînți de două sute de baroni francezi susținători ai cauzei lui Charles de Blois, în acel nefericit război de succesiune, războiul Celor două Roze al nostru ; ori bătălia și mai celebră pe care trei bretoni, sub conducerea lui Beaumanoir, au dat-o împotriva a treizeci de englezi în aridul ținut Mi-Voie, între Ploërmel și Josselin, la 26 martie 1351, și-n care englezii au fost înfrînți. Combatanții din Beniget nu se puteau mîndri cu o viță atît de nobilă, erau simpli pescari și-aveau drept arme doar pumnii să se lupte : dar nu se arătară mai prejos decît strămoșii lor care de-a lungul întregului ev mediu au respins de pe coastele noastre și din fața zidurilor orașelor noastre invaziile „Saxonilor" (și nu-i oare elocvent faptul că pentru a-i denumi pe englezi, cuvîntul breton folosit este „saozon" ?)

O spun de pe acum : eu nu am participat la luptă, căpitanul îmi dăduse ordin să rămîn la bordul *Regelui-Arthur* cu Auguste și cu Du. Ceea ce-am putut vedea din luptă, cu binoclul, n-a fost mare lucru : o încăierare confuză peste care planau pescărușii, iar țipetele lor păreau menite să-i întărîte pe luptători, pe platoul acoperit cu iarbă, delimitat de cele două coarne ale mitrei negre. Dar am coborît pe insulă îndată ce-au plecat cei din Jersey și-am aflat din gura alor noștri, ocupați încă să-și panseze răniții, relatările luptei. Olivier de Kersangar a fost Beaumanoir în această încăierare ale cărei condiții le-a fixat de comun acord cu cel ales de jerseyeni ca șef, dar asta nu mai înainte de a fi schimbat injurii și sfidări de-o parte și de alta, așa cum se cădea ; tabăra care va reuși să gonească de pe platformă cealaltă tabără va fi proclamată învingătoare ; învinșii se angajau să se îmbarce deîndată.

Sigur că, dacă Olivier de Kersangar s-ar fi lăsat mînat de violența pe care i-o cunoșteam bine și și-ar fi lăsat oamenii să dea asaltul la întîmplare, cum am crezut un moment văzîndu-i cățărîndu-se printre stîncile pline de bolovani pînă la malul sudic al platformei unde-i aștepta ocupantul gata să-i respingă, sigur că soarta luptei ar fi fost alta. Dar asta era doar o tactică menită să țină-n încordare dușmanul (și într-adevăr, am observat pe întreaga suprafață a cîmpului de luptă înfruntări în care asediatorii păreau a nu-și da toată osteneala, preferînd să curme lupta și să cedeze cîțiva metri de stîncă). În acest timp, un alt grup de-al nostru a înconjurat insula, a avut vreme să de-

barce pe coasta sudică și să-l ia pe dușman pe la spate. Această porțiune a insulei Couëron cobora abrupt în mare și prezenta reale dificultăți de escaladare, cum mi-a explicat mai apoi Tugdual, care făcuse parte din acest detașament. În partea de insulă ce se opunea privirii mele, atacurile continuau dar fără să mai aibă nici spirit de decizie, nici urmă de rezultat, așa încît eram îngrijorat de timpul pierdut și de încetineala operațiunilor. În vremea asta, Olivier de Kersangar aștepta cu oamenii lui, înaintînd cu greu pe latura nordică a insulei, să ajungă pe poziții, desigur nu fără ca englezii să fi observat între timp manevra și să se pregătească de ripostă, dar pe o poziție destul de bună pentru a putea fi ordonat atacul general. Îl așteptam cu sufletul la gură, înțelegînd din anumite semne, din anumite mișcări ale combatanților printre stînci că nu putea întîrzia să se producă și mă gîndeam, pe bună dreptate, că el urma să fie decisiv, căci cerea de la asediatori un efort greu de repetat în caz de eșec, atît de șubredă mi se părea poziția pe creasta stîncilor tăioase de șist. Strigătul sălbatic, țîșnit din zeci de guri care-au dat semnalul, m-a luat prin surprindere totuși, și nu mi-am iertat faptul că, din cauza unei mișcări greșite de deget pe șurubul reglajului de la binoclul pe care îl tot mișcam ca să fac imaginea mai bună, am pierdut, aș putea zice, faza inițială a asaltului. Cînd, exasperat de neîndemînarea mea, am dat drumul din mînă binoclului lăsîndu-l să atîrne de gît, că tot nu-mi era de nici un folos, am mai văzut o vînzoleală de siluete negre agitate de spasme, peste care dădea

tîrcoale la mică înălțime, urlînd, norul de păsări de mare, la care mă uitam, incapabil să urmăresc progresele grupurilor de luptători, să fac diferența între englezi și bretoni ; îl recunoșteam însă, după statura-i impunătoare pe Olivier de Kersangar. El a fost sufletul acestei lupte, ajutîndu-și oamenii acolo unde era nevoie, bătîndu-se cu dușmanii care-l încolțeau din toate părțile, dînd în dreapta și-n stînga, strigînd comenzi, scăpînd în cîteva salturi din mijlocul învălmășelii, ca să poată avea o vedere de ansamblu și să-i imprime o mișcare, o formă, aruncîndu-se apoi din nou în încleștare, apărînd într-o extremitate a cîmpului de luptă atunci cînd l-ai fi putut crede în cealaltă ; și ai fi putut zice că se lupta singur, într-atît erau de zdravene loviturile pe care le împărțea, de mare și cumplită morișca brațelor lui, de puternică spaima pe care o inspira, curățind centrul terenului acoperit cu o iarbă galbenă — unde popîndăii și jderii probabil că se pitiseră în vizuini, speriați de uraganul dezlănțuit deasupra capetelor lor — și împingîndu-i spre margini pe luptătorii însîngerați. Și tot el a fost cel care cu o lovitură de cuțit a retezat saula cu care fusese ridicat în vîrful catargului înfipt în centrul insulei, pavilionul marinei Majestății Sale, dar asta abia spre sfîrșitul luptei, care a durat mai bine de-o oră, dacă e să-i dau crezare lui Auguste (alături de mine a urmărit și el peripețiile, în vreme ce Du, pe care îl încuiasem în cabină, scotea niște lătrături cumplite), și după sorții de izbîndă și de înfrîngere, vreme în care am crezut rînd pe rînd că ocupanții vor rămîne

stăpînii terenului, apoi că asediatorii îi vor alunga de acolo. Dacă, în final, cum am mai spus-o, am dobîndit acest rezultat glorios, nici englezii nu s-au făcut de rușine, s-au bătut cu un curaj demn de cel al regelui lor care furase inima leului, dar ai noștri, mai bine conduși, regrupîndu-se la momentul potrivit, repartizați cu dibăcie în cursul ultimei faze a bătăliei în mai multe puncte ale cîmpului închis, au profitat de avantajul pe care li-l dădea ușoara superioritate numerică — anulată ce-i drept din primele minute ale încăierării de scoaterea din luptă a doi dintre ai noștri care, împinși din înaltul falezei fără să fi apucat să termine escaladarea, au căzut pe stînci și s-au lovit grav — și de asemenea de o întîmplare neprevăzută în care niște zmîngălitori de hîrtie vînduți au vrut să vadă trădarea care ne-a adus victoria. Nu susțin, desigur, că dacă nu s-ar fi rupt brusc parîmele a două bărci ale jerseyenilor, dintr-o cauză necunoscută, și dacă proprietarii lor, împreună cu alți mateloți, observînd că ambarcațiunile porneau să se îndepărteze de insulă, duse de curentul care fierbea printre pietrele arhipelagului, n-ar fi coborît degrabă la debarcader și n-ar fi sărit în alte două vase, plecînd în urmărirea celor în derivă, lupta s-ar fi încheiat cu o victorie atît de clară, atît de rapidă. Dar cum poți să susții că parîmele au fost tăiate prin șiretlic, ca să provoace debandadă în tabăra engleză? Ce probă s-a adus în sprijinul acestei insinuări? Nici una. Aici este importantă mărturia pe care o pot aduce eu, ea fiind a unui observator ce

n-a pierdut nici una din fazele luptei, observîndu-le cu un binoclu care nu deforma într-atît încît să-l facă să confunde merele cu perele, și care în nici un moment nu a văzut vreun breton apropiindu-se de bărcile jerseyenilor. Iar dacă mi se va obiecta că bărcilor legate de pescari profesioniști, la adăpost într-un port natural pe care-l cunosc ca-n palmă, parîmele nu li se rup așa, cu una cu două, și o pornesc în larg, le voi răspunde că nimic nu-i mai înșelător decît fundurile bolovănoase, cum e cel al golfulețului ăstuia, mai cu seamă cînd acolo se-ntretaie curenți marini și fac să se răsucească bărcile tîrîndu-le în larg, dacă cumva nu li se agață ancora de fund și nu alunecă pe o lespede. Asemenea pățanii li se întîmplă și marinarilor cu multă experiență, că marinarii-s cei ce-și pierd vasele și mor înecați, dramă de ne-nțeles pentru cei de pe uscat.

În acea zi marea a fost agitată de un vînt dinspre vest destul de puternic, iar talazurile care se spărgeau de stîncile golfulețului și de laturile bărcilor de pescari le zgîlțîiau, așa încît nu-i de mirare că două dintre ele au fost luate de curent. Oricum ar fi, plecarea lor a fost semnalul și pentru ceilalți englezi care s-au îmbarcat în grabă în zeflemelile alor noștri, declarînd însă că „se vor întoarce": și-au făcut-o, cu binecuvîntarea Curții internaționale. Chiar înainte ca ultima barcă a jerseyenilor să fi părăsit golfulețul, am văzut pavilionul francez fîlfîind în vîrful catargului, dar a fost ascuns de norii de fum ieșind din cabana englezilor căreia ai noștri

îi dăduseră foc. Vîntul care se schimba fără-ncetare de la sud-vest la vest, apoi la nord-est, se întețea, destrămînd în toate direcțiile norul de fum negru suspendat deasupra insulei, în locul norului alb de pescăruși, și făcea să șfichiuie pavilionul întrezărit un moment. În vremea asta, învingătorii păreau să fi încins o horă sălbatecă în jurul focului Sfîntului Ion, cînd o rafală neașteptată de grindină și ploaie venită din străfundul zării l-a stins. În acel moment mă aflam și eu pe punctul de a debarca pe insulă ; mă luase la bord *Marie-Alphonsine*, venită pînă la *Regele-Arthur* să-ncarce materialele destinate construirii noii barăci.

Această baracă, am fost asigurat, există încă. Am vorbit despre pavilionul francez. De ce nu pavilionul alb stropit cu hermină, se va pune întrebarea ? Pentru că Olivier de Kersangar știa să oamenii pe care-i adusese la luptă nu-mpărtășeau cîtuși de puțin convingerile sale autonomiste. Dacă se bătuse alături de ei sub steagul în trei culori, a făcut-o, așa cum am văzut mai de mult, doar ca să se bată.

Vă imaginați în ce stare de spirit mă aflam cînd am debarcat pe insula Couëron și am văzut pe fețele și pe hainele combatanților urmele glorioasei lupte ce-o dăduseră. Și oboseala lor era vizibilă ; o dată montată cabana, au spus că vor să plece înainte de căderea nopții ca să ajungă la Saint-Yvinec. I-am văzut îndepărtîndu-se în direcția coastei, în vreme ce *Regele-Arthur* se-ndrepta spre largul mării. Niciodată nu mi-am dorit mai tare să fiu pe țărm ca în acel moment al despărțirii. M-a cuprins o oboseală la gîndul nopții ce ne aștepta, căreia aveau să-i urmeze alte nopți de singurătate și întuneric, de oboseală și de frig. O să avem oare vînt bun ? La capătul cîtor zile și nopți, la capătul căror încercări vom ajunge oare la insula misterioasă a cărei existență se și estompa în imaginația mea ?

Am mai rămas o vreme pe punte, în voia acestor gînduri, apoi am coborît la Olivier de Kersangar și la Tugdual, în cabina luminată de o lampă de aramă care, din cauza tangajului, se legăna proiectînd în toate direcțiile umbrele noastre imense. Albastrul intens și aurul patinat al statuetei Fecioarei du Bon-Secours ieșeau la iveală din întuneric. Zgomotele etravei căzînd în scobiturile valurilor se succedau la intervale neregulate iar pîrîiturilor lemnăriei vasului le țineau isonul căscăturile lui Du.

— Bem ceva ? a întrebat Tugdual și, fără să mai aștepte răspuns, a luat sticla de vermut de pe masă, a pus un deget pe fund și-a împins paharul spre mine.

Cei doi veri erau antrenați într-o discuție din care la început n-am priceput o iotă ; erau menționate numele unor oameni, rude ale lor necunoscute mie (pe președintele R..., l-ar fi interesat). Un frate mai mic al căpitanului, despre existența căruia cred că am pomenit, a fost de mai multe ori citat și mă-ntrebam ce era cu acest element strălucit, cum îl califica bunicul, care făcea comparație între „reușita“ acestuia — dar oare acest cuvînt burghez putea fi aplicat unor

fiinţe de o esenţă atît de superioară ? — şi viaţa „smintită“ (altă expresie favorită a bunicului) a lui Olivier de Kersangar.

— Îl mai vezi uneori pe dragul meu frate la Paris ? întrebă căpitanul.

— Niciodată, a răspuns Tugdual.

— Mă miră că nu se-nsoară. După socoteala lui trebuia să se căsătorească-n curînd. Cu o fată cu bani.

— Aşteaptă, poate, să mai urce vreo treaptă...

— Mîndria familiei ! a exclamat Olivier de Kersangar.

Am aflat apoi că : Jean de Kersangar era Inspector de Finanţe şi-şi începea pe atunci o carieră pe care nici perturbările politice ale războiului şi ocupaţiei, nici schimbările de regim n-au afectat-o cîtuşi de puţin. L-am văzut, o singură dată la Lesguivy, cu un an sau doi înaintea războiului (ca urmare a unor împrejurări ciudate, Olivier de Kersangar nu se afla atunci în ţinut), la înmormîntarea bătrînului conte unde s-a adunat, cu mic cu mare, toată nobilimea din împrejurimi. Am putut constata asemănarea fizică uimitoare dintre cei doi fraţi pe care destinul avea să-i pună faţă în faţă într-un mod aproape simbolic. Sigur, era şi ironie în felul în care Olivier de Kersangar vorbea despre cariera fratelui său mai mic, dar era şi admiraţie, îmi dau seama astăzi evocînd această conversaţie din cabina *Regelui-Arthur*. Este de la sine înţeles că pe-atunci n-am sesizat decît ironia şi-l năpăstuiam, atît de exclusivist mi-era devotamentul faţă de căpitan, pe celălalt Kersangar, care se

dăduse de partea încleftaţilor, a robelor cu galoane, a decoraţiilor, şi care pe deasupra nici nu naviga.

S-a mai discutat şi despre luptă, s-au comentat peripeţiile şi înflăcărarea luptătorilor.

— O căutau, a spus Tugdual. Pe cinstitelea, m-am temut că o să le piară cheful, că se lasă păgubaşi... Nici vorbă, o căutau cu tot dinadinsul...

Pe moment, Olivier de Kersangar n-a făcut nici un comentariu, abia mai tîrziu a rostit aceste vorbe pe care n-aveam cum să nu le găsesc nedrepte şi m-au mîhnit...

— Eh !... Nu puteau să mai dea îndărăt... Nişte ciurucuri, nu le stă mintea decît la pensie. Auzi tu ! pensionaţi la patruzeci, patruzeci şi cinci de ani : o ruşine ! Dacă-şi închipuie că de dragul lor am pus la cale toată povestea !

— Da' atunci pentru cine ? întrebai eu.

— Pentru cine ? Pentru cine ? a repetat căpitanul. Habar n-am. Aicea-i frumuseţea, nu ? Mi se rupe de ăştia cîţiva bolovani... Dacă vrei să-ţi spun sincer, mi-s mai simpatici englezii, sînt cei mai buni marinari din lume...

În a doua zi de călătorie, vîntul încetă. Vasul, imobilizat în mijlocul mării netede ca tabla de zinc încinsă la alb, gemea surd, şi-n răstimpuri se auzea cîte o pocnitură de credeam că se despică-n două catargul mare din vîrf pînă-n chilă. Puntea îţi frigea tălpile ; părea că o lupă imensă cît cerul se interpusese între noi şi soare şi îşi concentrase razele-i de foc asupra noastră — fir de pai pierdut pe suprafaţa apelor — şi că în curînd

aveam să ne aprindem ca o torţă şi să o pornim în derivă ca o navă incendiară scăpată de sub control. Reverberaţia soarelui pe mare era atît de puternică încît nici nu ne puteam uita la apă ; pînzele zăceau inerte de-a lngul catargelor. Căpitanul a dat ordin să se pregătească vîslele arimate pe punte pe care nu le foloseam niciodată şi, cînd după îndelungi eforturi am izbutit să le băgăm în tacheţi şi ne-am străduit să tragem în cadenţă, vasul abia dacă s-a urnit din loc ! Cargourile, care treceau în larg, rămîneau cîte o jumătate de zi la orizontul nostru.

Din vreme-n vreme, unuia dintre noi i se năzărea că simte o pală de vînt : se scula-n picioare cu mîna ridicată, cu degetul înălţat parcă anunţa o revelaţie de pe tărîmul celălalt cerea să se facă linişte, îmbărbăta oamenii, striga vestea cea bună. De fiecare dată, această scenă pe care rînd pe rînd am jucat-o cu toţii cu-o bucurie de copii, dădea naştere glumelor ce-i plăceau atît lui Olivier de Kersangar şi-n care se vedea limpede candoarea sufletului lui de copil. „Gata, a-nceput criza !..." anunţa el şi, făcînd pe marinarii care îşi pierd minţile din cauza soarelui tropicelor, fără apă şi hrană, pradă unor halucinaţii periculoase săreau pe cel ce anunţase briza, îl imobilizau, îi legau mîinile ca să nu-şi facă rău singur pînă cînd, învins, spumegînd, înceta să se mai zbată şi să urle cît îl ţinea gura : „Vîntul... ! vîntul ! vîntul !" Du, ce-şi avusese şi el rolul lui în scenele astea de nebunie furioasă, urmate fără greş, de-un pahar de Noilly-Prat ce ne ardea gîtlejurile uscate, încetase şi el să ne mai dea atenţie şi rupîndu-i-se de toate, răspus de căldură în blana-i deasă ale cărei şuviţe căpătaseră o culoare ca de coada vacii, mai făcea cîţiva paşi şi se tolănea pe punte gîfîind, cu limba spînzurată afară şi atîrnîndu-i între colţi. Ultimul lui contact cu pămîntul fusese vizita de pe insula Couëron, unde venise cu mine după bătaie ; de-atunci, prea puţin inspirat de podeaua vasului, de odgoanele de cînepă aranjate artistic de căpitan, de încurajările noastre însoţite de fluierături, refuzau să-şi sloboadă băşica.

— Şi doar i-am spus lui Auguste să îmbarce şi-un sac cu nisip, zicea căpitanul mîhnit de suferinţa cîinelui. Îi trebuie nisip...

Ca să pună capăt chinurilor animalului, pe cînd ne apropiam oarecum de coastele Cornouailles-ului, căpitanul a hotărît să profităm de o briză uşoară adusă de seară — era a treia zi ce-o petreceam între cer şi mare de cînd plecasem din Saint-Yvinec — şi să acostăm în cel mai apropiat port englez, în aşteptarea vîntului. Ordinul fu dat pe un ton răstit, ca pentru a preveni orice obiecţie, încît necesită un comentariu (în afară de starea jalnică a cîinelui, hotărîrea era puţin rezonabilă, căpitanul o ştia şi el, căci prelungea drumul, aşa cum a obiectat Tugdual.)

— Am spus direcţia Angliei, a repetat Olivier de Kersangar pe un ton iritat şi, lăsînd cîinele să o ia înainte, s-a închis în cabină.

Că există o beţie de a primi ordine de la un şef pe care îl stimezi şi îl iubeşti, aveam să o aflu — după niţică revoltă intimă, cum s-a

văzut mai sus — la bordul *Regelui-Arthur*. Sigur că de-a lungul anilor de internat la Colegiul Bon Pasteur primisem sfaturi și ordine, îndurasem certuri și pedepse : nu fusesem însă cu adevărat comandat. Autoritatea profesorilor nu era de necontestat. Prea se foloseau de multe precauții ca să și-o afirme și pe deasupra voiau să se facă și iubiți. Materia la care-și exersau magisterul — morala și disciplina — era pusă sub semnul discuțiilor, și nu scăpam ocazia să criticăm forma și spiritul regulamentelor. De ce să te trezești la cinci și jumătate și să te duci la liturghie în fiecare dimineață ? De ce să n-ai voie să-ți bagi mîinile în buzunare cînd vîntu-ți mușcă crîncen din degerături ? Aveam mult respect față de marile principii ale educației pe care o primeam, față de detalii însă dădeam dovadă de un spirit de revoltă datorită căruia am fost catalogat de către profesori și supraveghetori drept un indisciplinat. În mai multe rînduri, am fost cît pe aci să fiu exmatriculat. Atitudinea asta cred că venea din ciudă : ciuda de a nu fi comandat. Cînd citeam în Evanghelie cuvintele Centurionului către Crist cerîndu-i vindecarea servitorului său : „Îi spun servitorului meu : du-te și el se duce ; vino și el vine..." Îmi amintesc cum aceste cuvinte simple trezeau în mine imaginea unei vieți armonioase, în care raporturile dintre ființe, stabilite o dată pentru totdeauna, erau impregnate de stimă și fidelitate reciprocă. Aceste cuvinte le auzeam rostite de un om mărinimos pe care mi-l imaginam avînd trăsăturile pline de bunătate ale căpitanului care-și întîmpină dușmanul

înfrînt în tabloul lui Velásquez *Predarea cetății Breda*. Pentru mine ele defineau o ordine, „ordinea" a cărei caricatură era colegiul. Această ordine exista la bordul *Regelui-Arthur*. Pentru că el era cel mai bun, cel mai curajos, cel mai puternic, Olivier de Kersangar era stăpînul, *pașa*. Era sever, dar drept și bun. Dacă mai tîrziu mi s-a întîmplat să cedez tentației de a-l critica cu intransigența cu care era judecat de alții, a fost de ajuns să mi-l reamintesc pe puntea vasului, împărțind ordine, ca să-mi repar greșeala. Olivier de Kersangar — aceasta să fie spus și repetat aici — nu poate fi înțeles, nici judecat de cineva care nu a avut onoarea să navigheze sub comanda lui.

Localnicii care s-ar fi plimbat pe malul unui golf micuț al Capului Saint-Antony ce închide golful Falmouth, într-o noapte frumoasă a lui august 1923, ar fi fost uimiți văzînd pe plajă doi oameni umplînd cu nisip doi saci mari, ocupație pe care nu o îndeplineau fără mici fantezii, oprindu-se să ducă o sticlă la gură și să bea, dîndu-și pumni în chip de joacă, alergînd unul după celălalt și încercînd să se trîntească. O barcă trasă pe nisip arăta că veniseră pe mare, dar vasul de pe care erau — și care nu era altul decît *Regele-Arthur* — se afla prea departe de coastă ca să poată fi văzut. Nisipul pe care Tugdual și cu mine ne dusesem să-l aducem a fost împrăștiat la baza catargului și am urinat toți patru, unul cîte unul, sub privirea neîncrezătoare și încăpățînată a lui Du pe care stăpînul nu îndrăznise să-l debarce de frica regu-

lamentelor engleze severe în privința carantinei. A mai făcut multe mofturi pînă să se decidă să ridice laba pe o parcelă de sol britanic.

În zori, fără să mai revăd coasta asta de care eram atît de aproape, am pornit-o din nou pe mare ; la prînz, ajutați de vînt, am dublat Capul Lizzard și ne-am îndreptat spre Wolf Rock ; la căderea nopții, intram în Marea Irlandei. Atunci, în cursul acelei nopți pe mare, cînd încleștat de cîrmă luptam cu somnul, am avut cu căpitanul o discuție ce mi-a lăsat una dintre cele mai frumoase amintiri ale drumului. Dar cum să povestești o conversație în care tăcerile erau la fel de importante ca și cuvintele, iar majoritatea frazelor murmurate rămîneau neterminate ? Olivier de Kersangar, mulțumesc lui Dumnezeu ! nu era vorbăreț. Toată copilăria mi-o petrecusem printre oameni elocvenți și guralivi. Bunicul meu era un orator ca toți bărbații din familie, magistrați apelanți și pledanți, ticsiți de fraze latinești, formați pentru disciplinele dreptului, argumentînd și pledînd continuu... Preoții erau și ei niște oratori, predicînd permanent... Marele Foc era cel mai strașnic sporovăitor din cîți văzuseră lumina zilei. Deși agasat de atîta elocință, trebuie să recunosc totuși că și eu aparțineam speciei oratorilor și că, fără-ndoială, aveam să devin la rîndu-mi profesionist al cuvîntului ceea ce-i drept, am și devenit, cel puțin cu numele, chiar dacă-n realitate am preferat să tac, să nu mai adaug alte cuvinte și alte minciuni acestui torent de cuvinte și minciuni ieșit din gura alor mei. Nimic nu admir mai mult decît oamenii care știu să

tacă, chiar dacă o fac pentru că n-au nimic de zis. Mă impresionează întotdeauna, îi laud că nu pactizează, că nu cedează, în timp ce eu, în ciuda promisiunilor repetate ce mi le-am făcut, dacă-s cît de cît stîrnit, îmi dau drumul la discurs, la pledoarie, la prosopopee, la apostrofă, la rechizitoriu... *Words, Words...!!* În spatele tăcerilor lui Olivier de Kersangar deslușeam o superioritate, un dispreț pentru vorbăria inutilă. Nu vă așteptați însă, după cele ce-am spus, să auziți ieșind din gura căpitanului vorbe deosebite și vă previn că nu le-a rostit nicicînd. Așezat lîngă mine pe bancul de cart, cu brațul pe umărul meu, a spus doar :

— Îți place călătoria asta ? Am mai putea întreprinde și altele. Aș vrea să fac coasta Spaniei să trec prin Gibraltar în Mediterana.

— Ar fi nemaipomenit, am spus. Luați-mă și pe mine !

Olivier de Kersangar s-a ridicat și s-a dus la prora să evite ceva ce nu puteam vedea, apoi s-a întors și s-a așezat lîngă mine.

— Am încercat să trăiesc la Paris, a început el. Imposibil !... Uită-te la Tugdual, nu mai poate !... Orașele... ? Porturile, da. Ascultă, m-am gîndit la ceva... Uite...

Căpitanul mi-a expus atunci proiectul pe care îl concepuse și avea să-l realizeze în parte mulți ani mai tîrziu. Mai întîi cu *Regele-Arthur*, apoi, dacă afacerile mergeau, cu încă unul, două vapoare, urma să facă transport maritim : cu navlu, poate chiar cu pasageri, între Africa, Spania și

Franța. Vinul era marfa cea mai sigură, cea mai cerută. Da' luai ce găseai...

— Am avea o viață formidabilă, a spus Olivier de Kersangar. Și-s sigur că vor ieși și bani...

— Și în Irlanda ce căutăm ? l-am întrebat.

— Ascultă, zise căpitanul după un moment de ezitare, prefer să nu-ți spun. Îl știi pe abate, cînd vrea el ceva... Și-apoi nu puteam să zic nu...

Regele-Arthur înainta în noapte mînat de un vînt bun.

— Kersangar-ul va fi al meu într-o zi, a mai spus căpitanul, însă n-am să mă-ngrop tot anul în văgăuna aia... Îți plăcea micuța Iris ?

— Da, destul de mult, am spus, surprins și stînjenit de întrebarea asta.

— Pentru un marinar e mai bine să nu fie însurat — a spus căpitanul.

A tăcut o clipă, apoi a început să cînte încet un cîntec pe care-l auzeam adesea la el.

E Jean-François din Nantes
Colac, colac, colac
Gabier e pe Fringante
Oh, al meu colac.

Melopeea continua caraghioasă și patetică, iar la a treia ori a patra strofă, mi-am alăturat și eu glasul celui al prietenului meu, mai întîi cu timiditate, apoi cu hotărîre, găsind în a pronunța în același timp cu el aceleași cuvinte, în a-mi acorda vocea cu a sa, o bucurie fără prihană.

Bani are-n buzunare
Colac, colac, colac
Cinci-șase luni pe mare...

Nu ne putea auzi nimeni, căci ne străduiam să nu ridicăm tonul. Cu mintea goală și plin de melodie, uniți prin ea, așa cum unite ne erau inimile, gustam o fericire pe care n-o pot descrie și pe care de-atunci n-am mai regăsit-o.

Slujnica cea frumoasă
Colac, colac, colac
Îl duce la ea-n casă
Oh, al meu colac.

Macaralele scrîșneau și etrava bărcii pe care o agățasem la remorcă izbea apa liniștită. Uneori școta de la trincă își dădea drumul cu-n zgomot molcom și partea exterioară a velei plesnea ca o rufă-n bătaia vîntului.

— Mîine seară o să fim în Irlanda, a spus Olivier de Kersangar.

CAPITOLUL X

ÎN CARE O REÎNTÎLNIM PE LADY CECILIA

What upon earth puts it into your head to go to Ireland ? [1]

Maria Edgeworth, *Castle Rackrent*

APROPIEREA INSULEI ni s-a anunțat prin luminile de coastă și din porturi, prin farurile de balizare, vaierele geamandurilor și țipătul pescă-

[1] Ce naiba te-a apucat să pleci în Irlanda ? (N. t.)

rușilor. Drumul nostru se încrucișase cu cel al vechilor celți ce-n secolele al VI-lea și al VII-lea fugiseră de invadatorul saxon și, sub conducerea episcopilor și-a călugărilor lor, veniseră să populeze Armorica. În mine ardea credința unui pelerin în drum spre sanctuar. Ca să-mi mai treacă timpul în lungile răgazuri ale călătoriei, citisem un ghid turistic al Irlandei cumpărat la Saint-Yvinec (căci pe vremea aceea credeam atît de tare în valoarea ghidurilor, a manualelor și-a celor mai mici prospecte, încît le și colecționam), și-mi umplusem mintea cu nume barbare de eroi și sfinți a căror urmă mă așteptam s-o regăsesc : Ferlag și Thomas Kildare, Loghaire Victoriosul, Diarmuid și încă mulți alții. Vorbele Marelui Foc despre martiriul și lupta Irlandei pentru independență îmi rămăseseră vii în minte și sînt convins că nici un retor bălmăjind greaca nu s-a apropiat de țărmurile Eladei cu o fervoare asemănătoare celei pe care o resimțeam eu pe măsură ce ne apropiam de cel din urmă pămînt al Occidentului.

Ne-am învîrtit mult prin fața intrării în port pînă să găsim trecerea și cum ne strecuram pe lîngă un chei de acostare al cărui perete întunecos se înălța deasupra noastră, o voce s-a făcut auzită de sus cerîndu-ne numele vasului.

— *Regele-Arthur*, Anglia, a strigat Tugdual care se afla la cîrmă.

Lumini clipeau pe cer făcîndu-te să bănuiești existența unor coline ce străjuiau portul. Instalat în cabină, căpitanul dirija după o hartă înaintarea noastră pe bîjbîite. La ordinul lui mi-am

ascuțit privirea să pot zări în noapte un turn înalt în adîncul portului.

— Turnul Danezilor construit în secolul al VI-lea, a strigat Olivier de Kersangar și a început să citească din ghidul pe care i-l împrumutasem o notiță istorică ce nu ne putea fi de nici un ajutor în căutarea unui loc de ancorare, notiță din care aflarăm că Eva, fiica lui Diarmuid se căsătorise în acest turn cu șeful piraților danezi Strongbow. L-am adoptat imediat și noi pe Strongbow. I-am născocit o stare civilă, aventuri, destine contradictorii în aparență care poate nu păreau așa pe acest pămînt al paradoxurilor, am făcut din el un fost elev al Colegiului Bon Pasteur, un canonic anglican cu șapte fete de măritat, actor la Abbey Theatre și-un terorist din Sinn Fein. E de la sine înțeles că Strongbow s-a obișnuit cu băuturi cum ar fi Clacquesinul și Curaçaoul.

Am acostat lîngă turnul legat de chei printr-un pod de lemn. Dincolo de chei se zărea un rînd de case cu fațade luminate din loc în loc de felinare. Era beznă de-a binelea, încît ne era imposibil să ne imaginăm configurația orașului, ce să mai vorbim de aspectul general al portului, iar această primă impresie mi-a rămas atît de puternic întipărită în minte încît mi-e greu să-mi imaginez portul Roscamon altfel decît în beznă. Chiar și plimbările cu Saint-Arthur, cu Jennifer, despre care-i voi vorbi în curînd cititorului, îmi pare că le-am făcut doar la căderea nopții, iar holul hotelului Hibernian îmi apare în minte doar în lumina electrică ce cădea din lustra cen-

trală ale cărei girandole atingeau vîrfurile plantelor verzi ce se-nălţau în centrul canapelei circulare. Un vis întunecos, un ţinut înnegurat, acoperit de pîcle joase îmi apare înaintea ochilor, în care doar aleea de stejari din Ballinajoy, fîneţele şi cîmpurile de trifoi ce-nconjurau locul puneau tuşe de verde irlandez.

După ce-am terminat treaba la bord, Tugdual ne-a propus să dăm o raită la ţărm să bem un *night cap* în unul din birturile ale căror lumini le zăream, căci, după flerul prietenului nostru care nu-l înşela niciodată, nu putea fi vorba decît de un bistrou al marinarilor. Tugdual găsea orice pretext spre a-şi satisface viciul, dar unul dintre cele mai serioase pe care l-a invocat a fost un interes oarecum folcloric pentru produsele locale ale acestei ţări noi, mai cu seamă atunci cînd aceste produse ieşeau din alambic. Génépi-ul din Alpi, grappa din Italia, steinegerul din Germania şi calvadosurile din soiuri şi regiuni diverse, toate rachiurile şi toate armagnac-urile, aquavit-urile şi coniacurile le ştia. În acea noapte abia aştepta să guste o băutură făcută din cafea cu lapte stropită cu whisky, băutură apreciată, după cum i se spusese, de localnici. Am decis că Strongbow fusese hrănit în leagăn cu acest amestec, fapt care explica forţa lui excepţională.

Era într-adevăr o cafenea sau mai curînd un *pub* [1], o încăpere strîmtă şi lungă în care o duzină de consumatori, îmbrăcaţi în haine găurite-n coate peste jiletci în carouri şi-n cap cu şepci

[1] pub = cabaret, tavernă. (N. t.)

slinoase, stăteau în picioare la barul cu alămuri sclipitoare, cu nasurile vîrîte în ziar, examinînd pagina programelor curselor de cai şi ogari din ziua respectivă şi beau whisky şi gin în pahare cu fund gros ca nişte candele din acelea ce stau aprinse în faţa ex-voto-urilor din biserici. Barmanul umplea paharele din nişte butoiaşe pline cu gin şi whisky. Sosirea noastră nu a suscitat mare interes printre aceşti indigeni încă somnoroşi, cu ochii umflaţi şi cu săpun în dosul urechilor, care nu aveau cum să ştie că noi le cunoaştem istoria, că le admiram lupta pentru libertate, că eram fraţii lor. Tot răsuceam în minte o frază menită să-i fac să înţeleagă, cînd l-am auzit pe Tugdual, care îşi pusese la loc pe bar ceaşca cu cafea cu lapte şi whisky, adresîndu-se vecinului şi luîndu-l drept martor, cum declara: „Mad eo". Neprimind răspuns, el repetă: „Mad eo" şi adăugă „Tom eo."

Aceste cuvinte, care în bretona armoricană însemnau „E bun şi e fierbinte", rămaseră vizibil de neînţeles pentru fiul verdei Erin. [1] Cititorul poate că nu ştie ceea ce nu ştia nici Tugdual, că celtica vorbită în Armorica nu e acelaşi lucru cu gaelica, în ciuda originei lor comune. Tugdual susţinea că, obligatoriu, cuvintele esenţiale trebuiau să fie la fel în cele două limbi şi a încercat pe rînd mai multe, dar fără succes.

— De unde veniţi? ne-a întrebat irlandezul încetînd să mai însemneze pe ziar numele cailor pe care se pregătea să parieze.

[1] Numele poetic al Irlandei. (N. t.)

— Din Bretania i-a răspuns Tugdual.

Dacă ne imaginam cumva că această declarație avea să stîrnească un entuziasm general, ei bine am fost dezamăgiți.

— Ah, sînteți francezi, zise celălalt.

N-am avut încotro și a trebuit să admitem.

Am părăsit *pub*-ul decepționați.

Am traversat cheiul în zorii care mijeau, îndreptîndu-ne spre barcă, cînd, un individ ivit din umbră, ne-a întrebat într-o franceză perfectă, dacă făceam parte din echipajul *Regelui-Arthur*. Am încuviințat. Atunci a cerut să vorbească cu căpitanul Kersangar și ni s-a prezentat: Eric Bishop.

— Vin din partea lui lady Rose și am un mesaj să vă transmit.

— Veniți la bord, a spus Olivier de Kersangar, acolo vom putea discuta mai în liniște.

Lady Cecilia era la Roscamon, la hotelul Hibernian ; de încărcarea lăzilor se ocupase Bishop, ea urma să aibă loc peste zece zile : o eroare în transmiterea ordinelor provocase această întîrziere, greșeală pe care azi o binecuvîntez : fără ea n-aș fi cunoscut această țară și n-aș fi putut avea atîtea amintiri plăcute. Nu era prea bun locul unde eram ancorați, a spus mesagerul, și-ar fi prudent din partea noastră să-l schimbăm dacă nu vrem să eșuăm în mîl. Căpitanul i-a mulțumit omului pe care nu reușeam să-l identific, cu toate că figura îmi era cunoscută, dar a hotărît să amîne pe mai tîrziu manevra și să se ducă la culcare.

Am dormit zece ore-n șir.

Cînd m-am trezit era aproape cinci după-amiază. Pe masa careului îmi fusese lăsat un bilet.

ÎNTÎLNIRE LA HIBERNIAN.

Irlanda era pe-atunci o țară de-a cărei sărăcie lucie călătorul era frapat. Această sărăcie venea de la pămîntu-i prea puțin fertil dar și de la lipsurile pe care le îndurase populația insulei de pe urma ocupantului. Revolta, urmată de nefericitul război civil, care i-a ridicat pe irlandezi unii împotriva altora, împărțindu-i în două tabere în privința relațiilor care puteau exista între noul stat și Anglia, abia luase sfîrșit. Urmele acestei perioade se vedeau încă pe chipul locuitorilor și al orașelor. N-am să descriu spectacolul clasic al sărăciei irlandeze : femeile înfășurate într-un șal mare, negru, trăgînd după ele copii împopoțonați cu vestoane bărbătești zdrențăroase ce le ajungeau pînă la glezne ; căruțe cu coviltir trase de cîte-un cal costeliv, cum am văzut pe drumul spre Ballinajoy ; uzura și murdăria de necrezut a îmbrăcăminții ; zidurile coșcovite ale caselor și îngrămădirea de ruine.

Mizeria asta ce-o simțeai seculară, iremediabilă, foametea asta endemică într-o țară aflată la porțile națiunilor celor mai bogate din lume le deplînsesem în copilărie, cînd mi se vorbise pe lîngă atîtea Crăciunuri fericite ori triste și despre cel al copiilor din Irlanda care îl roagă pe

pruncul Isus să le aducă pîine... Or, figurile oamenilor pe care-i întîlneam pe străzile Roscamon-ului în drum spre întîlnirea de la Hibernian, erau vesele, se citea mîndria și o nu știu ce ironie visătoare care ar fi fost cea mai bună armă a națiunilor celtice împotriva adversităților. Ironie, umor negru pe care le regăsești în operele literare ale atîtor scriitori de origine irlandeză fără de care — cum îi plăcea Marelui Foc să facă remarca — literatura modernă anglo-saxonă nici n-ar exista !

În holul spațios al hotelului Hibernian, cu canapelele lui de cinz înflorat, cu lămpile-i cu picior de aramă și abajururi cu franjuri din mărgele, în care se-nghesuiau domni în compleuri cu carouri, purtînd mustăți pomădate și pălării verzi, făcînd parte din *gentry*-ul din împrejurimi, l-am recunoscut postat lîngă intrare pe mesagerul din noaptea trecută. Mustața-i blondă, blazerul cu nasturii aurii și buzunar împodobit cu-un ecuson brodat abundent cu fir de aur și argint îl făceau să semene a englez. M-a dus în unul din saloanele micuțe care, precum capelele laterale, dădeau în naosul central al holului și cred că de-ndată ce l-am urmat, l-am și recunoscut, în pofida mustății blonde și a anilor care se scurseseră de la prima noastră întîlnire într-o închisoare. Privirea mă tulburase la el în timpul predicii Marelui Foc în mica încăpere cu pereți cenușii. Cum oare în drum spre Irlanda nu-mi amintisem de fostul deținut de la închisoarea maritimă din Brest ? Marele Foc mă ținuse la curent cu procesul avut în fața Consiliului de Război, cu condamnarea la

un an de închisoare și-apoi cu exilul în Irlanda unde, datorită „prietenilor noștri", găsise un loc de profesor într-o universitate. Mă gîndisem ades la soarta omului ăstuia abia întrezărită și imaginată ca putînd fi și-a mea. Exilul mă atrage, îi găsesc o ademenire amară și cred că-i cel mai bun mod de a spune „nu", poate unicul fel de a fi liber.

Eric Lévêque, care-și englezise numele și-acum se numea Bishop, suferea de un defect de pronunție care, împreună cu genele lungi umbrindu-i privirea, constituiau, presupun, un element de succes la femei ; în ceea ce mă privește, mi se părea cam ridicol aspectul ăsta și fără darul de a spori autoritatea personajului. E adevărat că Eric dădea dovadă de o mare siguranță și de-un dispreț afișat față de orice, lucru care-mi impunea respect. Chiar și-atunci, cînd din pricina lui am cunoscut suferințele geloziei, n-am încetat a fi sub influența sa, n-am încetat să-l admir fără voia mea și să-i invidiez pînă și nenorocirea.

De la însoțitorul meu am obținut informații în legătură cu țara și traiul locuitorilor. Emigrantul era desigur recunoscător față de Irlanda pentru faptul că-i oferise azil, dar în ciuda eforturilor pe care le făcea să vorbească numai de bine statul cel tînăr și pe irlandezi, printr-un paradox (lucru care mi-a fost dat să-l observ la majoritatea compatrioților mei ce dintr-un motiv sau altul erau nevoiți să trăiască în străinătate) explicațiile lui se preschimbau în rechizitoriu. Marile curajuri — iar exilul cere curaj —

sînt întotdeauna însoțite de meschinării care sfîrșesc prin a le face suspecte.

Îl ascultam perorînd pe Eric Bishop-Lévêque, cînd l-am văzut trecînd pragul hotelului pe Du, cu coama zbîrlită, spumegînd ca o fiară sălbatecă și stîrnind teroare. Încălcînd carantina, Olivier de Kersangar își debarcase animalul și-l încredințase pe durata șederii noastre pe insulă lui lady Cecilia, care devenise doamna lui oficială (a cîinelui vreau să zic). Cum colierul (tot despre cîine vorbesc) îi era acoperit de buclele negre și gri de blană, el nu părea să fi fost vreodată domesticit de om... În urma lui sosea grupul zgomotos, deja celebru, al prietenilor noștri în jurul căruia, gromii, îmbrăcați în verde și gri, cu toca rotundă pe o ureche, fixată sub buza inferioară cu o curelușă, cu mănuși albe de bumbac, executau piruete : în frunte, lady Cecilia urmată de căpitan, de Tugdual și de un al treilea cavaler servant, vreun marinar pescuit cu siguranță de prin port, Olivier de Kersangar și banda lui nu se puteau deplasa fără să li se alăture niște personaje ocazionale pe care le vedeai două-trei zile bînd pe socoteala noastră și invitîndu-se la masă, avînd cine știe ce proiect fantastic ori deținînd informații inedite și care, lingușitori, fripturiști, deranjanți, dispăreau așa precum veniseră, izgoniți de un cuvînt al celui căruia încetaseră să-i mai placă.

Lady Cecilia s-a îndreptat spre Bishop și spre mine cu un mers vioi și, ca și cum ar fi calculat prost distanța care ne despărțea, cu o precipitare pe care am remarcat-o permanent la ea, ascunzînd poate vreo veche timiditate, s-a aruncat asupra mea și mi-a întins două degete de la o mînă încleștată pe mănușă, cu antebrațul abia dezlipit de corp. M-a emoționat mai mult decît aș fi crezut-o regăsirea Commodor-ului într-o țară străină, așa că am savurat teribil romanțiozitatea acestei reîntîlniri. M-am interesat de felul în care a fost primită scrisoarea mea de la Saint-Yvinec. Tonul era respectuos ; mă mărginisem doar să deplîng absența ladyei Cecilia care, prin prezența sa la bord făcuse atît de plin de farmec voiajul etc. Dar aceste banalități lăsau să se-nțeleagă altceva decît spuneau, iar insistența mea era probabil revelatoare deoarece, sînt convins pe zi ce trece, că tot ce avea să se întîmple s-a petrecut din cauza acestei faimoase scrisori. Un as ca marchizul de La Rouërie ar fi văzut în ea o lovitură de maestru, în vreme ce eu o scrisesem fără nici o intenție, plîngîndu-mă cel mult de lipsa de afecțiune pe care o resimțeam în acel timp și de singurătatea vieții mele.

După cină, în vreme ce ne adunasem într-unul din micile saloane în care nu intra nimeni din cauza cîinelui nostru cu ochii-n flăcări și cu resturi de pateu în părul de pe bot, lady Cecilia m-a tras de-o parte și mi-a șoptit aceste cuvinte :

— Ești nebun ! Ești atît de tînăr, mai tînăr decît mine ! Crede-mă că-i o nebunie, ai s-o regreți...

Despre ce nebunie vorbea ? Nu doream să comit vreuna. Am început să mă alarmez de posibilele consecințe ale scrisorii mele.

— Olivier, am început eu...

— Olivier nu mă înţelege. Am să-ţi povestesc... Doar vaporul lui îl interesează, ştii bine.

Aceste critici aveau să revină atît de des în gura lady-ei Cecilia încît în scurtă vreme mi-au apărut aşa cum erau : nişte multiple pretexte menite să-i adoarmă scrupulele. Dar în cea dintîi seară, cînd ea „s-a aruncat de gîtul meu", cum avea s-o spună ades mai tîrziu ca să-mi scoată ochii, nu puteam înţelege motivele acestui atac împotriva căpitanului. Eram extrem de stînjenit, dar situaţia nu era lipsită de farmec.

— De ce, a continuat lady Cecilia, de ce nu mi-ai spus nimic la Lesguivy, la Saint-Yvinec ? Ce prostie... Ce timp pierdut ! Şi de ce n-ai venit la balul din seara plecării, aşa cum te rugasem ?

Aceste reproşuri, primele de acest soi ce-mi erau adresate, nu erau nici ele lipsite de farmec cu toate că nu prea le înţelegeam, neştiind despre ce bal era vorba.

— Eşti atît de încîntător, a spus lady Cecilia c-un soi de dezolare, de parcă acest farmec de care eram atît de puţin conştient ar fi constituit un obstacol între noi. Am fost foarte supărată pe tine. Mă dispreţuieşti ?

N-am avut vreme să protestez că am auzit-o pe lady Cecilia adresîndu-se de data asta prietenilor noştri şi trăgîndu-i pe sfoară în privinţa adevăratului subiect al conversaţiei noastre şi exclamînd :

— Oh ! ce prost se descurcă !...

S-a lipit de mine şi a adăugat foarte repede ca pentru a-mi face o ultimă confidenţă :

— Dragul meu, ai să vezi ce grijă o să am de tine... Lasă-te puţin răsfăţat !

M-a părăsit deîndată şi s-a apropiat de Olivier de Kersangar, l-a luat de braţ cu un gest ce-mi păru o capodoperă de ipocrizie. Uimirii îi făcu loc neliniştea, indignarea. Situaţia îmi scăpa. Mi-am promis să fac în aşa fel încît lady Cecilia să nu mai aibă ocazia să-mi vorbească între patru ochi şi-am hotărît să-i arăt pe viitor cea mai mare răceală.

Eric Lévêque ne urmărise de departe discuţia. A venit la mine şi-a început să-mi vorbească despre Commodore pe un ton ce stabilea între noi o complicitate pe care-o găseam deplasată. N-aş putea să repet cuvintele ce le-a spus, pentru că a procedat prin tuşe discrete şi aluzii la calităţile prieteniei noastre, fără a se feri să-i menţioneze defectele şi acea lipsă de logică ce făcea parte din farmecul ei.

— Ai să vezi că va dori să meargă la Ballinajoy — a spus el. Şi va reuşi. O ştii ; cînd vrea ceva...

Ballinajoy era castelul pe care-l poseda lady Cecilia la vreo cincizeci de kilometri de Roscamon, aproape-n mijlocul ţării. Era moartă după locuinţa aceea. Avea să dorească cu siguranţă să mi-o arate. Asistasem vreodată la certurile dintre lady Cecilia şi Olivier de Kersangar ? Nu-i aşa că erau grandioase ? Dar n-o cunoşteam încă pe prietena noastră. Mai tîrziu am să înţeleg...

Aceste vorbe m-au tulburat şi m-au tulburat şi mai mult semnele fără echivoc pe care le-am văzut făcîndu-şi-le lady Cecilia şi Eric Bishop în

zilele ce-au urmat. Ţinut departe de aceste continui *a parte* (în vreme ce formam un trio „inseparabil" cel puţin în primele zile la Roscamon) am fost înciudat într-atît încît mi-a trecut prin minte ideea că prezenţa mea, permanent reclamată, servea doar camuflării unei idile : rolul de „paravan" nu-mi convenea defel, căci nu puteam spera — dealtfel nici n-o doream — să fiu într-o bună zi răsplătit ca Fortunio.

Atunci cînd lady Cecilia şi Eric nu discutau între ei — în cursul plimbărilor pe care le făceau în împrejurimile oraşului, de exemplu, ei stînd în spate în Rolls, iar eu pe locul de lîngă şofer — mă luau drept ţinta împunsăturilor lor, îşi puneau întrebări în privinţa viitorului meu, îmi dădeau sfaturi, îmi ironizau succesele la femei. Încercam să mă comport cu inteligenţă şi să am replică, chiar să preiau ofensiva, dar nu eram de aceeaşi talie, şi-n curînd eram mai mult plictisit decît amuzat de aceste săgeţi repetate. Eram sedus de cuplul format de Commodore şi de emigrant, eram gelos, doream fără să-mi dau seama să ocup locul lui Eric şi sufeream din cauza inferiorităţii în care mă punea vîrsta. Şi-apoi nu înţelegeam nimic din jocul ăsta : cînd mi-a fost de ajuns, am făcut în aşa fel încît să-i las singuri.

Dar anticipez cu cîteva zile. Din acea primă seară la Hibernian, cînd lady Cecilia şi Eric m-au dus la bar, înconjurîndu-mă cu atenţiile şi tachinările lor (o bucată bună de vreme lipit de piciorul meu a stat piciorul Commodorului şi asta, sînt sigur, fără să ştie Eric) am resimţit jena pe care am descris-o. M-am simţit descătuşat cînd l-am

regăsit pe căpitan şi pe Tugdual. Cele cîteva ore pe uscat, apariţia noilor veniţi mă despărţiseră de tovarăşii mei de drum, dar iată că *Regele-Arthur* se reunea, încă o dată renăştea camaraderia noastră cimentată pe mare şi-n porturi, în insulele Beniget şi-n Canalul Mînecii.

Căpitanul a hotărît să schimbăm locul de acostare, manevră care fiind executată cu vîslele ne-a luat o bucată din noapte, cu atît mai mult cu cît am mai pierdut şi o parte din vreme cu băutul whisky-ului irlandez adus la bord de Tugdual.

Eforturile ne-au fost frecvent întrerupte de crize de rîs şi de respectarea anumitor ritualuri ce făceau parte din protocolul de bord, ca de exemplu, cînd ajungeam la refrenul unui cîntec pentru a vira :

Hai virează, virează, virează-odată
Că altminteri n-ai să ai vin în gamelă !...

ne opream din orice treabă şi unul cîte unul ţinîndu-ne de umeri făceam înconjurul vaporului. Cînd vasul este în port, viaţa la bord nu încetează a fi aventuroasă. Nu mai povestesc în amănunt cum, odată întors pe uscat după aruncarea ancorei, ne-am gîndit să punem la punct un du-te-vino care să ne facă să putem lăsa barca în larg şi să o aducem la chei atunci cînd am fi vrut să o folosim. Ideea-i aparţinea lui Tugdual : observînd că puştii din port luau bărci ce nu le aparţineau, voia să o ferească pe-a noastră de jocurile lor. O dată stabilită, manevra noastră

n-a mai funcționat, dar ne procurase o distracție care ne răsplătea truda și merita un ultim pahar în *pub*-ul din noaptea precedentă în care, hotărît lucru, ne aruncasem ancora.

CAPITOLUL XI

DISCUȚII ÎN IRLANDA

Era un om de mare spirit, cu o conversație aprinsă și bogată.

Talleyrand, *Memorii*

PE TOATĂ DURATA șederii noastre la Roscamon am dormit la bordul *Regelui-Arthur*, dar cu excepția ceasurilor necesare serviciului, îmi petreceam ziua în holul hotelului Hibenian unde îmi instalasem postul de santinelă.

Hibenian era primul hotel mare în care intram și aveam timp să stau îndelung la bar și prin saloane, să mă folosesc de hîrtia de scrisori și de plicuri (mă încăpățînam să le vîr în buzunar pe furiș), să cotrobăi prin toate colțurile, aventurîndu-mă pînă și la bucătării, de parcă ocupam un apartament în hotel. Întregul du-te vino al sosirilor și plecărilor ; panica „exploziei“ de la prînz urmată de orele calme ale după-amiezii cînd hotelul părea că navighează pe o mare liniștită, fără urmă de vînt, furiile *maître d'hôtel*-ului care, ca un boțman trimițînd mușii pe arboradă îi fugărea pe gromi pe etaje ; ceremonia vesperală a whisky-ului, într-un clondir pe un platou de argint servit preoților bine hrăniți răspîndiți prin saloane — totul mă intriga, mă amuza, mă-ncînta. Hoinăream prin acest loc ideal, schimbam ocheade cu cele trei casierițe tinere în rochii negre ca al unor interne de pension și gulere albe scrobite, prizoniere îndărătul grilajului lor aurit ; îmi aprindeam o țigară de la focul oferit de-un *maître d'hôtel* în livrea cu coadă, întors din drum să-mi vină-n ajutor ; frunzăream revistele de vînătoare, de pescuit și de „viața la țară“ ce se aflau teanc pe mese ; deschideam ușa barului să văd cine-i pe-acolo, fără treabă, disponibil. Doamne, ce mă distram !

Am remarcat curînd printre clienții care, ca și mine, își petreceau ceasuri întregi din zi în hol, un bărbat înalt și încovoiat care, după ochiul nemilos a tinereții, mi s-a părut foarte bătrîn (avea probabil pe-atunci șaizeci și cinci de ani), iar picioarele, în ciorapi de lînă verde împodobiți cu pampoane roșii, purtați cu pantaloni de golf, frapau prin subțirime. Pe fața albă și osoasă, bărbierită cu meticulozitate, doi ochi negri îmi urmăreau perindările prin hol. Omul cu pampoane roșii mobiliza în permanență trei sau patru gromi să-l servească : îi trimitea să-i cumpere ziare și cărți, să-i caute pastilele ori ochelarii pe care și-i uitase în cameră etc. Aceste comisioane dădeau loc la nesfîrșite socoteli și bacșișuri. Purtarea acestor tineri era de-a dreptul uimitoare. Cu riscul de-a fi văzuți de client, rîdeau pe înfundate și-și băteau joc de pretențiile și de toanele lui.

Tocmai mă străduiam să-i identific într-o fotografie din *Tatler's* pe niște nobili seniori în spențere roșii, după numele lor urmat de numeroase litere, semne ale unor prescurtări de titluri și decorații pe care mi-era cu neputință să le pricep, cînd clientul hotelului s-a apropiat de mine și mi s-a adresat în felul următor :

— Faceți parte din echipajul *Regelui-Arthur ?*

Acestea au fost primele cuvinte ce le-am auzit rostite de vocea care în curînd avea să-mi devină familiară. Și-aici apare dificultatea zugrăvirii mele. Dacă recitesc cu cîteva rînduri mai sus descrierea înfățișării omului cu pampoane roșii, nu-mi pare în stare să-l facă pe cititor să-l vadă așa cum mi-a apărut mie, în penumbra unei lămpi cu abajur de mătase și franjuri de mărgele. Dar cum oare, prin ce epitet să-i definesc vocea ? Cum „cavernoasă" sau „sepulcrală" nu-s posibile nici măcar pentru un cititor de romane victoriene, n-ar fi oare mai bine să nu încerc a o caracteriza în vreun fel ? Sigur era cea mai gravă voce, cea mai profundă ce mi-a fost dat să aud și-al cărei timbru era accentuat de încetineala cu care posesorul ei se exprima.

Răspunzîndu-i afirmativ la întrebarea ce-mi fusese adresată, am auzit vocea interlocutorului meu adăugînd :

— E-un velier bun. Să mă prezint : Arthur Saint-Arthur.

Am scris aici un nume imaginar în locul celui adevărat pe care nu mă consider autorizat să-l menționez. De ce această discreție ? N-am falsificat numele personajelor principale ale acestei povestiri : e drept că n-am depășit granițele provinciei mele, în vreme ce numele real al lui Arthur Saint-Arthur s-a bucurat de o oarecare notorietate în cercurile literare pariziene înainte și după primul război mondial. Avea vîrsta lui André Gide, cel ce-a primit premiul Nobel pentru literatură, și după cum am înțeles a făcut parte din cercul acestuia de prieteni. Ar mai fi și operele sale, cîteva romane pe care le am rînduite toate pe rafturile bibliotecii mele în ediții obișnuite cu dedicație (căci după aceea am rămas în relații bune) și cîteva în ediție de lux, împodobite cu ilustrații și-mpănate cu adnotările autorului. Dar la ce bun să mai citez titlurile unor cărți pe care lumea întreagă le-a uitat ? Și totuși această operă redusă îmi impune discreția, în care-aș vrea să se vadă un omagiu.

— Rămîneți mai multă vreme la Roșcamon m-a întrebat Arthur Saint-Arthur. Hotelul este agreabil. (Acest cuvînt pronunțat de el de parcă ar fi avut mai multe accente circumflexe pe cel de-al doilea *a*, rezona lugubru ; „agreabil" era un cuvînt favorit în vocabularul lui, și într-o zi mi-a spus pe un ton în care de sub laudă străbătea ironia : „Ești agreabil..!")

Hotelul era agreabil dar serviciul deplorabil. Era, de exemplu, imposibil ca unul din gromi să facă cum se cade un comision. Sosit în vacanță în această zonă, Saint-Arthur venea la Roscamon să facă navigație ; ieșea adesea pe mare cu un pescar din port și se documenta pentru o operă pe care plănuia să o scrie.

Le-am dat aceste informații prietenilor mei.

— Se droghează, a afirmat lady Cecilia.

— Sigur că da, a întărit căpitanul. Asta-i dă privirea aceea fixă. Opium-ul, pot pune rămășag : n-a spus cumva că a trăit în China ?

Saint-Arthur îmi povestise, într-adevăr, în cursul acestei prime conversații de un voiaj în China de unde Paul Claudel (numele acesta nu-mi spunea nimic pe-atunci și nici prietenilor mei) îl făcuse să se întoarcă pe cînd se afla la Fou-Ceu.

Saint-Arthur cunoștea bine Bretania și-am fost destul de surprins cînd l-am auzit rostind numele unei plaje din împrejurimile Brest-ului și al unui hotel unde-mi petrecusem niște vacanțe cu părinții. Fericirea mea nu mai avu margini cînd scriitorul m-a asigurat că-și amintea de tata și de mama (dar își amintea oare cu-adevărat sau încerca doar să-mi facă o plăcere, să-mi intre în grație ? ăsta-i lucrul pe care ezit și-acum să-l clarific) și de-un băiețel de cinci ani pe care-l răsfăța toată lumea la hotel. Eu eram băiețelul ăla ! Atîta mi-a trebuit ca să mi se urce la cap. Prieten vechi al familiei mele, ilustrul scriitor se jucase cu mine cînd eram copil, ceea ce explica interesul absolut normal pe care-l manifesta în privința mea.

Căsătorindu-se cu fata unui poet celebru la sfîrșitul secolului trecut, Arthur Saint-Arthur s-a aflat la loc bun pentru a se bucura de spectacolul dat de cea mai strălucită societate a lumii. Socrul, cumnatul, majoritatea prietenilor lui au fost membri ai Academiei franceze și socot că doar din pricina nonconformismului, a excentricității vieții pe care o ducea (un voiaj în China !) din

cauza unora dintre prieteniile sale, nu făcea și el parte din această academie. Era bogat, așa că a călătorit toată viața ; a scris puțin și s-a mulțumit cu „succesul de stimă“ pe care îl conferă cîteva saloane și cîteva ziare. Unele dintre romanele sale pun în scenă copii și adolescenți, astfel încît autorul lor își făcuse o specialitate din psihologia infantilă (dacă am înțeles eu bine esența unui studiu din *Mercure de France* împrumutat de la învățător, cu care vorbisem despre opera marelui meu prieten). Dar nu spun mai mult, altfel degeaba i-am mai schimbat numele.

În graba mea de a-l prezenta pe Arthur Saint-Arthur, i-aș fi putut lăsa cititorului impresia că scriitorul, de la primele noastre conversații, a vorbit pe-ndelete despre sine : lucrurile s-au întîmplat tocmai pe dos, și sînt și azi în admirația abilității cu care a scos de la mine mărturisiri. După jumătate de oră știa totul în ceea ce mă privește (puține lucruri, firește) : ideile mele politice, gusturile literare, ambițiile mele ascunse. A primit cu seriozitate confidențe pe care i le-am făcut ; s-a mirat cînd i-am pomenit de o mișcare autonomistă bretonă ; m-a încurajat în planurile-mi literare. Mai mult, mi-a oferit ajutorul. „Cînd ai să vii la Paris“, a spus el... Ce-mi trebuia să ascult continuarea : aceste cîteva cuvinte deschideau dinaintea mea o lume.

Un grom a venit să ne aducă două sherry-uri, iar Saint-Arthur, nu-mi mai aduc aminte de ce, i-a făcut observație pe un ton sever. Eram așezați unul lîngă celălalt pe canapeaua capitonată, în fața șemineului împodobit cu un grilaj din aramă și

piele roşcată, într-unul din micile saloane. Din buzunarul interior al smochingului, (în fiecare seară Saint-Arthur se îmbrăca într-un smoching scurt în mîneci, prea strîmt, ce-l strîngea în talie şi pe şolduri) şi-a scos un portţigaret din argint ghioşat, l-a deschis c-o singură mînă şi mi-a oferit o ţigară cu capăt auriu.

— Ar trebui să-mi arăţi ceva scris de tine, a spus el. Poate-i interesează pe cei de la revistă. Sînt în căutare de tinere talente... Sper că n-ai să rămîi să te-ngropi în Bretania dumitale. Trebuie să vii să te faci cunoscut la Paris !...

Vai ! înţelegeam această imperioasă necesitate, dar puteam eu oare, plecînd la Paris, să mă lepăd implicit de tezele prietenilor mei ? Micul nostru ţinut avea nevoie de toţi fiii lui. De cîte ori îl auzisem pe Marele Foc tunînd împotriva fascinaţiei capitalei ! Nu mi-a fost cu putinţă să identific „Revista", despre care vorbea Saint-Arthur ca despre o entitate misterioasă, o zeiţă barbară ce-n fiecare lună îşi reclama cantitatea de manuscrise proaspete. Şi cum aş fi putut să-i recunosc pe scriitorii despre care vorbea şi pe care avea mania să-i numească pe numele mic, dîndu-i astfel celui ce-l asculta sentimentul încîntător de apartenenţă la un grup de iniţiaţi, la acei *happy few* pentru care a scris Beyle ?

Un tînăr parizian de şaptesprezece ani, extern la un mare liceu, care poate citi în săptămînalele literare nume de scriitori celebri, articole pe care aceştia le scriu unii despre ceilalţi, ecouri despre proiectele şi călătoriile lor (păi nu tot ei le redactează ? Faptul mi-a fost certificat, dar refuz

să-l cred) habar n-are ce noroc a dat peste el. Mi-ar plăcea să-l fac să înţeleagă pe acest june parizian ce idee-şi făcea despre literatura vie un băiat de vîrsta lui, intern într-un colegiu catolic dintr-o provincie îndepărtată din Franţa, într-o epocă în care radioul nu exista iar cinematograful era mut. Prinzînd la întîmplare din gura unui profesor un nume, un titlu de carte pe care acesta le cita în genere pentru a le sorti oprobriului, acel tînăr provincial se străduia, pornind de la silabe misterioase, să-şi imagineze o operă şi o personalitate literară. Acest joc nu se făcea doar cu cei vii ca André Gide şi Marcel Proust, ci şi cu scriitorii „blestemaţi" din secolul al XIX-lea cărora abatele Calvet le consacră în manualul lui două rînduri pline de dispreţ. Din fericire, Marele Foc îmi deschisese cîteva ferestre spre lumea exterioară.

— Musset, da, are versuri încînătoare, a spus Saint-Arthur care după toate aparenţele nu mai avusese ocazia să vorbească despre laureat de pe vremea juneţii şi găsea „agreabil" să-l redescopere în compania unui mic breton obscur, dar îl ştii pe P. J. Toulet ? Îl cunoşti pe Segalen ?

Cu voce foarte joasă, cu privirea aţintită la vinul de culoarea ambrei din paharul pe care-l răsucea între degete, Saint-Arthur recita :

Vous qui retournerez du Cathai
Par les Messageries
Quand vous berçaient à leurs féeries
L'Opium et le thé ?...[1]

---

[1] Tu care din China te întorci / Cu vaporul de mărfuri / După ce cu-a lor feerie te-au legănat / Opiumul şi ceaiul... (fr.)

Ochii i se umezeau, vocea-i tremura ușor. Ca orice artist avea vocație pedagogică și voia să-i facă și pe ceilalți să-i împărtășească entuziasmele. Îl aud și-acum, ca atunci cînd mă conducea spre port și cînd nu mai reușeam să ne despărțim, plimbîndu-ne în sus și-n jos prin fata turnului danezilor, exclamînd cu brațul ridicat spre cerul plin de stele :

O powerful, western, fallen star !
O shades of night ! O moody, tearful night ! [1]

fiindcă-i plăcea să recite și din versurile poeților anglo-saxoni, iar memoria lui era prodigioasă. Cu o indulgență care mă face și azi să mă simt prost, îmi asculta judecățile școlărești despre marii scriitori ai trecutului pe care le emiteam și nu binevoia să se sprijine pe ei pentru a se lansa într-o improvizație. Se amuză să dezvolte în trei puncte subiecte de bacalaureat : „Francezul nu are o minte epică"... „Chateaubriand, sașem al Romantismului." Ce tandră îi devenea vocea cînd recita fraze întregi din *Atala* și din *René* : *„...nici un zgomot nu se făcea auzit, afară doar de nu știu ce armonie îndepărtată..."*, *„... și respiram discretul parfum de ambră pe care îl răspîndeau crocodilii lungiți sub cătinele fluviului..."*

— Ah ! Crocodilii ăștia ! exclama el. Chateaubriand, ce mare scriitor !...

Operele acestuia erau pentru el veșnic tinere ; vorbea despre ele de parcă atunci le descoperise, și acele fraze eterne, acele versuri pe care fie-

[1] O, luminoasă stea căzătoare de apus
Umbre ale nopții ! O tristă, plîngătoare noapte ! (engl.)

care le învățase pe dinafară, el le ținea încă minte. Astfel străbăteam întregi secole literare, stabilind între ele paralele, definind tendințe, făcînd morții să dialogheze, ca deodată, în modul cel mai firesc, Saint-Arthur să amestece gloriile și școlile trecutului cu școlile și gloriile prezentului, necunoscute mie, iar din această vecinătate, acestea din urmă căpătau un plus de prestigiu.

— Lui Paul îi place mult Whitman, spunea el, și știe să vorbească foarte bine despre el. Ajunge chiar să-i apere lungile-i poeme despre democrație pe care, să-ți spun drept, le găsesc execrabile... Într-o seară i-am auzit pe André și pe Paul vorbind despre asta cu Larbaud...

Se poate bănui starea în care mă transpuneau aceste confidențe ? Citisem pentru prima oară numele lui André Gide în revista ce publica conferințele Universității Analelor. Este nemaipomenit ce rol cultural a jucat această elegantă revistă în provinciile noastre subdezvoltate. Cel mai mult îmi plăceau comentariilec are însoțeau textele conferințelor și descriau entuziasmul unei săli în delir, ridicată toată în picioare să „aplaude îndelung", „magnifice lecții" ascultate cu o „atenție pasionată". De ce oare nu puteam și eu să mă alătur aplauzelor acelui auditoriu privilegiat ! Desene, fotografii ilustrau textele acestor „magnifice lecții" : într-una din ele contemplam figura unui om foarte mustăcios, purtînd o pelerină neagră și-o pălărie din fetru cu boruri largi, de pictoraș : era personajul misterios, scandalos (mirosisem scandalul) care, într-o seară, în compania lui

Paul Valéry, altă glorie, cu Henri-Robert și mioapa Hélène Vacaresco de la *Conferencia* discutaseră despre meritele lui Whitman ; iar Arthur Saint-Arthur, care mă avea la inimă și voia să mă determine să vin la Paris pentru a mă prezenta prietenilor lui, participase la aceste întreceri scînteietoare ale spiritului.

— Larbaud spune că părțile slabe, neroziile dacă preferi, îi permit unui scriitor să fie el însuși și să-și scrie cele mai frumoase pagini... André era sedus de această teorie. Tu ce crezi despre asta ?

Eu credeam că portul Roscamon era frumos sub bătaia lunii ; că nu era nimic mai minunat decît să vorbești despre literatură pînă la ora unu noaptea ; că Providența a aranjat bine lucrurile cînd m-a făcut să regăsesc la capătul lumii un vechi prieten al familiei mele... Dar m-am îndepărtat de acea primă seară cînd Arthur Saint-Arthur îl cita pe P. J. Toulet în vreme ce-și bea sherry-ul.

— Ai suferit din pricina aceleiași îngustimi a spiritului al cărei exemplu îl am aici, a declarat el.

Priveam la mîna lungă de pasăre rapitoare, la pielea zbîrcită ca de gheară de găină care răsucea paharul gol.

— Sigur, a reluat el ambalîndu-se puțin. Clerul menține această țară în ignoranță și-n superstiție. Cenzura intervine alandala, prohibînd ceea ce este generos și frumos...

— Dar, spusei eu, singura distincție valabilă este aceea dintre adevăr și fals !

Saint-Arthur m-a privit cu un aer surprins. A deschis gura pentru a-mi răspunde dar apoi l-am văzut cum se răzgîndește și se mulțumește să-mi zică :

— Ești bine îndoctrinat, dar o să-ți treacă. Îți spun că religia, aici, ca oriunde, este o sursă de abrutizare. E o minune că ți-ai păstrat un pic de curiozitate a spiritului.

I s-ar fi putut replica lui Arthur Saint-Arthur că biserica fusese mult timp persecutată pe-acest pămînt al Irlandei ceea ce o făcuse să se asprească, să dovedească intoleranță și părtinire. Desigur, intransigența asta mărginită era regretabilă, dar oare nu ei i se datora, într-o mare măsură, menținerea integrității naționale ? Cît despre cazul meu particular și despre propria mea eliberare... ! Saint-Arthur și-a reînnoit atacurile împotriva religiei și a preoților, în special atunci cînd a văzut că nu mă lăsam convins și le luam apărarea. Priveliștea unor preoți mari și grași pe care-i vedeam bînd whisky în saloanele hotelului îi stîrnea sarcasmele. Îl scoteau din sărite bisericile noi ce se cam construiau mai peste tot în Irlanda, în timp ce spitalele și școlile lipseau. În vreme ce eu mă minunam de liberalismul catolicilor care le cedau protestanților bisericile furate de aceștia cu cîteva secole în urmă, și-și înălțau noi sanctuare (foarte urîte, trebuie să recunosc) el nu vedea în asta decît prostie și fanatism. Apăram prost cauza sfintei biserici romane. Cea mai mare parte a criticilor lui Arthur Saint-Arthur mi se părea justificată ; nu le păstrasem o amintire atît de plăcută nici educatorilor mei,

nici recluziunilor dinaintea Paştelui, nici posturilor, nici liturghiilor de la ora şase dimineaţa ca să alerg cu entuziasm în ajutorul lor. Mă băteam cu încăpăţînare dar fără convingere. De ce ? Voi face aici mărturisirea : revolta nu mă atrăgea.

Să mă revolt împotriva a ceea ce dăduse poezie copilăriei mele mi se părea un sacrilegiu, cel puţin vulgar. Credinţa cerea un alt fel de curaj : am înţeles-o văzînd cum această credinţă mă acuză prin mintea unui om pe care îl admiram pentru inteligenţa şi cultura sa. Spiritul ispititor al lui Arthur Saint-Arthur m-a ajutat să-mi dau seama de această întorsătură a caracterului meu. Totuşi, scriitorul mi-a deschis ochii asupra anumitor realităţi şi m-a învăţat să nu fiu naiv.

Povestesc prost acea seară : pentru că alte seri asemănătoare mi se învălmăşesc în minte. Arthur Saint-Arthur şi-a pus paharul gol pe un gheridon şi, ridicîndu-se, şi-a scos din mînecă batista roşie cu care se jucase toată seara şi şi-a tamponat buzele. Apoi, cu un aer de dispreţ mi-a aruncat un „Bună seara, prietene" şi s-a îndepărtat.

— Nu-i deloc politicos acest domn, a spus lady Cecilia apărînd în faţa mea. Prezenţa mea îl face să fugă ?

— Nici pomeneală, am spus eu. M-a întrebat multe despre dumneata şi vrea să te cunoască.

— E prea amabil... Atunci de ce a fugit ?

— Habar n-am...

Or, lucrurile s-au întîmplat astfel : în timpul şederii noastre la Roscamon, după ce m-a chestionat despre prietenii mei, şi-a mărturisit dorinţa de a-i cunoaşte, iar după ce a primit de la mine

asigurarea că şi ei doresc o întrevedere, Arthur Saint-Arthur a făcut tot timpul în aşa fel încît a evitat o întîlnire. A invocat toate pretextele : o oboseală subită, o scrisoare urgentă de scris... Abia în ajunul plecării noastre am reuşit să-l pun faţă-n faţă cu lady Cecilia, care l-a invitat pe dată la Ballinajoy.

Într-o seară l-am reîntîlnit la bar pe noul meu prieten. La celălalt capăt al strîmtei încăperi cu pereţi acoperiţi de lemnărie cu chesoane, erau aşezaţi la masă trei consumatori. Nervos, crispat, Saint-Arthur abia îmi răspundea. Se şi plictisise oare de mine ? Îl iritasem cu ideile mele stupide ? Am stat aşa tăcuţi, el bîndu-şi eternul sherry, eu, cu un whisky irlandez pentru care prinsesem gust, în faţă.

— Cum poţi să bei oroarea aia ? Se bea doar scotch, ce naiba !

Auzindu-l pe Saint-Arthur ai fi zis că săvîrşisem o greşeală faţă de convenienţele mondene. În zadar am căutat ceva de zis, n-am găsit nimic. Deodată, Saint-Arthur a aruncat următoarele cuvinte :

— Nu te mai uita tot timpul la fata aia, e agasant !

Însoţitorul meu mi-o arăta fără urmă de echivoc pe una dintre cele trei persoane aflate la bar, celelalte două fiind, după toate probabilităţile, rudele ei. Tînăra fată stătea cu faţa spre mine şi se putea să fi lăsat impresia că o privesc, fără să o văd însă.

M-am ridicat.

(Fata, într-adevăr, mă privea, și o făcea fără-ndoială demult, am realizat-o deodată remarcînd în același timp și frumusețea ei pe care nu o strica nasul cam mare și cam arcuit.)

— Bună seara, domnule, i-am spus pe un ton suficient de solemn. Simt că vă plictisesc.

— Bună seara, bună seara! s-a răstit Saint-Arthur fără să-și ridice nasul din pahar.

Am părăsit hotelul necăjit, jignit că nu fusesem oprit, cu convingerea că-mi ratasem șansa vieții. În altă zi, tocmai ne întîlnisem în holul hotelului Hibernian cînd Saint-Arthur mi-a pus o întrebare foarte jenantă pe care cu greu aș putea-o reda în toată cruzimea ei: voia să știe, să zicem, dacă-mi pierdusem virginitatea. După ce mi-a trecut primul moment de stupoare, am avut destulă prezență de spirit să-i explic că, după cum bănuiește, ea încă mă mai stingherea. Saint-Arthur și-a ridicat brațele spre cer.

— Și-ai să mai stai mult așa? m-a întrebat.

— Nu, i-am răspuns.

— Și ce-aștepți?

Ar fi trebuit să-i răspund: ocazia. Viața mea de colegian nu mi-o oferise. În vacanțe nu cunoscusem decît fete, care prin definiție îmi împărtășeau ignoranța și mi se părea periculos să le frecventez: auzisem ades cum era deplîns cazul unui „băiat de familie" ce fusese obligat să se căsătorească fiindcă îl cam luase elanul pe dinainte!

La începutul vacanței însă, îmi jurasem să nu mai rămîn mult în starea asta de inferioritate și așteptam plin de încredere desfășurarea evenimentelor. Saint-Arthur a gîndit că, fără-ndoială, cazul meu nu era de pus la zid, nici ieșit din comun și că întrebarea lui fusese lipsită de delicatețe chiar dictată fiind de dorința de a remedia o educație deplorabilă, deoarece, ștergînd cu un zîmbet agresivitatea cu care mă primise, m-a luat de braț și mi-a propus:

— Hai să facem un tur.

Iar afară, pe cînd ne plimbam pe străduțele orășelului:

— Ne plimbăm ca italienii, a spus. Braț la braț... Așa-i vezi cutreierînd *galleria* din orașul lor...

Mi-a vorbit de Italia unde stătuse multă vreme. Cu cincisprezece, douăzeci de ani în urmă, Barrès fusese vecin cu el pe Marele Canal. Trebuia să fii un om al nordului, ori un celt barbar cum eram noi doi (am apucat oare să spun că mama lui Saint-Arthur era irlandeză și de la ea moștenise niște proprietăți care-l făceau să vină cu regularitate-n acea țară?), ca să poți aprecia farmecul traiului în Italia. Odată o s-o constat și eu. Ce am citit de Barrès? Naționalismul său era execrabil dar avea și unele fraze.

... *„Adriaticii, care o leagănă cu valurile-i anemice, îi cîntă Veneția eternă operă"* a declarat Saint-Arthur. Frumos, nu-i așa? Într-o zi, la Bourget...

Și-așa, mergeam de-a lungul prăvăliilor pline de-o marfă jalnică. Saint-Arthur își combina amintirile literare cu cugetări pe care i le sugera spectacolul străzii și mizeria locuitorilor.

— Ce sfidare, despărțirea asta de Anglia, spunea el. Economic, Irlanda nu are decît de pierdut. Acum cîteva zile, am fost la Belfast : ce diferență între Irlanda de Nord, rămasă alipită la Marea Britanie și care-i prosperă, evident, și-aceste sărmane ținuturi din Sud...

— Un popor poate alege sărăcia dacă ăsta-i prețul independenței, i-am răspuns eu.

Tovarășul meu s-a mulțumit să ridice din umeri fără să răspundă.

Ajunsesem din nou de unde plecasem.

— Hervé, mi-a spus Saint-Arthur la despărțire, trimite-mi un plic, o carte poștală, ceva... cînd ai să o pierzi.

Am rîs, cam tîmp, bănuiesc.

CAPITOLUL XII

DANS SUB CLAR DE LUNĂ

ÎNTR-O SEARĂ, cînd am sosit în holul hotelului Hibernian, am găsit canapelele și fotoliile ocupate de niște irlandezi îmbrăcați în culorile clanului. Peste fustanele, bărbații purtau o vestă scurtă din catifea neagră împodobită cu argintiu și încheiată în nasturi de argint, iar pe dedesubt aveau cămăși cu jabou de dantelă. În ciorapii de lînă strecuraseră cîte un mic pumnal cu mîner de sidef : înveșmîntați astfel îmi aminteau de eroii lui Walter Scott. Femeile, peste rochiile de

seară, își atîrnaseră o eșarfă romantică de tartan, asemeni celei în care era învăluită muza lui Ossian cîntînd la harpă pe malul mării înspumate.

Cînd acești nobili lorzi, însoțiți de doamnele lor, au pornit-o în grupuri mici spre sala banchetului, m-am strecurat și eu în urma lor. Mă învîrteam pe lîngă toalete cînd, din nu știu ce oficiu, au apărut trei cimpoieri cu căciuli de blană și ghetre albe. S-au așezat în fața unei oglinzi care-mi reflecta imaginea lor gotică, și-au verificat ținuta trăgînd de pulpana hainei cambrate pe talie, înfoindu-și jaboul ca niște păsări mîndre de penajul lor. Degetele lor alergau pe fluier în vreme ce sub brațul îndoit țineau burduful instrumentului, umflat de aer. Cînd în sfîrșit au fost gata, au dat peste cap whisky-ul adus pe un platou de picol și s-au așezat, unul după altul, lîngă ușă. La un semn, *maître d'hôtel*-ul a deschis-o și atunci, pornind-o toți sincron, cu piciorul drept înainte și cu același pas lent, au intrat în sala de banchet. Acolo, din *bag-pipes*-urile, cimpoaiele lor cu funde, au lăsat să-și ia zborul un stol de păsări de mare spre admirația dezlănțuită a invitaților. Cu bucurie aș fi strigat și eu bravo împreună cu ei, atît de tare mă încîntase spectacolul. Lîngă mine, un alt curios era cuprins de aceeași bucurie ca și mine. Ne-am înțeles din cîteva semne și cîteva clipe mai apoi eram instalați la bar.

Amatorul de cimpoi nu era altul decît clientul hotelului zărit cu o zi-două în urmă tot aici în bar, în compania unei femei ori fete din pricina căreia se abătuse asupra mea furia lui Arthur Saint-

Arthur. Era un om voinic cu un aspect grosolan și delicat în același timp, aspect ce se regăsea pe de-a-ntregul în niște mîini butucănoase cu degetele noduroase îngrijite impecabil și terminate cu niște unghii frumos rotunjite.

O'Connor, din Buffalo, statul New York al Statelor Unite venise aici în țară să viziteze locurile de obîrșie ale familiei sale. Tatăl lui emigrase pe vremea foametei celei mari. Roscamon era prima etapă a unui voiaj în circuit ce-avea să-l ducă, împreună cu ai lui, la Londra, apoi la Paris, Geneva, Veneția, Roma apoi din nou la Paris : și totul într-o lună. Era firește cam pe fugă dar voiajul fusese organizat la Buffalo. Reîntors în țara strămoșilor săi, O'Connor fusese frapat de cutiile poștale ce mai purtau încă semnele infamante ale ocupației engleze : V. R. : Victoria Regina. Se mulțumiseră să le vopsească în verde. Era indignat și de ceea ce se putea citi pe firma farmaciei aflate în fața hotelului : *By appointment to the Queen.*[1] Chiar te puteai întreba dacă avusese loc vreo revoluție în țara asta ! Azi, amintindu-mi aceste amănunte, nu mă pot împiedica să constat că sărăcia îi dă mult umor unui popor.

Doamna O'Connor era aproape tot atît de înaltă și de grasă ca și soțul ei, iar Jennifer, fiica lor, avea proporțiile armonioase ale unei tinere uriașe. Lady Cecilia, văzîndu-i prima oară intrînd în sala de mese, exclamase : „Iată-i pe uriașii

[1] Furnizori ai casei regale. (engl.)

dezertați de la Drumul[1]..." Cînd noul meu prieten m-a prezentat nevestei și fiicei, m-am trezit în mijlocul O'Connorilor înconjurat de un dig de carne și oase, de dinți clănțănitori, de bancnote și bijuterii, iar dacă cele trei corpuri pe care le formau și-mpodobeau s-ar fi apropiat, desigur m-ar fi strivit.

Surîsul lui Jennifer înghețase sub umbra unor tuleie, iar ochii ei bombați, tăiați pînă la marginea părului des cu reflexe roșcate, mă priveau cu o supunere vrăjită.

— Hervé (am tresărit cînd mi-am auzit rostit prenumele) a venit din Bretania la bordul velierului ăluia frumos pe care l-am văzut în port, a spus O'Connor.

— Ce plăcut ! a spus Mrs. O'Connor.

— E divin, a spus Jennifer al cărei trup majestuos se unduia pe loc. În ciuda taliei, a grosimii gîtului, a volumului pieptului, tînăra fată își mișca bustul, brațele tari și rotunde cu sprinteneala grațioasă a unui tînăr elefant. Mă simțeam copleșit de imense valuri senzuale.

— Uriașii au pus laba pe tine, a spus Olivier de Kersangar în acea seară, despăturind un șervețel de masă cît un trincheton de furtună.

— Sînt americani, le-am spus. Din Bufallo, New York.

— Păi, a exclamat Tugdual, ăsta e Buffalo Bill ! Buffallo Bill după ce și-a ras barbișonul !

[1] Drumul Uriașilor — zonă din Nordul Irlandei formată din coloane de bazalat erodate de mare. (N.t.)

— Buffalo Bill și două iepe de la circul lui, a zis și lady Cecilia.

Masa servită la Hibernian era considerabilă. Aflînd căpitanul despre pivnițele hotelului, trasase misiune echipajului să le golească. În scopul executării acestui program, desigur, a declarat la finele dineului :

— Mai luăm o sticlă de Chambertin.

Cum nimeni n-a zis nimic, Olivier de Kersangar a simțit-o ca pe o opoziție.

— Ce ! a exclamat el, că doar n-o să ne lăsăm.

— Olivier, a spus atunci lady Cecilia, ai băut destul. Fii și tu măcar o dată de-nțeles.

Căpitanul nu era deprins să i se opună cineva nici celui mai mic capriciu al său. Avu un aer surprins.

— Da, a început el, problema e serioasă : nu uitați că avem o misiune de dus la bun sfîrșit în hotelul ăsta...

— Olivier, i-a retezat-o lady Cecilia pe un ton agasat, nu ți-e de nici un folos vinul ăsta. Ai să bei în continuare toată seara.

Simțeam că o să izbucnească cearta. De data asta Olivier de Kersangar a înțeles că trebuia să se încline. A luat un ton de glumă ca să-și mascheze retragerea :

— Bine, a spus. Dar o să ne pară rău după sticlă. Cu o ocazie ca asta n-o să ne mai întîlnim... Rămînem în urmă și cu greu vom mai putea recupera etc.

De două-trei ori, în cursul serii și-n zilele care au urmat, căpitanul a crezut de cuviință să facă aluzie la sticla de Chambertin și la „întîrzierea" pricinuită în ducerea la bun sfîrșit a „sarcinii" ce o aveam.

La momentul cafelei, Olivier de Kersangar vorbea la nesfîrșit despre *Regele-Arthur*, descria ce modificări dorea să-i aducă. Într-o zi voia să vopsească pînzele în roșu. Roșu — sînge de bou, preciza el. A doua zi, acestea continuau să rămînă albe, iar coca devenea neagră cu un ornament galben.

— Olivier, exclama lady Cecilia, doar știi bine că șicul vaporului ăstuia e tocmai faptul că este complet alb !

— Crezi tu asta ? întreba Olivier de Kersangar.

O știa, dar voia să i se mai spună încă o dată.

— Va trebui să reamenajez și cambuza.

Lua un creion și pe dosul unui plic începea să traseze planuri. Spre surprinderea mea, el și cu Tugdual erau în stare să sporovăie despre planurile astea seri întregi, și dădeau dovadă și unul și celălalt de o înclinație spre detaliul material, de o răbdare și bunăvoință în fața complexității navigației de agrement care mă umpleau de admirație și plictiseală. Lady Cecilia părea că nu se mai sinchisea de mine și că-i plăcea compania lui Eric Bishop. Eram așadar liber să mă duc să-l întîlnesc pe Arthur Saint-Arthur. În acea seară am constatat că maestrul era prost dispus.

— Credeam că ai gust, mi-a aruncat îndepărtîndu-se de mine. Cum de-i poți suporta pe oamenii ăia ?

Cum nu-mi făcusem iluzii în privința primirii pe care exigentul meu prieten avea să o facă noilor mele cunoștințe, mă așteptam la o remarcă de acest gen.

— Fata-i cea care îți place ? a continuat. Dar o să te devoreze de viu, dragă ! Nu le știi pe americance !... Unde-ți sînt ochii ? Ai o femeie remarcabilă lîngă tine...

Un moment mai tîrziu, fără să poată să se mai salveze la timp, Arthur Saint-Arthur făcea cunoștință cu acea „femeie remarcabilă". Cu emoție și încîntare asistam la întîlnirea dintre aceste două persoane de excepție. Aș fi incapabil să redau frumusețea dialogului lor, el fiind mai presus de orice semnificație. Am auzit pronunțate nume de oameni și locuri ce-mi erau necunoscute ; am avut impresia că asistam la un joc rapid și subtil ale cărui reguli îmi erau străine. Prietenii mei au vorbit apoi și despre mine, pe tonul unor rude discutînd despre un copil care promite mult dar care are nevoie să fie îndrumat. În sfîrșit, am auzit fraza la care mai făcuseră aluzie și care m-a proiectat în plină reverie :

— În curînd plecăm la Ballinajoy, a spus lady Cecilia și vom rămîne cîteva zile. Sper să-mi faceți plăcerea să veniți să ne vedeți ?

Cînd am rămas singuri, Arthur Saint-Arthur m-a luat într-o plimbare pînă în port.

Noaptea era plăcută, aproape caldă iar însoțitorul meu mi-a declarat că-i aducea aminte de nopțile din Spania. În afară de eternul lui smoching, purta în ziua aceea o panama curios aranjată. Pantofi de seară din lac împodobiți cu un nod de fai negru lăsau să se vadă niște șosete de mătase. Pantofii lui Arthur Saint-Arthur erau pentru mine un veșnic prilej de uimire. Fie că erau răscroiți degajînd glezna, cu șiret și ornați cu o limbă de piele cu franjuri fixată de o curea cu cataramă metalică, fie că erau montanți, cu butoni peste limba de pînză moale, erau toți dintr-o piele uzată, scorojită, înțesată de crăpături fine, parcă fuseseră prea des frecați cu perii și cîrpe îmbibate în creme și ceară. Ar fi trebuit să precizez unele detalii ce-mpodobeau costumele marelui om : aproape toate mînecile hainelor lui aveau manșetele din același material și, lipite fiind de mînecă, abia se observau, iar ici și colo, în locuri imprevizibile se deschideau tot soiul de buzunărele. În special niște pantaloni de călărie, dintr-o țesătură pepit pe care îi purta ca un sacou de un roșu-violet cu nasturi de piele și despicătură la spate pînă-n talie, m-au fascinat. Nu cred că mi s-ar fi părut atît de deosebite lucrurile spuse de scriitor, dacă n-aș fi fost cucerit de eleganța acestui om.

— Dragul meu Hervé, a spus el, asistăm la spectacolul unui popor ce trăiește în teroare. Teroarea păcatului... Știi ce-am aflat ? În colegiile bisericești, în timpul postului Paștelui, copiii sînt forțați să stea în genunchi ore în șir pe pardoseala înghețată a capelei cu mîinile răstignite. Ce zici de tortura asta ?

Nu i-am mărturisit că și eu o îndurasem ani de-a rîndul.

— Tinerii, a continuat Saint-Arthur, trăiesc într-o abstinență absurdă, tot de teama păcatului. Se-mbată, se-nfruntă organizați în cete de luptă, din sat în sat... Emanciparea politică nu a fost urmată de una sexuală, ca să nu spun mai mult. Nu-i ciudat să vezi un popor întreg acceptînd să fie păcălit în acest mod ?...

Astea erau opiniile pe care trebuia să le suport, care mă șocau, mă îndurerau și îmi zdruncinau chiar convingerile. Din fericire, Saint-Arthur sărea fără-ncetare de la un subiect la altul și cel mai bine era să aștept să-i treacă înflăcărarea antireligioasă.

L-am condus pe prietenul meu la hotelul unde locuia și am intrat și eu, curios să văd ce se petrece acolo la o oră atît de înaintată. Invitații de la banchet își beau ultimul whisky, adunați în grupuri mici. Saint-Arthur mi-a urat noapte bună și dădeam să ies cînd un picolo s-a apropiat de mine și mi-a șoptit :

— Domnișoara O'Connor vă transmite că vă așteaptă la bar.

Am crezut că n-am înțeles bine, că era vorba de domnul O'Connor. L-am urmat pe picolo. Era chiar Jennifer, cu părul vîlvoi, care mă aștepta și bea bere. Am rămas surprins de îndrăzneala asta calmă, dar am fost și mai și , cînd l-am văzut pe tată apărînd în ușa barului și făcîndu-ne un semn de încurajare, după care a dispărut, discret.

— Tata te găsește foarte simpatic, a zis Jennifer. Dacă vrei să-i placi cu adevărat, caută să-ți iei un accent englezesc : e foarte sensibil la acest lucru... Prietenul tău, cel care vă este șef, este într-adevăr conte ?

— Da, i-am răspuns, dintr-o familie foarte veche... (Uitasem de moșia cumpărată-n vremea Revoluției !)

— Voiajul ăsta mă agasează, a urmat Jennifer... Trei zile la Paris, e ridicol. Bine măcar că stăm la Londra o săptămînă : o să am vreme să dau o raită prin magazine.

Jennifer își terminase tocmai studiile într-un mare colegiu din Noua-Anglie. Ca dar pentru acest succes, tatăl îi oferise călătoria în Europa. Majoritatea prietenelor ei erau logodite, unele chiar și măritate. Și ea, de ce nu ? Fiindcă ei, băieții americani i se păreau plicticoși. I se făcea frică numai cînd se gîndea să se întoarcă să locuiască la Buffalo, și mi-a declarat că avea intenția să-și caute un *job* la întoarcerea la New York... Jennifer învățase franceza la colegiu și insista să și-o exerseze în compania mea. Spre marea mea ușurare, a renunțat destul de repede : cu ea gustam o plăcere nouă pentru mine, să leg o idilă într-o limbă străină și să mai aud (și pe altul, ce, numai pe mine !) debitînd nerozii : traduse nu mai aveau același haz. Dacă Jennifer i se pare cumva lipsită de sare și piper cititorului, îi cer să țină cont de puterea exotismului lingvistic.

Jennifer fuma țigară de la țigară și arunca fum pe nas în două jeturi puternice. Din splendida-i coamă se răspîndea un parfum violent : nasu-i acvilin, ochii ei panoramici, gura cu buze căr-

noase îmi provocau o emoţie viscerală. Nu mă puteam abţine să nu o compar cu Iris, atît de firavă, cu rîsul ei nervos şi cu pistruii ei. Jennifer îşi mişca cu încetineală braţele-i goale şi lăsa să i se vadă scobitura delicată a subraţului ras ; dacă aş fi văzut-o tăvălindu-se pe jos cu picioarele-n sus ori întorcîndu-şi capul şi năpustindu-se să mă muşte de umăr, n-aş fi fost cîtuşi de puţin surprins !

Afară, Jennifer m-a luat de mînă. Aluneca fără zgomot în pantofii ei fără tocuri, cu umărul la înălţimea umerilor mei, ochii ei priveau drept în ochii mei şi fără să-mi dea drumul la mînă, schiţa un pas de dans care-i făcea rochia să se înfoaie. Ajunsă în port, s-a avîntat pe piatra digului. Luna plină inunda bazinele ; catargele velierelor, sarturile şi vergile compuneau pe cerul de un gri palid o friză în cerneala neagră cu împletituri şi tuşe subţiri, misterioase. Jennifer şi-a scos escarpenii şi a început să alerge în picioarele goale pe piatra rece. Corpul i se arcuia, iar masa părului, proiectat pe faţă, îi ascundea chipul ; braţele întinse de-a lungul picioarelor drepte s-au ridicat pînă sus pe coapse parcă trăgînd de o saulă agăţată pe un fund de mare stîncos, apoi deodată, trupul s-a destins, coama i-a alunecat în cealaltă parte a capului, dezvăluind arcul perfect al sprîncenelor, curba nasului şi o figură paralelă cu prima a prins formă. Era ceva sălbatec în acea mişcare a şoldurilor, a corpului, în zborul părului ei zgîlţîit ca un scalp. Mă ducea cu gîndul la vreun dans indian în luminişul unui codru, la jocul ritual al unei druide în inima pădurii.

Noaptea era pe deplin liniştită, turnul danezilor se reflecta în apa argintie a bazinului, iar eu credeam că o văd sub trăsăturile lui Jennifer pe prinţesa Eva, fata lui Diarmuid înaintînd pe podul de lemn la braţul şefului Strongbow, în uralele piraţilor danezi... Aplecată pe jumătate, cu palmele deschise ca pentru o ofrandă, Jennifer desena în jurul unei binte de acostare cercuri concentrice. Cînd succesiunea mişcărilor giratorii, ajungînd să fie din ce în ce mai rapidă, a făcut-o să-şi piardă echilibrul, s-a prăbuşit pe borna de piatră, a îmbrăţişat-o cu mîinile, a măturat-o cu părul şi-apoi c-o zvîcnire s-a îndepărtat, s-a urcat pe ea ţinîndu-se în echilibru într-un picior, pe celălalt l-a îndoit sus, făcînd cu braţele ei mari şi albe semnalele misterioase ale unui telegraf păgîn. A ţîşnit spre mine, şi-a lipit corpul fremătînd de al meu, dar cum încercam să preschimb în îmbrăţişare această vînjoasă strînsoare, ea m-a respins, şi-a apucat în trecere escarpenii şi a luat-o la fugă pînă la capul digului. Răvăşit de această înflăcărare, am urmat-o pe tînăra fată la distanţă şi am ajuns-o în dreptul *Regelui-Arthur*. M-am aşezat lîngă ea pe malul cheiului, cu picioarele spînzurîndu-mi în jos, pe piatra zgrunţuroasă, acoperită cu nisip şi resturi de cochilii. Şi-a pus capul pe umărul meu şi-am rămas aşa o bună bucată de vreme fără să scoatem o vorbă.

Jennifer s-a ridicat brusc şi m-a tras de mînă făcîndu-mă şi pe mine să mă scol.

— Sînt mai puternică decît tine, a spus.

Şi aruncîndu-se hoţeşte la mine, m-a apucat de mijloc, mi-a îndoit trupul şi era cît pe-aci să mă

răstoarne. Am avut puterea să mă eliberez şi-am încercat să-mi recapăt suflul. Ne-am luptat obraz lîngă obraz. Sînii plini ai lui Jennifer se striveau de pieptul meu ; un sforăit îi ieşea din nări, puţină salivă mi-a curs pe mînă. I-am înlănţuit cu amîndouă mîinile şoldul tare şi răcoros şi am încercat să o ridic, dar n-am reuşit. În fine, trupul adversarei mele s-a destins şi am simţit-o lăsîndu-se moale ; forţa nu-mi servea decît să o menţin în picioare, capetele noastre se odihneau unul pe umărul celuilalt ; cu braţele încă înlănţuite, abia ne bălăbăneam înainte şi-napoi pe picioarele obosite, ca acei campioni ai unui maraton derizoriu, abia mai ţinîndu-ne drepţi cum îi văzusem pe o pistă de dans, la cinema, la jurnalul de actualităţi. M-a cuprins tandreţea pentru acest mare trup răpus.

Am pornit-o înapoi spre oraş.

— Nu ne vom mai vedea, mi-a spus Jennifer.

— Ba cum, mîine !

— Nu, simt că n-o să ne mai vedem. Bună seara.

— Bună seara, i-am răspuns.

— Bună seara, Hervé.

Şi-a lipit obrazul fierbinte de obrazul meu şi-a fugit scoţînd un ţipăt de război. A continuat aşa pînă ce-a dat colţul unei străzi şi mi-a dispărut din ochi.

Jennifer avusese dreptate : a doua zi dimineaţă, fără să mai pot trece pe la hotelul Hibernian s-o văd şi să-l mai salut pe maestrul meu Arthur Saint-Arthur, Rolls-ul lady-ei Cecilia ne-a dus printre colinele Tipperary-ului spre castelul ei.

CAPITOLUL XIII

BALLINAJOY

Trăiască iubirile şi cea verde Irlandă.

Gobineau, *La vînătoare de reni*

CONACUL LADY-EI CECILIA se înălţa la capătul unei alei de stejari centenari ale căror ramuri formau o boltă întunecoasă. Mă aşteptam, cred, să văd o casă deosebită cu turnuri crenelate şi pod mobil, aşa încît locuinţa ce-mi apărea înaintea ochilor, cu un singur etaj, cu acoperiş mansardat şi intrarea doar cu trei trepte m-a decepţionat (şi n-a crescut în ochii mei cînd am mai aflat şi că aparţinuse unui episcop anglican) ; nu era nici pe departe atît de majestuoasă cum mi se păruse Boismeur-ul. După mai multă vreme, cînd gustul mi s-a mai format, am fost capabil să apreciez simplitatea liniilor ei, perfecta-i eleganţă. Ferguson, valetul, a alergat în întîmpinarea noastră, la care Du s-a repezit ca la un vameş ordinar. El a îngrămădit sacii şi valizele noastre în holul de la intrare. Era ora două la prînz, aşa că am trecut imediat la dejun. Pe o masă mare cît o barcă, pe care numeroase bucăţele de lemn de forme şi esenţe felurite formau o marchetărie cu flori şi fructe, două sfeşnice de argint îşi înălţau tufişul rococo de crengi ramificate de-o parte şi de alta a unei piese de argint care, printre fragmente de stîncă, înfăţişa o haită de cîini încolţind un mistreţ la gura bîrlogului. Pahare de cristal încrustate erau aliniate în faţa farfuriilor

cu purpuriu şi roz, aşezate fiecare pe cîte o feţişoară de masă din dantelă gălbuie. Am fost ameţit de luxul acestei case. Mă mai ameţeşte şi azi cînd cu plăcere îl trec în revistă. Camerele spaţioase comunicau prin uşi deasupra cărora se aflau întregoluri în *trompe l'oeil* şi frontoane cu colonade pictate — imitaţie de marmură. Austera severitate nordică se îmbina cu ceva italian şi oriental. Parchetul era acoperit cu covoare (din Spania ori din Turcia ?), iar pe pereţii marelui salon îmbrăcaţi într-un damasc de-un roşu-închis se aflau tablouri în rame sculptate : peisaje de ţară cu boi ce se-ntorceau duşi pe gînduri de la păscut, portrete de femei cu crinolină al căror cap se legăna pe un gît nesfîrşit, chemînd parcă securea, opere datorate fără îndoială celor mai vestite peneluri din Anglia. Fotoliile şi scaunele aveau un stil atît de ciudat, că nu mă pot abţine să nu le descriu, pentru că o anumită trăsătură barocă a stăpînei casei se regăsea, ca să spun aşa, rezumată, în ele : două obiecte de lemn argintat de forma unei cochilii de stridie căscată serveau drept scaun cu spătar, pe nişte picioare şi braţe a căror formă am uitat-o. Bineînţeles că erau urîte mobilele astea, dar de o urîţenie atît de opulentă, cu un aer atît de semeţ încît deveneau frumoase. Am realizat pe loc acest lucru comparîndu-le cu mobilele Louis-Philippe din salonul doamnei Heurteloire al cărei bărbat fusese militar sub Courbet, mobile care erau pur şi simplu urîte. E greu de imaginat un alt cadru care prin somptuozitate să i se fi potrivit mai bine gazdei noastre ; toate aceste splendori au contribuit la

exaltarea mea şi-l rog pe cititor să-şi aducă aminte de asta în momentul cînd îi voi mărturisi slăbiciunile de care aveam să mă fac vinovat.

În picioare, în faţa mesei de servit, înarmată cu un cuţit cît un iatagan, lady Cecilia garnisise cu felii de friptură farfuriile pe care Ferguson le punea apoi în faţa fiecărui oaspete. Dacă la început masa a fost aproape solemnă, în scurtă vreme s-a preschimbat într-o agapă nestingherită ca la Roscamon ori Saint-Yvinec şi parcă-mi amintesc că, fără să se sinchisească de aerul scandalizat al lui Ferguson, căpitanul a luat platoul pe care se afla osul de la friptură, prins într-un mîner de argint, şi l-a pus pe masă dinainte-i şi-a continuat să exploateze cariera suculentă tăiată în bucata de pulpă, ajutîndu-se drept cuţit de cuţitul de serviciu. Pe pereţi, ofiţeri în uniforme roşii şi peruci cu coadă, prinsă într-o panglică neagră, scutieri în cizme cu manşetă galben-deschis, ne priveau ospăţul.

— Strămoşii soţului meu ar fi putut măcar să-şi dea osteneala să nu-i aleagă pe cei mai proşti pictori de pe timpul lor ca să le facă portretele, a izbucnit lady Cecilia.

— E în special unul, cel din spatele meu, a zis Olivier de Kersangar, Doamne cît e de urît !

— Să nu spui asta, a exclamat lady Cecilia, seamănă cu bărbatul meu.

Ferguson umplea fără-ncetare paharele pe care le golea căpitanul şi cu Tugdual, Lady Cecilia ne-a anunţat că scandalul din insulele Beniget stîrnise numeroase comentarii, în special cel din *Times*, care ajunsese să pună sub semnul între-

bării viitorul prieteniei franco-engleze. Acestei informații politice nu-i erau necesare semne pe-ascuns, așa că mi-am retras cu repeziciune piciorul cînd l-am simțit pe al vecinei mele atingîndu-mi-l. Acesteia nu i-a fost cu putință să aibă îndoieli în privința sensului eschivei mele, și din priviri își arătă furia. Mi-a părut rău că mă purtasem fără să gîndesc și că pierdusem de tot o simpatie atît de prețioasă. Îmi era oare viața atît de plină, de debordantă de pasiuni încît să disprețuiesc un interes ce mi se arăta, poate excesiv, dar fără-ndoială măgulitor ? În numele cărui rigorism îmi era interzis să accept dovezile unui tandru atașament, fiindcă, la momentul cuvenit, eram ferm decis să respect îndatoririle pe care mi le dicta prietenia. Nu-i datoram eu oare afecțiune unei femei care spunea că-i singură și neînțeleasă ? Cu aceeași tactică de care se folosise în ceea ce mă privește, m-am străduit să dau de înțeles că regretam acea pornire repezită și ceream ca răspuns iertare, dar de pomană îmi deplasasem pe sub masă piciorul : nu întîlneam piciorul milostiv.

Abia seara am putut să am o explicație cu castelana de la Ballinajoy. Servindu-se de o tactică pe care avea mai apoi să o folosească frecvent, lady Cecilia, spre marea mea surprindere, a pretins că nu înțelege despre ce vorbesc.

— Să te scuz ? Dar pentru ce motiv ? a exclamat cînd am încercat să-i explic că purtarea mea din timpul mesei fusese dictată de teama de a nu fi văzuți. Dar ce-ți trece prin minte ? Ești nebun ?

Această discuție a avut loc în camera ce-mi fusese rezervată și pe care gazda a ținut să mi-o

arate chiar ea. Am rămas încremenit în prag în contemplarea patului deasupra căruia se-afla un baldachin sprijinit pe coloane subțiri de mahon de-a lungul cărora atîrnau perdele de muselină albă.

— Iartă-mă că-ți dau camera asta care nu-i aranjată deloc, mi-a spus lady Cecilia. Nu mai am vreme să mă ocup de casa asta, consider-o un loc unde să poți pune capul !

Camera oferea privirii doar mobilă pe-alese și obiecte de artă printre care, deasupra șemineului, îmi aduc aminte și acum de oglinda cu ramă de lemn aurit înconjurată de săgeți și trofee de arme, ornată cu festoane și astragale în care erau montate fragmente de oglindă.

Judecați cît de ridicole erau scuzele. Însă unul din obiceiurile cele mai exasperante la lady Cecilia era că-și deprecia sistematic ceea ce poseda și oferea invitaților, de parcă masa ei, pivnița ei, mașina, prietenii ei ar fi fost nedemni de meritul acestora.

— Nădăjduiesc că vei dormi bine în acest pat virginal, a spus lady Cecilia precedîndu-mă în cameră și eu închizînd ușa. Ziua vei fi mai tot timpul afară, cu Olivier, presupun.

— Singura mea dorință este să fiu cu dumneata, i-am declarat.

— Micul meu Hervé, a zis lady Cecilia cu o umbră de tristețe, ca să mă răsplătească parcă pentru eforturile pe care le făceam de a o scoate dintr-un splin incurabil, ești drăguț, dar nu face eforturi... Îmi dau seama că te plictisesc de moarte. Sînt odioasă, imposibilă, ridicolă... E normal să-l

preferi pe Olivier : îmi este superior în atîtea privințe... Hai să nu fim ridicoli. Nu uita că sînt mai în vîrstă ca tine... Și-apoi, Olivier ți-este prieten... Vezi și tu... Lasă-mă să plec.

Am rămas singur să-mi rumeg ciuda, furios că m-am trezit în rolul de supirant cînd hotărîsem să resping orice avans, încurcat văzînd că situația se răsturnase în defavoarea mea. Și totuși la Roscamon și chiar în timpul dejunului lady Cecilia fusese cea care se dezvăluise prima. Care dintre noi doi începuse ? Aveam să ne zbatem în jurul acestei întrebări la care nici un răspuns satisfăcător nu putea fi dat pentru că atunci cînd sătul, luam asupra mea vina noastră : „Nu, nu ! striga lady Cecilia. Ești drăguț, micul meu Hervé, dar eu sînt vinovată, o știu. Sînt o femeie rea..." Și tîrîndu-se în abjecție, se acuza de trădare și de mîrșăvii fără număr, pretindea că nu-nțelege prin ce nebunie țineam la ea așa cum pretindeam. „Dealtfel asta-i ceva nou, spunea, pentru că la Saint-Yvinec nu-mi dădeai nici o atenție, ești de acord. N-aveai ochi decît pentru prostuța aia de Iris, să nu spui nu. Iar la Roscamon, iapa aia americană... Dar acum, probabil mă disprețuiești" etc. Lady Cecilia se-ncrîncena să-mi reamintească indiferența trecută ca să mă facă să simt și mai bine măreția sacrificiilor ei prezente. Trădătoarea, tot rolul cel mai frumos și-l păstra.

Pe fereastră, am văzut niște mașini apărînd de pe aleea cu stejari centenari, înconjurînd peluza și trăgînd la scară. Curînd frînturi de voci și rîsete mi-au parvenit din saloane și dinspre biblioteca alăturată camerei mele. Cînd m-am aventurat

afară, sub lustrele aprinse, repartizați pe canapele și fotolii, am văzut grupuri de invitați vorbind cu însuflețire cu paharul în mînă. Lady Cecilia mergea de la unul la altul, îmbrăcată într-o rochie lungă de interior din catifea verde, strînsă-n talie cu un cordon albastru. Ghicindu-mi timiditatea, mi-a ieșit în întîmpinare și cu-aceeași mișcare pe care o avusese la ieșirea de la liturghia din Saint-Yvinec, m-a luat de braț și, lăsîndu-se cu toată greutatea, m-a plimbat prin întreg salonul. Contrar obiceiului, se fardase pe pleoape, ceea ce-i dădea o nouă strălucire, își împodobise gîtul și urechile cu o parură de perle și smaralde. Atitudinea ei, atît de diferită de cea de după-amiază, nu înceta să mă uimească, după cum m-au uimit și cuvintele pe care mi le-a suflat în față : „Scumpule, oamenii ăștia mă asasinează... Ai să te plictisești... De-abia aștept să fiu singură cu tine ca să te pot dezmierda... Ești frumos, Doamne, ce-mi placi" etc. Aceste cuvinte, cele trei sau patru sherry-uri pe care le băusem înaintea dineului, ocheadele și strîngerile de mînă ale lady-ei Cecilia, zgomotul conversației în care mă băgam fără să înțeleg întotdeauna ce se spunea, dînd dovadă eu însumi de o îndrăzneală în mînuirea limbii lui Shakespeare care-mi lipsise cu desăvîrșire la oralul de la bacalaureat, au sfîrșit prin a mă ameți. Mă simțeam agreat de toată lumea și era suficient să-mi fac apariția într-un cerc pentru ca toate fețele să se lumineze.

Veterani ai luptelor pentru independență, camarazi de arme și de închisori, toți invitații

acestei serate făceau parte din societatea secretă „Stejarul Alb“, încă puternică. Despre unii din ei mi s-au povestit nişte lucruri uimitoare. Vecinul meu de masă condusese o expediţie de pedepsire la Dublin în cursul căreia zece ofiţeri ai poliţiei engleze fuseseră ucişi la aceeaşi oră, la ei în pat, într-o duminică dimineaţa. O roşcată tînără care-mi arăta interes mi-a povestit cum englezii i-au omorît soţul în braţele ei în noaptea nunţii. Un bătrîn pe nume Thomas stătuse zece ani în temniţele engleze. La tot pasul revenea un cuvînt, şi anume, *împărţire*: prin separarea Ulster-ului de celelalte districte ale Irlandei, Anglia dorise continuarea luptei. Dar mă-ntreb azi dacă în fundul sufletului lor aceşti vechi terorişti munciţi de demonul acţiunii violente nu se bucurau cumva că mai aveau încă o atît de frumoasă ocazie să se războiască cu ocupantul. Bătaia de pe insulele Beniget a stîrnit entuziasmul general, iar Thomas a vorbit cu autoritatea unui doctrinar, susţinînd că ea trebuia să servească drept model acţiunii revoluţionare.

— Trebuie să-i ţinem în alertă pe englezi — a spus. Trebuie acţiuni mici, bine organizate, infailibile, care să frapeze imaginaţiile... Trebuie să stîrnim neliniştea şi ridiculizarea, să-i atragem pe cei ce rîd, de partea noastră...

O „mică acţiune“, cum erau cele despre care vorbea Thomas, s-a pregătit chiar în acea seară şi, pentru a lua parte la ea — am aflat acest lucru mai tîrziu, odată cu scopul ei care fusese ţinut secret — au părăsit, Olivier de Kersangar şi Tugdual, a doua zi în zori Ballinajoy, lăsîndu-mă la cheremul amfitrioanei. Dar aceasta nu a aşteptat plecarea prietenilor ca să-şi asigure dominaţia asupra mea. Abia apucasem să mă întind în patul cu perdele de muselină, că am şi auzit cum se deschide uşa camerei. Oglinda cu săgeţi şi trofee militare răsfrîngea o siluetă cunoscută. Inima îmi bătea tare. Cu braţele de-a lungul trupului, cu palmele aşezate pe aşternut, mă străduiam să nu mişc, prefăcîndu-mă că dorm în speranţa de a amîna momentul de care mi-era teamă dar pe care mi-l doream în acelaşi timp din tot sufletul. Dar vizitatoarea nocturnă era grăbită să treacă la fapte şi cu o oarecare violenţă m-a făcut să înţeleg asta.

Trezirea de-a doua zi mi-a fost aşa cum spune poetul că este cînd eşti tînăr. În vreme ce-mi ungeam cu unt cea de-a patra felie de pîine, după ce golisem o farfurie de *porridge*, mîncasem două ouă fierte, ciugulind rînd pe rînd din diferitele compartimente ale chiselei cu dulceţuri din cristal care pe platoul micului dejun compunea o paletă coloristică bogată, iar aurul se-nvecina cu vermillonul, stam şi cugetam la noua mea situaţie. Cînd camerista, după ce a deschis perdelele ferestrei m-a salutat cu „Domnul a dormit bine ?“ am rămas mut, căci, cum eram pe jumătate adormit, credeam că mă aflu în dormitorul de la Bon Pasteur şi mă miram că nu-l aud pe supraveghetor spunîndu-mi un morocănos *Bene dicamus Domino* cu care începuseră zilele mele timp de şapte ani de închisoare. Şi-acestei amabile persoane deci, care a venit în fiecare dimineaţă să mă smulgă din somn, i-am mulţumit *in petto*.

Trecînd din nou în revistă anumite detalii ale vieții noastre de la Saint-Yvinec și de la Roscamon, micile incidente ale vieții la bord, privirile lady-ei Cecilia, am priceput, în fine, natura sentimentului ce ne unea și pe care fusesem atît de naiv încît nu o ghicisem. Jena care ne paralizase ades, întețită de idila mea cu Iris, era și ea semnificativă. Proasta dispoziție reciprocă nu era decît iubire mascată. Una din bucuriile cele mai mari ale îndrăgostiților nu este oare evocarea înfiripării pasiunii care îi devorează, retrăirea primelor îngăimări, nu se fericesc ei oare pentru fericita întîmplare care i-a determinat cursul ? În timpul lungilor zile petrecute în singurătate, lady Cecilia și cu mine nu ne-am abătut nici noi de la această regulă. Ne-am conformat, străduindu-ne să nu lăsăm în umbră nimic din ceea ce ar fi putut să ne clarifice în privința cauzelor fericirii și frămîntării noastre. Înfulecam o ultimă linguriță de dulceață, cînd lady Cecilia a intrat în cameră. Era îmbrăcată într-o rochie de mătase vătuită, matlasată ca o draperie de ușă, strînsă pe talie, deschisă în față pînă deasupra genunchiului, lăsînd să se vadă o cămașă de noapte ca pînza de păianjen, bordisită cu un volan de dantelă.

— Am venit să văd dacă nu-ți lipsește nimic, zise. Îmi cer scuze, micul dejun a fost cam frugal. Nu mai am nici un borcan cu marmeladă de portocale din care cumpăr de obicei de la băcănia din sat. Aprovizionarea e foarte anevoioasă în colțul ăsta îndepărtat...

Lady Cecilia vorbea cu o voce îndepărtată, absentă și cu greu o putusem recunoaște pe vizitatoarea nocturnă. Această schimbare de ton mă făcea să mă tem de o schimbare de stare de spirit în privința mea. Apăsîndu-și o mînă pe frunte, ca pentru a alunga o migrenă inoportună, lady Cecilia mi-a declarat că era moartă de oboseală deoarece fusese obligată să se trezească în zori și să asiste la plecarea lui Olivier de Kersangar și a lui Tugdual. M-a anunțat că unul dintre invitații din ajun, Tyrone, avea să vină cu niște cai să mă ia să facem o plimbare prin ținut și s-a lansat apoi într-un discurs din care reproduc doar esențialul :

— Am fost nebuni, a spus. Nu trebuie să o mai facem... Olivier mă iubește, m-a iubit... Ține la mine : cel puțin așa cred... Și apoi Olivier nu-i singurul obstacol care ne desparte : mai e și vîrsta. Ce-ar zice lumea dacă ar afla ? Ce-ar zice bunicul tău ? Ești atît de tînăr, ai să mă uiți repede. Or, eu nu vreau să sufăr... Nu vreau să mă mai leg de cineva care fatalmente îmi va întoarce spatele. Vezi și tu : trebuie de-acum înainte să fiu cuminte...

Aceste cuvinte, cu toate că le găseam înțelepte, mă duceau la disperare. Sigur că era ridicol din partea ei să invoce diferența de vîrstă, părerea lumii și în special pe cea a bunicului, care nu avea să afle niciodată nimic din această aventură, doar dacă nu ne duceam noi să i-o povestim, însă datoria pe care amîndoi o aveam față de Olivier de Kersangar constituia într-adevăr ea singură un obstacol de netrecut. Tăcerea mea i-a arătat că mă convinsese și că mă dădeam bătut în fața motivelor ei. Așa că am fost foarte sur-

prins şi alarmat cînd am auzit-o ţipînd pe un ton plin de reproşuri :

— Ah ! vezi cum eşti ; accepţi imediat să mă pierzi. Cum aş putea crede în sentimentele tale ? Ar fi o nebunie din partea mea...

Şi deodată, trecînd de la o stare la alta cu o repeziciune din care aveam să mai am nenumărate exemple, luînd şi punînd pe o masă platoul cu micul dejun care ne despărţea, s-a aşezat lîngă mine pe marginea patului.

— Ascultă, a declarat, hai să profităm de aceste cîteva zile ; am fi proşti să n-o facem !... Viaţa-i scurtă şi-mi placi prea tare. Olivier a căutat-o. Ah ! Lasă-mă, lasă-mă... Dă-mi mîna. Nu-i aşa că am o piele foarte fină : aici, şi aici... Mi s-a spus întotdeauna.

Nu era nevoie să-mi fie evocate dovezile de admiraţie ale altora pentru a fi făcut conştient de frumuseţile ce mi se semnalau. M-aş fi lipsit de asemenea bucuros de un plus de excitaţie datorat apariţiei cameristei să vină să ia platoul şi pe care nu o auzisem bătînd la uşă. Scenariul s-a repetat întocmai şi-n zilele următoare. Castelana de la Ballinajoy nu avea aerul că ar plictisi-o, şi chiar dacă refuz să cred într-o perversitate de neînţeles pentru naivitatea mea, trebuie să remarc că lady Cecilia mi-a atras de mai multe ori atenţia asupra farmecului subretei, sperînd parcă să mă vadă cucerind-o. În zadar imploram să se dea ordin şi să ne fie respectată intimitatea ; a trebuit să trăiesc pînă la finalul sejurului cu teama permanentă de a fi surprins.

În dimineaţa aceea n-am fost gata decît foarte tîrziu. Tyrone mă aştepta în salon şi a avut tactul să nu-mi facă nici un repros. Lady Cecilia îmi împrumutase un pantalon de călărie al lui Olivier de Kersangar, prea mare pentru mine, peste care mi-am tras nişte ciorapi de lînă. Picioarele nu-mi erau prea sigure cînd am ieşit pe peronul casei şi am văzut caii legaţi de un inel pironit în zid.

— Ţi-am adus iapa asta, mi-a spus Tyrone. E foarte blîndă. Singurul ei defect e că-i place să se tăvălească pe jos... Vom galopa puţin pe cîmp, dacă te amuză galopul.

Prefer să nu insist asupra virtuţilor mele de călăreţ. Din prostie pretinsesem că mai călărisem, ce-i drept „nu prea des“. Or, niciodată-n viaţă nu încălecasem nici cea mai mică mîrţoagă. Aplombul nu mi-a fost de mare folos, atunci cînd iapa pe care abia mă urcasem a ţîşnit în galop peste peluză. Culcat pe gîtul calului, mă străduiam să nu cad. Oprindu-se brusc, iapa a început să pască iarbă şi nu îndrăzneam să o incit să plece, deşi eram foarte chinuit. Tyrone, care mă ajunsese din urmă, i-a dat o cravaşă pe crupă Lolei (acesta era numele ridicol al iepei) care, fără să mai facă nazuri, a început să meargă la trap alături de tovarăşa ei. În zilele următoare, n-am avut curajul să decomand aceste plimbări care, după oboseala de cu noapte şi de dimineaţă, mă lăsau cu picioarele tremurîndu-mi pînă seara. După o scurtă siestă — singurul moment din zi cînd îmi era dat să gust puţină singurătate şi odihnă —

lady Cecilia, neobosită, mă lua într-o plimbare prin ţinut.

— Sper că nu te plictiseşti, spunea. Locurile astea-s cam sălbatice... Ai fi preferat desigur, să rămîi la Roscamon să te poţi bucura în continuare de conversaţia prietenului tău, scriitorul. Mă simt cu totul nevrednică. Ce-aş putea face ca să te distrez ? Ce ţi-ar face plăcere, spune-mi etc.

— Mă simt foarte bine, i-am răspuns. Nu am nevoie de nimic. Locuinţa este delicioasă. Şederea aici mă încîntă... Pe acest ton ridicol de ceremonios puteam să ne exprimăm ore în şir, însă un cuvînt scăpat de unul dintre noi rupea ca prin farmec constrîngerea şi ne dădeam drumul făcînd aluzii la distracţiile nocturne şi matinale, comparam plăcerile reciproce de care profitasem, înaintînd cu atît mai mult pe calea cinismului cu cît zăbovisem pe cea a pudorii. Dacă ne-ar fi auzit atunci cineva, ar fi putut pe drept cuvînt fi şocat. Ne întorceam acasă la ceremonia ceaiului însoţit în genere de chec ori tartă cu mere parfumată cu ghimber şi frişcă deasupra.

— N-am cunoscut pe nimeni căruia să-i placă mai mult tarta cu mere ca lui Eric Bishop, zise într-o zi lady Cecilia. Ce băiat drăguţ Eric, şi ce vesel putea să fie, a adăugat. Ce companie încîntătoare !

Numele lui Eric revenise de mai multe ori pe buzele ei şi mă ferisem să fac vreodată un comentariu. În ziua aceea, tovarăşa mea de plimbări a insistat asupra calităţilor emigrantului, a talentelor lui de călăreţ, a veseliei, a antrenului de care nu încetase să dea dovadă în cursul precedentului sejur la Ballinajoy.

— Ei bine, m-a întrebat văzînd că perseveram să tac, ce ai ? Sper că nu eşti gelos pe Eric ? Mai curînd el ar trebui să fie gelos pe tine... Ce însemn eu pentru tine, micul meu Hervé ? Încă una...

Aluziile la aşa-zisele mele cuceriri de la Lesguivy şi Saint-Yvinec deveniseră un lucru obişnuit. Lady Cecilia mă făcuse un Don Juan, afirmînd a fi una dintre atîtea alte victime şi că în nici un caz nu putea avea încredere în mine.

După spusele ei, şi Eric era tot un călău de inimi iar azi îmi bănuiesc amanta că-şi inventase această soartă de îndrăgostită batjocorită ca să-şi justifice în proprii săi ochi reaua purtare. Aş fi fost desigur mai inspirat dacă aş fi răspuns şi la aceste cuvinte aşa cum o făcusem pînă atunci căci a fost suficient să spun doar : „Şi Eric..." ca să declanşez furia amantei mele.

— Da, şi Eric, a ţipat ea. Şi de ce nu ? El cel puţin mă iubea. Ţie puţin îţi pasă, nu încerca să pretinzi altceva !

— Nu-mi pasă deloc... puţin, am strigat la rîndu-mi, lăsîndu-mă prins în joc, o ştii prea bine.

— De unde să o ştiu ?

— Nu ţi-am dat destule dovezi ! Pentru tine mi-am înşelat prietenul...

— Taci din gură, a exclamat lady Cecilia. Ţii mai mult la el decît la mine, o ştiu, se vede limpede. Eric nu s-a gîndit niciodată să mă compare cu cineva !

Pierdeam teren. O logică redutabilă căreia nu găseam nimic să-i opun se întorcea împotrivă-mi. Mă limitam să-i cer să binevoiască odată să-ncetеze a-mi mai vorbi de Eric.

— Cum, strigă ea, păi tu îmi vorbești de el! Tu ești cel care-mi face o scenă de gelozie din cauza lui!

— Ești nebună?

— Ah! întreci orice măsură, zise lady Cecilia. Nu se mai poate continua așa etc.

Ne oprisem în mijlocul drumului. Burnița. Văd și-acum cotul drumului, taluzul care-l mărginea și cerul imens gri și violet, deasupra unei turbării. M-am prefăcut că mă îndepărtez cu pași mari, dar deodată m-am răzgîndit și mi-am regăsit calmul, luînd hotărîrea să părăsesc Ballinajoy și să mă întorc la bordul *Regelui-Arthur*. Ne-am întors fără să schimbăm o vorbă și fără să putem merge alături, unul precedîndu-l tot timpul pe celălalt, atît de mare era furia ce ne stăpînea pe-amîndoi.

— Vom gusta, totuși, din torta asta dacă nu-ți este peste putință, a spus lady Cecilia cu un ton îndulcit. Și-n vreme ce o urmam în salonașul în care fusese servit ceiaul, se plîngea de „caracterul meu imposibil", declarînd că doar el mă făcea să nu fiu „o ființă șarmantă..."

Sigur că eram obosit de scene de genul ăsta care deveniseră prea dese, dar înclinam spre indulgență, pentru că vedeam în ele expresia, cam tumultuoasă ce-i drept, a unei pasiuni pe care o stîrnisem. M-am așezat pe canapeaua de creton înflorată alături de lady Cecilia și-am dat uitării cearta sub mîngîierile prea iute întrerupte de sosirea lui Ferguson venit să primească ordinele pentru seara aceea.

Ca-n fiecare noapte, lady Cecilia a venit în camera mea după ce mă culcasem. A venit oare în noaptea aceea mai tîrziu ca de obicei? Ori oboseala și emoțiile zilei au fost mai puternice decît rezistența mea fizică? Oricum, trebuie să mărturisesc că am adormit și că m-am deșteptat în brațele ei, auzind-o șoptindu-mi la ureche vorbe din cele mai duioase. Trebuie să recunosc în aceste rînduri ce jenat mă simțeam de complimentele îndrăznețe de care făcea atîta risipă iubita mea. „Ce amant minunat ai să fii", spunea ea, prezicere care mă predispunea la visare. Îmi lăuda perfecțiunea trupului, lungimea coapselor, pînă și forma arcuită a picioarelor. „Taci", protestam atunci, incapabil să mai suport acest lirism anatomic. „Dar de ce? întreba lady Cecilia. Oh! nu știi să iubești..." Această lipsă de pudoare mă umplea de nedumerire, de rușine chiar și avea, din păcate!, cel mai neplăcut efect asupra propriilor mele înclinări amoroase. În scurtă vreme însă, luă naștere în mine un sentiment de recunoștință: acest corp, mult timp ignorat pînă-ntratît încît, la Bon Pasteur, la un curs de educație spartană, i-au fost refuzate cele mai elementare norme de igienă, acest trup îl descopeream prin ochii îndrăgostiți ai iubitei. Aș fi dorit ca în schimb să-i fac complimente despre frumusețea ei, să găsesc cuvinte potrivite să-i celebreze grația gesturilor, binecunoscuta-i finețe a pielii, însă din pricina nu știu cărei timidități ori sărăciei de

vocabular îmi era imposibil. Lady Cecilia, sensibilă la această răceală, încerca să stîrnească laudele. Cît de stîngaci răspundeam ardorii sale am înțeles-o abia mai tîrziu și am compătimit-o că avusese în mine un partener atît de puțin vorbăreț. Dar fără îndoială, această răceală avea și ea atracția ei paradoxală care o obliga pe iubita mea să-și pună în mișcare toate resursele spiritului și ale trupului în speranța, mereu decepționată, de a o face să dispară. Uneori se întîmpla ca lady Cecilia să nu-și poată ascunde ciuda provocată de ciudata-mi rezervă.

— Nu-mi spui nimic, ofta ea. Oare nu-ți plac ? Nu-ți place pielea mea ?

— Eric era mai vorbăreț, i-am aruncat într-o zi exasperat de aceste reproșuri.

— Mă iubea mai mult decît tine !

— Du-te la el.

— Pe tine te iubesc, a exclamat cu o voce schimbată.

Nu doar fantoma lui Eric se ridica între noi. Foștii ei amanți al căror număr preferam să nu-l știu, cu toate că nu aștepta din parte-mi decît o mică încurajare ca să mă lămurească, veneau toți în cortegiu. Eram mai gelos pe ei toți decît pe Olivier de Kersangar, lucru care o mira văzînd în asta o dovadă în plus a lipsei mele de înfocare. Aducea cu forța în discuție numele căpitanului de parcă dorea să-l asocieze plăcerilor noastre, scenelor noastre de dragoste și să reconstituie atmosfera de pe *Regele-Arthur*, cînd, cuibărită în brațele lui, îmi trecea cu-n gest tandru mîna prin păr, („*Și și-au băut împreună rația de vin*") ori atunci cînd, după o ceartă la care fusesem martor, ne aruncam unul altuia priviri pline de furie și dorință. Atmosfera echivocă ce domnea uneori la bordul vasului a fost reconstituită la Ballinajoy într-o noapte, cînd m-am trezit din somn speriat și mirat că nu mă aflam în cușeta din cambuză. Furtuna vuia afară și zgîlțîia copacii, iar rafalele ploii izbeau geamurile de la ferestre : am crezut că mă aflu pe mare. Gîndul la căpitan mi-a venit imediat în minte atunci cînd lady Cecilia, ridicată-n șezut lîngă mine, a pronunțat aceste cuvinte pe fundalul vijeliei de-afară :

— Aud pe cineva... Cineva a intrat în vestibul și-acum urcă scara.

Complet treaz și cu mintea eliberată de orice fantasmă, m-am gîndit că, deoarece Ferguson se culcase demult în cealaltă aripă a clădirii, după cum îmi spusese lady Cecilia, nu putea fi decît Olivier de Kersangar și cu Tugdual care se întorseseră mai devreme. Într-un moment de acalmie a furtunii mi s-a părut și mie că aud în liniștea de mormînt scîrțîitul unor pași pe scară sau în biblioteca învecinată cu camera mea, una dintre ușile ce dădeau pe palier s-ar fi putut să fi rămas deschisă. Am vrut să-i explic iubitei mele, căreia nu îndrăzneam să mă mai adresez cu voce tare, că singurul lucru de făcut era să intre în bibliotecă și să se prefacă a căuta o carte, dar am renunțat să o fac să execute această manevră la gîndul că vizitatorul nocturn nu putea să n-o vadă ieșind din camera mea. Cu mare efort, m-am dat jos din pat. Ajuns în picioare,

sentimentul ridicolului m-a cuprins cînd m-am văzut în pijamaua pe care mi-o împrumutase lady Cecilia în locul alei mele uitată pe *Regele-Arthur*, pijama din brocart, ce-mi ascundea cu greu goliciunea. Trecînd prin fața șemineului, am luat cleștele de aramă și m-am apropiat de ușă.

Sigur că intrusul, cum mi-a sugerat și lady Cecilia, putea fi și-un vagabond, un *orangist* *, ori membru al vreunei asociații de teroriști asemănătoare „Stejarului Alb", care colcăiau în regiune, perpetuînd obiceiurile deplorabile ale execuțiilor în pripă și ale atentatelor, după cum putea fi și Olivier de Kersangar. Planul meu era să deschid brusc ușa camerei, asigurîndu-mi astfel asupra adversarului avantajul surprizei — slab avantaj dacă era înarmat — însă asta era tot ce puteam spera. Cleștii puteau fi o armă... Dar între conceperea acestui plan elementar și executarea lui s-au scurs cinci minute, străbătute, în răstimpul unei alte acalmii, de pocnituri, de zgomote ciudate, de țipete de animale de noapte, bufnițe și huhurezi, care făceau să-mi sară inima de fiecare dată, lungi minute pe care le socot cele mai chinuitoare din existența mea. Acest gest curajos, acest gest necesar, singurul care ar fi putut pune capăt spaimei de neînchipuit, singurul care ar fi alungat fantomele și mi-ar fi liniștit iubita, de frică nu reușeam să-l îndeplinesc. Mută, lady Cecilia mă observa. Am înțeles-o mai tîrziu : nu se temea cu adevărat de o apariție a

---

[1] Partizan al lui Wilhelm de Orania, adică protestant irlandez din Ulster. (N. t.)

lui Olivier de Kersangar căci l-ar fi făcut să creadă ce dorea ea. Nu se temea de nimic și se distra cu cruzime pe socoteala mea ! Nu montase ea oare toată această poveste ca să mă amăgească ? Fiindcă nu era nimeni în dosul ușii, nici în bibliotecă, nici pe scară, nici nicăieri altundeva, cititorul a ghicit de mult acest lucru ; și am și-acum în urechi rîsul ce-a cuprins-o cînd aceste absențe succesive s-au deschis dinainte-mi, înarmat cu-n clește de foc. Apoi, deodată, într-atît de schimbătoare era, și temîndu-se desigur să nu mă fi jignit, lady Cecilia s-a înfuriat pe Olivier de Kersangar, cauza involuntară a alarmei noastre, care, chiar și cînd era absent, „o împiedica să fie fericită".

— Nu-ți poți închipui ce-a trebuit să îndur din cauza lui, striga ea traversînd în lung și-n larg camera, într-o poză teatrală, făcînd să zboare-n jurul ei poalele rochiei. M-a dezonorat, m-a degradat... Eram fată pe-atunci. Ascultă : a făcut din mine amanta lui, apoi mi-a promis că mă ia de nevastă...

A urmat o lungă poveste căreia nu știu nici acum dacă trebuie să-i dau crezare, cum că, abandonată și compromisă pe veci, lady Cecilia și-a lăsat familia să o mărite cu bătrînul sir Alfred, fără ca astfel să scape de Olivier de Kersangar. O urmărise pînă-n Anglia și în Irlanda ; ea a avut slăbiciunea să-i cedeze din nou ; așa i s-a dus tinerețea, într-o permanentă dependență de un tiran. Ca să-i fie pe plac, s-a forțat să navigheze, ea care detesta marea.

— Dar, strigă lady Cecilia la capătul acestei mărturisiri, m-am săturat de viața asta, de furtuni și bistrouri de marinari... M-am săturat să fiu sclavă ca Tugdual și ca tine... M-a durut cînd am văzut cum se poartă cu voi pe vas.

— Asta nu contează, am protestat. Și-am încercat să-i explic că violența căpitanului era exterioară doar, și nu-i știrbea cu nimic din bunătatea firii.

— Poate că nu contează pentru tine, zise lady Cecilia, dar contează pentru mine acum. S-a terminat cu *Regele-Arthur*. Am să i-o spun. Și ce dacă va afla ce s-a petrecut între noi...

Aceste ultime cuvinte, chiar dacă le puneam pe socoteala enervării și a furiei, aveau de ce să mă-nfricoșeze, fiindcă dovedeau gustul iubitei mele pentru situațiile extreme. Sătulă de Olivier de Kersangar, oare nu plănuise să mă pună rău cu el, ca să fie mai sigură pe mine? Era dintre acele femei care-și fac o plăcere din a-i dezvălui soțului ori amantului, care nici nu le întreabă măcar, noile lor aventuri, o sinceritate crudă și de prisos, exprimînd poate nostalgia iubirii absolute? Nu împingeam atît de departe analiza cazului ei, și m-am mulțumit să o pun în gardă în privința acestei nevoi de confesiune, afirmîndu-i că dacă mă făcea să mă cert cu Olivier de Kersangar, m-a pierdut fără drept de apel. În pofida reproșurilor, a țipetelor și a lacrimilor, nu am cedat și am obligat-o să jure că va păstra secretul nostru infamant. Trezirea asta bruscă din somn, frica noastră absurdă, mărturisirile și jurămintele contribuiseră la exaltarea ce ne stăpînea. Cînd lady Cecilia s-a prăbușit la picioarele fotoliului în care eram așezat și mi-a înlănțuit picioarele, m-am aplecat spre ea și am căzut alături pe covorul oriental.

În dimineața ce a urmat acestei nopți agitate, camerista mi-a adus odată cu platoul micului dejun și o scrisoare. Am desfăcut plicul și am început s-o citesc cu o nerăbdare crescîndă:

„*Good morning, my love, my darling* (așa începea scrisoarea). *Sper că ai dormit bine; că ți-ai refăcut forțele de care am atîta nevoie; am să te las și astăzi fără ele. Noaptea a fost așa de...*"

Și urmau laude precise pe care aș roși dacă le-aș povesti. Această scrisoare mi s-a părut de un prost gust desăvîrșit, plină de un sentimentalism nerod de care dădeau dovadă unii colegi de-ai mei de la Bon Pasteur, darnici în amănunte, privind iubirile lor epistolare (singurele posibile pentru ei). Nu era oare ridicol să-i scrii cuiva pe care îl vezi toată ziua? Voia oare să dea un plus de solemnitate spuselor pe care mi le țipa în urechi de dimineață pînă seara? Să-mi dea o armă, o probă răsunătoare de pasiune? Cuvintele ce urmau cam așa lăsau să se-nțeleagă: „*Mă leg de tine pentru totdeauna. Dacă voi vrea într-o bună zi să-mi recapăt libertatea poți să te folosești de această scrisoare împotriva mea...*"

Nici nu-mi trecea prin cap că acest bilet era doar începutul unei corespondențe în care natura generoasă cu care fusese înzestrată lady Cecilia — cum se dovedise atît în plăceri cît și în lacrimi — își dădea frîu liber, corespondență ce avea să mă copleșească. Cînd a intrat în ca-

meră n-am știut ce să-i spun, cred că nici nu i-am spus nimic. Însă lucrul de care cititorul nu are cum să-și dea seama din lectura rîndurilor de mai sus este că — în ciuda frazelor prea puțin convingătoare și, de bună seamă, inexact citate — scrisoarea aceea, ca și toate cele care i-au urmat erau admirabile, sînt și astăzi pe deplin convins.

CAPITOLUL XIV

ARTHUR SAINT-ARTHUR ÎN VIZITĂ LA BALLINAJOY

SÎNT CUPRINS de teamă acum cînd fac cronica acestei pasiuni : oare nu cumva i-am prezentat-o cititorului într-o imagine falsă, aproape caricaturală ? Ca să nu o nedreptățesc pe lady Cecilia ar trebui să-i elogiez un farmec — unde mai pui că acest lucru nu lipsea nici defectelor ei — să o prezint în postura de gazdă, rol pe care-l îndeplinea într-un mod desăvîrșit. Gustul îi era fără cusur. În acea locuință din Ballinajoy, unde își petrecea doar cîteva săptămîni pe an, totul îi purta amprenta : buchetele de flori ce împodobeau camerele, alegerea nenumăratelor obiecte răspîndite pe gheridoane, pe *serviteur muet* [1] și pe console. O îndelungată frecventare

[1] *serviteur muet* — masă micuță cu mai multe blaturi de mărimi diferite și un unic picior central (N. t.)

a magazinelor de antichități din marile capitale îi formase acest gust pentru care orice îndrăzneală era permisă. E adevărat că pe-atunci nu eram în stare să apreciez la justa lor valoare aceste rafinamente și combinații savante, însă o greșeală flagrantă bănuiesc că m-ar fi frapat.

Intrînd într-o zi în salon, am surprins-o pe lady Cecilia stînd la pian și cîntînd. Cum m-a văzut, a închis capacul și s-a ridicat.

— Continuă, am rugat-o.

— Oh, nu ! mi-a răspuns la repezeală lady Cecilia, stînjenită, cu aerul că a fost prinsă comițînd o greșeală.

Eu am insistat.

— Dar nu știu să cînt, a continuat ! E ridicol. Știam puțin, pe vremuri... Ah ! dacă aș fi continuat...

— Dar cînți foarte bine, i-am spus.

Lady Cecilia m-a privit cu un aer mirat, străduindu-se parcă să priceapă scopul unei astfel de insistențe care, fără îndoială, scotea la iveală un aspect nebănuit al caracterului meu.

— Doamne, ce politicos ești ! a exclamat. Însă nu spui ce gîndești. Nu cînt deloc bine, vezi și tu... Hai mai bine să facem o plimbare înainte de ceai.

Am auzit-o cîntînd la pian de mai multe ori și, după cît puteam să-mi dau seama, într-un mod foarte onorabil. Caut și-acum să-nțeleg motivele orgolioasei timidități din pricina cărora iubita mea refuza să cînte de față cu mine. Muzica a contribuit totuși la farmecul acestui sejur. În salonașul unde ne luam ceaiul, se afla un fonograf

cu cîteva discuri de muzică de cameră pe care le ascultam mereu fără să ne plictisim. Lady Cecilia m-a făcut să-mi placă aceste romanțe cu sonorități delicate și prețioase, de muzicieni de la sfîrșitul secolului trecut — Fauré, Duparc, Reynaldo Hahn — pe melancolicele rondeluri ale unor poeți simboliști și cîntate de tenori de muzică ușoară cu voci leșinate. Această muzică de inimă, demodată astăzi, mi se părea că se potrivește cu iubirea noastră amenințată, o iubire, desigur, mai puțin spirituală decît aș fi dorit-o, însă bogată în rezonanțe morale. Îmi amintesc de asemeni — dar în momentul ăsta, zadarnic încerc să o fac, memoria din păcate mă trădează — partea a doua a unei sonate pentru vioară și pian de Beethoven. Avea un farmec trist și răspundea ca un ecou unora dintre cele mai tainice efuziuni ale noastre.

— Cît de bine-i cîntată, spunea lady Cecilia. E descurajant să auzi o astfel de interpretare : îți dai seama că-n viața ta n-ai să ajungi la așa ceva...

Am fost mirat de aceste cuvinte : nu se puteau explica decît printr-o virtuozitate la care ea ar fi ajuns, comparabilă cu cea a unui maestru. Mai puteau fi și spusele unei „eleve bune", grijulie să exceleze în toate domeniile și care, de fapt, nu făcea decît să urmeze preceptele unei educații model. Nu mă puteam abține însă să nu mi se pară cam puerilă grija asta pentru perfecțiune, iar uneori, să nu mă agaseze chiar. Iubita mea părea că ține morțiș să compenseze printr-un zel conformist și burghez — manifestat în distracțiile și-n protocolul vieții de zi cu zi — o purtare

vrednică de condamnat în alte privințe. Pe deasupra, acest conformism mai era însoțit și de un limbaj grosolan deprins pe *Regele-Arthur*, în care se vedea influența condamnabilă a lui Olivier de Kersangar. Amestecul acesta de bune maniere și vorbe deocheate nu era lipsit de picanterie. Am avut un astfel de exemplu într-o dimineață, cînd Arthur Saint-Arthur a sosit la Ballinajoy, la o oră la care nu eram capabili să-l întîmpinăm :

— Ce naiba caută aici pisălogul ăsta ? a excamat lady Cecilia.

— Păi, nu l-ai invitat tu ?, am întrebat-o.

— Da, bine, dar nu credeam că o să și vină !

— Ei, uite c-a venit !

Eu personal eram încîntat. M-am îmbrăcat grabnic să mă duc să-l primesc pe oaspetele nostru în salonul cel mare, în vreme ce lady Cecilia a rămas să dea instrucțiunile necesare. Arthur Saint-Arthur stătea cu spatele la mine și contempla tablouri de Constable și Gainsborough.

— Pictura asta englezească, de ce să n-o recunoaștem, e cam convențională, a declarat. Dacă ar fi după mine, toate peisajele astea plicticoase le-aș da pentru o acuarelă de Burne-Jones. Cunoști prerafaeliții ? Dacă ajungi la Londra, nu care cumva să nu te duci să vezi Tate Gallery ; există acolo unii foarte frumoși. Dumitale, care ai capul plin de celtism, o să-ți placă Burne-Jones, cu Cavalerii Mesei Rotunde și cu Madonele lui diafane... Are de fapt o sensibilitate foarte modernă, în ciuda subiectelor de inspirație cam curioasă. În tinerețe eram turbat după el ; știu și eu, azi mi-a mai trecut... Ruskin, da, însă e drept

că de-atunci au apărut atîtea curente: cubiştii, artă neagră...

Arthur Saint-Arthur părea să continue o conversaţie de mult începută. Mai apoi am văzut reproduceri ale operelor acestui Burne-Jones şi cu greu îmi explic entuziasmul pe care îl stîrniseră maestrului şi prin ce anume dovedeau acea modernitate după care se-nnebunea. Întrerupîndu-şi deodată observaţiile privind pictura engleză şi fixîndu-mă cu ochii lui negri:

— Dar eşti schimbat, mi-a spus Arthur Saint-Arthur cu vocea-i gravă. Cam palid, dar schimbat... Nu-ţi stă rău.

Bănuiesc că m-am înroşit pînă-n vîrful urechilor. Nu reuşeam să mă obişnuiesc cu dezinvoltura cu care Arthur Saint-Arthur se vîra în viaţa mea personală. Sigur avea în el ceva de *voyeur*, m-am convins. Trăgîndu-le clapa lui Tyrone şi Lolei, am plecat înainte de dejun pe jos într-o plimbare cu scriitorul, vreme în care am avut parte în continuare de cursul de pictură engleză. Saint-Arthur găsea în a-şi expune cunoştinţe din domeniile cele mai diverse o plăcere vădită. Îmi aprecia compania în măsura în care prin mine se putea asculta vorbind. În ceea ce mă priveşte, avid de cunoaştere, conversaţia ilustrului meu prieten îmi inspira o agerime intelectuală pe care o regăseam împreună cu agerimea pasului. Mă bucuram de aceste clipe ca de o fericire în sfîrşit regăsită. Realizam în ce îndobitocire îmi petrecusem ultimele zile, fără să fi deschis o carte, trăind sub tirania unei pasiuni funeste. Arthur Saint-Arthur mi-a vorbit şi despre

Irlanda, povestind, în felul lui, episoade din lupta pentru libertate. Ar fi desigur inutil să expun în aceste rînduri vederile paradoxale ale scriitorului în privinţa evenimentelor al căror teatru fusese Irlanda, dacă n-aş dori să-l fac pe cititor să înţeleagă prin ce anume mă scandalizau.

— Trebuie doar să citeşti un ziar din ţara asta, a spus în mare însoţitorul meu, ca să vezi pînă unde poate merge pasiunea naţionalistă. Irlanda este o ţară plină de legende, dar nu-i mai ajung astea: a trebuit să inventeze altele noi... Insurecţia din 1917 de Paşte e considerată sublimă, ea fiind, de fapt, o nebunie comisă ca urmare a unei neînţelegeri între membrii conducători din Sinn Fein. Am avut ocazia să cunosc mai mulţi dintre ei: nişte visători fără urmă de gîndire politică.

Istoria, i-aş fi putut replica eu lui Arthur Saint-Arthur, dacă aş fi avut un pic de prezenţă de spirit, este făcută de visători. Cei pe care el îi ataca, pe un Pearse, un Connolly, Marele Foc mă făcuseră să-i iubesc; şi îi vedeam condamnaţi de către un om, — un scriitor cu siguranţă remarcabil, admis în societatea minţilor cele mai strălucite ale vremii, Paul şi André, prieten cu Jean — căruia părea că-i face o plăcere răutăcioasă să denunţe greşeala răzvrătirii şi nebunia terorismului. Nu, Arthur Saint-Arthur nu mă putea convinge, dar mă dezorienta şi a fost la originea acestui scepticism care încetul cu încetul a pus stăpînire pe mine; puţine din entuziasmele din tinereţe (printre care a rămas in-

tactă totuşi admiraţia pe care o aveam faţă de patrioţii irlandezi) au mai rezistat.

— Englezii se săturaseră, asta-i adevărul, a mai spus Arthur Saint-Arthur. Nu incendiile şi atentatele le-au venit de hac.

Recunosc că era ceva adevărat în acest mod de a vedea lucrurile, însă continui să cred că fără atentate, independenţa n-ar fi fost dobîndită nici astăzi. Fără să reneg părerile Marelui Foc, am început să le bănuiesc de a nu avea caracterul incontestabil pe care li-l atribuisem.

Pe cînd mergeam pe sub bolta întunecoasă a stejarilor, la înapoierea la Ballinajoy, Arthur Saint-Arthur, străfulgerat de o idee subtilă a rostit aceste cuvinte :

— Există şi un stăpîn al casei ?

I-am explicat că sir Alfred se afla la castelul său din Bretania unde făcea băi calde de mare. Arthur Saint-Arthur îl cunoscuse o dată pe sir Alfred înainte de război.

— Desigur, a spus după cîţiva paşi, lady Cecilia este franţuzoaică.

— Ba e irlandeză, i-am răspuns.

— Absolut imposibil, a exclamat Saint-Arthur pe tonul furios pe care-l avea cînd era cît de puţin contrazis. Întrebarea asta avea să-mi umble prin minte cu atît mai mult cu cît destăinuirile prietenei mele nu-mi ofereau posibilitatea să aflu un răspuns limpede. Abia mult mai tîrziu m-am dumirit ce să cred despre lady Cecilia şi despre căsătoria ei. Aşa că, oricît m-ar costa, e mai bine să dezvălui totul.

Titlul nu era de împrumut : acest lucru s-a ştiut întotdeauna sigur la Lesguivy. Lady Cecilia era într-adevăr măritată cu sir Alfred Rose, cel pe care-l cunoscuse Arthur Saint-Arthur, ultrabogat, om de afaceri, proprietarul marilor magazine Rose, Lieberman şi Co., înnobilat de rege pentru serviciile aduse coroanei. Sir Alfred poseda numeroase magazine în Irlanda, iar în momentul revoltei, fie din convingere, fie din calcul, îi susţinuse cu bani pe insurgenţi — luîndu-şi în acelaşi timp garanţii în Anglia, aşa cum s-a văzut atunci cînd George al V-lea i-a conferit titlul de baronet lui şi încă unui actor şi unui scriitor socialist. Dar lady Cecilia ? Ei bine, dacă lady Cecilia vorbea o franceză atît de perfectă, nu datorită guvernantelor care o crescuseră o vorbea, ci pentru că *era* franţuzoaică. Fată a unui băcan angrosist din Saint-Brieuc, de pe Coasta de Nord, primise o educaţie excelentă, cum s-a putut vedea. Sir Alfred şi lady Cecilia se aflau în Irlanda, imediat după căsătorie, în momentul insurecţiei. — Aici îl cunoscuseră pe membrii organizaţiei „Sinn Fein" şi pe membrii „Stejarului-Alb" şi presupun că tot atunci a luat naştere legenda „Doamnei în verde". Desigur că Arthur Saint-Arthur a bănuit un secret de felul ăsta : dacă a venit la Ballinajoy a fost pentru a o surprinde pe iubita mea în rolul de castelană, mai mult ca sigur. A trebuit să constate, ca şi mine, că îl juca într-un mod fără pereche.

— Într-adevăr, a exclamat ea pe cînd intram în sufragerie, iar Saint-Arthur îşi ridica privirea spre tablourile de familie, strămoşii soţului meu

ar fi putut să nu-i aleagă pe cei mai proşti pictori ai vremii pentru a le face portretele.

Cititorul a mai auzit fraza asta care ţîşnea ca o temă de uvertură ades reluată şi e mirat, poate, că strămoşii lui sir Alfred, negustor de confecţii, fuseseră reprezentaţi cu peruci şi haine roşii. Acest punct este într-adevăr inexplicabil şi îl las neexplicat.

— Veţi scuza acest dejun, a declarat lady Cecilia cu o voce ascuţită, destul de diferită de cea pe care o avea de obicei cînd eram singuri. Aici sîntem atît de departe, atît de prost aprovizionaţi...

Ferguson servea peştele, un bar magnific sosit de două ore de la Galway. Între scriitor şi gazdă a început un dialog pe care îl ascultam plin de admiraţie, cu atît mai mult cu cît îl urmăream cu greutate. Cu toate că încercarea se dovedeşte dificilă, subiectul fiind foarte elevat, aş vrea să-ncerc să reproduc cîteva fragmente din acest dialog :

SAINT-ARTHUR : Am avut onoarea să fiu prezentat lui sir Alfred acum cîţiva ani, la Londra, la *Boring-Club*...

LADY CECILIA : Nu ne mai ducem aşa des la Londra.

SAINT-ARTHUR : Mi se pare că vă petreceţi o parte din iarnă în Italia (cu ocazia asta am aflat-o şi eu). La Roma, desigur...

LADY CECILIA : La Roma şi în alte părţi...

SAINT-ARTHUR : Iarna trecută eram la Roma, la prietenul meu prinţul Casamassima...

Aici a fost un moment de pauză ca şi cum maestrul s-ar fi aşteptat la un comentariu. N-a venit, şi atunci a continuat :

— L-am întîlnit acolo pe ducele d'Omnium pe care îl cunoaşteţi desigur ?

Din nou tăcere.

— Christopher e un om delicios iar Carlotta o *adevărată* prietenă...

LADY CECILIA, *cu o voce sfîrşită :* Ferguson, oare nu mai este nici un alt vin ? Ăsta-i atît de greu...

Ferguson, cu sprîncenele ridicate şi dovedind cea mai vie nedumerire, a privit sticla pe care o mînuia cu respect, apoi a plecat fără să zică un cuvînt, foarte demn.

SAINT-ARTHUR, *continuînd :* ...Îmi place foarte mult. Este într-adevăr talentată, nu găsiţi ?... Oh ! era şi sir William Haphazard cu noi. Ce spirit sclipitor, şi-atît de profund în acelaşi timp, nu-i aşa ?

LADY CECILIA, *abia ascunzîndu-şi plictiseala :* ...Da, desigur, sir William...

De cîteva momente, castelana de la Ballinajoy, aşezată în faţa mea, nu mă slăbea din ochi. Am văzut-o alunecînd pe scaun şi i-am simţit vîrful pantofului atingîndu-mi piciorul pe care mi l-am tras imediat. Saint-Arthur continua să citeze nume de prieteni şi cunoştinţe supunînd-o pe lady Cecilia la un interogatoriu abia deghizat.

— Mă scoate din sărite, mi-a spus ea cînd ne duceam spre salon. Un snob bătrîn !

Scuzîndu-se că ne lasă singuri, a părăsit încăperea apărînd însă deîndată în prag şi chemîn-

du-mă. Intrigat, am dat ascultare ordinului. Deabia am închis uşa, că lady Cecilia a sărit pe mine şi a vrut să mă forţeze la nişte mîngîieri grăbite.

— Lasă-l, a strigat, arătîndu-mi o pasiune din cele mai înfocate... Ce ne pasă de părerea snobului ăstuia bătrîn... Ai să te duci la el mai tîrziu...

Furios pe faptul că dispunea astfel de persoana mea, m-am eliberat, am deschis uşa şi am intrat în grabă în salon, aranjîndu-mi cravata. După cîteva minute, Ferguson a venit să mă anunţe că stăpînă lui mă cheamă. Ascunzîndu-mi iritarea cu greu în ochii invitatului care mă observa, m-am dus la lady Cecilia, postată tot în dosul uşii. De data asta n-a mai încercat să uzeze de violenţă dar a declarat că, din moment ce refuzam să-l las baltă pe vorbăreţul ăla, mă lăsa cu el şi se închidea la ea, aşteptînd să-l vadă plecat.

Saint-Arthur şi cu mine am ieşit prin împrejurimi la o nouă plimbare-conferinţă. Nori groşi treceau foarte jos împinşi de vîntul de vest dar între doi nori strălucea soarele. Mergeam cu pas vioi pe drumul de ţară de la marginea cîmpurilor, umbrela-i servea maestrului drept baston, iar mie-mi revenise buna dispoziţie de dimineaţă. O căruţă cu coviltir, la care era înhămat un cal bătrîn, îşi desena forma romantică pe imensitatea cerului. Conversaţia de la dejun îmi deschisese ochii asupra vieţii de neimitat pe care o ducea Arthur Saint-Arthur, o viaţă consacrată artei şi voiajurilor, plină de prietenii de valoare şi de întîlniri. O pildă mai prestigioasă pentru

propria-mi viaţă nici nu-mi puteam imagina. Scriitorul mi-a povestit despre diferitele capitale în care trăise : Londra, Paris, Roma, New York, unde, cu un an în urmă, petrecuse mai multe săptămîni şi a cărui, „magică modernitate“ (astfel se exprima Arthur Saint-Arthur) l-a sedus (iar eu îmi imaginam New York-ul înţesat de ţărmuri gotice, bîntuit de cavaleri à la Burne-Jones în căutarea Graal-ului.)

— E un oraş cum i ar fi plăcut lui Baudelaire, zise Saint-Arthur. Vegetalul a fost complet izgonit ; mineralul în fuziune se întinde pînă la temelia construcţiilor de piatră şi fier etc.

America, auzisem cel puţin de America ? Pentru ca să nu-mi atrag nişte batjocuri inutile, m-am ferit să-i descriu însoţitorului meu imaginea pe care mi-o făceam pe-atunci despre o Americă dispărută ; cea care îi supravieţuise nu mă interesa, cu doamne în crinolină şi cu plantatori îmbrăcaţi în alb, slujiţi de negri cumsecade care cîntau la chitară, trăiau în case patriciene flancate de porticuri susţinute de coloane în mijlocul unor flori tropicale. Prestigiul acestui trecut romantic se îngemăna cu cel al altor trecuturi. Războiul de secesiune, cunoscut de mine din povestiri romanţate şi din pozele din marele album de istorie a lui Lehugueur, avea un loc de frunte în mitologia mea personală. Botezasem chiar şi o pisică pe care o avusesem la Moguérou cu numele unui general unionist, Beauregard. Mai e nevoie să o spun ? eram sudist, aşa cum eram jacobist, carlist şi vendean : mă mir într-adevăr, ce fatalitate mă-mpingea să-mbrăţişez toate cauzele

pierdute din istorie. Marele Foc era de vină. Chiar cu mult înainte de a intra la Bon Pasteur, el îmi pusese în mînă cărţi de istorie şi romane întru gloria celor înfrînţi la Appomatox, la Boyne, la Quiberon. Un sincretism deplorabil se realiza în mintea mea şi, ignorînd diferenţele de timp şi spaţiu, vedeam în Maître de Ballantrae şi în marchizul de la Rouërie, în Stonewall Jackson şi în don Carlos combatanţii aceleiaşi cauze de tradiţie şi onoare. Cititorul este mirat de o atare confuzie de spirit. Astăzi o judec şi eu fără indulgenţă. La nouăsprezece ani însă, eram sub farmecul primelor entuziasme. Un vrăjitor Merlin căruia îi fusesem servant la liturghia de la închisoarea maritimă, mă vrăjise şi visam treaz, străbăteam landa cu Le Maître, drumurile desfundate cu cavalerul Destouches, pîndind la colţul străzii Saint-Nicaise caleaşca Primului Consul, fugind din Atlanta în flăcări, acum purtînd kilt, acum piele de capră, agăţîndu-mi o inimă a Domnului la vestă, nebun după trecut, nebun după vapoare, nebun după bătălii... Or, paradoxal, tocmai pe acest pămînt al Irlandei unde marea cauză a celţilor dobîndise o victorie după atîtea înfrîngeri, un estet bătrîn şi pasionat de „modernitate", pentru întîia oară, încerca să destrame farmecul. Parcă ghicind nebuloasa din mintea mea, Saint-Arthur a pronunţat următoarele cuvinte :

— Trebuie să te eliberezi de talmeş-balmeşul ăsta de idei moarte care ţi-au fost băgate-n cap... La ce bun în epoca noastră acest celtism melancolic ? Te împiedică să înţelegi şi să faci ceva,

iar asta n-are nici un sens. Lumea s-a schimbat de la sfîrşitul războiului ăstuia încoace mai mult decît în trei sute de ani. Ne îndreptăm spre era imperiilor. În curînd nu vor mai fi decît două : America şi Rusia. Naţiunile mici sînt condamnate etc.

Nu ştiu dacă Arthur Saint-Arthur avea un merit deosebit cînd prezicea o evoluţie anunţată de alţii şi care pare depăşită, însă îmi amintesc ce revoltă mă încerca în faţa unei condamnări atît de dispreţuitoare. Acest „talmeş-balmeş", cum îl numea Saint-Arthur, dăduse copilăriei mele poezia : dacă refuzam să-l arunc peste bord era fără îndoială pentru că refuzam să mă despart de copilăria mea. Eram totuşi dornic să ies din acea lume ale cărei ţărmuri le exploram la bordul *Regelui-Arthur* şi să cunosc noi ţări, alte civilizaţii, să mă pierd în oraşe pline de zgomotul epocii mele, în acest New York, noul Thulé pe care vechii celţi îl situau undeva la miazănoapte. Oare nu ascultînd de-acest vechi vis al rasei, plecase Chateaubrind în căutarea trecătoarei nordice a continentului american unind Atlanticul de Pacific, Occidentul de Orient ? Această trecătoare era simbolică. Şi eu o căutam. Era trecerea de la o lume ce-şi supravieţuise spre o lume modernă, trecerea de la copilărie la vîrsta maturităţii.

Am cugetat mai apoi la vorbele pe care Arthur Saint-Arthur le spunea pe un ton călduros şi înfuriat. Acest ton mă amuza tare, de aceea nu acordam cuvintelor interesul ce-ar fi trebuit. Presimţeam că o dată angajat pe calea arătată de scriitor, va trebui să purced la o revizuire a

ideilor şi miturilor în care crezusem, şi numai gîndul acesta şi mi se părea o trădare faţă de Marele Foc, de căpitan şi de prietenii mei. Puteam eu oare să-i părăsesc ? Astăzi, în faţa spectacolului lumii şi-al propriei mele existenţe, Arthur Saint-Arthur ar găsi motive să-şi considere justificate avertismentele. Dar ce-mi putea el oare oferi în afară de o nevoie disperată de „a fi în pas cu vremea" ? Nu era suficient. Prea puţin conta că sistemul de referinţă adoptat de mine, fiindcă altul nu cunoşteam, era adevărat sau fals — esenţial era că-mi aparţinea. Arthur Saint-Arthur (şi ce am citit din opera lui mi-a confirmat această părere pe care instinctiv am avut-o despre el) credea că-şi înţelege epoca pentru că o admira în totul şi refuza să o judece. Lady Cecilia avusese dreptate : era un snob. Să-mi fie permis aici să-mi spun părerea o dată pentru totdeauna despre el şi cei asemeni lui : oile merg în turmă. Trec drept un bătrîn nebun pentru că m-am ridicat împotriva demolării zidului portului şi a încîntătorului cimitir ce-nconjura biserica de granit roz din Lesguivy. Succesorul bunicului se află în fruntea vandalilor de la administraţie. Imbecilul crede că merge „în pas cu istoria", dar habar nu are de Istorie, în vreme ce eu mi-am trăit viaţa nebun fiind după ea. Şi pot foarte bine să-l anunţ ce primejdie ne paşte, primejdie despre care am o viziune tot atît de clară ca şi cea a *Regelui-Arthur* privit prin lentilele excelentului binoclu al bunicului. Dacă n-am vrut să am o altă perspectivă asupra lumii decît cea pe care mi-o oferea terasa de la Moguérou, deasupra golfuleţului din Lesguivy, este pentru că perspectiva *asta* este bună.

Iată-mă departe de Arthur Saint-Arthur, al cărui snobism avea măcar meritul de a fi amuzant. Îmi mai aduc aminte de răspunsul la remarca mea în legătură cu necesitatea de a avea principii :

— Uzanţe trebuie, dragă, a spus maestrul. Şi nu alte principii în afara celor pe care ţi le faci singur. Verifică totul prin tine însuţi.

— Ai oare timp ? am întrebat.

— Ai o viaţă.

Şi cum încercam să argumentez :

— Ah ! ascultă, mi-a spus pierzîndu-şi răbdarea. Ţi-am arătat interes dar nu mă obosi. Îţi mai spun doar atît : rămîi liber. Fără lanţuri de picioare, cum se spune... Două valize, nimic mai mult. Lumea-i a ta.

Am refuzat lumea pentru a o stăpîni mai bine. Am recreat-o după visurile mele. Şi am impresia că am închis-o toată în caietul ăsta, ca pe un vapor într-o sticlă.

De-abia a părăsit Arthur Saint-Arthur Ballinajoy-ul, că lady Cecilia şi-a făcut apariţia. La vederea ei, o furie de neînţeles m-a cuprins şi i-am aruncat o vorbă insolentă înainte de a mă duce să mă închid în cameră. La cină, am avut surpriza să o văd în rochia de interior din catifea verde cu cordon albastru, un colier şi cercei cu smaralde şi perle pe care nu o mai pusese de la prima seară de la Ballinajoy, cu pleoapele fardate, foarte calmă şi parcă un pic absentă. Rumegam obscure reproşuri. Eram agasat dinainte

de seara ce se anunța și de desfășurarea ei inevitabilă. Fără apărare în fața exigențelor amantei mele, îi purtam pică pentru victoriile ei repetate. Lady Cecilia prevăzuse această schimbare de dispoziție și de aceea o alarmase vizita scriitorului. Avertizată de greșeala de la prînz, dorea să mă intrige prin această răceală, să mă neliniștească poate, și a pus din nou la loc de cinste un protocol pe care atunci cînd eram singuri îl abandonasem. N-a fost lipsit de haz, cînd, după ce abia luasem loc de-o parte și de alta a mesei de marchetărie despărțiți de ecranul cristalelor, al sfeșnicelor și-al vînătorii de mistreți, am auzit-o exclamînd pe un ton ce era o imitație a ei însăși.

— Cu cît le privesc cu atît mi se par mai urîte. Zău, strămoșii soțului meu ar fi putut etc.

— Și ție, am întrebat, cine ți-a făcut portretul ?

— Păi, van Dongen, ce-ntrebare !

(Lady Cecilia mințea cu sfruntare.)

După cină, așezați de-o parte și de alta a șemineului, sub privirea gînditoare a boilor lui Constable, am început un elogiu al musafirului din acea zi pe care lady Cecilia l-a ascultat fără să sufle o vorbă. Cînd am terminat, s-a mulțumit doar să remarce :

— Te aprinzi repede. Ai să fii deseori dezamăgit. Pe mine, mărturisesc, oamenii sclipitori mă plictisesc.

— Ce nu te plictisește ? am întrebat-o agresiv.

— Anumite lucruri...

— Nu-mi spune care : le știu.

— Nici pe tine nu te plictisesc...

Am continuat pe tonul ăsta de parcă am fi simțit nevoia să ne înfruntăm. Nici un obstacol nu se mai ridica între noi, trebuia măcar să-l punem pe cel al toanelor.

— Politica, am aruncat eu, doar asta mă pasionează !

— De ce, zise lady Cecilia, din moment ce spui că nu ai ambiții ?

Remarca m-a mirat și gîndeam că ar fi putut să o facă Iris. Ea exprimă ceva din eternul feminin avid de eficacitate și succes. M-am străduit să explic că politica mă ajută înainte de toate să mă definesc ; că vedeam în ea o disciplină și o asceză ; că eram curios să aflu rațiunile profunde ale unei alegeri ascunse în spatele teoriilor și-a argumentelor. Lady Cecilia m-a ascultat cu atenție și-a declarat că dragostea și politica privite din acest unghi erau unul și același lucru. Trebuia să ajungem aici. Amintindu-mi seara aceea și eforturile înduioșătoare ale amantei mele de a evita ciocnirile, îmi dau seama azi că se temuse să nu mă piardă.

De fapt eram sătul de sclavie.

Evenimentele mi-au venit în ajutor.

Peroram în salon, cînd Ferguson a anunțat un musafir. Era Tyrone care, adresîndu-se încălțărilor sale, a declarat că o „afacere“ fusese aranjată la Londra pentru care se gîndiseră la ajutorul meu. Mă voi întoarce la timp, m-a asigurat Tyrone, ca să-l întîmpin pe Olivier de Kersangar și pe Tugdual. Un alt membru al „Stejarului Alb“ numit Johnny O'Roure, avea să ne ia a doua zi, pe lady Cecilia și pe mine cu avionul lui. De

entuziasm, m-am declarat gata, fără măcar să știu ce așteptau de la mine : orice pretext era bun ca să fug și să mă duc la Londra.

Vestea acestui voiaj, hotărîrile luate nu păreau a-i pricinui castelanei de la Ballinajoy nici cea mai mică surpriză ; m-am gîndit deci că știa și că ea însăși pregătise totul.

— Mărturisește că începuseși să te plictisești, micuțul meu Hervé, mi-a spus. Călătoria asta îți va prii.

A poruncit să se aducă șampanie și am băut pentru succesul expediției.

CAPITOLUL XV

MISTERELE LONDREI

> Asemenea lucru era total neobișnuit într-un astfel de loc și la o astfel de oră, or, dată fiind situația în care ne aflam, trebuia să fim mai prudenți.
>
> R. L. Stevenson, *Stăpînul de la Ballantrae*

AVIONUL LUI Johnny O'Roure s-a ridicat deasupra colinelor ce străjuiau marea, la sud de Dublin, apoi, la joasă altitudine a început traversarea canalului Saint-George. Vîntul sufla cu putere, zgîlțîia carlinga, străpungea prin toate orificiile căștii și ochelarilor mei căptușiți cu piele, și în fiecare moment mă așteptam să-i văd căzîndu-i o aripă, zburîndu-i elicea ori comanda

acționate de două sîrmulițe subțiri gata să se rupă. Nici măcar priveliștea unei nave cu trei catarge, eșuată pe stîncile insulei Man, amintindu-mi de pericolele navigației maritime, nu m-a făcut să apreciez bucuriile navigației aeriene și, cu o ușurare teribilă amestecată cu un sentiment de victorie, cîtuși de puțin justificat, am sărit pe pista de ciment a terenului de aterizare din Croydon.

Hotelul la care ni se reținuseră camere se afla pe o stradă aristocratică, în West End. Oh, cît am regretat de-ndată ce i-am trecut pragul, hotelul Hibernian cu holul, cu barul și saloanele sale. Aici domnea liniștea, un nobil plictis, o distincție ucigătoare. Un ascensor albastru-turcoaz, decorat cu oglinzi ovale și ghirlande aurite în stilul Pompadour, m-a urcat pînă la un salonaș verde-canar, cu persiene cu desene vegetale, mobilat cu canapele de piele, în care ședeau doamne vîrstnice moțăind cu un *Times* deschis pe genunchi. Aici am regăsit-o pe lady Cecilia, anunțată poate de sosirea noastră, care venise separat la hotel ca să înșele o eventuală supraveghere a poliției londoneze.

— Camera 28, etajul doi, mi-a spus cînd m-am apropiat de masa la care frunzărea o revistă și a fugit.

Peste zece minute am urmat-o.

Mai înainte de toate, a spus lady Cecilia, trebuia să mă duc la un magazin și să-mi cumpăr o haină sport și pantaloni din jerse : nu puteam să umblu prin Londra în plină lună august așa cum eram, cu o bluză de pînză groasă bleumarin. Lady Cecilia mi-a înmînat treizeci de livre pentru

cumpărături, mîncare și deplasări, deoarece în cea mai mare parte a timpului, n-aveam să fim împreună, bani pe care i-am luat fără să protestez. Cu aceleași precauții, adică unul urmîndu-l pe celălalt la un interval de zece minute, ne-am dus la magazinul cel mai apropiat de hotel, specializat în mărfuri din Scoția de la ciorapi de lînă pînă la bonetele cu pliu, împodobite cu pană de potîrniche.

— Oh ! Kilt-ul ăsta ecosez ți-ar veni de minune, micuțul meu Hervé ! Încearcă-l, spunea lady Cecilia.

Nu-i prea împărtășeam entuziasmul, cu atît mai mult cu cît vînzătorul dădea semne vădite de oboseală în fața exigențelor ei, lady Cecilia negăsind nimic pe gustul ei (uita să mă consulte și pe mine). Nefericitul adunase mormane de vestoane și pantaloni pe tejghea, bănuind perfect, n-am nici o îndoială, natura legăturii dintre această doamnă și tînărul ce nu-i putea fi nici soț și cu atît mai puțin fiu. Mă străduiam să am aerul unui frate. În fine, m-am trezit transformat, plin de buzunare în care n-aveam nimic de băgat, stofa de lînă ruginie cu stropi verzi a sacoului mă mînca delicios la mînecă și la guler, iar în jos, eram comod îmbrăcat într-un pantalon, și ușor și moale în același timp, cum nu mai avusesem. Regretam că nu mă văzuse așa, „sub drapel", și Jennifer. Plăcerea iubitei mele era la fel de mare ca și a mea. A ținut să-mi aleg eu singur o cravată, obligatoriu scoțiană (numele clanului — O'Connor — se afla cusut în interior pe o etichetă, iar iubita mea a fost mirată de

alegerea mea : culorile, spunea ea, se băteau cap în cap cu haina), o batistă, o curea, mai știu eu ce. Oglinzile servil orientate, răsfrîngeau imaginea unui vizitator estival din Lesguivy, cum erau cei pe care-n copilărie îi admiram atît de mult.

— Ești frumos, ești splendid, mi-a spus lady Cecilia, sărutîndu-mă în pragul cabinei de probă în vreme ce vînzătorul, tușind, își făcea din nou apariția.

Nici mie nu-mi displăceam.

Ne-am fixat întîlnire în camera 28 la ora șase seara, și lady Cecilia a plecat. M-am pomenit pe stradă singur, în mijlocul mulțimii. South-Kensington era la cinci minute pe jos de marile hoteluri ce dădeau în parc, la zece minute cu autobuzul de Chelsea la sud și de Piccadilly Circus la est. Uitînd de stomacul gol, am luat-o sprinten pe trotuarul însorit, trecînd pe lîngă londonezii făcînd coadă în stațiile de autobuz, pe lîngă niște magazine adorabile, cu vitrinele sculptate în lemn de culoarea griului. Trianon-ului (în care, în cîte o cutie de pluș verde, erau expuse un mulaj de prăjitură, un vas chinezesc, o pendulă, o umbrelă) cu un pas sprinten de parcă mă îndreptam și eu către un scop precis pentru a face o treabă precisă — iar farmecul comediei pe care o jucam era să-mi ascund lipsa de treabă în dosul comportării grăbite și preocupate a omului care știe unde se duce. Deodată am realizat că, împins de un mimetism curios, imitam ținuta trecătorilor al căror aspect îmi plăcuse. De la unul împrumutam mersul elastic și săltăreț, felul cum își cambra mijlocul. Fiindcă celălalt mergea cu

mîna-n buzunar și cu sacoul deschis fluturîndu-i în jurul corpului, îmi descheiam și eu haina. Un gentleman în costum în carouri, o garoafă la butonieră, a cumpărat în fața mea un ziar. Am făcut și eu la fel (iar cititorul se va mira de viteza cu care mă și descurcam în complexitatea sistemului monetar în vigoare la vecinii noștri : cumpărăturile la magazinul scoțian fuseseră ocazia unei prime lecții și, băgînd în cap culoarea și diametrul monedei puse de cel dinaintea mea pe teancul de ziare, mi-a fost ușor să pun și eu una la fel.) Îndeplineam cu veselie mare fiece gest. Departe de a-mi da impresia unei supuneri, ele exaltau conștiința eului meu. Libertatea mea era astfel apărată de conformismul acela superficial. Nimic nu mă putea face mai altfel decît eforturile mele de a mă identifica și mai mult. Mare mi-a fost bucuria cînd o domnișoară acuarelistă (așa am botezat-o fiindcă avea un aer romantic și deșirat, părul scurt și tocuri joase ca atîtea alte compatriote ale ei pe care le privisem la Lesguivy, stînd pe trepieduri mici, pliante, și înmuindu-și fără-ncetare vîrful pensulelor în niște castronașe emailate, în jurul vechii biserici renascentiste și a crucii sale) m-a întrebat o adresă. Am îngăimat o scuză. De ce oare n-am îndrumat-o într-altă direcție ! În inima mea mă adresam tainic celor pe care-i întîlneam, cu figuri prea încrezătoare : „Ah ! le spuneam, habar n-aveți ce dușman circulă printre voi, altfel decît voi chiar dacă vă seamănă și cu atît mai periculos cu cît vă înțelege limba și vă iubește". Străinul este un spion ; savurează plăcerea de a

circula prin orașe dușmane confundîndu-se cu locuitorii lor și purtînd apăsătorul lui secret. Lupta de pe insulele Beniget n-a fost decît o încăierare la graniță : mă introdusesem pe terenul inamic, în inima citadelei de necucerit a acestei nații orgolioase împotriva căreia luptaseră secole de-a rîndul strămoșii mei în strigătul : „Șo pe englezi !"

Acum cîțiva ani, împins de dorința de a revedea acest oraș descoperit la nouăsprezece ani, m-am dus la Londra. Datorită celei de-a doua vizite — nu mai contează ce decepție mi-a pricinuit, — făcută metodic, cu ajutorul unui ghid, datorită planului ce-l am desfăcut în față, pe care l-am cumpărat de la un librar din Saint-Yvinec, pot regăsi itinerariile făcute pe parcursul celor patru zile pe care am pornit să le povestesc. După ce am trecut pe lîngă un parc împrejmuit cu grilaj, în dosul căruia tinere fete în rochii vaporoase și tineri în cămăși cu cravate purtînd culorile clanului 'Connor se-mbrățișau pe iarbă, am ajuns la o intersecție pe care o identific a fi cea în care Bond Street dă în Piccadilly. În dreapta, orașul cobora o pantă domoală spre un castel cu ziduri crenelate, flancat de turnuri, ca fortărețele de carton presat, în care în copilărie îmi așezam soldații de plumb. Luînd-o pe firul pantei, m-am trezit curînd într-o rețea de străduțe mărginite de magazine ce se întretăiau în unghi drept. Aici era regatul pielii, al mătăsii, al stofei din bumbac și-al mătăsii de India, al lînii de Scoția, al inului de Irlanda. Prin ochiurile de geam cu sticlă grosolană al vitrinelor, întrezăream tocmai în

fundul dughenei întunecoase pantofi și cizme într-o gamă completă de roșuri și ocruri ce-mi aminteau de pantofii lui Arthur Saint-Arthur, cutii de pălării îngrămădite unele peste altele, pălării de fetru felurite, verzi și roșcate, iar la tejghea, niște bătrîni funebri ce semănau cu Scrooge. Totul respira ordine, lux, tradiție. Nici o femeie nu se afla prin acest cadrilater consacrat vanității bărbaților. Îmi făceau o poftă teribilă, iar imaginația îmi era de ajuns de mare ca să mi-o potolească. Aceste încălțări din piele de căprioară roșu de Veneția, atît le privisem, mă întorsesem să le mai admir încă o dată, încît mi se părea că le și port în picioare în locul pantofilor vechi cu talpă de crep, dezlipiți în față, (singurul vestigiu al vechii mele îmbrăcăminți) care tociseră asfaltul străzii Siam ; fularul ăla de cașmir îl aveam la gît ; pălăria aia aranjată cu artă îmi împodobea capul, după exemplul tînărului dandy care venea spre mine... Mă simțeam gătit cu toate lucrurile de care aveam poftă, stăpînul unor comori inaccesibile, pentru că magia marilor orașe e să ațîțe într-atît imaginația încît să te facă posesorul lucrurilor ce-ți vor fi veșnic inaccesibile. Sărăcia e suportabilă într-un mare oraș, nici un spectacol, nici o sărbătoare nu poate fi comparată cu spectacolul străzii.

După ce am trecut pe sub un arc de triumf, m-am pomenit într-o piață unde am recunoscut leii culcați și fîntînile arteziene aflate pe fundalul fotografiei Marelui Foc îmbrăcat în *clergyman*. Gîndul la Marele Foc îmi dădea tîrcoale de cîteva zile. Fără îndoială că și el circula la această oră

prin orașul ăsta în care venea în fiece vară în luna august. Am preferat să mă îndepărtez de la locul care pentru mine era asociat cu amintirea lui. Curînd am ajuns la malul fluviului larg ca un braț de mare și, urmîndu-i în gînd cursul pînă la vărsare, mă vedeam plutind pe mare, în direcția unei coaste stîncoase de care mă despărțeau doar cîteva mile marine. Mă gîndeam la arhipelagul Beniget atît de aproape, la insulele Anglo-Normande, la Bretania, și-mi ziceam că dincolo de diferențele care despărțeau popoarele trăind pe aceste țărmuri, exista totuși o comunitate unică. Societatea Națiunilor era pe vremea aceea în plină glorie și știam ce speranțe pentru triumful cauzei noastre își pusese Marele Foc în ea, dar — gîndeam în vreme ce mergeam de-a lungul fluviului — greșeala s-a comis cînd a fost situată într-o țară înconjurată de munți înalți. Muntele desparte popoarele în vreme ce marea le unește. N-ar fi fost oare mai judicios să se construiască palatele ce-adăposteau organismele internaționale pe o insulă din lumea occidentală, Beniget, de exemplu ? Vedeam înălțîndu-se la buza valurilor, clădite pe cele treizeci-patruzeci de insulițe din Beniget și din arhipelagurile învecinate, Minquiers și Ecrehous, palate, săli de conferințe, hoteluri al căror ansamblu ar fi constituit uimitoarea cetate, Ys-ul misterios, scufundat împreună cu pădurea Marchedoine.

(Cititorul îi va ierta unui bacalaureat de nouăsprezece ani aceste vederi îndrăznețe.)

Urcînd spre înălțimile orașului, pe străzile și străduțele pieții de pește, dincolo de Blackfriar,

admirînd în drum bisericuțele negre și albe terminate cu cîte o clopotniță mică — biserici parohiale dintr-o Londră medievală, supraviețuind ciumelor și incendiilor — pe străzile și străduțele în pantă mirosind a maree, pline de alge, de solzi de pește și de scoici goale, mi se părea că și am o vedere de ansamblu a orașului și puteam să-l adun în palmă. Picioarele umflate de căldură mă dureau ; oboseala mersului îmi urca prin mijloc și spate pînă-n ceafă, dar o primeam cu bucurie căci era prețul cinstit al stăpînirii orașului. Orașul îmi intra în piele. M-a părăsit la colțul unui cabaret ce se numea *Tiger Inn*, nu departe de Turnul Londrei, la fel de frînt ca după o noapte la Ballinajoy. Am intrat împleticindu-mă în sală, unde marinarii își beau în picioare la bar berea și m-am așezat la o masă de lemn încrustată de lovituri de cuțit și gravată cu inițiale. Am comandat o duzină de stridii mari, o porție de somon și o cană cu bere neagră.

Eram Dick Shelton după prima lui întîlnire cu Richard de Gloucester. Țineam cu Trandafirul Alb.

Aflînd că e aproape șapte, m-a cuprins panica : lady Cecilia mă aștepta la ea în cameră de o oră. Cineva mi-a venit în ajutor. Puteam lua un autobuz care mergea pînă la Saint-Paul. De acolo... Nu : era mai bine să o iau pe alt traseu : să ajung mai întîi la Charing Cross. La Charing Cross aveam să găsesc mai multe autobuze, erau atîtea, care mă vor duce direct prin Piccadilly pînă la Kensington...

Am traversat iarăși orașul de la est spre vest și, de sus de pe imperiala autobuzului, vedeam lumea desfășurîndu-se pe dinaintea ochilor ca-ntr-un vis.

Ascensorul albastru-turcoaz m-a dus pînă la etajul cinci, am coborît pe scări pînă la doi și am luat-o pe culoar în căutarea camerei 28 ; era să ajung cînd am văzut ieșind de-acolo un servitor în livrea albă. În pragul ușii, ținea într-o mînă în echilibru o tavă încărcată cu cești și cu borcănașe. L-am auzit spunînd cîteva cuvinte cu un accent ce gîndeam că-i italian. Chiar în acea dimineață remarcasem pe culoare și-n salonașul verde prezența unor adolescenți cu ten mat, ai căror ochi umbriți de gene lungi și păr gras de atîta pomadă evocau la această latitudine, înfocările napolitane. Cînd am trecut prin dreptul lui, valetul s-a dat la o parte și, înfruntîndu-mi privirea, mi-a adresat un zîmbet nerușinat. Mi-am continuat drumul pînă la următoarea cotitură a culoarului și m-am ascuns într-un colț, așteptînd să rămîn singur ca să mă întorc. După ce am executat această manevră, eram pe cale să bat la ușa lady-ei Cecilia cînd, la capătul culoarului, s-a ivit din nou valetul și mi-a adresat un nou zîmbet a cărui sclipire carnivoară a strălucit în umbră. Nu m-am mai îndoit nici un moment că fusesem spionat. Lady Cecilia a ascultat fără să pară impresionată povestirea acestui incident. În personalul hotelului existaseră întotdeauna tineri italieni, m-a asigurat ; veniți la Londra să învețe englezește, se întorceau în țară să servească în hotelurile luxoase de-acolo.

— Presupun că ăsta-i şi motivul pentru care întîlneşti aici atîtea doamne singure, a mai spus.

Eric Bishop şi Tyrone descinşi şi ei la hotel (cine ar fi putut crede că această clădire liniştită dintr-un cartier aristocratic al oraşului era sediul unor terorişti ?) au sosit la scurtă vreme, şi toţi patru am ţinut o şedinţă în cursul căreia a fost pusă la punct spargerea pentru care fusesem adus. Să nu-şi imagineze cineva că-mi fac o mîndrie deşartă şi vană din faptul că am luat parte la un furt, cu motive respectabile, fără-ndoială ; pînă astăzi nu m-am lăudat niciodată cu această ispravă. Întrucît prescrierea unei fapte după treizeci de ani este în vigoare de mai mulţi ani, nu am de ce să mă tem de-o eventuală anchetă : mi se va face, sper, onoarea de a fi crezut că nu acesta este motivul pentru care m-am hotărît să vorbesc.

O hartă a Londrei a fost întinsă pe pat şi ni s-a arătat fiecăruia itinerarul. Am repetat de mai multe ori scena pe care trebuia să o joc a doua zi, în momentul cînd voi vedea intrînd în biroul oficiului poştal, aflat cam în faţa bisericii mici din colţul lui Trafalgar Square, pe Eric Bishop îmbrăcat într-o haină gri şi îndreptîndu-se spre o cabină telefonică. În momentul acela urma să mă aflu în faţa cabinei şi să intru şi eu înăuntru, unde aveam să găsesc un carton de o anumită dimensiune ; îl voi băga într-o servietă (Tyrone mi-a întins cu gravitate obiectul) şi urma să-l duc la o adresă ce era indicată pe o foaie de hîrtie pe care am citit :

O'SULLIVAN
bookseller [1]
Curzon Street

S-au gîndit să fiu eu cel ce avea să ducă preţiosul obiect în cazul în care s-ar fi dat imediat alarma în incinta muzelui, s-ar fi comunicat poliţiei semnalmentele lui Tyrone şi ale lui Eric Bishop, iar ei n-ar mai fi avut timp să ajungă la maşină şi să fugă. Nimănui nu i-ar fi trecut prin minte că-n servieta unui tînăr student se putea afla o capodoperă furată de la *National Gallery*. Dar am uitat să-i spun cititorului în ce consta faimosul carton ce mi se încredinţase. Îl aud şi acum pe Tyrone, cînd i-am pus întrebarea, cum mi-a declarat pe un ton de parcă ar fi pronunţat o sentinţă la moarte :

— E o pînză de Burne-Jones de o evidentă inspiraţie celtică, motiv pentru care aparţine de drept Irlandei. Dealtfel, înainte se şi afla într-o colecţie particulară, în Dublin... Eric şi cu mine, ne vom duce mîine să o luăm înapoi de la *National Gallery*.

Mă gîndeam că pentru acest lucru Arhur Saint-Arthur şi-ar fi dat binecuvîntarea.

A doua zi, totul s-a petrecut întocmai cum fusese prevăzut, cu singura diferenţă că în servieta de piele, încăpătoare totuşi, cartonul pe care l-am găsit în cabina telefonică nu intra complet aşa că am fost nevoit să o iau la subraţ,

[1] bookseller — librar. (engl.)

avînd grijă să țin spre interior partea cu fermuarul rămas deschis. Mai apoi am aflat că, în momentul în care a scos tabloul din ramă, pe care n-avea rost să o care, Tyrone s-a tăiat la deget într-o bucată de sticlă — după regretabilul obicei englezesc, pictura era acoperită cu geam — și a murdărit astfel tabloul de sînge.

Dar, mai înainte de a merge mai departe cu povestirea evenimentelor începînd din momentul în care, ieșind din cabina telefonică, cu inima bătîndu-mi să se spargă, cu picioarele care mi se tăiaseră, cu Burne-Jones-ul sub braț, m-am trezit în mijlocul mulțimii de la amiază, cu toți ochii ațintiți asupra mea, trebuie să revin în urmă la sfîrșitul ședinței ținute în cameră la lady Cecilia.

O dată plecați cei doi complici, bineînțeles pe rînd, m-am dus și eu în camera mea. De-abia ajuns, am realizat că-mi uitasem planul orașului, fără de care eram un om mort. Am ieșit din cameră și am luat-o pe culoar cu ochii-n patru să nu fiu văzut. Cînd am ajuns pe palierul etajului doi, am auzit închizîndu-se o ușă și un zgomot înăbușit de pași. Cum în fața mea se afla un mic oficiu, m-am ascuns repede înăuntru. Prin geamul ușii l-am văzut pe valetul italian, cu mulțumirea de sine întipărită pe chip : și-a îndreptat nodul papionului negru, și-a întins gîtul apăsînd în jos cu degetul gulerul care probabil că-l jena, apoi și-a netezit părul lucios. O oribilă bănuială m-a cuprins, nu i-am putut-o ascunde iubitei.

— Aha, mă spionezi deci, a spus lady Cecilia. Nu, că asta-i din cale-afară.

Am insistat :

— La tine a fost ?

— Și ce-ți pasă ? mi-a răspuns ea, luîndu-mă de sus. Mă plictisești. Lasă-mă. Du-te și te culcă...

S-a înfuriat și — nu găsesc altă expresie — m-a dat pe ușă afară. Desigur, n-am început această poveste doar pentru a istorisi astfel de dezlănțuiri ; totuși trebuia să mărturisesc bănuiala ce-a încolțit în mine în privința purtării lady-ei Cecilia, bănuială ce avea ades să mă chinuie și să-mi otrăvească nopțile.

A doua zi dimineață, sosind mai devreme decît fusese stabilit, am decis să intru o clipă în *National Gallery* și să dau o raită rapidă prin săli. De cum am urcat treptele scării largi ce conducea la primul etaj, m-am pomenit în fața unui portret, ocupînd un întreg panou din prima încăpere. Am recunoscut cu uimire modelul. Regele cu barbișon blond și cu guler de dantelă scrobită admirat în gravura care orna camera Marelui Foc era aici, reprezentat pe cal, cu o pălărie de fetru cu boruri mari, la care atîrna o pană de struț, pe fundalul unui peisaj înverzit. Avea același aer de tristețe și plictis, aceeași buză gurmandă, aceeași perlă în lobul urechii... Încremenit în fața superbului cavaler strunindu-și calul, încercam să ghicesc ce mesaj îmi aducea și dacă trebuia să văd în faptul că îmi reapăruse în viață, în momentul cînd mă așteptam cel mai puțin, altceva decît o simplă coincidență. Ce voia

de la mine fantoma asta ? Voia să se asigure de un devotament pe care-n adîncul sufletului i-l jurasem de multă vreme ? Voia să mă avertizeze de o primejdie ? Pierdut în această visare, nu am auzit de prima dată vocea care, lîngă mine, îmi șoptea „Ce cauți aici ?" Eric Bishop, îndepărtîndu-se în grabă s-a mai întors o dată spre mine să mă dojenească. Cititorul a bănuit, desigur, că-l reîntîlnisem fără pic de bucurie pe fostul deținut de la închisoarea maritimă ; nici el nu-mi dovedea, dealtfel, mai multă simpatie.

M-am dus degrabă la poștă.

Da, inima-mi bătea foarte tare în vreme ce treceam pe lîngă apusuri de soare, cîini în poziție de aret, vapoare în derivă, desenate cu crete colorate pe trotuar de-a lungul Trafalgar Square-ului de-artiști șomeri. Am văzut chiar și-un cîmp de bătălie în mijlocul căruia, pe un colnic, se afla Napoleon călare, cu degetul îndreptat în direcția dușmanului fără un ochi, care din înaltul coloanei sale nici nu se sinchisea. Mă străduiam să am pasul cuiva care se plimbă, dorința mea lăuntrică fiind s-o rup la fugă. Un cavaler pîntecos, din înaltul calului său de bronz, mi-a arătat drumul și-am apucat-o pe-o stradă mărginită de teatre expunîndu-și la intrare fotografiile unor actori în costume de scenă și imagini din piesa în repertoriu. Ca să-mi mai potolesc agitația, m-am forțat că-i contemplu îndelung. Șuvoiul străzii se scurgea în spatele meu. Cît de frumos era cerul albastru deasupra falezelor înalte din șist negru — același tip de șist ca cel al stîncilor din insulele Beniget ! Porumbei greoi își luau

zborul alungați de pașii mei. Eram din nou amețit de beția colindării. Uitasem de pachet. Mă gîndeam la fericirea de a trăi într-o capitală, funcționar la o bancă, la o companie navală ori la asigurări. La ora prînzului, invitam o dactilografă să mîncăm o prăjitură și să bem o cafea cu frișcă la patiseria de-alături, așa cum vedeam c-o făcea, sub ochii mei, un băiat nițel mai mare decît mine, cu gîtul încleștat într-un guler și-mbrăcat în culori închise, însoțit de o roșcată drăguță care, în trecere, mă măsurase. Unde puteai oare trăi dacă nu la Londra. Mai bine să fii un funcționar neînsemnat în capitală, decît notar la Lesguivy, decît judecător supleant la Saint-Yvinec. Notar, ca în Labiche ! Aveam oare să mă îngrop în contracte de vînzări și ipotecări cîtă vreme existau în lume orașe mari în care să tot umbli ziua-ntreagă ?!

Cu planul desfăcut dinaintea ochilor, îmi urmăresc itinerarul de atunci. Piccadilly Circus, unde m-am lăsat înghițit de mulțimea ieșită ca la procesiune prin piață, mergînd alături de marinari cu pantaloni evazați, de hinduse în sari, care lăsau în urmă un miros de rug, de niște *boy-scout* și preoți canadieni cu pălării de pai răspîndind un iz de trabuc... Regent Street, unde întîrziam privind tertipurile prostituatelor stînd la pîndă în umbra prăvăliilor... Apoi, întorcîndu-mă pe același drum, pentru că am avut impresia că am luat-o greșit, din nou Piccadilly în care am intrat orbit de lumină, înconjurat de fantome care mă împresurau și tocmai atunci — pe moment, întîlnirea mi s-a părut de necrezut, dar

era previzibilă dacă te gîndești mai bine, extraordinar ar fi fost să nu se întîmple așa, căci orașele au fost făcute ca zeul Hazard să se poată manifesta, — am dat nas în nas — și-aici expresia corespunde realității și staturii fiecăruia dintre noi — debordînd de simpatie, de curiozitate și atenții, cu uriașii de la hotelul Hibernian.

How nice[1] *!...* Asta-i stofă O'Connor !

— În cinstea dumneavoastră am...

— Să sărbătorim întîlnirea !...

Privirea mioapă a ochiului oblic cu gene lungi mă topea. Am intrat după prietenii mei O'Connor în hotelul în care locuiau, aflat la doi pași. Cel mai bun hotel din oraș, cum aveam să mă conving. Ce păcat că nu locuiam și eu aici ! Protestele mele fiind inutile, a trebuit să accept coctailurile, dejunul la grătar care mi-a fost oferit după ce m-am ușurat de Burne-Jones, lăsîndu-l la vestiar. Ascultam povestirea primirii lui Herbert O'Connor de către un membru al Parlamentului, care investise bani în afacerile clanului, la clubul privat al acestuia din urmă și am asistat la despachetarea minunățiilor cumpărate de Jennifer : cașmiruri, fulare, pulovere, mantouri...

— Rezervă-mi mie ziua de mîine, mi-a spus Jennifer. Mîine am să fac ce vrei tu.

I-am promis.

Pe la mijlocul după-amiezii am reușit să o șterg. După ce m-am rătăcit printr-un orășel cu magazine de păpuși, cu străzi atît de înguste

[1] Ce drăguț. (engl.)

că două mașini nu puteau trece deodată, în care vînzătorii în pragul ușii, cumpărătorii ce traversau piațeta cu caldarîm neregulat, polițistul ce se plimba cu mîinile la spate, păreau să repete fără costume o operă bufă al cărei decor, un cartier comercial din secolul al XVIII-lea, fusese deja instalat cu firmele-i din tablă decupată, cu ferestrele-i cu geamuri mici în dosul cărora arămurile aruncau reflexe roșiatice, m-am pomenit în Curzon Street, în fața prăvăliei librarului. Am urcat două trepte, am împins ușa vopsită-n negru cu alb, decorată cu un ciocănel de aramă și am pătruns înăuntru.

CAPITOLUL XVI

MISTERELE LONDREI (continuare)

Went to London, on purpose to hear that excellent preacher...

The Diary of John Evelyn[1]

ÎNCĂPEREA ÎN CARE mă aflam era fostul salon al unei case particulare care păstrase ceva din vechiul farmec, datorită lemnăriei verzui și-a șemineului cu hota ieșită în afară. Camera era plină de cărți frumos rînduite pe rafturi, stivuite pe mese și lăsînd între ele doar locuri înguste

[1] M-am dus la Londra să-l ascult pe acel pastor minunat... *Jurnalul lui John Evelyn.* (engl.)

de trecere, nu cărţi broşate cum sînt cele franţuzeşti ale noastre, vehicul provizoriu şi de nimic al unei gîndiri, ci cărţi legate, cu coperţi multicolore de carton, de pînză ori de piele, răspîndind un miros de clei şi de hîrtie velină. Pentru mine ele erau indisolubil legate de romanele din copilărie, în colecţia Nelson, şi se ridicau la rang de obiecte de mare preţ. Mi-am lăsat povara pe un teanc de volume în echilibru instabil şi am luat în mînă o carte, i-am mîngîiat cu palmele coperţile, textura hîrtiei.

— Vă plac cărţile, nu-i aşa ?

Lîngă mine se afla un omuleţ cu o mînă-n buzunar, în cealaltă învîrtind un ţigaret gol.

— Aţi vrea să scrieţi ?

— Mi-ar plăcea într-adevăr foarte mult, i-am răspuns.

— *Oh ! yes !* a mai zis omuleţul. Ce ? Roman ? Ce fel de romane ? Sper că nu psihologice... M-aţi înţeles... sînteţi francez, domnule, nu ?... Scrieţi romane de aventuri, ăstea se vînd. Numai nouă, englezilor, ne mai plac romanele, pentru că sîntem nişte naivi... Şi aruncîndu-şi o privire spre cartea pe care o aveam în mînă : Nu-i cine ştie ce, a spus, e în scădere...

Alertat de aerul meu decepţionat, a adăugat :

— Îl cunoaşteţi cumva pe autor ?

— Puţin, am răspuns.

— *Oh ! yes !* E un scriitor excelent. Nu uită niciodată să treacă să mă vadă cînd are drum prin Londra.

— Am venit să înrămez o gravură, am spus (aceasta era fraza de recunoaştere).

— *Oh ! yes !* a spus omul cu ţigaretul, iar chipul i s-a închis deodată. Intraţi aici.

M-a condus în cea de-a doua încăpere, despărţită de prima printr-o treaptă, şi m-a lăsat ducîndu-se să întîmpine un vizitator pe care l-am zărit de departe în momentul cînd intra în magazin. Cu faţa spre rafturi şi întorcînd un spate ostil încăperii, în care doi sau trei clienţi tăcuţi, cu aerul că-s pedepsiţi, făceau la fel, mi-am vîrît nasul în cartea pe care continuam să o ţin în mînă şi care nu era alta, cititorul care cunoaşte numărul limitat al relaţiilor mele din lumea literară a ghicit poate, un roman de Arthur Saint-Arthur. Am auzit paşi revenind în încăpere. Întorcîndu-mă, m-am trezit în faţa librarului cu ţigaret, alături de care se mai afla cineva : abia atunci am înţeles avertismentul primit în acea dimineaţă în sala de la *National Gallery*, de la călăreţul lui Van Dick.

Văzîndu-l pe Marele Foc, care arăta superb într-un costum de alpaca gri-închis, cu mănuşi negre, de bumbac, în cap cu o pălărie de fetru tot negru cu spic lung, am simţit, trebuie s-o mărturisesc, o vie neplăcere. Acum că prinsesem aripi nu ţineam să mi se reamintească, nici măcar indirect, de unde veneam şi ce colegian naiv eram cu cîteva luni în urmă. Mă temeam pe de altă parte şi de perspicacitatea abatelui cînd va afla că eram la Londra singur, cu lady Cecilia.

— Pentru gravura dumneavoastră trebuie să vă duceţi în Chelsea la adresa asta, mi-a spus negustorul de cărţi.

Şi mi-a strecurat un bilet.

— Merg şi eu cu tine, a spus abatele.

Vizibil fericit că găsise un compatriot căruia putea spune şi altora cît de falnic era, Marele Foc, se vedea după aerul lui, jubila. La Lyon's, unde a trebuit să-l urmez şi să mănînc o prăjitură cu nucă de cocos, care era şi mare şi parcă de ghips, cu bucăţi rămînîndu-mi lipite de cerul gurii, de esofag, refuzînd să coboare-n stomac în ciuda înghiţiturilor clocotite de ceai de Ceylon cu care le ajutam, a trebuit să-ndur un interogatoriu despre tot ce am făcut de la sosirea mea la Londra : ce monumente am văzut, ce muzee am vizitat, ce galerii de tablouri, interogatoriu în care nu m-am descurat prea bine. În urmă cu cîteva luni primeam cu recunoştinţă invitaţiile la patiseria din Brest : ce ironie să mă aflu într-o situaţie asemănătoare, ca şi cum nimic nou nu s-ar fi întîmplat, exasperat de pălăvrăgeala abatelui, de marotele lui, de consideraţiile sale despre istoria Angliei, chiar şi de ultimele noutăţi din Lesguivy, pe care mi le servea calde. N-am putut să-mi ascund multă vreme plictiseala, iar Marele Foc şi-a dat seama, pentru că, după ce a tăcut un moment, şi-a umplut pipa (o pipă nouă cu găvan pătrat ce-avea să îmbogăţească colecţia oferită spre admiraţia unei noi generaţii de tineri veniţi la spovedire în camera lui de la Bon Pasteur) cu tutun dintr-o cutie dreptunghiulară, marca „Prince Albert" pe care o ştiam, cercetîndu-mă cu ochii-i palizi, cu o voce uşor schimbată, aproape tristă, mi-a spus următoarele :

— Te-ai schimbat, Erwan, eşti altul...

Această remarcă mi-a pricinuit o oarecare jenă. Mi-o spusese şi Arthur Saint-Arthur cu ocazia vizitei sale la Ballinajoy, or, această transformare, cu toate că eu abia o realizasem, nu era doar vestimentară, ci morală. Marele Foc a adăugat un comentariu pe care-aş încerca să-l reproduc, deoarece într-o oarecare măsură constituie testamentul său spiritual. Revăd sala boltită a ceainăriei şi fetele care serveau, cu bonete şi şorţuri albe scrobite, aşa cum mi le imaginez pe londonezele din vremea lui Pepys (ale cărui scrieri savuroase nu le cunoşteam pe vremea aceea altfel, cine ştie, poate aş fi fost tentat să-mi permit cu cele de la Lyon's care-mi treceau prin apropiere unele libertăţi la care Marele Foc n-ar fi putut asista fără să se-ngrozească) şi aud în mijlocul zarvei din sală, în care consumatorii intrau şi ieşeau continuu, al zgomotului de ceşti şi tacîmuri, vocea uşor surdă şi imperioasă a abatelui :

— Iată-te intrat în viaţă, spunea el. În ultimele luni de internat nu mai puteai, într-o zi mi-ai spus-o... Te înţeleg foarte bine... Şi-acum, iată-te liber în acest oraş mare, unul dintre cele mai frumoase, mai impozante, mai bogate din lume, în ciuda acestui stil victorian pe care eu personal îl găsesc urît ! Educaţia pe care ai primit-o, mă gîndesc uneori că are riscurile ei, pentru că te-a ferit de lume, de urîţeniile ei, de tentaţii : rişti să le cedezi mai uşor sub atracţia noutăţii şi a libertăţii. De aceea vedem atîţia elevi ai noştri sfîrşind prost...

Cititorul realizează cu nelinişte că Marele Foc m-a dojenit, dojană pe care la rîndu-mi i-o întorc : abatele nu-şi ieşea din rol, iar această dojană, care nu era prima, a fost însă ultima, şi din această pricină mi s-a întipărit în minte impregnată de-o oarecare solemnitate.

— Vei călători, a continuat Marele Foc : toţi bretonii călătoresc. Mica lor ţară nu-i destul de bogată ca să-i hrănească pe toţi şi-atunci se duc să-şi caute norocul în altă parte, ca Duguesclin şi Surcouf, ca Chateaubriand... Lumea a răsunat de faptele lor. Au purtat pavilionul unei Franţe ingrate pe toate mările pămîntului ; au sădit credinţa în Africa şi-n Indii, chiar şi-n îndepărtatele ţinuturi australe... Ceilalţi îi dispreţuiesc pentru că mintea le este înceată şi visătoare, pentru că sînt săraci şi că rămîn legaţi de nişte credinţe, de tradiţii de care lumea modernă s-a lepădat, pentru că vor să păstreze în inimă, cum spune frumoasa cîntare a sfintei Ana, pe care şi tu ai cîntat-o adeseori, „credinţa zilelor apuse..." Vezi tu, Erwan, această credinţă îi face pe bretoni altfel decît ceilalţi ; în ea constă originalitatea lor profundă... Să nu-ţi uiţi îndatoririle faţă de mica ta patrie, că ai promis să lupţi pînă la capăt pentru eliberarea ei. În viaţă îţi trebuie un ideal dacă vrei ca ea să aibă un sens, un nobil ideal politic, e tot ce e mai bun : trebuie să-i plîngi pe cei ce nu îl au, ori l-au pierdut... Şi nu-i asculta pe cei ce-ţi spun că te baţi pentru o cauză absurdă. În politică orice este posibil, chiar şi independenţa Bretaniei. Ascultă-mă pe mine : să-ţi rămîi credincios tinereţii... Mai vrei o felie de

tort ? Puţin ceai ?... Îmi place să te văd aşa, zburînd[1] cu propriile-ţi aripi, cum se spune (verbul folosit de abate mi-a dat un fior rece pe şira spinării şi mi-am lipit şi mai tare de genunchi servieta compromiţătoare). Nu mă tem pentru tine... Dar ceea ce trebuie, vezi tu, ehe !, ceea ce trebuie... e să fii niţel entuziast, nu ? Asta-i ce nu înţelege episcopul, dar el nici nu-nţelege mare lucru ! Trebuie... Dar spune-mi, poţi să-mi arăţi şi mie gravura pe care o transporţi ?

— Imposibil, i-am spus. E împachetată foarte bine, şi dealtminteri am şi întîrziat, trebuie să plec.

M-am ridicat în grabă cu speranţa să scurtez despărţirea. Dar Marele Foc nu era zorit şi, spre marea mea ciudă, mi-a declarat că mă va însoţi la Chelsea să mă ajute să găsesc drumul.

Era puţin trecut de ora cinci şi după animaţia străzii se vedea că ziua de muncă se terminase. Furtuna care mocnea de la prînz se dezlănţuise pe cînd eram la Lyon's şi trombe de apă se abătuseră asupra oraşului, se scurgeau în torente de-a lungul şoselelor, săreau şi împroşcau la trecerea maşinilor şi a autobuzelor. Atmosfera era saturată de apă, iar pietonii care alergau în toate direcţiile şi se-ngrămădeau în staţiile de autobuz se vedeau ca prin sticla unui acvariu. Cu Marele Foc deschizîndu-mi drumul, m-am cufundat într-o gură de metrou. Cînd am pus piciorul pe prima treaptă a scării rulante, m-a cuprins spaima în faţa hăului deschis dinainte-mi. La înălţimea pieptului meu se deschideau borurile pălăriei negre cu

[1] În fr. *voler* = a zbura, a fura. (N. t.)

spicul lung și reflexe mătăsoase a Marelui Foc, iar înaintea acestei pălării, alte pălării de forme și culori felurite se afundau în adîncimi abisale. Lipit de mine, un gentleman în poziție de drepți citea ziarul. În spatele nostru, în aceeași poziție verticală, rigide și mute, alte corpuri se lăsau să alunece ca niște înecați cu greutăți la picioare, iar în sens invers, călători cu figuri inexpresive îmi treceau pe dinaintea ochilor de parcă un imens curent, un malström puternic ar fi învălmășit victimele unui uriaș naufragiu, atrăgîndu-le în infernul lui spre a le arunca apoi la suprafață. Alte malströmuri îi urmau ; alte scări urcau și coborau cu aceeași mișcare inexorabilă și uneori, dintr-o extremitate a culoarului care dădeau într-o grotă de mari proporții, un val de aer cald te izbea în față, însoțit de zgomotul formidabil a unei garnituri de vagoane deplasînd unde electrice în drumul său, asemeni unui Leviathan al adîncurilor. Aici era împărăția celor înecați, cu fețe verzi, reflex al imperiului orgolios și verde-albăstrui de-acolo sus din ceruri. Mă gîndeam la orașul scufundat cu cele o mie de clopotnițe ale sale ce se zăresc cînd e senin și mareea joasă în largul Lesguivy-ului și ai cărui locuitori circulă pe străzile subacvatice din timpuri imemoriale, asemeni călătorilor din metroul de la Roma. Într-o zi, apa mării va înghiți aceste scări, aceste coridoare, aceste grote din care provizoriu se retrăsese, va fierbe la intrările metroului se va răspîndi pe străzi și prin piețe, iar capitala acestui imperiu marin va fi în întregime înghițită, cu monumentele și catedralele ei, cu palatele

ei, fără ca viața să-nceteze să-și urmeze cursul, și mă întrebam dacă nu cumva acest lucru avusese deja loc și doar o iluzie a simțurilor ne făcea să credem în supraviețuirea unei insule dispărute. Anglia nu exista. E un miraj al mării, un vis de marinar și încep să mă îndoiesc de realitatea întîmplărilor pe care le-am povestit. E oare adevărat că într-o zi m-am pomenit mergînd alături de Marele Foc prin culoarele metroului din Londra cum o făcusem cu ani în urmă pe cheiurile arsenalului din Brest ? În trecere, privirile îmi cădeau pe un nas plin de coșuri ca un madrepor ce se mișca în elementul lichid datorită vibrațiilor firelor lungi de păr roșu înălțîndu-se de-o parte și de alta a nărilor ; pe doi sîni asemeni unor meduze pe o reclamă de sutiene ; pe imaginea unui ochi înfundat în arcadă ca o moluscă-n scobitura unei stînci... Fulare ușoare unduiau cu mișcări de înotătoare. Deodată m-am pomenit despărțit de Marele Foc de un banc de colegieni cu șăpci gri care se scurgeau dintr-un culoar lateral. Am ajuns la o întretăiere : era o ocazie bună să scap de ghidul meu cel abuziv. Am șters-o pe urmele colegienilor, m-am aruncat în alte coridoare, am escaladat alte scări și m-am trezit în curînd la aer liber. Un sfert de oră mai apoi, un taxi mă lăsa la colțul unei piațete din Chelsea.

Ceea ce aveam înaintea ochilor, nu mai era cetatea comercială cu băncile-i de piatră neagră, cu companiile de asigurări, cu cluburile, colonadele și fortărețele ei ; în lumina blîndă a cerului albastru, spălat de furtună, îmi apărea un oraș de provincie, de țară chiar, ale cărui căsuțe cu

un cat, cu porţi vopsite în culori vii, erau mărginite de scuaruri plantate cu copaci. Femeile, cu ţigara-n gură şi coşul de cumpărături sub braţ, mergeau de la o prăvălie la alta, însoţite de bărbaţi bărboşi cu plete, în pantaloni de jerseu deformaţi la genunchi şi cu sacouri de *tweed* în carouri. Îmi potriveam mersul după ritmul trecătorilor, gustînd prospeţimea acestei după-amiezi, oprindu-mă înaintea magazinelor anticarilor, pline de vechituri insolite şi împuţite : rame de pe care se dusese aurirea, fotolii desfundate, cufere marinăreşti, lanterne de aramă, compasuri şi busole, vapoare în sticle... Ca mai-nainte în cartierul elegant al oraşului, eram stăpînit de fascinaţia obiectelor, dar din raţiuni opuse utilităţii lor. Îmi stîrneau pofta prin originalitatea lor hazlie, prin absurditatea lor barocă. Pe furiş, îi pîndeam pe curioşi care asemeni mie întîrziau în faţa vitrinelor, luînd în mîini un obiect expus afară, examinîndu-l un moment şi-apoi punîndu-l la locul lui în galantar. Curînd, am fost cuprins de o nelinişte în faţa spectacolului acestor căutări nonşalante, acestor pofte ruşinoase. Mă uitam la femei şi le găseam tentante. De atunci m-am mai plimbat prin tîrguri de vechituri şi prin cartiere cu magazine de antichităţi pe care, pe străzile din Chelsea, le vedeam pentru prima oară, şi m-am convins că aceste vînători de comori degajă un anume erotism. Dorinţa domneşte, se afişează, înglobează fiinţele întrezărite, atinse-n treacăt. Totul e de vînzare, totul se comercializează, totul se plăteşte ! Obiecte lipsite de sens primesc calificative ciudate. Lenea care prezi-

dează căutările astea capricioase este şi mama altor vicii în afara celui de a colecţiona sulfuri ori peşti argintii... Nu ştiu ce atmosferă prăfuită de pod vechi stîrneşte perverse iubiri copilăreşti. Unde se va opri lăcomia care ne împinge să ne dorim o păpuşă din piele, un claxon vechi de automobil, răsucit ca un melc, un ou de struţ, un cuţit de tăiat hîrtie ? Mergînd în urma unei trecătoare care se plimba şi care îmi remarcase stratagema, o observam pipăind sticle de toate formele, pline cu un lichid roşu or albastru. Cum tocmai schiţam gestul de-a lua un pistol, s-a repezit să mi-l smulgă temîndu-se, desigur, că lăsase să-i scape o ocazie. Ce-ar fi zis oare, dacă ar fi aflat ce conţinea servieta mea ? Cu părere de rău, am lăsat-o să se îndepărteze, hotărît să-l găsesc cît mai repede pe negustorul de gravuri a cărui adresă se afla pe hîrtia dată de librar. Mare mi-a fost surpriza cînd, după ce am găsit dugheana negustorului, am văzut legănîndu-se deasupra porţii o firmă din tablă decupată în care pe fond negru se detaşa vopsit în alb un copac cu crengile întinse şi am citit inscripţia :

THE WHITE OAK

Stejarul Alb ! Dacă pînă atunci, văzută prin fumul pipelor Marelui Foc, existenţa acestei asociaţii putuse adeseori să-mi pară problematică, fără îndoială că firma asta constituia o dovadă palpabilă, ce-a avut darul să mă pună pe gînduri. Prăvălia în care am intrat, după ce m-am

uitat bine în dreapta şi în stînga să mă conving că nu fusesem urmărit, avea forma şi înălţimea unei cabine de vapor. O perdea din caşmir acoperea o parte din ea, perdea care s-a mişcat deodată lăsîndu-l să treacă pe Eric Bishop. Cu un gest brusc mi-a smuls sacoşa care-mi frigea coastele.

— Aşa îţi îndeplineşti tu o misiune ?, a spus Eric Bishop.

Am încercat să mă justific dar am renunţat în faţa privirii dispreţuitoare a fostului deţinut de la închisoarea marină. Eric Bishop a dispărut în dosul perdelei de caşmir şi nu l-am mai văzut niciodată.

Asta a fost participarea mea la furtul unui tablou pe care nici măcar nu l-am putut vedea. Acest furt, rămas celebru, a fost primul dintr-o serie ce se ţine lanţ pînă astăzi, pentru că la ora la care scriu aceste rînduri, aflu că un nou tablou a dispărut din galeriile londoneze. Şi cine a uitat piatra încoronării furată de naţionaliştii scoţieni care au învăţat la şcoala irlandezilor : acestea sînt mijloacele de care dispun popoarele slabe, dar cu memorie bună astfel încît să-i poată aminti învingătorului că lupta, chiar dacă şi-a pierdut din caracterul implacabil, nu-i încă terminată. Mai adaug că aceste atacuri îndrăzneţe — însă ar trebui să dau aici, în lipsa unor statistici, nişte informaţii pe care, din păcate, nu le deţin — au un caracter sezonier, deoarece se petrec de obicei în cursul verii, aşa că s-ar putea afirma că aparţin de acum tradiţiilor vieţii engleze în aceeaşi măsură ca şi apariţiile monstrului Loch Ness sau

greşelile de vorbire ale decanului de Canterbury şi, în ciuda daunelor aduse capitalului artistic al Marii Britanii, ar fi păcat să le vezi dispărînd.

La hotel, care nu se afla departe de prăvălia cu firma „Stejarul Alb", am găsit un bilet al lady-ei Cecilia anunţîndu-mă că a plecat la ţară la nişte prieteni şi-mi dădea întîlnire peste două zile, dimineaţa, la gara Paddington, să luăm un tren cu destinaţia Cornouailles. Printr-o inconsecvenţă a pasiunii mele, în vreme ce călătoria la Londra mi se păruse un mijloc de a mă elibera de sub jugul iubitei mele, nădăjduiam din toată fiinţa să fiu cu ea în acea seară. Doar ea, eram absolut convins, putea să înţeleagă tumultul din sufletul meu ; doar ei puteam să-i destăinui impresiile mele nenumărate. Mă sufocam într-atît păstrîndu-le în mine încît regretam lipsa companiei Marelui Foc. Mi-a venit ideea s-o caut pe Jennifer. I-am telefonat la hotel, dar mi s-a răspuns că era plecată. Singurătatea mă înspăimînta. Ca să uit, m-am aruncat în tumultul străzilor oraşului. Londra mai avea să-mi arate şi faţa ei nocturnă, luminile ei, mulţimea îmbulzindu-se la ieşirea din teatre şi cinematografe, pe cei ce-i întrezăream prin uşa restaurantelor luînd masa noaptea, micile prostituate, copii cu ochi fardaţi, sprijinindu-se de balustradele de rocă neagră lîngă Piccadilly Circus, cu flori în părul lor de pai, efebii ei cu cravate roz, iviţi din umbra unei arcade. M-am lăsat în voia străzii, pradă a mii de dorinţi, ţintă a mii de chemări, încercat de mii de visări. Lady Cecilia era pierdută pentru mine şi dintr-o dată afecţiunea ei mi se părea de neîn-

locuit. Nu mă purtasem cu ea, oare, cu atîta răceală? Nu avea oare dreptate să se plîngă? Dacă se va întoarce la mine juram s-o iubesc și mai mult. Am să învăț să i-o spun... Și ce să-mi spună străzile astea pe care le străbăteam în lung și-n lat? M-am întors grabnic la hotel să-mi aflu adăpost între cei patru pereți ai camerei. M-am încuiat cu cheia. M-am descălțat și am dat ocol încăperii să-mi odihnesc picioarele la atingerea covorului moale. Am lăsat apa să curgă în chiuvetă și m-am privit în oglindă. M-am strîmbat la ceea ce vedeam. În mine se înfiripa dorința de a săvîrși o faptă ieșită din comun, lipsită de sens, pe care nu avea s-o știe nimeni, prin care să semnez un pact cu această încăpere și să-mi afirm libertatea. Înțeleg acum de ce se sinucid oamenii în camere de hotel. M-am mulțumit să trag un scaun în fața oglinzii, să mă urc pe el și să stau așa, într-un picior, în echilibru, pînă cînd oboseala m-a obligat să mă dau jos. Am pus scaunul la locul lui, am examinat tabloul soneriilor fără să mă hotărăsc dacă să apăs pe butonul roșu ce-o chema pe cameristă ori pe butonul alb ce-l convoca pe valet (doar dacă nu era invers). Aș fi vrut să-l văd apărînd pe calabrez, să mă iau de piept cu el, să-l înjur, să-i cumpăr secretele, să ne îmbătăm împreună...

Afară, autobuze, taxiuri treceau fără încetare; pașii răsunau pe trotuar, pașii celor care ca și mine căutaseră toată noaptea un om cu care să vorbească. M-a cuprins un chef irezistibil să le revăd pe micuțele prostituate din Piccadilly, copiii inocenți-perverși, zmîngăliți cu alb și cu

negru; am ieșit în grabă din cameră și m-am trezit alergînd pe trotuar, dînd frenetic din mîini să fac semn vreunui taxi liber, cu mîna încleștată pe livrelele ce-mi mai rămăseseră și pe care trebuia să le cheltuiesc, să le zvîrl pe ceva imediat.

A doua zi dimineață, socotind banii ce se duseseră, am regretat nebunia din acea noapte. Mergeam prin Piccadilly, umăr la umăr cu Jennifer și uneori, întorcînd capul unul spre celălalt, schimbam un zîmbet fără vreo vorbă iar trecătorii se dădeau deoparte ca să nu ne despartă. Ne-am dus la un mare coafor din oraș unde Jennifer avea să-și facă un „mizampli". La coafor, am fost centrul tuturor atențiilor. Stînd în spatele fotoliului tinerei fete, ascultam comentariile pe care i le inspira lectura revistelor, caricaturile și fotografiile actrițelor și-a personalităților mondene. Mi s-a cerut părerea în privința unui ruj de buze, a calităților comparate a diferitelor parfumuri. Asistam la toaleta Sulamitei, iar regele Assurului eram eu. Am fost fermecat de dezinvoltura cu care, atunci cînd arhitectura savantă a coafurii „în bătaia vîntului" a fost terminată, Jennifer a luat o perie și a distrus munca omului de artă, făcînd să-i treacă prin păr un vînt contrar.

— Hai, a spus Jennifer, luîndu-mă de mînă, hai să-mi cumpăr o rochie.

Am intrat pe urmele ei într-un mare magazin. Temelia edificiului se împlînta adînc sub pămînt pînă în regatul submarin ale căror grote și culoare le vizitasem cu o zi înainte, iar pești de toate mărimile, iviți din străfunduri veniseră să agonizeze la parter pe o masă de marmură, so-

moni și bari, țipari de mare și macrouri, toni, calcani, cambule al căror miros ajungea în valuri pînă la banca vecină unde moluște cu guler tare, cuibărite fiecare într-o alveolă, își rostogoleau niște ochi mari din spatele ghișeelor. În vîrful acestui imperiu marin, la raionul de jucării, zmee își desfăceau aripile de pescăruș de mare, gata să se înalțe spre acoperișul de sticlă. Scări asemănătoare celor ce se încrucișau sub pămînt urcau și coborau încît puteai să crezi că te afli încă în sînul unei civilizații submarine.

Lui Jennifer și mie, „frumosul" ei, cum îmi spunea, așezați într-un salon tapetat cu oglinzi ce ne multiplicau imaginea, niște fete înalte și obosite au venit să ne arate rochiile.

— Dacă te mai uiți la roșcata aia, sar pe ea, mi-a spus Jennifer la ureche. Aveam impresia că-s un pașă în mijlocul haremului.

Jennifer și-a fixat alegerea la o rochie roz în care opulentul ei piept era cam comprimat. A trebuit să asortăm pantofii la rochie, iar Jennifer a ezitat între două modele: unul cu toc înalt, celălalt balerin. Primul model o făcea să pară mai înaltă ca mine, așa că l-am preferat pe-al doilea. Jennifer a fost de acord cu mine, însă plăcerea-i sporea pesemne la ideea unui sacrificiu (ori poate voia să-și proclame în fața tuturor supunerea față de domnul și stăpînul ei), căci le-a declarat vînzătoarelor, care ne însoțeau de la un raion la celălalt, ducîndu-ne cumpărăturile succesive, că eu eram cel ce voiam tocuri joase și le-a dat și explicația. Indiscreția asta care ar fi trebuit să-mi displacă, din contră, m-a amuzat. Mă temeam de momentul plății facturilor cînd Jennifer avea să plătească în fața mea. S-a mulțumit să semneze doar o hîrtie ce i-a fost întinsă și prin care se debita o anumită sumă de bani din contul deschis pentru ea și mama ei, de Mr. O'Connor, la sosirea la Londra.

După prînz, intenția mea a fost să o duc pe Jennifer să viziteze un muzeu: lipsa mea de curiozitate artistică de care-mi dădusem seama în prezența Marelui Foc mă neliniștea. Dar Jennifer a pretextat că-i obosită. Revăd în penumbra camerei sale patul îngust pe care ne-am întins unul lîngă celălalt. La Roscamon, lupta noastră n-a fost decît un simulacru. Eram egali, prieteni.

Sfîrșitul acelei zile mi-a rămas neclar; atît de luminoasă era amintirea dimineții încît nu i-a lăsat loc alteia. Îmi amintesc totuși că după ce m-am despărțit de tînăra fată, întors la hotel, am avut surpriza să mă văd chemat la telefon. Era vocea ei. Niciodată nu mi se mai vorbise atît de tandru la telefon și nici nu-mi dăduse prin minte ideea că acest aparat (de care mă folosisem foarte puțin) ar fi putut fi pus în slujba pasiunilor. Jennifer mi-a declarat că era întinsă, goală în așternuturi; m-a întrebat dacă și eu eram gol, dacă mă gîndeam la ea, în ce fel; dacă, asemeni ei, eram trist că ne despărțisem etc.

Mi-era tare teamă ca nu cumva să ne audă telefonista hotelului: acest gînd m-a paralizat și mi-am interpretat tare prost partitura în acest

duet amoros. În plus, vedeam clar că Jennifer nu avea nimic să-mi spună: era oare necesar să se folosească de o invenție, cu siguranță americană, și asupra căreia avea drepturi incontestabile, ca să-mi dezvăluie faptul că-i goală? Mi-a urat în fine noapte bună (după ce m-a asigurat că nu putea dormi) și, cu un suspin, a închis. Eu am fost însă cel care am sunat a doua zi în momentul plecării la gara Padington. N-am să uit niciodată accentul de fericire, de disperare ce-i răsuna în voce: „Încă un pic, spunea; nu mă pot hotărî să ne despărțim". Am coborît în goană scara hotelului, ca nu cumva să aud soneria ultimului apel. Eram, poate, făcut să iubesc o femeie ca Jennifer și să trăiesc alături de ea, în umbra ei, atent la cele mai mici capricii, umplînd-o de cadouri ca acei prinți consorți din țările nordice a căror menire pe lumea asta e să le facă copii reginelor lor... Corpul acela mare pretindea să fie servit cu abnegație, să fie înconjurat cu atenții, să fie împodobit cu paruri precum cel al unei zeițe barbare. Jennifer, dacă ar fi fost bogată, n-ar fi admis ca eu să muncesc. I-aș fi făcut patru fii prințesei mele irlandeze, patru uriași blonzi pe care i-am fi botezat cu nume de eroi și zei: Diarmuid, Strongbow, Cuchullain... Legătura noastră ar fi fost cu atît mai solidă cu cît, într-un anumit fel, am fi rămas doi străini unul pentru celălalt, căci obstacolele religiei, al educației, al limbii ar fi menținut între noi misterul și farmecul exotismului. Am visat la această viață posibilă...

Lady Cecilia a sosit pe peronul gării în momentul în care îmi luasem valiza din compartimentul în care mă așezasem și eram hotărît să pierd trenul. S-a instalat pe bancheta de alături, cu reviste, pe care le frunzărea una după alta, în brațe, urmărind pe furiș evoluția proastei mele dispoziții.

— Te-ai distrat bine?, m-a întrebat.

I-am răspuns că fiind părăsit de ea, m-am străduit pe cît posibil. Însoțitoarea mea mi-a anunțat atunci plecarea *Regelui-Arthur* care făcuse un ocol ca să ajungă dintr-un port mic din Cornouailles și să mă ia: la bordul lui, urma să mă înapoiez în Bretania. Ziarele nu vorbeau decît de furtul de la *National Gallery*. Am coborît într-un orășel unde trebuia să schimbăm trenul. Cu vilele lui albe, cu balcoanele din fier forjat și portice sprijinite pe coloane, cu piețele lui armonios desenate, cu prăvăliile lui, orășelul întreg parcă era ieșit dintr-un trecut elegant, situat cam la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Lady Cecilia s-a tocmit pentru o pendulă veche; a insistat să-mi cumpere o cravată fiindcă nu putea și pace să se obișnuiască cu culorile clanului O'Connor. Ne-am refugiat la un han la care prințul regent luase supeul probabil în compania faimosului Brummel și am băut un ceai negru în cești de porțelan crem, decorate cu ghirlande, așezați sub o colecție de ornamente de aramă pentru harnașamente de cai.

Lady Cecilia nu trebuia să-și dea prea mare osteneală să mă recucerească. Recentul trecut al

intimității noastre de la Ballinajoy avea încă toată puterea asupra imaginației mele. Fiecare privire a prietenei mele părea să-l evoce și să deplîngă faptul că nu mai putea reînvia. Cu ochii în ochii mei, ofta spunînd : „E păcat !..." fără să pot ghici dacă această remarcă era constatarea sfîrșitului oricărei iubiri umane, sau, mai puțin filozofic, părerea de rău în fața orarului supărător al acestui voiaj, care nu ne permitea (o strîngere vie de mînă la care răspundeam, așa lăsa să se înțeleagă) să fim împreună așa cum ne-am fi dorit. Următoarea frază : „Viața-i prost făcută !" te făcea să înclini în favoarea primei interpretări, în timp ce o a treia : „Am greșit luînd trenul ăsta, mă întreb dacă n-ar fi mai bine să înnoptăm aici...", înclina spre cea de-a doua. Am pornit-o spre gară, nefericiți, gata să ne sfîșiem și în același timp să ne înduioșăm unul pentru celălalt.

Trenurile englezești sînt la scara căsuțelor cu grădinițe care se îngrămădesc una în alta la intrarea în orașe. Nu au seriozitatea trenurilor noastre franțuzești care-s rapide și raționale, ci par să constituie o specie intermediară între diligențe și marile rapiduri moderne. Tăvi încărcate cu ceainice și cești, cu felii de chec și sandviciuri, circulau aici din mînă-n mînă pe toată durata traseului și nu rareori vezi aceste trenuri oprindu-se în mijlocul cîmpului în virtutea unei vechi uzanțe. Cel spre New Quay pe care l-am luat noi, mi-a depășit toate așteptările. Mă va crede cineva cînd am să-i spun că nu avea cu-

loare și că o dată închiși, lady Cecilia și cu mine, într-un compartiment de clasa I, cu banchete capitonate din catifea grena, cu franjuri din ciucuri (perdelele de o nuanță nedefinită care garniseau ferestrele aveau și ele ciucuri), odată închiși aici, zic, prizonieri în acest budoar victorian din care lipseau doar plantele verzi în ghivece, și cînd trenul s-a pus în mișcare străbătînd ținutul Cornouailles, am constatat că ne aflăm în imposibilitatea de a mai ieși ?

— Nici măcar să facem pipi nu putem ! a exclamat lady Cecilia. Iată confortul englezesc ! etc.

E adevărat că după un sfert de oră trenul s-a oprit în prima gară, apoi în a doua și în a treia și mă gîndeam că, pe vremea lui Disraeli, călătorii profitau de aceste opriri repetate ca să-și ia măsurile de prevedere. Însă nu erau prevăzute cazuri urgente. Singuri, în acest salonaș ambulant în care șeful de tren ne închisese, ne-am privit mai întîi cu jenă, arătînd și unul și altul, prin atitudine, prin sunetul vocii, că respingeam ideea de a profita de această splendidă izolare. Un parfum scăpat din sacul întredeschis al lady-ei Cecilia i-a conferit salonului de catifea grena intimitatea care-i lipsea. O perdea trasă l-a preschimbat în lojă de teatru. Hurducăielile vagonului, ne-au apropiat unul de celălalt pe nesimțite.

— Hai să fim cuminți, micul meu Hervé, a spus lady Cecilia punîndu-mi pe genunchi un număr din *Punch*. De obicei, o asemenea remarcă însemna dorința ca nu cumva să perseverez în-

tr-o astfel de cuminţenie. Ritualul iubirilor noastre cerea ca lady Cecilia să ia iniţiativa, punîndu-mi un anumit număr de întrebări absurde, întotdeauna aceleaşi, la care nu puteam să răspund într-atît îmi sporeau enervarea : „Nu-ţi mai plac ?", „Mă găseşti prea bătrînă ?", „Ştiu că te-ai plictisit de mine" etc. Cititoru-şi închipuie fără mare greutate cum s-a terminat acest voiaj sentimental.

Nimeni, din fericire, nu ne aştepta la gara din micul port New Quay : mă temeam că necuviinţa purtării noastre ni se citea pe chip. Aş fi dorit să mai amîn puţin momentul revederii cu Olivier de Kersangar, or, momentul sosise ! Am condus-o pe lady Cecilia la hotelul unde urma să stea în noaptea aceea, căci ea nu se îmbarca la bordul *Regelui Arthur*, ci se întorcea în Irlanda. În septembrie urma să vină din nou la Lesguivy. Mi se părea departe acel moment şi am rugat-o pe iubita mea să vină mai curînd — acum eu eram cel care imploram, eu cel ce suspinam, eu mă plîngeam... După un nou rămas bun în camera ei de la hotel, ne-am îndreptat spre portul invizibil.

La colţul unei străzi, vîntul ne-a izbit.

În faţa noastră se deschidea un chei, iar dincolo de chei se vedea un doc înţesat de vapoare. Cu inima bătîndu-mi în piept, am căutat din ochi catargele cu vîrful vopsit în alb.

— Iată-l acolo !, am strigat întinzînd mîna. Şi-am început să alerg spre *Regele-Arthur*.

FURTUNA

SE ÎMPLINEŞTE aproape un an de cînd am abandonat această povestire, cum mi s-a mai întîmplat şi cu alte opere născute din închipuirea mea. Să trag oare concluzia că realitatea nu are mai multă putere asupra spiritului meu decît visul ? Multe lucruri s-au petrecut în viaţa mea de un an încoace, multe schimbări care mă privesc doar pe mine, dar întrevăd în ele un avertisment : trebuie să mă grăbesc. Timpul mă presează ; nu-mi dă voie să mai hoinăresc pe cale cum am făcut-o pînă acum ; cu toate acestea, mă mărgineam să mă supun lui, căci el este întotdeauna stăpînul şi atunci cînd ne obligă să reconstituim oră cu oră curba unei zile, şi atunci cînd ne face să galopăm peste ani.

Cînd am urcat la bordul *Regelui-Arthur*, în portul New Quay, Olivier de Kersangar m-a primit cu atîta răceală, încît m-am temut să nu fi descoperit nopţile de la Ballinajoy. „Te-ai preumblat !" s-a mulţumit să-mi spună pe un ton ironic. N-am ştiut cum să o iau. „Am pierdut încrederea lui, am gîndit, în vreme ce vedeam îndepărtîndu-se căsuţele din New Quay, iar vaporul sălta pe marea agitată. N-are nevoie de mine, ar dori să mă vadă ducîndu-mă mai bine la dracu." Din cauza a două-trei manevre prost executate, m-a bruftuit cu asprime. Eram atît de neliniştit şi de înciudat, încît mi-a venit ideea să

provoc o explicație. Ce, era vina mea că nu mă luase în expediție în Ulster, că mă lăsase în grija Commodorului ? Sigur, săvîrșisem o trădare, dar de asta căpitanul nu știa, eram sigur. Ori poate bănuia ? Ei, și dacă bănuia nu era oare mai bine să-i stîrnesc mînia decît să suport disprețul ăsta mut ? Din fericire, aceste întrebări au încetat să mă mai frămînte, iar remușcările au făcut loc unor neliniști mai concrete. Furtuna care ne aștepta la intrarea în Marea Mînecii a spulberat fantasmele, a alungat problemele de morală, lăsînd loc doar uneia : a supraviețuirii. Am avut nevoie de toate puterile, de toată energia, ca să putem învinge ; noi legături s-au făurit între noi și, în ierarhia valorilor impusă de pericolul, complicațiile sentimentale în care mă băgase lady Cecilia au trecut pe planul. doi. Dacă *Regele-Arthur* a scăpat de la naufragiu, în schimb Ballinajoy-ul pe care plutisem zece zile, aruncat de colo pînă colo de furtunile pasiunii, s-a scufundat cu mobilele lui Chippendale, cu *butler*-ul lui, cu tablourile de Constable și cu redutabila lui castelană.

Fiecare furtună e altfel, fiecare are fizionomia ei aparte ; caracteristicile lor înregistrate și cifrate fac obiectul unor comunicări în revistele de iahting. Totuși povestirile despre ele sînt toate asemănătoare. E vorba de aceleași „talazuri mugind", de aceleași „creste de val" întunecoase, de aceleași „nopți de catran" pe care nu-i cu putință să le eviți. Am făcut și așa destul rabat genului încît să nu socotesc necesar a mai descrie și această nouă furtună, însă consider util

să-i indic cititorului cît de cît familiarizat cu navigația cu pînze, mijloacele pe care le-am folosit să ne luptăm cu ea și cum, mulțumită lui Dumnezeu, am reușit să ne salvăm vaporul. Cum nu aveam aparate care să ne permită să înregistrăm viteza vîntului, aș spune că a fost de intensitatea 9 sau 10, poate chiar 11 în plină furtună, cifră excepțională în acea perioadă a anului. În ziua de 4 septembrie, după cîteva ore de navigație pe o mare cu hulă puternică, cu vînturi din sectorul sud-vest, *Regele-Arthur* se afla undeva în Marea Mînecii la 40°50′ latitudine nordică și 5°25′ longitudine vestică, într-un punct pe hartă la o distanță de patruzeci și cinci de mile de insulele Sorlingues. Golful Falmouth se deschidea în spatele lui la nord-est și vă puteți închipui ce violentă era furtuna dacă vă spun că ne-a fost imposibil să parcurgem cele treizeci și cinci ori patruzeci de mile ce ne despărțeau de acest port din Cornouailles unde ne gîndisem să ne adăpostim. Cu pînzele reduse la maximum, *Regele-Arthur* înainta cu vela mare, în care fixasem două terțarole și trinchetinul.

Puțin înainte de sfîrșitul zilei, căpitanul mi-a ordonat să trec la cîrmă și s-a dus la Tugdual care se odihnea într-o cabină. S-a lăsat noaptea, aducîndu-mi cu ea melancolia pe care o resimt întotdeauna, fie că mă aflu în inima marilor orașe, pe mare, ba chiar și aici, în casa asta de la Moguérou din care nu mai ies, o melancolie amestecată cu spaima de singurătatea ce mă așteaptă, cu părerea de rău pentru orele scurse, cu remușcarea pentru o zi pierdută de pomană,

semne ale unei conştiinţe resimţind brusc mai acut scurgerea timpului. Pe puntea *Regelui-Arthur*, pînă la acea oră se abătuseră multe averse iar impermeabilul meu şiroia de apă, dar vijelia care mi-a inundat deodată faţa şi mîinile cu o apă călduţă, amestecată cu o grindină cît bobul de mazăre, era mai violentă decît cele precedente, parcă eram prizonier îndărătul grilajului unei porţi de cetate strălucitoare din cauza căruia nu mai vedeam nici măcar prova vasului. Încordîndu-mi gîtul, cu ochii ţintă la busolă, atent să nu pierd direcţia, apăsam din toate puterile pe cîrmă, de teamă să nu las vasul să navigheze în volte. Ropotul ploii, păcănitul grindinei pe punte, pe lîngă vuietul valurilor izbindu-se de bordaj, făceau o hărmălaie de toţi dracii pe fundalul căreia se detaşa un şuierat ivit din străfundul întunericului ce se lăsase. A trecut pe deasupra capului meu, înfricoşător, iar din înaltul vasului, scripeţii au început să scrîşnească ca sufletele morţilor în caznele lui Ankou. În engleză există o expresie care redă impresia produsă de un vînt cu o astfel de forţă ; „Vîntuieşte pe cocoaşa diavolului“, şi-ntr-adevăr, fîşii de piele-ngheţate zburau prin noapte, se lipeau de pînzele noastre, mă învăluiau într-un giulgiu vîscos. M-a cuprins frica.

Deodată m-a cuprins frica. Zgomotul, şuieratul, urletul sau ce-o fi fost m-au înspăimîntat. Fiecare talaz evitat — şi le „evitam“ pe cît posibil —, era o victorie provizorie, o ştiam. Prin faţa ochilor îmi defilau imagini cu o precizie halucinantă, ca într-un film : îl vedeam pe *Regele-Arthur* răsturnîndu-se cu chila-n sus, apa năvălind în cabină, vasul dispărînd într-un vîrtej, un malström puternic, iar pe mine, agăţat de şcondru, încercînd să scap de forţa de atracţie a vîrtelniţei şi-ncercînd să lupt cîteva minute cu valurile, ca mai apoi să mă scufund, înspăimîntat, împăcat, înfrînt... Năduşeam de frică sub duşul îngheţat fără să-ndrăznesc să strig „căpitane“, fără să-ndrăznesc să chem în ajutor, să-mi recunosc disperarea, fiindcă ştiam că aproape nimic nu mă mai scăpa de panică şi ruşine, că stăteam încă drept în cizme datorită unui orgoliu nebun, a unui absurd respect pentru om. Am început să-l acuz pe Olivier de Kersangar că mă lăsa singur într-o situaţie atît de gravă. „E inconştient, îmi spuneam. Fiindcă n-are imaginaţie, fiindcă-i o brută, nu-şi dă seama de primejdie. Sîntem în primejdie.“ Deodată această frază atît de clară, de elocventă, mi s-a părut că exprimă fără emfază, fără îngăduinţă, cu o obiectivitate înfricoşătoare situaţia în care ne aflam, situaţie pe care doar eu eram în stare s-o apreciez, fiindcă tovarăşii mei — la naiba cu ei toţi ! — dormeau, nebunii, parcă ăsta era moment de dormit, parcă nu eram în primejdie ! Fiindcă ăsta era un fapt evident, iar eu repetam cu glas scăzut frăzuţa care îl recunoştea, c-un fel de satisfacţie lucidă şi disperată :

— Sîntem în primejdie, SÎNTEM ÎN PRIMEJDIE, SÎNTEM...

Eram. Valul pe care-l pîndeam de douăzeci de minute, care avea să-nalţe în faţa vasului un zid clătinător ce-avea să se prăvale asupra lui,

l-am văzut ridicîndu-se deasupra celorlalte, fără să fie cu mult mai înalt decît cele precedente însă, desigur, avînd o forţă mult mai mare ; am realizat-o după izbitura primită de cocă pe care am simţit-o în mine. Era cît pe-aci să mă duc de-a rostogolul, în vreme ce lampa de furtună, agăţată lîngă busolă, era smulsă, barca priponită de acoperişul rufului, dusă şi aruncată de-a lungul punţii, vîslele deplasate (cel puţin aşa am interpretat eu groaznicul tărăboi însoţit de zgomot de lemn sfărîmat care se petrecuse undeva în noapte), iar strigătul pe care pînă atunci mi-l stăpînisem, mi-a ţîşnit din gît cu un hohot :

— Căpitane !

În acelaşi moment mi-am auzit numele într-un urlet :

— Hervé ! şi a apărut Olivier de Kersangar... Aşa sau aproape aşa s-au petrecut lucrurile, pentru că scriu fără să mă gîndesc, cos frazele una de alta ca zorit de timp, de parcă-ncerc să regăsesc ritmul acelei nopţi infernale, acelei nopţi atît de lungi, al acelor ore cumplite ; Olivier de Kersangar nu „a apărut", pentru bunul motiv că întunericul nu-mi permitea să-l văd, dar l-am ghicit, o umbră vagă printre umbre, împingînd uşa cabinei care s-a izbit, apărînd pe punte, în faţa mea, la doi paşi de mine. Îi ghiceam trupul lîngă mine, faţa lui udă se lipise de faţa mea, nasul lui mare apăsîndu-mi obrazul, iar mîna lui, într-a mea îi dădea noi puteri, o ajuta să redreseze cîrma ; răsuflarea-i duhnind a alcool mă izbea în faţă, în vreme ce gura-i lipită de urechea

mea urla cuvinte ce-mi păreau a veni de la o distanţă infinită :

— Ei, ia zi, Hervé, a trecut ? A trecut, bătrîne ?... Ţi-e bine ?...

Mai tîrziu, căpitanul avea să spună că a auzit strigătul meu de spaimă cu o secundă înaintea vacarmului dezlănţuit pe punte şi că-l înfricoşase. Dar eu îmi amintesc ce îmbărbătare mi-a dat în acea noapte de coşmar vocea prietenului meu, cum a făcut să-mi ţîşnească slăbiciunea pînă atunci stăpînită, cum m-a eliberat de frică şi cum, sufocîndu-mă de lacrimi, dădeam drumul din gura larg deschisă unor strigăte şi vorbe fără şir, cum mă încredinţam acestui corp-frate, în căuşul braţului care-mi înconjura umerii, auzind strigîndu-mi-se cuvinte aproape lipsite de sens, repercutate de ecoul formidabil al furtunii ;

— Du-te... Du-te să te odihneşti, băiete... Ei ! Hervé : du-te să te odihneşti... Du-te şi bea ce... bea ceva... bea ceva... Chemat mai de mult ?... Du-te să te odihneşti... să te odihneşti.

Iată, continui să descriu spaimele şi-mi analizez emoţiile, în vreme ce intenţia mi-era să indic în modul cel mai scurt şi mai clar cu putinţă măsurile ce-au fost luate pentru a lupta împotriva acelei furtuni de o deosebită violenţă. De-ndată ce-a venit şi Tugdual pe punte, însoţit de Auguste — ne revăd pe toţi patru lîngă cîrma pe care o luase Auguste, aplecaţi unul spre celălalt, cu capetele apropiate ca într-o grămadă de rugbi şi-aud cuvintele urlate în bătaia vîntului :

— ...Să luăm capa !... Trebuie să luăm capa !

— De-acord...

S-a hotărît să strîngem toată velatura, să așezăm vasul pe direcția vîntului, așa încît să prezentăm mării un minimum de suprafață din cocă cu ajutorul unei ancore plutitoare. Acest lucru s-a realizat de bine de rău cu ajutorul unei parîme pentru manevre de forță și a două vîsle recuperate, iar arborele de batepupă a fost înălțat : manevră clasică pe care o recomandă toate tratatele de navigație, care au însă defectul de a fi teoretice și de a nu prevedea întotdeauna reacția forțelor naturii înfuriate ; am putut-o constata după zgomotul făcut de școta velei mari care s-a rupt și, cînd am văzut un talaz luîndu-ne ancora plutitoare, am înțeles că *Regele-Arthur*, care se înclina pe un bord într-un mod îngrijorător, fusese cît pe-aci să-și piardă catargele și să se răstoarne. Vasul se scufunda sub talaz iar cîrma risca să fie smulsă dacă nu se făcea o manevră promptă care să prevină un asemenea pericol : atunci am avut un nou exemplu al dibăciei lui Olivier de Kersangar și al aptitudinilor lui de comandant : după mai puțin de un minut de ezitare, l-am auzit strigînd :

— În derivă !

Cred că frica îmi dispăruse în fața interesului teribil stîrnit de spectacolul luptei pe care o dădea Olivier de Kersangar cu furtuna. Sigur că, atunci cînd *Regele-Arthur* și-a prezentat pupa în bătaia vîntului, după o voltă de o încetineală incredibilă în cursul căreia un val a luat vasul dintr-o parte și a părut că-l ridică deasupra valurilor, viteza a devenit înfricoșătoare, dar cel puțin nu mai era senzația că mergem în derivă.

În ceea ce mă privește, am avut certitudinea că, cu toate greutățile pe care le mai aveam de trecut, o s-o scoatem la capăt. Această certitudine pe care o aveam în adîncul sufletului a fost destul de puternică să mă facă să pot asista ca spectator la incidentele dramatice survenite mai apoi și ca, în ciuda emoțiilor pe care urma să le am, să nu mă tem cu adevărat pentru viața noastră. Pentru a frîna viteza, Auguste și Tugdual au filat la pupa o parîmă de manevre în forță, al cărei efect aproape miraculos a fost să potolească marea în cercul descris și să facă să înceteze spargerea valurilor la nivelul parapetului. Se poate spune deci că *Regele-Arthur* găsise soluția să reziste furtunii abandonîndu-și însă direcția și lăsîndu-se în voia vîntului care-l purta spre coastele Angliei.

Cînd lumina zilei s-a strecurat prin perdeaua de ploaie și de stropi de val duși de vînt, am avut înaintea ochilor o priveliște ce m-a umplut de consternare și de spaimă : fără pînze, cu puntea măturată de tot ce se găsea pe ea cu excepția bărcii care, rostogolindu-se, se agățase de un sart, cu gruiele smulse, *Regele-Arthur* părea o navă în primejdie. Tremurînd în hainele leoarcă, cu mîinile și picioarele înțepenite de oboseală, cu pleoapele arse de sare, priveam creasta albă a valurilor care ne închideau orizontul. Vîntul părea că scade în intensitate iar barometrul avea tendința să urce : această speranță era să ne piardă deoarece căpitanul, căruia nu-i prea venea să rămînă inactiv și să se lase-n voia furtunii, s-a crezut îndreptățit să întindă velele. În preziua ple-

cării de la Saint-Yvinec, Olivier de Kersangar cumpărase un trinchetin de furtună, o velă mică — provă de folosit pe vreme rea și, dacă pot spune așa, acest trinchetin îl cam tracasa : ocazia era prea bună să nu-i facă proba. Abia am ridicat în lumina gri a zilei mica velă triunghiulară, că o pală de vînt ne-a smuls-o și am văzut-o dispărînd deasupra valurilor ca o pasăre mare de apă, ca o fîșie din pielea împielițatului. Eșecul ăsta lamentabil mi-a produs o bucurie răutăcioasă, pentru că-l privisem cu teamă pe căpitan lăsîndu-se dus de demonul subtilităților de manevrare, iar în ochii mei orice inițiativă punea în pericol securitatea noastră și așa precară. Politica asta a struțului era absurdă și să te bucuri ca mine de necazul nostru era ca și cum ți-ai tăia nasul ca să-ți pedepsești fața. La o secundă după pierderea trinchetinului, am auzit pe suprastructuri o trosnitură și am văzut extremitatea arboretului desprinsă de catarg, bălăngănindu-se spre pupa, agățată, din fericire, într-o încîlceală de parîmă și strai care o țineau să nu cadă. Atunci a intrat în scenă Tugdual, pentru că trebuie să vă spun că toți membrii echipajului au fost, pe rînd, vedete pe parcursul acestei lungi încercări.

Cînd l-am văzut pe Tugdual apărînd pe punte, după ce mai-nainte coborîse un moment în cabină, cu mînerul unei securi mici băgate la centură, cu fierul ieșindu-i din mantaua de ploaie întredeschisă, cînd l-am văzut înfășurîndu-și un capăt de parîmă de mai multe ori în jurul trupului, pînă ce și-a înjghebat o centură de siguranță, și-a făcut o legătură la babord la baza sartului,

lîngă întinzător, m-am întrebat cu neliniște ce manevră avea intenția să facă. Ridicîndu-și picioarele îngreunate de cizme și sprijinindu-se de copastie ca și cum ar fi vrut să se arunce în mare, s-a întors dintr-o smucitură, s-a lipit de baza sartului cu mîinile-n aer : un sfînt Andrei crucificat în X, fluture galben și negru lipit de un geam. S-a echilibrat, apoi s-a ridicat cu încetineală, escaladînd grijelele, amenințat de școndrul care se clătina la capătul fungilor și în jurul căruia încerca să treacă un capăt de parîmă, să-l tragă spre el și să-l fixeze de sart. După mai multe încercări a reușit și n-a mai trebuit să se servească de toporișcă. Ce nu poate reda această scurtă narațiune este siguranța gesturilor, stăpînirea de sine de care a dat dovadă Tugdual de Kersangar, lucru pe care nici o diplomă universitară, nici un bacalaureat în filosofie nu ar fi putut să-l învețe. Care-i era oare secretul ? Mă întrebam văzîndu-l dezlegîndu-se din frînghii, pentru că există un secret ca să dobîndești curaj, nu m-am îndoit nici un moment, așa cum există unul pentru a cuceri o fată, să faci să-ți triumfe ambiția, să scrii un roman, să guvernezi un vapor, un secret care, pe scurt, nu era decît stăpînirea unei tehnici. Tehnica, răbdarea și suferința, ele aveau să-mi permită să-mi înving excesele imaginației și să mă facă stăpînul lumii ! Matiseala ! Acesta era secretul, acesta era răspunsul ! Fără-ntîrziere trebuia să-nvăț să fac o matiseală. Dar în acea dimineață de furtună cînd simțeam că-mi șovăie curajul, am înțeles că în ordinul în care Tugdual fusese de ne-ntrecut, ordinul curajului

fizic și al îndemînării în manevrare care domnea pe *Regele-Arthur*, în acest ordin eu nu eram admis decît în mod provizoriu, că pentru a face parte din el, ar mai fi trebuit să îndeplinesc o faptă precum cea la care fusesem martor. Ar fi trebuit să-mi risc viața. Ajuns aproape la capătul unei vieți păstrate cu zgîrcenie, trebuie să mărturisesc că niciodată nu am avut curajul să mi-o sacrific, caracterul meu a fost oare de vină ori, cum îi plăcea lui Benjamin Constant să creadă, circumstanțele ? Nu mă pot împiedica să-mi imaginez alte circumstanțe care ar fi putut face din mine un căpitan plin de curaj. Cînd, după ce s-a dezlegat, Tugdual, frînt de mijloc, a revenit spre prova vaporului, căpitanul i-a ieșit în întîmpinare, i-a întins mîna să-l ajute și cei doi oameni, agățîndu-se cu labele lor galbene ca două crustacee gigantice, s-au îmbrățișat.

Nimic mai trist ca înfățișarea *Regelui-Arthur*, cu puntea-i goală, cu catargul rupt, cu parîmele atîrnîndu-i în gol, lovindu-se în toate direcțiile și fugind de-și dădea sufletul în fața haitei de valuri. Luptam cu furtuna de mai bine de șaptesprezece ore, cînd Olivier de Kersangar m-a obligat să cobor în cabină, să mănînc o bucată de ciocolată și să beau un pahar de vermut, iar apoi să mă întind în pat. Cînd am urcat din nou pe punte se lăsa noaptea, a doua noapte de furtună, și-am constatat că vîntul se calmase, că valurile-și pierduseră din violență și că se putea din nou menține cîrma. Căpitanul a ordonat să fie pregătite flocul și batepupa. Prudent ar fi fost să ne adăpostim într-un port normand sau

pe insula Wight, să ne reparăm avariile, dar pierdusem destulă vreme și din cîteva cuvinte schimbate între căpitan și Tugdual am înțeles că eram așteptați în Bretania. Ne aflam atunci în largul Cotentin-ului. Vîntul dinspre nord ne era favorabil și cu puțin noroc puteam străbate în două zile cele o sută optzeci de mile care ne despărțeau de golful Lesguivy. Chiar redusă la batepupă și la velele de la provă, velatura trebuia să ne permită să mergem cu cinci noduri la oră. Așa s-a și petrecut. Schimbînd direcția, *Regele-Arthur* a pornit-o în direcția vest cu intenția de a traversa Raz Blanchart apoi, trecînd între Guernesey și Jersey și lăsînd la babord arhipelagul Beniget și Heaux de Bréhat, s-o ia de-a lungul coastei pînă la Lesguivy. Cîtă melancolie m-a cuprins la această întoarcere ! Revedeam plecarea de la Saint-Yvinec, flotila în fruntea căreia pornise *Regele-Arthur*, bătaia de la Beniget, serile de la Roscamon și pe Jennifer dansînd sub clar de lună, Piccadilly-ul sub soarele de august și Chelsea după furtună, trenulețul gonind prin cîmpia engleză... În curînd cercul avea să se închidă : *Regele-Arthur* avea să arunce ancora în golful Lesguivy unde va fi dezarmat pentru iarnă ; aveam să regăsesc conacul Moguérou, iar Tugdual Prigent de Kersangar apartamentu-i dintr-un imobil modern la una din porțile Parisului. Îl vedeam plonjînd în metrou ca înecații din Londra, cu o față verde ca ei, resemnat ca și ei, reluîndu-și locul într-o mică societate de emigranți veniți din Bretania ori Rusia, unde descendenții unor amirali și-ai unor magistrați cu togă, adunați în-

tr-o seară pe baza unor complicate legături de vechi rudenii, își împărtășesc amintirile vremilor lor de glorie apuse. Dar oare atunci, pe puntea *Regelui-Arthur*, cînd aveam nouăsprezece ani mă minunam eu de-aceste imagini sau poate acum, cînd scriu aceste rînduri... ?

După ce am trecut de stîncile Douvres, marea s-a calmat subit.

CAPITOLUL XVIII

PLAJA CU NISIPURI DE AUR

Băuturile alcoolice destind nervii.
Erroll Bruce, *Navigînd în ape adînci*

DE LA ÎNCEPUTUL furtunii nici un vapor nu se ivise la orizont, așa că apariția unei ambarcațiuni particulare cu pînze care părea în derivă m-a umplut de agitație.

— Poate-i o vedetă a vămii, a spus căpitanul.

— Marea-i încă destul de agitată ca vameșii să se aventureze în larg, a spus Tugdual. Dar trebuie să fim prudenți... Locurile încep să devină primejdioase.

— De-abia aștept să debarc afurisitele astea de lăzi, a zis căpitanul.

Aș minți, desigur, dacă aș spune că nu-mi pusesem deloc întrebări în legătură cu scopul secret al călătoriei noastre și încărcătura pe care ne duseseră să o luăm din Irlanda. Și totuși, acaparat în întregime de bucuria aventurii și a plăcerii de a naviga, pînă atunci respinsesem anumite

idei supărătoare pe care unele cuvinte auzite din întîmplare le făcuseră să se nască. Ignoranța în care înțelesesem că prietenii mei voiau să mă țină îmi convenea de minune, așa încît nici sistemul de apărare, pe care l-am adoptat în fața judecătorului în cursul procesului, nu a fost departe de realitate. N-aș vrea să se creadă că ar fi o tentativă de justificare *a posteriori* a unei atitudini dictate de un avocat: nu aș fi fost în stare să o susțin pînă la capăt dacă nu s-ar fi bazat pe un fundament real. Mare mi-a fost surpriza cînd, întrebîndu-l pe Tugdual în ce pericol ne punea o vedetă a vamei, mi-a destăinuit conținutul lăzilor îmbarcate în absența mea la Roscamon. Că în cală s-ar afla sticle de whisky și țigări bănuiam, auzind spunîndu-se în portul Lesguivy că în fiecare vară *Regele-Arthur* făcea contrabandă. (Mă temusem chiar ca, sub pretextul acestei activități ilegale, bunicul să nu-mi dea voie să mă îmbarc.) Dar arme! Opt lăzi cu arme ușoare de infanterie: puști, puști-mitraliere și patru lăzi cu grenade ofensive!... Nu mai era nevoie să-l întreb pe Tugdual cui îi era destinat acest arsenal. Nu mai încăpea nici o îndoială în această privință. Înțelesesem de mult că Spagniol, Robert și membrii „Stejarului Alb" duceau o activitate secretă în umbra „societăților de gîndire" filosofice și mondene ale Marelui Foc. Dar la ce puteau servi oare armele astea! Cărui atentat, cărei acțiuni absurde și disperate? O știau măcar ei? Nu-s prea convins sau mai bine zis sînt convins de contrariu: planurile lor erau dintre cele mai vagi, obiectivele ridicole. Ca să

dea mai multă consistență visărilor lor, să dea tărie ciudatului lor joc, voiau să ascundă armele undeva într-un porumbar, într-un hambar, în anexele unui conac, arme care la momentul potrivit vor fi folosite, pentru că va veni și acel moment : a venit, într-adevăr, spre sfîrșitul ocupației germane, cînd armele au fost scoase din ascunzătoarea lor — nu însă cele aduse de noi din Irlanda, care au avut soarta ce-o vom vedea.

Anexele unui conac. Cum de nu m-am gîndit oare la al lui Kersangar, ales ca fiind o ascunzătoare sigură ! I-am smuls aceste informații lui Tugdual. Cîteva ore mai tîrziu, cînd îl întrebam pe un ton răspicat pe căpitan ce conține încărcătura (Oh ! nu, nu încercam să mă fofilez, dimpotrivă, îmi revendicam rolul meu într-o acțiune periculoasă, o acțiune spre triumful cauzei noastre, pretindeam însă să știu și eu adevărul), căpitanul a fost acela care mi-a explicat totul fără știrea lui Auguste, care tot mai credea că-i vorba de contrabandă cu alcool, iar la locul debarcării își va primi partea.

Am fost imediat de aceeași părere cu Tugdual : nu era loc pe coastă mai prost de debarcat lăzile ca plaja Nisipurilor de Aur. Sigur că unele argumente pledau în favoarea acestei alegeri, și în primul rînd izolarea golfului, unul din locurile cele mai sălbatice de pe coastă. Și existența unui drum ce trecea pe vîrful dunelor aflate deasupra plajei era un atu favorabil ; o camionetă avea să staționeze în acel loc gata să ia lăzile, iar distanța ce trebuia străbătută de la mare pînă la drum era scurtă. În acea vreme existau foarte

puține drumuri pe marginea coastei, cred chiar că cel de la Nisipurile de Aur era singurul. În sfîrșit, în caz de alarmă, dunele ofereau un ascunziș măcar provizoriu unde puteau fi pitite armele. Toate aceste avantaje erau adevărate, dar în ochii mei nu compensau un inconvenient major, un pericol chiar : prezența talazurilor ce se izbeau și se spărgeau pe plajă pe orice vreme, iar în caz de furtună formau o barieră absolut de netrecut. Dacă debarcarea a eșuat, a fost de fapt din cu totul alte motive, pe care nu aveam cum să le prevedem.

Pe de altă parte, dacă nu ne-ar fi prins furtuna în largul mării întîrziindu-ne sosirea în zona coastelor bretone cu mai mult de patruzeci și opt de ore, măsurile luate la țărm de prietenii noștri ar fi acționat, înșelînd supravegherea vameșilor și asigurînd succesul expediției. Se poate deci afirma că am fost victimele forțelor naturii. Repet, nu posedam nici un mijloc de comunicare cu cei care din înaltul coastei pîndeau momentul în care ne vom face apariția pe mare și care nu-și puteau semnala prezența decît prin focuri și felinare. Cînd te gîndești ce ușurare ar fi fost pentru noi să fi avut la dispoziție un post emițător de telegrafie fără fir. Au fost lansate rachete din vîrful Capului Caprei, mărginind Nisipurile de Aur. Mai la nord, către Plouvarneïz, a avut loc o falsă debarcare : vicleșugul era bun și ar fi avut rezultatul scontat dacă și debarcarea noastră s-ar fi produs în același timp : nu ar fi lăsat vameșilor și jandarmilor ce-i însoțeau timp să-și dea seama. Din păcate, calculele prietenilor noștri

nu prevedeau marea noastră întîrziere, împotriva căreia nu se putea face nimic.

Rachete, focuri, felinare : toate astea mi le-a explicat căpitanul şi am înţeles de unde-i venea neliniştea de care a dat dovadă încă de la plecarea noastră din Cornouailles, nelinişte care s-a accentuat cînd ne-am aflat în larg, aşteptînd semnalele prevăzute : obosiţi, ai noştri plecaseră pentru moment, vă puteţi desigur imagina în ce stare de enervare şi de agitaţie ne aflam pîndind un semnal pe cer. Ca să ne mai dăm puţin curaj şi să ne minţim nerăbdarea, e de-nţeles că nu ne mai rămînea decît o singură posibilitate : whisky-ul. Seara, cînd am văzut, în sfîrşit, apărînd în noaptea ce se lăsa primele felinare plimbîndu-se de-a lungul malului, echipajul *Regelui-Arthur*, cu căpitanu-n frunte, era beat.

Eram într-aşa o stare, în noaptea fatală cu care s-a încheiat croaziera noastră, încît cea mai mare parte a evenimentelor care au avut loc atunci mi-a ieşit din memorie. Doar cîteva senzaţii tari sau fugitive : contactul cu apa rece ca gheaţa ; biciuirea unui talaz trecîndu-mi peste cap ; zgomotul resacului ; mirosul de mentă sălbatică şi de anason în scobitura dunelor le mai am încă prezente în minte, dar îmi este aproape imposibil să reconstitui într-o ordine coerentă acţiunile care le-au provocat. În zadar am încercat să regăsesc surescitarea din acea noapte, paharele de Vat 69 pe care le-am băut toată seara (vîntul suflă în jurul Moguérou-ului făcînd să scîrţîie giruetele de pe acoperiş, o placă de ardezie a căzut în curte şi mă gîndesc la reparaţiile de care ar avea nevoie această casă cam mult neglijată...) nu au efectul scontat ; mai curînd îmi învălmăşesc totul în minte. Îmi place gustul de jambon afumat pe care-l are whisky-ul Vat 69.

Ce frumoasă era în bătaia lunii marea curbă, blondă, blondă ca o coapsă de femeie, a plajei Nisipurilor de Aur, în acea seară de 7 septembrie 1923 !

În largul mării continua încă hula, dar pe măsură ce ne apropiam de coastă, se calma ; noaptea era clară, prea clară, şi-mi aducea aminte de cum mă jucasem o vară-ntreagă, cînd eram copil, în coca unui vas eşuat pe o furtună în timpul iernii ; l-am părăsit în ultimul moment, înainte ca marea să-l fi luat în stăpînire dar, pe maree joasă, ne-ntorceam să ne jucăm pe el ; nici în vara următoare nisipul nu-l acoperise încă pe de-a-ntregul. Am zărit o barcă patrulînd în faţa plajei, iar după ce am trecut de mascaret, al cărui vuiet umplea noaptea, am văzut felinarele alergînd pe creasta dunelor. Era barca lui Tityves care urma să-ncarce marea parte a lăzilor, Tugdual şi cu mine trebuind să luăm în barca noastră doar trei din ele.

Tityves a urcat la bord şi a băut un pahar cu noi. Totul avea să fie bine, a spus el. Mascaretul nu era puternic. Mie însă mi s-a părut foarte puternic cînd ne-a luat barca pe coamă şi cînd, aruncîndu-mă imediat în apă, aşa cum mi se ordonase să o fac ca să trag în parîme ambarcaţiunea pe resac, am fost luat pe sus la rîndu-mi de două mîini gigantice şi-ngheţate, azvîrlit o

sută de metri, atingînd cu picioarele nisipul, în timp ce apa mă orbea, mă făcea să sughiț... Nisipul îmi fugea de sub picioare, a trebuit să mă arunc înainte ca să nu fiu tras de masa vîscoasă și neagră care se retrăgea cu zgomot de aspirație, iar apoi se forma din nou, într-un nou val.

— Trage ! striga Tugdual, a cărui voce lupta cu zgomotul resacului, hai ! haide odată !...

Și izbucnea în rîs.

La capătul plajei întinse, lăsată în urma ei de mareea joasă, îmi zdreleam picioarele de stînci și de resturi de cochilii, mînerul de frînghie udă al lăzii îmi intra în palme, iar pe nisipul fin, nisip de aur, cald încă de soarele de peste zi, m-am trîntit dîrdîind, cu capul în flăcări, acoperit de-o crustă fină, scîrțîitoare de nisip ce se lipise de hainele ce-mi erau ude, cu nisip în păr și-n dinți, cu răsuflarea tăiată... Gura de whisky băută din sticla pe care mi-a întins-o Tugdual mi-a ars stomacul și m-am întors împleticindu-mă la barca eșuată, plină de apă, să iau cea de-a doua ladă. Am început din nou să trag, cu palmele rănite, căzînd, zguduit de un rîs nebun, scrîntindu-mi gleznele, bînd, căzînd, trăgînd pînă la poalele dunelor, acolo unde nisipul era călduț și-mi aluneca printre degete, acolo unde timpul nu mai exista, nici treaba care mă aștepta de-aici-nainte, unde nu-mi doream decît să dorm, cu capul pe un colț de iarbă bătătorită, cu ochii la stele, cu nasu-ntr-o tufă de mentă și cu lumea minusculă a cochiliilor pulverizate pe obrazul meu : urechelnițe, pagure, scoici și mentă sălbatecă, florile de anason... Culcat în scobitura unei dune, lîngă lăzi, am căzut în inconștiență.

Lătratul lui Du m-a trezit din somn, ori mai curînd focul de armă, pentru că în acel du-te-vino de la mare la dune pe care-l făcusem, apoi din fundul depresiunii formate de dune, mai auzisem mîrîitul lui Du, debarcat împreună cu stăpînul în barca lui Tityves (o văd și acum, pată mare, albă în noapte purtată pe spinare de mascaret, iar pe Olivier de Kersangar în picioare, ca un șef viking, mînuind vîslele ca pe pagaie), cum mai auzisem și vocile prietenilor, acolo sus pe drum, însă focul de armă m-a trezit pe deplin. Îmi răsună încă în urechi, acum cînd o ardezie se desprinde de pe acoperișul de la Moguérou, într-o zi de furtună și cade în curte... Și zgomotul continuu al mascaretului care se adîncește, se umflă, se sparge de mal și se retrage, apoi din nou se formează. M-am cocoțat pînă la buza depresiunii, cu obrajii biciuiți de ierburile înalte, șuierătoare care-o încununau, cu mîinile înfipte în tufele de scaieți, și-am ascultat. Tugdual se dusese să caute pe cineva să-l ajute să tragă cele trei lăzi restul de cinci sute de metri de dună în pantă, cît ne mai rămăsese de parcurs. Pe drum ghiceam pași în sus și-n jos ; auzeam exclamații... Am alunecat în fundul depresiunii, am recăzut în semiconștiența beției și a oboselii... Mai tîrziu, pe drum, unde-am ajuns tras și împins de Tugdual, m-am trezit în mijlocul unui grup de trei-patru bărbați pe care nu-i recunoșteam. Abia atunci, cînd am văzut cum îl săltau în camionetă, am zărit corpul mare, negru, lățos, cu cele

patru picioare țepene, iar capu-i atîrna bălăbănindu-se. Dar n-am văzut sîngele de pe drum, nici barajul format puțin mai încolo, la o răspîntie pe care-o trec adeseori în cursul plimbărilor (mi-aș petrece toată viața în aceste locuri ale dramei tinereții mele fără ca obișnuința, plictisul de toate zilele, să le știrbească din farmecul lor romanesc) și de care am trecut, în ciuda semnalelor vameșilor. A doua zi am aflat ce disperat, ce furios a fost Olivier de Kersangar ; a trebuit să fie urcat cu forța în camionetă fiindcă voia să deschidă una din lăzi, să ia o pușcă și să plece în căutarea aceluia, oricine-ar fi fost, care trăsese dintr-un tufiș, de la două sute de metri depărtare... N-am văzut mare lucru, iar azi încerc să mă conving că am fost victima unui vis al cărui sens încerc în zadar să-l pricep, să-i găsesc sursa. Sigur că nu amintirile mele de colegian ar fi trebuit să le evoc, așa cum am crezut-o, nici discursurile Marelui Foc, mitologia copilăriei mele, figura Regelui înfrînt și primele mele lecturi : povestea lui Thomas Le Goff pe Stînca Pescărușilor devenit rege al unui trib de sălbatici, povestea lui Quentin Durward, căpitan în garda scoțiană, a săracului Mr. Henry batjocorit de fratele lui, a marchizului de la Rouërie și, în timpurile barbare, cea a lui Chram, ars de viu de propriii săi copii pentru a fi căutat refugiu pe lîngă un rege breton, ci altceva, figuri de țărani, strămoșii mei, locuitori ai acestor tîrguri și ai acestor sate, celți visători înghesuiți în jurul mesei de lemn alb așezată lîngă fereastră, în încăperea fermei, ascultînd legendele pe care li le povestea *quemener*-ul în vreme ce le croia și cosea îmbrăcămintea, astea ar fi trebuit să le evoc. Atunci a luat naștere această poveste, pe aceste drumuri și la malul acestor golfulețe, a căror priveliște sălbatică, așa cum era în copilăria mea, nu se deosebea cu siguranță prin nimic de cea din secolul al VII-lea, pe vremea mareei care a înghițit pădurea Marchedoine, iar adevărata sursă, obîrșia visului meu, nu e altundeva decît în înseși drumurile și plajele acoperite de mare, în marea însăși.

Sigur, e zadarnic să cauți amintirea strămoșilor și recunosc că marele meu compatriot François-René de Chateaubriand avea dreptate cînd spunea că „Străbunii ajung la loc de cinste cînd nu mai ai la tine ce cinsti..." Și totuși cei vii sînt guvernați de cei morți, așa mi se pare. Ajuns acum la apusul vieții, după atîtea întrebări cîte mi le-am pus despre mine, eu însumi aș rămîne un mister cîtă vreme obscura origine a alor mei mi-ar fi neștiută, cîtă vreme perspectiva mea asupra trecutului s-ar limita la ultimele două, trei generații — pentru marea majoritate a francezilor ele constituie cartea de vizită, originea nobiliară ori plebee. Iată munca pe care am decis să o încep o dată terminată treaba la care m-am înhămat în prezent. Această nouă cercetare mi se pare atît de importantă, de urgentă, încît nu izbutesc să pricep cum de cincisprezece ori douăzeci de milioane de alți francezi nu s-au și apucat de studii în acest domeniu. Meseria de genealogist, dacă te gîndești, e cea mai nobilă, mai visătoare, mai folositoare dintre bresle, iar dacă ar fi să

iau viaţa de la capăt... Nu, nu-i o întîmplare că-n acea noapte de septembrie mă aflam pe drumul suind de-a lungul Nisipurilor de Aur, stînd pe nişte lăzi pline cu arme, cu romu-n nas, împreună cu alţi visători ca şi mine.

După cîteva ore de somn, de-a dreptul pe podeaua anexelor castelului Kersangar, cu capul lîngă perele parfumate, pîrguindu-se înşiruite pe rasteluri (îmi amintesc coşul cu pere trimis bunicii de contesa de Kersangar, ce mîndri am fost de-acest dar care pe drept cuvînt putea fi numit regesc), a doua zi în zori, privind prin uşile înalte cu ochiuri mici de geam, am zărit în mijlocul curţii cadavrul lui Du sub prelata care-l acoperea. N-a mai fost nevoie să mi se povestească ce se petrecuse în acea noapte de gheaţă şi foc : cînd am văzut trupa alcătuită de cei cîţiva jandarmi şi vameşi traversînd curtea şi îndreptîndu-se spre noi, conduşi de bătrînul conte în jambiere şi-n cămaşă, alături de care mergea brigadierul Scanff, am bănuit numele celui care trăsese focul de armă şi-l redusese pe veci la tăcere pe Du. Cu vîrful pantofului, acesta a împins masa informă de sub prelată.

La încrucişarea drumurilor către Lannion şi Saint-Yvinec se află o cîrciumioară numită *Cochinchine*, prin faţa căreia treceam altădată cu bunicul în timpul plimbărilor noastre de duminică şi unde ne întîlneam cu bătrînul conte al cărui conac se afla prin împrejurimi. Ştiam, castelanul se ducea să bea în această cîrciumă cu ţăranii şi cu geambaşii. În aceşti din urmă ani mi s-a întîmplat să o aleg ca ţintă de plimbare.

Acolo m-au dus pe căpitan şi pe mine (Robert şi cei din banda lui o şterseseră în cursul nopţii) să aşteptăm autocarul de Saint-Yvinec. Acest autocar ce hurducăia, vopsit în roşu sînge-de-bou, era primul mijloc care a asigurat transportul regulat între satele de pe coastă şi micul oraş, căci, la epoca la care se petrece această povestire, drumurile noastre erau brăzdate de droşte şi trăsuri cu cai. Soarele încingea zidul spoit cu var de care ne rezemam Olivier de Kersangar şi cu mine. Atunci mi-a povestit căpitanul, acoperit pînă la bărbie de o capă neagră pe care nu i-o ştiam, odiseea acelei nopţi şi mi-a explicat de ce Tugdual nu era şi el cu noi, lucru de ne-nţeles pentru mine. După ce-am terminat cu încărcatul lăzilor în camionetă, în momentul cînd trebuia să fugim — ştiam că fusesem reperaţi de vameşii care-l împuşcaseră pe Du, însă se fereau să se arate, socotind pesemne că nu-s destul de numeroşi (şi de ce-ar fi riscat o încăierare de vreme ce ştiau de unde să ne ia peste cîteva ore... ?) — Tugdual, din ordinul căpitanului, coborîse pe plajă să ia barca şi să ajungă la *Regele-Arthur*, iar mai apoi să fugă-n larg. Or, brigadierul îi spusese lui Olivier de Kersangar că *Regele-Arthur* nu se urnise din locul unde fusese ancorat, în largul Nisipurilor de Aur iar cu Tugdual nu ştia ce se-ntîmplase.

— O să-i dea oare prin cap lui Auguste s-o şteargă-n larg ? se-ntreba căpitanul. Ăştia or să pună mîna pe vasul meu !

În timpul cît am aşteptat autocarul, Olivier de Kersangar a repetat de mai multe ori : „Ăştia

or să pună mîna pe vasul meu!" și era limpede că singurul lucru care-l frămînta era soarta *Regelui-Arthur*. Cît despre soarta mea, cine are să mă creadă cînd voi spune că la asta nu mă prea gîndeam? Încă nu realizam gravitatea situației, probabil mi se părea că lîngă căpitan n-aveam de ce mă teme. În acel moment cel puțin, cînd nu eram în stare să-mi imaginez viitorul (starea asta de toropeală se datora probabil și migrenei cumplite care-mi strîngea capul ca într-o menghine), mi-ar fi fost rușine să fiu despărțit de căpitan: am urcat cu mîndrie în urma lui în autocar, m-am așezat lîngă el pe bancheta din fund, între doi jandarmi, amuzîndu-mă de stupoarea vizibilă a călătorilor. Unul i-a șoptit vecinului: „E domnu' de Kersangar!"

Vehiculul s-a oprit de mai multe ori ca să urce niște țărănci ce se duceau la tîrgul de la Saint-Yvinec, cu boțuri de unt și găini vii în coșurile lor negre de răchită. La vederea grupului sinistru pe care-l formam, toate se dădeau îndărăt și-l făceau pe șofer să le strige:

— Urcați! Nu vă fie frică!... frază salutată de un hohot de rîs general, urmat de o tăcere încărcată de teamă.

Străzile și piețele din Saint-Yvinec erau întesate de lume fiindcă era zi de tîrg. Cu toate că brigadierul a avut buna idee să oprească autocarul la intrarea în oraș și să o ia pe străzi lăturalnice ca să ne ducă la Palatul de Justiție, a trebuit să ne facem loc printre grupurile de țărani și țărănci, cu bonete și *shuppen* — pălăria cea mare cu funde — care-și vindeau vitele, păsările, iepurii, purceii de lapte legați în saci, urlînd ca la tăiere. La trecerea noastră, conversațiile în limba aceea aspră pe care eu, un autonomist, mă simțeam umilit că nu o înțeleg, se opreau, chipurile se întunecau și parcă îmi amintesc că unul sau doi și-au scos chiar pălăriile în fața celui care pentru țărani era tot: „Domnul conte..." Purceii și găinile legate de picioare două cîte două își luau zborul într-o cotcodăceală furioasă și-un nor de pene, iepurii și viței cu ochi languroși își disputau curtea Palatului de Justiție plantată cu castani, invadau pînă și treptele porții ornamentale, intrau în interiorul clădirii, murdărind cu balegă și excremente pardoseala, făcînd să răsune sala Pașilor Pierduți — unde am fost așezați în așteptarea judecătorului de serviciu ce-și petrecea ziua pe o plajă învecinată împreună cu familia — de cotcodăcelile, grohăielele și măcăielele lor. Orașul era transformat în ogradă, urina se scurgea în rîuri, cidrul înfundat țîșnea pe toate tejghelele cîrciumilor, geambașii cu mîini bătătorite băteau palma pecetluind contracte de vînzare în toate piețele, pe toate ulicioarele, bețivanii întinși pe caldarîm cu capul pe-o piatră își dospeau vinul, iar justiția se dădea pînă și ea înapoi din fața acestei ofensive țărănești, acestei *jacquerii* [1] pașnice apărută din adîncul timpurilor.

Astăzi mă mir cum de Olivier de Kersangar n-a încercat să fugă atunci cînd am traversat mulțimea, cînd ne mișunau purceii printre picioare

[1] Răscoală țărănească din Beauvaisis, în 1358, în timpul lui Ioan al II-lea. (N. t.)

(căci jandarmii, probabil, din considerație pentru prizonier, omiseseră să ne pună cătușe) : s-a mirat pînă și el. A pus pe seama emoțiilor din timpul nopții și a durerii pricinuite de moartea lui Du, descurajarea în care mi s-a părut că intrase, care-i paraliza orice reflex. Nu-i mai puțin adevărat — nici asta nu era o dovadă de înțelepciune — că Olivier de Kersangar era în continuare inconștient de gravitatea cazului : trufia îl făcea să creadă că nimeni nu va îndrăzni să-i facă nimic, că va fi trimis înapoi acasă cu scuze. Mut, cu chipul încruntat, părea că nu vede și nu aude nimic din simpatia animalieră ale cărei accente pătrundeau prin ușile larg deschise ale sălii Pașilor Pierduți și își urmărea un gînd în legătură cu care îmi puneam întrebări în tăcere, plin de mirare și respect.

După ce ne-au lăsat să așteptăm mai bine de trei ore, cînd ultimii vițel rămași nevînduți își lansau în cele patru colțuri ale orașului mugetele cărora curînd le-au luat locul cîntecele bețivilor, judecătorul, de-ndată ce-a sosit, s-a închis cu brigadierul în birou. Apoi ne-a chemat : întîi pe mine. În pragul cabinetului, am mai întors o dată capul în căutarea unui sprijin în privirea căpitanului, emoționat, cum fusesem cu trei luni înainte cînd trebuia să mă prezint în fața examinatorilor, la oral la bacalaureat. În picioare, în fața judecătorului, un om mărunțel purtînd un papion cu buline albe pe fond roșu, a trebuit să răspund la un interogatoriu privitor la identitatea mea. Cînd magistratul, fără să ridice capul, mulțumindu-se să citească formula pe care o avea dinaintea

ochilor, m-a întrebat : „Profesia ?“ am răspuns pe un ton hotărît și-aproape sfidător : „Matelot“. Judecătorul mi-a adus atunci la cunoștință acuzația.

Am ieșit pe o altă ușă și nu l-am mai văzut pe tovarășul meu. În urma unui jandarm, am pornit-o pe un culoar lung ca să mă trezesc pe peronul Palatului de Justiție.

Ograda se transformase între timp în curte de recreație în care, printre legume putrezite, papornițe desfundate și baligă de vacă, se jucau copiii ; se opreau înmărmuriți de teamă la vederea mea. Unul în urma celuilalt, gardianul meu și cu mine am apucat-o pe străduțele ce urcau spre înălțimile orașului și după puțină vreme am recunoscut un drum pe care îl mai făcusem cu Iris, apoi spălătoria, zidul Augustinilor înțesat de cioburi de sticlă și, în sfîrșit, închisoarea a cărei poartă s-a deschis în fața noastră.

CAPITOLUL XIX

ÎNCHISOAREA DE LA PIPIPOL

Dacă ai spune că nici n-a apucat bine să se așeze ș-a și început că cugete la situația în care se găsea, înseamnă să-l crezi la fel cu toți deținuții trecuți, prezenți și viitori.

Gobineanu, *Scarramouche*

SIGUR CĂ între închisoarea Pipipol din Saint-Yvinec și închisoarea maritimă din fundul arsena-

lului din Brest, singura închisoare în care îmi fusese dat să pătrund, nu are nici o asemănare, poate doar faptul că, fiind așezată pe înălțimile orașului, aveai perspectiva bazinelor și a vapoarelor, a rîului, iar pe o vreme bună, dincolo de coasta dealurilor și a pădurilor, puteai vedea marea la șase kilometri ; că, în curtea în care deținuții erau scoși la plimbare cîte o oră pe zi, respirai aer de mare și că zgomotele care ajungeau pînă aici — zgomote de motoare, de vinciuri, de grue, strigătele marinarilor, sirenele vreunui antrepozit ori arsenal răsunînd la ora prînzului — aminteau că-n apropiere se afla un port în plină activitate, astfel încît merita și ea numele de închisoare maritimă. Însă administrația, culoarele, celulele nu erau atît de meticulos de curate ca la închisoarea din Brest, unde aveai impresia că te afli la bordul unui vas de război ori într-un far ; la Pipipol părea că domnește o delăsare liniștitoare după cum mi-am putut da seama cînd gardianul, după ce a inspectat două sau trei celule murdare în care „nu aveam să mă simt bine", după cum a declarat, m-a introdus în cea care avea să fie celula mea.

Într-un colț al încăperii vopsite-n ulei gri era instalată o tinetă iar deasupra ei un robinet de apă din aramă. În fața patului de fier ce ocupa un perete întreg al celulei se afla o măsuță din lemn alb rabatabilă, dată de perete, iar un scaun legat cu-n lanț fixat în perete putea fi așezat în fața ei. Paznicul mi-a adus două pături maronii mirosind a seu și naftalină ; ai fi zis un șef de tren oferindu-ți o cușetă pentru o noapte. Cu

toată modestia acelui mobilier era aproape un lux pentru un matelot fără specialitate ce-și petrecuse ca mine mai multe săptămîni în cambuza *Regelui-Arthur*. M-am întins pe pat și-am adormit imediat.

Zgomotul cheii în ușă, apoi lumina mare electrică din plafon aprinsă brutal m-au trezit, am sărit instinctiv în picioare, cheaun de somn, și-am dat nas în nas cu președintele R..., îmbrăcat într-o haină de vînătoare, încălțat în cizme de cauciuc înalte pînă la coapse, pe cap cu o pălărie veche pe care o observasem în birou la el, în jurul căreia erau înfășurate mai multe rînduri de fir de mătase pentru undiță și înfipte muște și cîrlige. Potrivindu-și monoclul, președintele m-a privit c-un fel de nedumerire în ochi spunîndu-mi :

— Mi s-a spus că ești inculpat ! Asta-i culmea ! Ce dracu', judecătorul ăsta nu știe să trăiască ?... Nu ne-nțelegem deloc. Firește, nu e magistrat de carieră, e-un fost avocat, probabil francmason și bănuiesc că văduvele și orfanii nu se prea înghesuie la ușa cabinetului lui... ! Uite unde am ajuns ! Republica republicanilor, ce mai ! Independența magistraturii e rău compromisă. Totdeauna am spus asta...

Președintele și-a scos pălăria pe care a aruncat-o pe pat, apoi și-a netezit cu palmele părul lipit de creștet, cu un gest ce-i era familiar.

— Am spus-o întotdeauna : independența magistraturii nu va fi asigurată decît de instaurarea unui judecător unic. Sistemul englez : numire pe viață și salariu mare... Și avansare pe loc... Ju-

decătorul ăsta, Dumnezeu știe de unde vine! Sigur e dintr-o familie foarte proastă, se vede de la o poștă. I s-a părut *amuzant* să te închidă aici, în tovărășia lui Kersangar... Ce revanșă pentru el! Ai lui vor fi mulțumiți... Ridicol, ce mai? Am să mă așez, îmi permiți?

Din acest discurs al președintelui R..., pronunțat cu voce studiată, în ritmul precipitat și batjocoritor care-i era propriu, punctat de „Hmm!" și de „ce mai!", reieșea că eram victima proastei creșteri a judecătorului. Eu nu privisem încă situația din acest unghi de vedere. Pe de altă parte, președintele părea atît de tulburat încît mă tutuia, lucru pe care nu-l mai făcuse niciodată.

— Vin de la o partidă de pescuit, a reluat... Ne-am dus la treizeci de kilometri către Huelgoat și am coborît Queffleut-ul... Cinci păstrăvi frumoși, uite așa de mari...

A urmat o disertație despre pescuitul în apă de rîu, despre bucuriile lui, despre avatarurile lui de-a lungul vremurilor, de unde am aflat că în secolul trecut în contractul de muncă al rîndașilor se preciza că nu li se va da la masă somon decît de trei ori pe săptămînă, în vreme ce-n zilele noastre somonul dispăruse din rîuri și devenise un pește rar etc. Președintele mi-a mai spus că avea intenția să vorbească cu judecătorul de instrucție însărcinat cu acest proces și urmînd a fi desemnat a doua zi care, mai mult ca sigur, avea să fie judecătorul cu cravata roșie cu picățele albe ori confratele lui, fiindcă erau singurii... Președintele îi telefonase și bunicului să-l liniștească, întrucît pe socoteala arestării mele circulau

zvonurile cele mai fanteziste. Olivier de Kersangar era un nebun ce-avea să plătească scump toate extravaganțele ăstea...

— Tu ai să te-alegi doar cu o noapte petrecută-n pușcărie, a spus președintele R... și m-a asigurat că la vîrsta mea dormi bine oriunde. În concluzie, a avut eleganța să nu-mi facă nici un reproș. Acest mod în care lua lucrurile, dorința sinceră cu care simțeam că vrea să-mi vină în ajutor mi-au fost de mare folos pentru că, după arestare, una din marile mele griji fusese ca nu cumva să-l mîhnesc și să-l decepționez pe președintele R... I-am spus vizitatorului că la intrarea în Pipipol mi se confiscase sacul: în el aveam hîrtii la care țineam și aș fi fost bucuros să le recapăt.

— Hîrtii? Scrii?... m-a întrebat președintele. Ce? Versuri? Eh, la vîrsta ta, și eu... etc.

Am protestat spunînd că nu era vorba de versuri.

L-am auzit pe președintele R... îndepărtîndu-se întovărășit de gardianul care așteptase pe culoar și tăcerea mi-a invadat celula ca o ceață deasă, ceața nopților de august pe Mîneca, ceață în care mă mișcam cu încetineală. Dar așa cum la bordul *Regelui-Arthur* acalmat, se auzeau mii de zgomote apropiate ori îndepărtate, tot astfel curînd am început să disting din fundul celulei în care mă aflam zgomote de proveniențe și intensități diferite, care acumulîndu-se, au început să mă deranjeze, promițînd să devină un supliciu și făcîndu-mă să regret tăcerea neliniștitoare a primei seri.

După plecarea preşedintelui, m-am culcat la loc şi am adormit din nou. Dar parcă era un făcut ca liniştea să-mi fie permanent tulburată. Mi s-a adus cina. Am uitat în ce consta dar era, presupun, supă de varză ori varză umplută, ori varză cu cîrnaţi, pentru că mirosul puternic al acestei legume mă izbise încă de la intrarea în închisoare, amestecat cu un miros de dezinfectant, combinaţie puternică care m-a introdus imediat în atmosfera de colegiu. Parcă-mi amintesc că mîncarea era mai bună decît cea de la Bon Pasteur, merit absolut relativ.

Îmi terminasem cina cînd a reapărut gardianul aducînd un coş acoperit cu un şervet alb cadrilat cu roşu pe care l-a aşezat pe pat. Cum nu-mi pot aduce aminte meniul administraţiei penitenciarului, tot astfel nu-mi amintesc mîncarea — căci asta se afla în coş — servită în acea seară închisorii din Pipipol de către hotelul Anglia din Saint-Yvinec. Gardianul a avut delicateţea să deschidă el sticla de Bordeaux care o însoţea, deoarece eu n-aveam tirbuşon şi, aşa cum l-am poftit, a băut o duşcă de vin din sticlă. Cititorul va asemăna această întîmplare cu cea a lui Marmontel care, închis la Bastilia, a mîncat din greşeală mîncarea ce era destinată servitorului lui, servitor care s-a înfruptat din cea de-a doua cină, mult mai copioasă, trimisă stăpînului. Eu nu aveam servitor, aşa că am mîncat cele două porţii. Diferenţa dintre deţinuţii obişnuiţi din vechea fortăreaţă regală şi deţinuţii de la Pipipol era că tot guvernatorul Bastiliei trimisese şi cea de-a doua cină, în vreme ce eu i-o datoram atenţiei domnului preşedinte R..., binefăcătorul şi prietenul meu, salvatorul meu în scurtă vreme.

Recitind aceste cîteva pagini, am realizat că am povestit episodul încarcerării pe un ton foarte lejer, departe de a fi în concordanţă cu ce era în mine atunci. Inconştienţei din primele ore ce au urmat arestării mele la Kersangar, îi luase locul, desigur, îngrijorarea pentru soarta care mă aştepta, regretul că le pricinuiam mari griji bunicilor faţă de care aveam atîtea obligaţii şi pe care îi răsplăteam atît de rău. Închisorile mele, mă scuz faţă de acei contemporani care au cunoscut altele mai severe, au fost blînde : cea de-a III-a Republică şi trata duşmanii cam cu tot atîta blîndeţe cu care şi-i trata pe-ai săi Vechiul Regim [1].

Într-o oarecare măsură însă, aventura pe care o trăiam acum mi se părea normală ; dintotdeauna mă aşteptasem să mi se întîmple ; mi-era înscrisă în destin, continua doar internatul de la colegiu, dîndu-mi, ca şi acesta, nu ştiu ce sentiment laş de securitate, nu ştiu ce bucurie melancolică izvorîtă din acceptarea unei soarte nedrepte... Libertatea de care profitasem cu atîta înflăcărare în cursul săptămînilor acestei veri, asemeni celei pe care o gustam cu zgîrcenie cîteva ore la doamna de Heurteloire, văduva comandantului de marină care activase în vremea lui Courbet, îmi lăsase un sentiment de primejdie de care mă puneau la adăpost zidurile blajine ale închisorii Pipipol. Mă bucuram de singurătatea la care

---

[1] Monarhia franceză înainte de Revoluţia din 1789. (N. t.)

eram supus în contrast cu viaţa exuberantă a săptămînilor precedente ; şi, aducîndu-mi aminte de plimbările în compania lui Iris şi de nepăsarea cu care, trecînd prin faţa zidurilor acestei închisori în care acum eram deţinut, vorbisem de evadări, pot afirma că şi dacă m-aş fi aflat în împrejurări favorabile ca să-mi pot închipui o tentativă, nu m-aş fi încumetat să-ncerc, punîndu-mi în preşedintele R... toată speranţa eliberării.

Cea mai grea încercare a fost cea de-a doua zi, cînd am fost scos în curte la plimbarea zilnică, sub supravegherea gardianului. Am cerut să-l văd pe căpitan. „Imposibil, mi s-a răspuns. Sînteţi scoşi pe rînd. E ordin să nu fiţi lăsaţi împreună." Privind înaltele faţade ale clădirilor ce împrejmuiau curtea, mă gîndeam la Olivier de Kersangar închis în dosul acestor streşini sinistre, rozîndu-şi frîul, visînd la vaporul lui... Pentru el sufeream. Am realizat tristeţea, absurditatea situaţiei în care ne aflam ; am cerut să scurtez plimbarea şi să mă înapoiez în celulă.

Aceasta nu-mi era ostilă. Îmi plăcea goliciunea ei abstractă iar privirea-mi aluneca fără să vadă pe-ntinsele suprafeţe lucioase ale pereţilor care mă închideau în mine însumi. Lumea interioară a amintirilor, a visărilor, mi se oferea bogată ca peştera din vîrful marii Stînci ce se înălţa în golful Saint-Michel-en-Grève şi care se deschidea doar în noaptea de Crăciun. Mă bucuram de-aceste comori ascunse ca hoţul pe care cele douăsprezece bătăi, anunţînd miezul nopţii, îl surprinseseră înăuntru, iar el decisese să rămînă închis acolo pînă la Crăciunul viitor. De mult

mă gîndisem că lumea de-afară nu mi se potrivea ; nu mă deranja că mă despărţeam de ea, chiar dacă nu din voia mea. Celula îmi era tot atît de prielnică precum sala de studiu de la Bon Pasteur, plină de umbră şi răcoare, unde intram în recreaţie să scap de zgomotoşii mei colegi, să fug de jocurile lor grosolane, ca şi camera de la hotel în care resimţisem acelaşi sentiment de protecţie după hoinărelile pe străzile Londrei. Ce-mi lipsea ? Hîrtie, cerneală şi toc : deci, gîndeam, aş putea să le dau o formă visărilor mele şi să mă reapuc de romanul început.

— Nu aveţi dreptul decît la o scrisoare pe săptămînă pentru cineva din familie, mi-a răspuns gardianul cînd l-am întrebat dacă se putea să obţin aceste rechizite.

Atunci cînd preşedintele R... venind în seara aceleiaşi zile în vizită să-mi aducă un pachet de la Iris şi surorile ei, în care se aflau mere, dulceţuri şi un chec, fără nici cea mai mică pilă ascunsă-n ele, a aflat răspunsul gardianului :

— O scrisoare pe săptămînă, a exclamat el, posibil ! Dar ai dreptul să-i scrii avocatului ori de cîte ori doreşti, iar administraţia penitenciarului n-are pentru ce lua cunoştinţă de ce anume îi spui... Vei avea toată hîrtia de care ai nevoie !

Preşedintele mi-a explicat atunci că a trebuit să-mi aleagă un avocat pentru că, oricît de necrezut ar părea pentru cineva care nu e familiarizat cu procedura penală, el personal nu mă putea ajuta cu nimic. Studiile mele ulterioare şi activitatea profesională m-au făcut să înţeleg în ce situaţie mă aflam, lucru pe care discuţia cu

președintele avută atunci nu a reușit să mi-o clarifice. Soarta mea se afla în mîinile magistratului de instrucție. Acesta mă putea pune în libertate provizorie (cerere care fusese imediat făcută de avocatul meu) după cum mă putea lăsa să putrezesc în închisoare fără să mă convoace. Existau, fără-ndoială, termene de convocare, însă judecătorul le putea alege „pe îndelete". Avocatul meu nu era altul decît excelentul maestru K..., devenit apoi decan al baroului, cu care mai tîrziu am păstrat relații amicale și profesionale și căruia i se dusese faima de jurist în toată provincia, pînă și la Curte. Președintele R..., cu care era prieten, mi l-a lăudat mult pentru știința și dibăcia lui, regretînd însă faptul că nevasta acestuia, Germaine, prietenă cu președinta, neavînd copii, se dedica operelor de binefacere și cînta cam des la seratele muzicale de la Boismeur *Păpușa mea dragă :*

— O știi, nu ?, a spus președintele R... și a început să fredoneze :

Păpușa mea dragă-ă
Nu-u vrea să doarmă-ă

Și firește, a adăugat, între noi nu-i mai spunem decît „păpușa dragă"...

După părerea președintelui, judecătorul nu va avea nevoie de mult timp ca să ia o hotărîre în privința cererii mele de punere în libertate provizorie. Cercetarea judecătorească însă risca să dureze, iar scoaterea de sub acuzare (pentru că, în cazul meu, o deferire Parchetului era puțin

probabilă) urma să intervină abia în momentul în care instrucția era încheiată. În cel mai bun caz, odată obținută punerea în libertate provizorie, punctul delicat rămînea atitudinea Parchetului față de ordonanța de comunicare a hotărîrii judecătorești. Procurorul avea și el un cuvînt de spus, dar nu se pronunța mai înainte de a fi primit instrucțiuni de la P. G. (P. G., după cum mi-a spus președintele, era însuși procurorul general de pe lîngă Curtea de Apel din Rennes). Dacă primea ordin putea lăsa să zacă dosarul sau putea face apel la hotărîrea judecătorului. În cazul unui apel se puteau întîmpla două lucruri : fie că, la sfatul procurorului, judecătorul își anula hotărîrea și atunci trebuia luat totul de la capăt, fie că nu ținea cont de el.

— Dar să ne-ntoarcem la punctul de pornire, a spus președintele netezîndu-și părul îmbibat cu briantină. Judecătorul nu-ți va acorda punerea în libertate provizorie decît după ce te va interoga... Noroc că l-am invitat la o partidă de pescuit, am să-l pot ataca...

Partida de pescuit, prevăzută pentru a doua zi, urma să-i reunească pe avocatul meu, pe judecător și un văr al președintelui : toți aveau să petreacă la hanul Petit-Menou, vestit pentru scoicile-i umplute și puii cu smîntînă. Partida asta de pescuit era pentru noi un adevărat noroc !

La plecare, președintele mi-a lăsat în urma lui în celulă, un miros puternic de tutun, de cauciuc murat și de briantină. Prin avalanșa de vorbe a vizitatorului, am reușit și eu să-l întreb ce mai

știa de Tugdual. Mi-a răspuns că nu aveau nici o veste. Au fost găsite însă pe stîncile de pe coastă bucăți din barca de pe *Regele-Arthur*.

În ziua următoare acestei vizite, după ce gardianul mi-a adus cerneala și hîrtia cerute pentru a-i scrie un „memoriu" avocatului, am inaugurat un program ce avea să facă din cele zece zile ale încarcerării mele o experiență unică. Ce greu am dus la capăt această experiență și, fără înțelegerea prietenoasă a directorului închisorii (am spus oare că acest funcționar venise să se informeze curtenitor despre cum eram instalat „provizoriu din fericire"), ar fi eșuat.

De cum mă întoarceam de la plimbare, mă așezam pe scaunul legat cu lanț de perete și începeam să scriu. Uitînd de notițele pe care le cărasem după mine în timpul călătoriei, am pornit la o nouă redactare a romanului meu. Însă, curînd mi-a venit din ce în ce mai greu să-mi concentrez atenția, și asta, abia mai tîrziu mi-am dat seama, din cauza zgomotelor de tot soiul pe care urechea mea exersată învățase să le recunoască. Pe fundalul sonor al miilor de zgomote ce urcau din port, se detașau alte zgomote, mai apropiate : chemări domestice și familiare, pe jumătate țărănești, venite din locuințele învecinate, lătratul cîinilor, mugetul vacilor aduse de la păscut, plînsul copiilor. Un clopot al mînăstirii Augustinelor aflată în apropiere răsuna la intervale regulate și — atunci cînd se deschidea pentru vreo slujbă ușa capelei — un val de voci cîntînd psalmi mă izbea ca parfumul unui buchet de caprifoi la cotitura unui drum desfundat. Toate aceste zgomote felurite mă atrăgeau afară, într-o barcă undeva departe, într-un cîmp, în strana lustruită și sclipitoare a capelei pe care mi-o închipuiam perfect pentru că știam bine *Alma Mater* și *Salve Regina* cîntate de călugărițe. În zadar îmi astupam o ureche cu palma, cu cealaltă mînă trebuind să țin stiloul. În zadar încercam să ucid această rumoare ce-mi invada singurătatea, fredonînd : obsesia ritmului îmi ocupa mintea. Eram beat de note, aveam capul înfierbîntat, nu mai eram stăpîn pe mine, personalitatea mi se fărîmița, se scămoșa într-o mulțime de mici plecări, de minuscule tablouașe, mintea mi-era ca o pînză de Breughel ronțăită de oameni-șobolani micuți, de monștri acvatici cu trup de vacă și capete de călugăriță. Foaia albă pe care scrisesem cîteva fraze, șterse apoi, era dovada derizorie a faptului că-mi era imposibil să mă concentrez : mă uitam la ea cu disperare. Probabil că ceva din această disperare mi se citea pe față pentru că, venind să-mi aducă prînzul, gardianul nu s-a putut stăpîni și m-a întrebat ce-i cu mine.

— Ce am, am strigat. Zgomotul ! și i-am explicat drama mea.

Impresionat, fără-ndoială, de atîta amărăciune, gardianul mi-a promis să pună o vorbă bună pentru mine la directorul închisorii. Acesta a venit să mă vadă. Mi-a înțeles oare zbuciumul ? În picioare, în mijlocul celulei, mi-a atras atenția că nu se auzea nimic și spre marea mea stînjeneală, ascuțindu-mi auzul, a trebuit să recunosc că avea dreptate.

— Dar n-are a face ! a continuat directorul, am să te mut în altă celulă. Nu am mulți deținuți... Dă-i numărul 12, i-a spus el gardianului : dă spre curte. „Memoria" dumitale are nevoie de o astfel de reculegere ?

Celula 12 era replica exactă a numărului 6. M-am așezat pe scaun și m-am pus pe lucru.

Dispăruseră și simfonia portului și urletele sirenelor și scrîșnelile troliurilor ; sunetul țipător al clopotului Augustinelor devenise clinchet de clopoțel, iar vocile proclamînd gloria Mamei lui Isus ajungeau pînă la mine de la o distanță infinită, din înaltul cerului unde, fără îndoială, sfintele fecioare fuseseră răpite : vacile, cuprinse de respect, amuțiseră. Îmi regăsisem oare, în fine, liniștea ? Cînd a fost să îndur însă litania plîngăcioasă a vocii portarului răsunînd din curte, însoțită la scurtă vreme de loviturile de ciocan ale unui muncitor într-o aripă a clădirii, apoi de o bătaie moale și regulată pe care am identificat-o într-un sfîrșit, ca fiind o minge de cauciuc de mărime mijlocie, săltînd pe ciment, azvîrlită de-o parte și de alta a unui fileu bine întins, cînd, încoronînd parcă acest edificiu sonor, spre seară, s-a răspîndit sfîrșitul unei prăjeli mirositoare, am regretat fosta mea celulă cu vechile-i zgomote. Cel puțin acelea, rateuri de motoare ale unor ambarcațiuni, cînturi bisericești, erau nobile, îmbiau sufletul la călătorii poetice și spirituale, în vreme ce opereta asta domestică și clevetitoare pe care o ascultam forțat se compunea doar din cuplete vulgare, din refrene mizerabile la care s-a adăugat, batjocură finală, larma feruginoasă și afri-

cană a tacîmurilor și farfuriilor azvîrlite într-un cazan de spălat vase. Preferam de-o mie de ori rumoarea de-afară. I-am spus-o paznicului care i-a transmis-o directorului. Acesta m-a chemat la el.

— Există zgomote nobile, am început eu.

Directorul m-a întrebat dacă nu doream să fiu văzut de medicul penitenciarului. Aveam sigur nevoie de niște calmante... L-am asigurat că nu, și am declarat că sînt victima complexului „sunet și lumină", sunetul crescînd în intensitate pe măsură ce diminua lumina. Nu pentru asta oare se stinge lumina și în sălile de concert ? Directorul a binevoit să fie de acord că, desigur, aceasta era explicația. Și, din moment ce preferam sunetele nobile, mă va muta din nou în fosta mea celulă. Comparația oare a fost în favoarea ei ? Sau mă obișnuisem deja cu sirena, cu clopotul și cu psalmii bisericești ? Fapt este că de-a doua zi am încetat să le mai aud și nu mă mai opream, acoperind pagini întregi de hîrtie dată de administrație, tăiată în foi mai mici decît formatul lor inițial, pe care le așezam în teancuri de grosimi diferite, după o ordine de maniac, respectată scrupulos de parcă de ea — la care se mai adăugau și alte ritualuri absurde pe care dacă ar fi să le povestesc, m-aș face roșu de rușine — depindea forța inspirației. Doar mesele aduse la oră fixă, pe care le mîncam ca în transă, întrerupîndu-mă ca să șterg un cuvînt și să-l înlocuiesc cu altul, să rescriu un paragraf, să adaug o virgulă, mă mai făceau să apreciez durata zilei. Bucuria care mă stăpînea era asemeni celei de la

Londra, cînd umblam fără țintă în mijlocul mulțimii, bucurie dată de sentimentul unei libertăți fără oprelişti. Eram liber să scriu orice-mi trecea prin cap, să inventez personajelor mele o stare civilă, să le înrudesc, să le îmbrac, să le împing în aventuri nenumărate, să le cîntăresc pasiunile, să le redau limbajul. Aceasta era libertatea cea bună.

Cocoşat peste masă, scărpinîndu-mă în cap şi adunînd sub unghii o țărînă albicioasă, cu spatele arcuit, cu abdomenul dureros de-atîta comprimare, cu mîncărimi în nas de-atîta frecătură, evadam, sînt sigur, din mine, şi din închisoare ; ieşisem şi din timp... Învinsesem timpul. Corpul meu, pe care îl neglijam, pe care nu-l mai spălasem pentru a simți mai bine duhoarea-i fierbinte, îmi mai amintea de el prin cîte-o durere ciudată, cîte-o vagă mîncărime. Iar către seară, o crampă-mi cuprindea mîna dreaptă obligîndu-mă să las stiloul pe care mi se încleştaseră degetele. Cu muşchii chirciți, mă aruncam pe pat, îmi întindeam mîinile şi picioarele şi, cu ochii-n tavan, aşteptam să mi se domolească înfrigurarea minții. Mă surprindeam zîmbind cînd inventam un detaliu, cînd găseam un nume, pronunțîndu-l cu voce tare ca să-i probez consonanța poetică ori hazlie. Paznicul era din ce în ce mai intrigat. Cînd intra la mine în celulă, profitam şi mă destindeam. Mă vedea ridicîndu-mă, țopăind pe loc, întinzîndu-mă, cedînd nevoii imperioase de a mă mişca după o imobilitate prelungită, îi surîdeam cu un aer care trebuie să i se fi părut cam tîmp. Şi cu siguranță şi era.

Opera pe care am scris-o în închisoarea de la Pipipol şi-al cărei manuscris se află în sertarul biroului la care stau acum nu şi-a găsit nici pînă-n ziua de azi un editor. Toți cei cărora m-am adresat mi l-au înapoiat cu elogii, pe care nu am de ce să le suspectez de nesinceritate, însă cu regretul de a nu-l putea publica ; dar încă n-am pierdut speranța să fiu tipărit în viață fiind.

Preşedintele R..., a mai venit să mă vadă la cîteva zile după discuția despre care am vorbit. Între timp avusesem o conversație la vorbitor cu avocatul. Acesta se exprima într-un mod studiat, plin de solemnitate şi cu o elocvență ce-ar fi putut fi numită interioară ; doar unele accente ajungeau pînă la suprafața discursului. M-a rugat să-i povestesc în amănunțime şi fără să omit nimic condițiile în care fusesem îmbarcat la bordul *Regelui-Arthur*, ce ştiam despre cumpărarea armamentului, cum se efectuase debarcarea pe plaja Nisipurilor de Aur. I-am povestit din nou judecătorului întîmplările ; două zile mai tîrziu (cea de-a opta sau a noua zi de cînd mă aflam în închisoare) le-am repetat cu modificările sugerate de apărătorul meu.

Au venit să mă ia după prînz ; un jandarm mă aştepta în fața administrației închisorii şi, fără nici o explicație, m-a rugat să-l urmez. Cum mergeam pe pietrişul drumului, m-a izbit aerul tare de afară. Mirosul de fîn cosit şi de iarbă udă îmi gîdila nările şi mă ameţea ; picioarele mă dureau şi mergeam cu greu, ca după un lung drum pe mare ; venele de la tîmple mi se zbăteau. Zgomotele ce țîşneau spre marginea dru-

mului — lătrat de cîini în dosul grilajului unei curţi ; plînsul vreunui copil — îmi răsunau în capul golit de idei, gîtul mi-era uscat, şi m-am mirat cînd am deschis gura, auzind cu ce voce necunoscută, răguşită, o voce de bătrîn, l-am întrebat pe jandarm unde mă duce.

— La tribunal, a răspuns jandarmul.

Slăbiciunea pe care o simţeam — ea îmi amintea de o convalescenţă după gripa avută într-o primăvară — azi o pun pe seama ferecării mele şi în special a consumului nervos necesar alcătuirii acelei cărţi despre care am vorbit.

Avocatul mă aştepta la tribunal ; m-a condus la judecător. Acesta îşi răsucea cîte-o ţigară pe care o umezea din belşug şi o tot aprindea cu nişte chibrituri dintr-o cutie de bucătărie. Ascultînd răspunsurile ce le dădeam, mai cerea o precizare, un amănunt ca apoi să-i dicteze grefierului o traducere fidelă a ceea ce spusesem (din care cu greu aş fi putut relua vreun cuvînt) şi în acelaşi timp, fantezistă. Îi promisesem avocatului să răspund cît mai scurt cu putinţă şi mai cu seamă să mă abţin să-mi exprim profesiunea de credinţă autonomistă care nu era pe gustul vremii. Judecătorul era dispus să fie îngăduitor : trebuia să-l ajut şi eu cît de cît !

— Dar despre „Stejarul Alb", m-a întrebat judecătorul, ai auzit vorbindu-se de „Prietenii Stejarului Alb" ?

Am răspuns că auzisem de o asociaţie cu numele ăsta, ale cărei scopuri erau, din cîte ştiam, doar filozofice şi literare.

Judecătorul a zîmbit cu aer complice. M-a întrebat dacă în Irlanda îi întîlnisem cumva pe unii membri ai acestei asociaţii şi m-am grăbit să răspund că nu etc. În cursul acestui interogatoriu, redat de mine aici pe scurt, dar care a durat totuşi vreo două ore, am aflat că fuseseră emise mandate de arestare împotriva mai multor membri ai mişcării, printre care şi Marele Foc, considerat ca „fugit". După ce-am semnat declaraţia, judecătorul m-a informat, între două focuri de chibrit, că nu considera utilă o confruntare cu tovarăşul meu de detenţie întrucît spusele mele concordau cu ale lui. Mă punea în libertate însă cu condiţia de a mă prezenta în orice moment, dacă m-ar convoca pentru vreo eventuală informaţie în plus.

Comunicarea hotărîrii judecătorului către Parchet urma să dureze patruzeci şi opt de ore.

Pînă atunci m-am înapoiat în celulă. Au mai fost nişte probleme.

Preşedintele a venit să mă vadă (judecătorul fusese mustrat pentru că eliberase faimosul permis de vizită). Afacerea lua proporţii de complot. Principalul acuzat nu era Olivier de Kersangar, însă atitudinea lui arogantă faţă de judecător, morga, declaraţiile ce le făcuse riscau să-l coste scump.

Cît despre Tugdual, preşedintele mi-a răspuns stînjenit la întrebare : prietenul meu nu fusese găsit. *Regele-Arthur* era ancorat în portul Lesguivy şi supravegheat îndeaproape. La presiunea preşedintelui R... (iată rezultatul pescuitului şi al mesei de la Petit-Menou), judecătorul fusese

pe punctul să sară calul față de procuror, care se opunea inexplicabil punerii mele în libertate provizorie. Procurorul amenințase că va face recurs. Pe de altă parte, îl asigurase și el pe președinte că i se părea inutil să mă mai țină în închisoare, cazul meu trebuind să fie obiectul unei scoateri de sub acuzare. Care, Doamne iartă-mă, ținea cu mine ? Judecătorul ori procurorul ? Și dacă judecătorul era acela, avea să se țină tare ?

S-a ținut tare.

Seara pe la șase am ieșit din închisoarea Pipipol cu sacul de matelot în spate, fără să fi putut să-l mai revăd pe Olivier de Kersangar. Brecul galben cu negru al președintelui R... se afla dinaintea porții, cu birjarul Edouard pe capră.

— Sînteți așteptat, mi-a spus Edouard. Avem dineu în seara asta.

Mai am și-acum în urechi scîrțîitul frînelor pe roți, lungul coborîș care, cu un ocol, ne-a scos la drumul spre Boismeur.

CAPITOLUL XX

VASUL DEZARMAT

> Așa va să zică ! La fel, deci, pentru toată lumea !
>
> Daniel Defoe, *Jurnal din anul ciumei*

DACĂ AȘ SPUNE că mă simțeam la largul meu în compania notabilităților — printre care și avocatul meu, care mi-a adresat un zîmbet

amical — stînd protocolar în jurul mesei mari, ovale, cu față de masă și șervete fine, plină de argintărie, în salonul de la Boismeur cu pereții cu lemnărie brună și piele cu motive Ludovic al XIII-lea, ar însemna să mint. Așezat într-un capăt al mesei între Iris și Rose, mi-am dat repede seama, eu care-mi închipuisem că dineul era dat în onoarea „marelui navigator“ (așa suna eticheta cu care stăpîna casei mă prezentase invitaților), că nimeni nu-mi dădea nici o atenție și mă simțeam înciudat și ușurat în același timp. Iris mi-a strecurat la ureche explicația care-mi dovedea că mă înșelasem : „Tata sărbătorește alegerea sa în funcția de președinte al Tenis-Clubului“.

Eroul serii era stăpînul casei, care mai adăuga la numeroasele sale titluri de președinte : al societăților de pescuit, de regate, de îmbunătățire a rasei cabaline etc., pe care le colecționa — o președinție în plus. În haină închisă la culoare și papion, cu monoclul înșurubat în ochi, vorbăreț, indiscret, o apostrofa pe doamna președinte cu o lipsă de jenă calculată.

— Ce se petrece-n seara asta, scumpa mea ? a întrebat.

Iar președinta, fără să-și iasă din calmul ei, i-a răspuns :

— Hubert, nu mai fi atît de nerăbdător !

— Hubert ! lătră o văduvă înstărită cu gîtul încleștat într-o bandă de fai mov cu o camee cît un mîner rotund de ușă, n-o mai pisa pe Louise... ! Ce poate fi mai dezagreabil pentru o

gazdă decît remarcile soțului în legătură cu serviciul la masă !

Toată lumea a rîs, pe cînd mie mi se păruse deplasată scena și mă așteptam la un moment de tăcere jenată. La felul de mîncare următor, cînd l-am auzit pe președinte exclamînd pe deasupra florilor, a fructierei și a paharelor așezate ca pentru o partidă de șah :

— Scumpa mea, nu s-ar putea oare să ni se servească totuși vinul împreună cu friptura ? și pe președintă care continua să zîmbească, făcîndu-i semn cu degetul lui Edouard și spunînd :

— Hubert, ni se servește imediat, răspuns care a fost urmat de remarca unuia dintre invitați către stăpînul casei :

— În sfîrșit, Hubert ! Moare omul de sete la tine, mi-am dat seama că-i vorba de un număr cunoscut în castelele din regiune și pe care prietenii președintelui R... îl suportau ori nu-i dădeau atenție, ba uneori se și distrau pe față.

Mă chinuiam să tai feliuțe subțiri dintr-o rețea deasă de zgîrciuri ce se nimerise în bucata de carne de vacă înotîndu-mi în farfurie într-un sos madera (sincer să fiu, preferam meniul servit de hotel Anglia cu care mă regalasem de cîteva ori în timpul detenției) cînd, în mijlocul clinchetelor de tacîmuri și a vocilor invitaților, am auzit vorbindu-se de „Afacerea *Regelui-Arthur*".

— Întotdeauna a fost un original, spuse unul, și nu m-am îndoit nici un moment că epitetul i se adresa lui Olivier de Kersangar.

— Ce nebunie ! a exclamat un domn cu barbă neagră, decorat cu rozeta Legiunii de Onoare, al cărui ton tăios, siguranță disprețuitoare, degeaba aș încerca să le redau. Mă întreb, ce om întreg la minte se poate gîndi la o Bretanie independentă... Bretanilor, dealtfel, nici nu le trece așa ceva prin cap.

Bărbosul, consilier general al departamentului, fără-ndoială, ori trezorier-plătitor general, ori inspector general de drumuri și poduri, s-a legat apoi de tezele prietenilor mei. O anumită observație (și îl căutam din ochi pe cel curajos care o făcuse iar în fundul sufletului îi purtam o recunoștință fără margini) privind necesitatea unei „anumite descentralizări regionale" l-a făcut pe bărbos, pe clondirul ăla de vin, să ridice tonul și să-și precizeze atacul.

— Descentralizarea asta cu care mi s-au tot împuiat urechile nu va veni niciodată, a urlat (era beat). Dealtfel, cu atît mai bine : centralizarea i-a dat forță regiunii ăsteia ! Cît despre bretonă, ce să mai vorbim, o limbă cu un vocabular mizerabil care nu a dat naștere nici unei literaturi etc. Și în sprijinul celor enunțate de el fără rușine, bețivanul a declarat :

— *Barzaz-Breiz* a lui La Villemarqué, așa-zisa noastră epopee națională, o știe toată lumea că-i un fals, o înșelătorie literară cam în genul operei ăleia a lui Mérimée... Cum îi zice... Ah ! ce lapsus !...

— *Carmen*, spuse o voce.

— Nu, a zis barba neagră... Mi-e imposibil să-mi aduc aminte.

— Scumpa mea, de ce în piramida de înghețată nu sînt și violete ?, a exclamat președintele R...,

știi bine că numai violetele îmi plac în această înghețată.

— ...niște nebuni, a continuat înverșunatul, niște intelectuali famelici ce vor să fie originali cu orice preț și care și-au pus în cap să regenereze bretona inventînd cuvinte noi ca să le înlocuiască pe cele vechi, franțuzești, folosite de toată lumea... Cît e vorba doar de literatură, nu-i nici un pericol, a mai spus, însă atentate, bombe...

— Mai luați, a spus președinta, serviți dacă vă place...

— Eu aș proceda fără milă... Ar trebui să se facă din ei un exemplu... să fie strivită din fașă mișcarea asta etc.

Nu că nu aș fi avut chef să-i arunc în față bărbosului un răspuns usturător, în care cu o măreață disperare mi-aș fi afirmat convingerile, i-aș fi uimit, șocat poate, i-aș fi atras pe zîmbăreți de partea mea. Fraza asta o simțeam înfiripîndu-se în mintea mea, crescînd, umplîndu-mă de o emoție ce făcea să-mi bată tare inima, fără să știu încă cu ce cuvinte o voi exprima, așteptînd momentul propice să o fac să țîșnească, răzbunătoare, disprețuitoare, sublimă, cînd i-am văzut pe comeseni ridicîndu-se de la masă înainte să-mi fi ieșit vreun cuvînt din gură, iar atunci cînd, în salon, Iris m-a întrebat ce părere am despre cele spuse, m-am mulțumit să ridic din umeri.

Pe asta ai văzut-o ? m-a întrebat președintele R..., luîndu-mă de braț. Mi se pare că nu ți-am arătat-o în iulie trecut...

A scos din buzunar o cutiuță în care strălucea o medalie de argint ori argint aurit, așezată pe o mătase în culori vii. Am uitat din ce oraș vestit, Luang-Prabang, poate Annam, venea acest giuvaer trimis președintelui de un prinț din Extremul Orient ce-și petrecuse vacanța în regiune și i-l expediase spre a-i mulțumi pentru amabilitate. Mai tîrziu, în vreme ce se organiza un recital improvizat în care președinta a acceptat să cînte la pian prima sau a doua parte a unui „aranjament pentru pian“ dintr-un concert de Mozart pentru flaut și orchestră, iar nevasta avocatului promisese și ea să se producă vocal, președintele m-a luat de-o parte și mi-a spus următoarele :

— S-a aranjat pentru tine, sînt fericit... Dacă serata te obosește, lucru pe care îl înțeleg foarte bine după detenție, poți s-o iei pe Iris și să vă plimbați prin grădină... I-am telefonat bunicului tău, vrea să te întorci mîine acasă. Ne-am fi bucurat să mai rămîi cu noi cîteva zile însă s-a opus... Ah ! mi-a mai spus gazda, m-am gîndit că înainte de plecare ți-ar plăcea să-l revezi pe Kersangar. Ți-am obținut un permis de vizită pentru mîine dimineața, la ora zece.

Recunoștință, ciudă că dădusem dovadă de atît de puțină prezență de spirit, oboseală, toate erau la un loc, cred, în emoția ce m-a cuprins deodată, făcîndu-mă să-mi dea lacrimile, încît cu ușurare, profitînd de învălmășeala de scaune și fotolii grupate în jurul pianului, am urmat-o pe Iris în grădină. Am luat-o spre terasă, în vreme

ce prin ferestrele deschise își luau zborul primele acorduri de la *Păpușa mea dragă*.

— Să doarmă odată păpușa asta și să ne lase-n pace !, a zis Iris.

Cu coatele sprijinite pe parapetul de piatră al rîului, am stat mult timp fără să scoatem o vorbă. Razele lunii argintau balta acoperită cu mușchi rari și cu licheni, în care bărci burtuhănoase eșuate pe-o rînă își proiectau umbrele. Mi-era un pic ciudă pe Iris că fusese martora acestei întîmplări ce putea fi socotită drept o lașitate din parte-mi. Ce să-i faci ! Mi s-a întîmplat de multe ori în viață să aud lucruri mîrșave și totuși să nu deschid gura. Însă, chiar și atunci cînd mișcarea a încetat să mă mai intereseze și am rupt-o cu prietenii, pentru că am devenit de un total scepticism în materie de politică, mi-a fost întotdeauna rușine să-i abandonez. De nenumărate ori am fost cît pe-aci să revendic păreri pe care nu le mai împărtășeam, atît de grosolane mi se păreau criticile ce li se aduceau. Disprețul nu-i întotdeauna o revanșă sigură. Și totuși trebuie și să taci. Să scrii e deja prea mult, chiar numai pentru sine (și cine scrie numai pentru sine ?). Am vrut de mai multe ori să opresc această povestire, să dau foc paginilor scrise, atît de ne-pe-măsura amintirilor, să curm toată vorbăria asta... Ce mi-a mai rămas de spus, din fericire, nu-i mare lucru, fiindcă efortul m-a obosit, mi-a pierit entuziasmul ce m-a făcut să iau în mînă pana ; mă simt acalmat ca *Regele-Arthur* în drum spre Irlanda. Însă Tugdual nu mai e cu mine să-mi țină companie și să terminăm împreună sticla de Vat

69 de pe birou. Iar ceea ce am de spus se referă tocmai la Tugdual.

În cursul acelei conversații la malul rîului, Iris mi-a spus — și mi-a trecut prin minte ideea că fusese însărcinată cu această misiune — că fusese găsit corpul lui Tugdual printre stîncile de la Beg-an-Fry după cîteva zile de la debarcarea la Nisipurile de Aur. După starea cadavrului, sfîrtecat și pe jumătate mîncat de crabi (am aflat mai tîrziu detaliile astea de la marinarii din Lesguivy) nu se putuseră stabili exact condițiile în care se petrecuse drama. Însă eu, care am fost tovarășul lui Tugdual de Kersangar în ultimele ore ale vieții ; eu care l-am ajutat să tragă pe nisip barca *Regelui-Arthur*, să tîrască pe dune lăzile cu arme ; eu care-am băut cu el ultimul pahar, știu cum s-au petrecut lucrurile. Cînd a coborît pe plajă la ordinul căpitanului de a se întoarce pe vas și să iasă în larg, Tugdual a încercat să străbată zidul de apă ce se spărgea. Îl văd scoțînd apa din barcă însă n-avea mult timp la dispoziție, îi e teamă că acuși sosesc vameșii ; sărind în ambarcațiune, cu amîndouă mîinile încleștate de margini și cu un picior proptindu-se în nisip, încearcă o dată să străpungă valul care se abate înainte de a se forma următorul, dar îngreunată, izbită cu forță, barca se răstoarnă iar Tugdual cade în apă pînă la gît. Încearcă din nou, de trei, de patru ori pînă cînd barca îl izbește în cap ; pierzîndu-și cunoștința, e luat de val, apa-i intră în gură, îi umple bronhiile și plămînii, resacul îl tîrăște pe nisip în derivă iar prundișul marin îl zdrelește, marea retrăgîndu-se

îl cară în larg, curenții de adîncime îl fac să treacă dintr-un golf în altul și îl aduc în alt punct al coastei, cu mareea următoare, apoi îl iau din nou, și din nou îl aruncă la mal, zile de-a rîndul pînă cînd cadavrul pe jumătate gol, ce nu mai are nici formă nici nume pe nici o limbă, se agață între două stînci la Beg-an-Fry. La această moarte se gîndea în vis Tugdual cînd îmi povestea despre viața lui de citadin, de agent de asigurări. Nici că și-ar fi dorit alta ; l-a scutit de decăderea ce-l păștea și, la urma urmei, soarta lui nu avea să fie cea mai rea. Revăd și acum fîșia argintie a rîului printre dunele de mîl cenușiu, vîrfurile pădurii dese deasupra drumului, cerul de un albastru de oțel deasupra pădurii, și aud vocea seacă a lui Iris spunînd aceste cuvinte :

— Țineai mult la el ? Era o persoană interesantă... ?

I-am răspuns că Tugdual era un bun tovarăș și un bun marinar, însă aceste laude o lăsau rece pe fată ; îl judecase probabil pe Tugdual odată pentru totdeauna, după criteriile de care mă servisem și eu ca să-l judec și care nu te făceau să-l regăsești „interesant". Iris nu cerea unui bărbat să fie un bun marinar. Am înțeles atunci ce mult mi-ar plăcea să o decepționez, pe ea și pe cei de-o teapă cu ea... Între noi va exista mereu fantoma prietenului meu. Am să detest mereu micile dispute intelectuale la care voi fi poftit și „revoltele" lor, și succesele lor universitare, și nevoia lor de considerație și onoruri. Preferam dezmierdările unui animal mare și blînd ca Jennifer, ori șiretlicurile lady-ei Cecilia, ori și mai bine, o seară petrecută cu Arthur Saint-Arthur sau o beție cu Olivier de Kersangar. Iar cînd Iris a declarat că se hotărîse „să-și facă medicina" și ar dori să o fac și eu, i-am răspuns că preferam să rămîn de partea cealaltă a baricadei, printre bolnavi.

— Vreau să mă mărit repede, a mai spus. Tu nu ?

Nu, am spus : că mă gîndeam să nu mă însor deloc, că aveam lucruri mai bune de făcut decît să fondez o familie ; că-mi plăcea mai mult să citesc.

Dar sînt nedrept cu Iris și nu vreau să-mi aduc aminte decît gustarea de la Boismeur, clătitele, cîntecele la acordeon, soarele pe peluză : tot acel antren cam artificial, atmosfera de vacanță care mă sedusese. Ce eram eu oare pe-atunci ca să am dreptul s-o disprețuiesc pe Iris și să-mi bat joc de ea ? Mă minunez de încrederea ce și-o pusese în mine și pe care-o meritam atît de puțin. Iris mă crezuse în stare de lucruri mari și am dezamăgit-o, cum m-am dezamăgit și pe mine însumi.

Moartea lui Tugdual m-a impresionat mai mult cînd am putut să mă gîndesc la ea și să mi-o imaginez pe-ndelete decît în momentul în care am aflat-o de la Iris : în acel moment tristețea nu a rezistat tentației — care m-a făcut să bruschez sfîrșitul conversației — de a o revedea pe Rose. Dispăruse. Am așteptat în zadar să se întoarcă pînă la sfîrșitul seratei. Chiar și atunci cînd ultimii invitați plecaseră de mult și toată

lumea la Boismeur se culcase, mai pîndeam încă din dosul uşii întredeschise a camerei, puţin probabila ei trecere, aventurîndu-mă pe coridoare, pe scara mare. Am coborît în salon, convins că-mi ghicise aşteptarea şi că avea să vină la mine, nebun de dorinţă, incapabil să mă resemnez că am pierdut o fericire ce-mi era atît de aproape, gata de vreo acţiune nebunească şi plîngînd de ciudă.

A doua zi de dimineaţă preşedintele R... însuşi m-a condus la Saint-Yvinec în brecul lui galben cu negru. Tot drumul a sporovăit şi-mi amintesc unele lucruri pe care le spunea cu o voce răsunătoare, iar eu îl ascultam legănat de trapul calului fluturîndu-şi coada mătăsoasă sub ochii mei, legănat de loviturile de bici ce şfichiuiau aerul curat al acelei dimineţi de septembrie, de scrîşnetul roţilor pe drum. Cîinii, stîrniţi de pasul calului, alergau lătrînd după noi ; în spatele perdelei de plopi cu frunzele îngălbenite de toamnă, velele unui vas de pescuit ton, urcînd cursul rîului, aruncau pete albe şi roşii.

— Să ţii minte ce ţi-am spus despre cariera ta, a zis preşedintele R... Dacă vii aici îţi voi da tot sprijinul... Ar fi foarte bine. Dar, a adăugat cuprins parcă de scrupule, poate ai prefera să călătoreşti ? Poate viaţa de aici ţi se pare cam anostă ? Ştii însă... aici ori în altă parte... Oricum viaţa trece atît de repede... hai, mînă !

Biciul pocni şi după o tăcere, preşedintele R... a continuat :

— Ştii tu ce mi-am visat să ajung într-o zi ? N-am spus-o niciodată : comisar de marină comercială pe liniile Companiei generale transatlantice. Te miră, nu ?

Această mărturisire îmi dădea explicaţia gravurilor pe care le văzusem peste tot pe pereţii de la Boismeur, reprezentînd transatlantice.

— Să fim bine înţeleşi : nu-mi pare rău de nimic, însă ca să-ţi arăt că-n viaţă nu faci întotdeauna ceea ce ţi-ai fi dorit. De fapt, eu cred că nici măcar nu alegem : totul depinde de întîmplare... De asta — şi remarca mi s-a părut foarte ciudată venind de la preşedinte — singurele romane adevărate sînt cele de aventură. Cele mai neverosimile sînt cele mai apropiate de realitate, nu ? Nu le citesc niciodată, bagă de seamă, nu citesc decît cărţi de istorie, ceea ce-i cam acelaşi lucru. Din fericire, biblioteca Cercului e bine dotată. Iarna trecută am citit *Amintirile* lui Tocqueville, e formidabil... ! Nevastă-mea e rudă cu Tocqueville, veri cu Kersangar deci... Pe Tocqueville îl interesau închisorile. Ca să studieze sistemul de penitenciare, s-a dus chiar în America...

Preşedintele a vorbit îndelung despre Alexis de Tocqueville, şi nu m-ar mira — uneori nici măcar de atît nu-i nevoie — dacă el ar fi cel care, în acea zi, mi-a trezit interesul ce-avea să se dezvolte, deoarece teza pe care am început-o mai tîrziu pentru doctoratul în drept şi pe care din cauza împrejurărilor n-am reuşit să o termin, era o teză de drept penal şi de drept maritim.

— Trebuie să vii să ne mai vezi, mi-a spus preşedintele cînd m-a lăsat în faţa Cercului unde

se ducea să citească ziarele din Paris. Ţi se va acorda scoaterea de sub acuzare ; trimite-i însă judecătorului adresa de cîte ori te deplasezi.

Mi-a dat adresa unui prieten al său, consilier la Curtea de Apel din Rennes, um om fermecător care „se ocupa de cariera lui" şi care avea să mă primească acasă. Un prînz bun nu se refuză niciodată cînd eşti student !

— Ei, şi-acum cu bine fiule, a zis. Nu ne uita.

L-am văzut pierzîndu-se sub arcada Cercului de la Saint-Yvinec, numit prin antifrază „Cerc literar !" pentru că se făcea orice în afară de literatură şi, în mod special, se degusta vermut-grenadine. Pantalonii cu dungi negre şi gri ai preşedintelui, prea scurţi, lăsau să se vadă limba botinelor sale montante.

În vreme ce mă îndreptam spre închisoarea Pipipol, după ce obţinusem de la judecătorul cu chibriturile permisul de vizitare, mă gîndeam cît de diferit era omul pe care aveam să-l văd pentru ultima oară de cel despre care-mi făcusem o imagine idealizată. S-a făcut tot ce s-a putut, aşa mi se pare — şi-n primul rînd de către el însuşi, care a comis greşeală după greşeală — ca să mă vindece de admiraţie : însă tot îl admiram. Îl iubeam şi mai tare fiindcă-i ştiam defectele şi limitele. Chiar şi aşa, redus la neputinţă din cauza unei aventuri căreia nu i-a putut prevedea consecinţele, tot formidabil rămînea. Se înşelase oare ? Întrebarea nu merita să fie pusă. Eram şi acum gata să-l ascult, nimeni nu mă putea dezlega, cu excepţia lui, de jurămîntul făcut de a-i fi credincios. Şi cînd l-am

văzut venind spre mine cu paşi mari traversînd vorbitorul, apropiindu-se de grilajul dublu la care mă aflam, uriaş în pelerina-i neagră ridicată pînă la bărbie, cu bereta pe ochi ascunzîndu-i privirea, tremuram de prietenie şi compasiune.

În mare grabă, folosind la maximum minutele ce ne fuseseră acordate, am avut un dialog pe care mi-l amintesc aproape cuvînt cu cuvînt :

OLIVIER DE KERSANGAR : — Ei ? Ce facem ?... Nu pot să rămîn aici închis, simt că-mi pierd minţile. Înţelegi ?

EU : — Da, căpitane.

OLIVIER DE KERSANGAR : — Vino mai aproape. Ascultă : trebuie să-l vezi pe Spagniol şi pe ceilalţi, trebuie să mă scoată de aici !

EU : — Spagniol e arestat...

OLIVIER DE KERSANGAR : — Ah ! Dacă Tugdual ar fi fost aici... Ai aflat de Tugdual ?

Am făcut semn din cap şi am rămas amîndoi un moment tăcuţi.

OLIVIER DE KERSANGAR, *cu o voce joasă şi cu ochii în ochii mei :* — Ascultă : ai putea să-l aduci pe *Regele-Arthur* aici, în portul Saint-Yvinec. Ia un marinar din Lesguivy să te ajute, pe Tityves sau altul... Stai gata de ridicarea ancorei, am să găsesc eu un fel de a ieşi de-aici. În special dacă voi fi ajutat.

Un moment, jur, am întrevăzut evadarea ca fiind posibilă, iar pe mine, cel care îi voi fi de ajutor ; azi aducîndu-mi aminte de-aceste vorbe fără sens înţeleg şi mai bine ce ascendent avea acest om asupra mea, cum reuşea *să facă posibil imposibilul* doar prin forţa emanată de voinţa

sa. A rămas pe gînduri o vreme, şi-a scuturat umerii sub pelerina neagră, de parcă ar fi avut un frison, şi dialogul a continuat.

OLIVIER DE KERSANGAR : — Sînt bolnav. Sînt la infirmerie... Cum de m-am putut lăsa arestat ? Orice, numai să nu rămîn în închisoare. O să crăp... Am dat greş. Totdeauna dai greş. Şi la război, dai greş... Nu ştiu ce naiba au toţi. Judecătorul de instrucţie care-mi ia interogatoriul, îl ştii ? e un imbecil, un vierme... Nu vreau să mai am de-a face cu el. Nici cu avocatul meu, care nu pricepe nimic. Şi ce face vărul meu, preşedintele ? Alt... Toţi sînt împotriva mea, însă le stau în coastă ! Bătrîne, era mai bine pe pontoanele englezeşti, acolo cel puţin auzeai marea... Nu eşti de-aceeaşi părere ?

EU : — Da, căpitane.

OLIVIER DE KERSANGAR : — Făceam matiseli să mai treacă vremea... Ah, ascultă, Hervé, şi am văzut cum faţa căpitanului e luminată de un surîs, primul de la începutul întrevederii, îţi aminteşti de sticla aia de *chambertin*, de la hotelul Hibernian ?

EU : — Da, căpitane.

OLIVIER DE KERSANGAR : — N-am mai băut-o nici pînă azi. Am spus eu că o să ne pară rău ! N-am băut-o şi uite că acum o regretăm zdravăn... Hai, salut, Hervé, şi mulţumesc de vizită. Ah, şi abatele ?

EU : — A dispărut.

OLIVIER DE KERSANGAR : — E mai isteţ decît noi toţi !... Hai, salut. Ai grijă de *Regele-Arthur*, ţi-l încredinţez.

Am părăsit vorbitorul, am trecut prin faţa portarului şi am ieşit afară în plin soare. Totul mi se învălmăşea înaintea ochilor ; abia distingeam acoperişurile caselor din Saint-Yvinec, clopotniţele celor trei biserici şi portul în care, doar cu cîteva săptămîni în urmă, *Regele-Arthur*, liber încă, ancorase. Deschizînd mare gura am lăsat să-mi ţîşnească un „Oh !" adînc şi-am plecat capul.

Am fost primit într-o mare linişte la Moguérou. Am înţeles că bunicul, ca să mă scape, se folosise de relaţiile politice ce le avea şi de care era atît de mîndru, iar pe mine asta mă supăra foarte tare.

Căpitanul îmi încredinţase *Regele-Arthur* însă mi-a fost peste putinţă să mă achit de această misiune ; poliţia sigilase vaporul. Cît despre a pune la cale o evadare din închisoarea Pipipol, inutil să mă gîndesc, căci după două zile de la vizita mea, Olivier de Kersangar a fost mutat la închisoarea centrală din Rennes, unde a rămas pînă la terminarea procesului.

De nenumărate ori, în acel sfîrşit de vară şi început de toamnă, cînd continuam să navighez pe barca mea cu trincă, întorcîndu-mă seara la Moguérou, surprindeam cîte-o conversaţie în care era dezbătut viitorul meu. Bunicul voia să mă ia la el la notariat ca ajutor de notar şi să urmez cursuri de drept prin corespondenţă. Astfel, avea să fie cu ochii pe mine... O să înveţ dealtfel mai mult drept în mîna lui decît la facultate ! Bunica se opunea acestui proiect şi o scrisoare de la preşedintele R..., pledînd în fa-

voarea mea, avea să-mi hotărască soarta: voi pleca la Rennes să fac dreptul. Am plecat deci, într-o zi de noiembrie, spre capitala Bretaniei. Mi-am găsit o cameră pe bulevardul Sévigné la o domnişoară bătrînă, vară cu doamna de Heurteloire, al cărei soţ se războise în Tonkin sub comanda amiralului Courbet. În fiecare zi mă duceam la facultate să asist la cursurile pe care profesorii, îmbrăcaţi în robă roşie, cu toca cu galoane aurii pe cap, le ţineau din înaltul catedrei, asistaţi de un aprod, cu mare pompă.

În ziare s-a vorbit despre un proces al autonomiştilor programat pentru luna martie. Am încercat să-l întreb pe unul dintre avocaţii lui Olivier de Kersangar în ce măsură puteam să-mi ajut prietenul. Avocatul mi-a promis că-i va transmite mesajul contelui de Kersangar şi mi-a cerut să fiu martor la audiere. Pînă atunci, mi-a spus el c-un aer protector, n-aveam ceva mai bun de făcut decît să mă iniţiez în tainele lui *manus injectio* şi ale lui *satis datio*...

La restaurantul celor *Patru Boi*, la doi paşi de catedrală, mîncam seara clătite de grîu negru şi beam cidru. Apoi mă duceam la cafeneaua Glacier, în piaţa primăriei, să beau bere. Eram prins de rutina vieţii de provincie unde nu se întîmpla niciodată nimic. Studenţii se grupau în asociaţii politice şi ţineau reuniuni. Un grup de studenţi autonomişti, format în mare parte din farmacişti, asemeni foştilor mei colegi de la Bon Pasteur care purtau un „cerc celtic", arborau un gen „rustic", se încălţau cu saboţi de lemn şi-şi puneau pe cap berete, ca în Plougastel. M-au solicitat să ader, dar n-aveam nici o poftă să militez. Dreptul mă plictisea. Îi căutam pe englezi, lectori ori studenţi la facultatea de litere, ca să am ocazia să vorbesc limba. Unul dintre ei locuia la Londra şi-l cunoştea pe librarul de pe Curzon Street.

Într-o seară de ianuarie cînd afară ningea, stam aşezat în fotoliul Voltaire, frate geamăn cu cel în care îl contemplasem atîţia ani pe Marele Foc, şi citeam *The Small House at Allington* [1], cînd am auzit paşii propietăresei pe culoar. A declarat:

— E jos o doamnă care doreşte să vă vorbească. Puteţi s-o primiţi în salon.

Această trimitere la convenţiile ce le stabilisem nu era necesară, interdicţia de a aduce femei în cameră fiindu-mi permanent vie în minte. M-a cuprins o presimţire. Am coborît scara mirosind a ceară şi a dezinfectant şi am deschis uşa salonului. În picioare, în mijlocul încăperii, cu o mînă-n şold ţinînd mantoul de leopard care-i cădea de pe umeri, îmi surîdea lady Cecilia.

— Bonsoar micul meu Hervé, zise. Greu te-am mai găsit!

EPILOG

CITITORUL CARE m-a însoţit pînă la capătul acestei călătorii cunoaşte, poate, Palatul de

[1] *Micuţa casă din Allington.* (engl.)

Justiţie din Rennes, sediu al fostului Parlament[1] al Bretaniei, un monument splendid de la finele Renaşterii, operă a lui Salomon de Brosse căruia îi datorăm şi palatul Luxemburgului. Cu lemnăriile-i împodobite cu aur, cu cele două loggii încîntătoare, cu plafonul ornat cu scene alegorice în stil veneţian, semnate de Noël Coypel, cu tapiseriile Gobelins reprezentînd subiecte din istoria ducatului, Marea Cameră în care s-a derulat ultimul act al „Afacerii *Regelui-Arthur*" prezintă un ansamblu de o bogăţie incomparabilă[2]. Rolul obscur pe care l-am jucat în proces a constat în a depune mărturie în calitate de martor şi m-a împiedicat să asist la interogatoriul inculpaţilor şi la multe din depoziţii. Mă gîndisem să inserez aici o spicuire de relatări de audieri şi articole din presă, dar textele în cauză vor apărea într-o publicaţie ulterioară, pentru care aceste memorii pot servi într-un fel drept prefaţă.

Procesul a fost o succesiune de incidente violente şi comice, în cea mai mare parte provocate de Olivier de Kersangar care, de-a lungul celor douăsprezece audieri, a dat dovadă de o elocvenţă neprevăzută, căreia nici preşedintele Curţii, nici avocatul general, nici măcar propriul

[1] Cea mai înaltă instanţă judecătorească (Tribunal) din Franţa de pînă la Revoluţia din 1789. (N.t.).

[2] Datorită importanţei procesului, audierile s-au desfăşurat în Marea Cameră şi nu în sala Curţii cu juri, cum ar fi trebuit. Această alegere a fost criticată de jurnalele din Paris, care au reproşat Curţii faptul că a vrut să dea dezbaterilor o solemnitate exagerată. (N. a.)

său avocat n-au reuşit să-i pună stavilă. Vă mai amintiţi, poate, de remarca făcută de căpitan cu privire la memoria strămoşului său închis pentru că apărase libertăţile bretone. Înghesuiţi în fundul sălii de audieri, studenţii de la farmacie aplaudau să-şi rupă mîinile. Preşedintele a evacuat sala.

A mai fost şi momentul cu brigadierul Scanff apostrofat de căpitan şi reproşîndu-i că îi ucisese cîinele din răzbunare şi laşitate: „şi s-ar putea, a adăugat el, să nu ai pe conştiinţă doar moartea acestui animal nevinovat". Somat să se explice, Olivier de Kersangar, a refuzat, însă toţi au văzut în această frază grea de sensuri, o aluzie la înecul straniu al lui Tugdual. Acuzarea s-a străduit să dovedească existenţa unui complot, însă planurile conjuraţilor erau atît de vagi, între ei era atît de puţină coeziune încît, în privinţa acestui punct, apărării — şi asta nu a fost pe gustul unora dintre inculpaţi, care şi-au dezaprobat pe faţă avocaţii — i-a venit uşor să dovedească lipsa de temei a acestei acuzaţii. Degeaba a încercat Judicaël Spagniol în dosul unor tăceri pline de subînţelesuri şi a unui aer machiavelic să ascundă vidul proiectelor ce le avusese, asta sărea tuturor în ochi. Publicitatea făcută procesului, socotită a fi periculoasă de către unii, s-a dovedit deci în final a fi fost un calcul bun din partea guvernămîntului, pentru că a făcut să ţîşnească slăbiciunea relativă a mişcării.

Abia intrat în tribunalul plin de o rumoare generală, m-am apropiat de bara martorilor şi

am căutat în ceruri un sprijin de la Justiţie şi Inocenţă care-şi luau zborul pe un cer înnorat, în compania Forţei şi a Înţelepciunii... Alain Barbe-Torte, Nominoë, Beaumanoir, Duguesclin, Anne de Bretagne mă priveau din înaltul zidurilor şi mă simţeam strivit de secole de istorie, de aceste vitejii legendare, aceste glorii şi nefericiri ce aveam să le atestez prin mărturia mea. Pentru că, deşi dăscălit cum se cuvine de apărătorii lui Olivier de Kersangar, promisesem să prezint călătoria *Regelui-Arthur* ca pe o navigaţie de agrement, deşi acceptasem să fac pe naivul, aşa cum îmi jucasem rolul cu succes la instrucţie... eram ferm hotărît să nu-mi ascund convingerile autonomiste şi să-mi proclam credinţa mea bretonă. Avocatul general, din păcate, mi-a distrus toate elanurile oratorice, trimiţîndu-mă la cele cîteva puncte exacte pe care dorea să le clarifice.

— Vorbiţi-ne despre furtul armelor uşoare de la cazarma din Karnon în Ulster, din noaptea de 16 spre 17 august, a spus avocatul general.

Întors spre juraţi, el a adăugat aceste cuvinte ce mi-au dezvăluit scopul secret al voiajului lui Olivier de Kersangar şi Tugdual în Irlanda de Nord :

— Vă reamintesc că *Regele-Arthur* avea relaş în portul Roscamon în momentul cînd s-a produs furtul. E o coincidenţă ciudată... şi cu atît mai mult, strigă magistratul întors spre sală, unde „mişcări diferite“ au întîmpinat această revelaţie, cu cît după Scotland Yard, armele furate corespund celor ce-au fost debarcate în noaptea din 6 spre 7 septembrie pe plaja Nisipurilor de Aur !

Mare mi-a fost surpriza cînd sub roba roşie şi pelerina de hermină a procurorului general, l-am recunoscut pe bătrînul celibatar excentric, obişnuitul cafenelelor studenţeşti, adeseori beat după ora unsprezece seara şi pe care-l vedeai mergînd în zigzag pe străzile oraşului, vorbind de unul singur. De nenumărate ori stătusem lîngă el pe canapelele de moleskină ale cafenelei Glacier, fără să bănuiesc că într-o bună zi vom avea, în faţa lumii şi a istoriei, un dialog patetic. Mi-era greu să dezvălui reprezentantului ministerului public care-mi fuseseră îndeletnicirile în momentul expediţiei de la Ulster : amintirea lor îmi făcea să mi se usuce gîtul şi să-mi tremure genunchii. M-am mărginit să fac pe neştiutorul şi, fără să o afirm deschis, am lăsat să se înţeleagă că din cîte ştiam, nici unul din noi nu se dusese în Irlanda de Nord.

— Presa engleză însă, a precizat dragul de avocat ce-mi lăudase farmecele dreptului roman, a făcut răspunzătoare armata republicană din Eire de fapta ce ni se atribuie nouă.

— În Irlanda l-aţi întîlnit pe un anume Eric Lévêque, condamnat de Consiliul de război din Brest pentru spionaj ?, a tunat avocatul general.

— Nu, am răspuns.

— Cum nu ?, a strigat bătrînul student beţiv, zgîlţîindu-şi capa de iepure.

— M-am întîlnit cu Eric Bishop !

— Bishop, Lévêque, tot una, strigă el.

— Dioceza Tipperary, s-a auzit o voce din sală.

Au izbucnit rîsete, potolite repede de președinte.

Bref, a trebuit să mă limitez la rolul ce-mi fusese trasat. Avocatul general a dat de înțeles că nu se lăsa păcălit de toată comedia asta și, în săptămînile ce au urmat procesului, la toate întîlnirile de la cafenea ori pe stradă (că asta e viața de provincie : bărbatul se întîlnește de trei ori pe zi cu amantul nevesti-si, datornicul cu creditorii, iar criminalul cu cel care l-a condamnat mă străfulgera cu privirea. Președintele s-a purtat cu mine cu o bunăvoință în dosul căreia vedeam cu agasare efectul unor instrucțiuni ajunse pînă la el pe filiera unui întreg număr de jachete republicane. Trimițîndu-mă înapoi la studii, s-a mulțumit să mă sfătuiască să învăț dreptul și să mă abțin de la orice activitate politică subversivă, sfat ce a fost „întîmpinat" cum se cuvine de farmaciștii autonomiști — cel puțin de către cei ce nu fuseseră încă expulzați.

Am putut să asist la ultimele audieri și la o mare parte din pledoarii dintre care unele au produs o emoție și un entuziasm de nedescris : părea că un vechi popor își regăsise unitatea și, în această sală în care atîția oratori, printre care și ilustrul La Chalotais, apăraseră libertățile provinciei, întregul neam vibra la unison în amintirea victoriilor sale apuse. Pledoaria decanului baroului Le Diben, în favoarea lui Judicaël Spagniol, publicată în broșură prin grija „unor prieteni ai Stejarului Alb", a avut o largă difuzare printre studenți. Autor al unei *Istorii financiare a Bretaniei ducale*, decanul, contrar așteptărilor,

s-a ridicat mai presus de materia ingrată în care era specialist și, menținîndu-se la înălțime, a schițat o istorie politică a provinciei din care șefii revoltei șuanilor (și mare mi-a fost emoția auzind evocîndu-se figura marelui de la Rouërie) La Chalotais, Pontcallec în vremea Regenței, chiar Gilles de Bretania, nefericitul frate al ducelui Francisc asasinat în castelul lui din Guildo, toți acei ce de-a lungul secolelor au luptat pentru independența noastră, apăreau ca niște precursori, niște modele ale lui Olivier de Kersangar și ale celor acuzați împreună cu el.

Decanul Kerneïs, de la baroul din Saint-Yvinec, împreună cu alți doi confrați, îl apărau pe căpitan : acesta a avut ingenioasa idee să-l cheme la bară pe profesorul de la Facultatea de drept din Paris, care, la cererea autonomiștilor bretoni, bașci, gali, scoțieni, alsacieni, catalani și alții pe care nu mi-i mai amintesc acum, a acceptat să susțină în fața Societății Națiunilor cauza minorităților oprimate din Europa occidentală. Profesorul a citit un memoriu în care, fără urmă de pasiune (fiind născut în Creuse, nu cred că eminentul jurist se considera făcînd parte dintr-o minoritate oprimată), a avansat-extrase din marile principii ale dreptului nostru public, în special dreptul popoarelor de a dispune de soarta lor —, argumente de o vigoare surprinzătoare. El a arătat că Europa de Vest nu diferă de Balcani, împărțiți în grupuri etnice și religioase în discordie și, auzindu-l, ai fi zis că monarhia bicefală era un model de unitate în comparație cu adunătura heterogenă de popoare stabilite pe

coastele oceanului Atlantic şi ale mărilor nordice. Cu textele-n mînă, el denunţa oprimarea şi servitutea, cita jurişti britanici, preoţi catalani, lideri flamanzi, scriitori ca Renan şi Gobineau, poeţi ca T. S. Eliot. Un ziar parizian, specializat în naţionalism integral, a denunţat „scandalul" acestui memoriu, lăsînd să se înţeleagă că suma mare de bani primită de profesor pentru scrierea acestui memoriu putea foarte bine să fi fost furnizată de „cavaleria Sfîntului Gheorghe".

Invitat o ulitmă oară să ia cuvîntul, Olivier de Kersangar a repetat declaraţia făcută la începutul procesului, declaraţie ce păruse foarte ciudată şi lipsită de sens : negînd competenţa Curţii, el considera că nu are de dat socoteală decît în faţa semenilor lui (?). Apoi, cu o voce tunătoare, a lansat strigătul celebru, reluat imediat de ceilalţi cincisprezece acuzaţi, ridicaţi în picioare, şi de mai mulţi membri ai asistenţei (auzeam acest strigăt pentru prima oară în gura lui) : *„Breiz Atao !"*

Olivier de Kersangar a fost condamnat la un an închisoare. Cum făcuse mai mult de şase luni de detenţie preventivă, a fost pus curînd în libertate şi a apărut din nou la Lesguivy. Am călătorit cu el pe *Regele-Arthur* în cursul verilor lui 1929 şi 1930. Cînd m-am întors acasă pentru a mă stabili definitiv, după ce-mi terminasem serviciul militar, el între timp, plecase. Prin 1932 ori 1933, am aflat că Olivier de Kersangar făcea cabotaj, la bordul unui cargou ce-i aparţinea, între Majorca, Spania şi Franţa. *Regele-Arthur* era ancorat în acea vreme în portul Palma.

Acolo a şi fost scufundat, în vremea ocupării insulei de către trupele franchiste, în prima perioadă a războiului civil. În ce măsură îl considera responsabil pe Franco, Olivier de Kersangar de pierderea vasului ? Se convertise oare la marxism ? Mai curînd cred că văzuse în apărarea Cataloniei libere o cauză înrudită cu cea apărată de el pe vremuri. Oricum, în urma unei evoluţii politice imprevizibile, a părăsit armata naţionalistă, unde se înrolase, şi s-a alăturat trupelor guvernamentale. Şi-a găsit o moarte putînd fi pe drept numită paradoxală în cursul unei bătălii la Madrid.

Cîteva luni după procesul de la Rennes, sir Alfred murind într-o baie de apă de mare clocotită, lady Cecilia i-a moştenit averea. Despre cei doisprezece ani pe care i-am trăit cu ea — la puţin timp după eliberarea căpitanului, s-a produs ruptura definitivă dintre ei — nu voi povesti nimic. Atunci cînd, după război, lady Cecilia s-a reîntors la Lesguivy să-şi vîndă castelul, eu am pornit într-o călătorie, aşteptînd să plece ea ca să mă pot întoarce acasă.

Arthur Saint-Arthur a murit de frig în timpul războiului în locuinţa sa de pe strada Verneuil, unde îl vizitasem o dată.

Cititorul îşi mai aminteşte, poate, că în momentul debarcării armelor pe plaja Nisipurilor de Aur, urmată de arestarea noastră, Marele Foc se afla în Anglia. S-a ferit să-şi reia postul de la Bon Pasteur în ciuda ordinului episcopului. Nici la proces nu a apărut. Pe moment am fost indignat de această atitudine dar azi îl înţeleg

mai bine ; departe de a fi un „Templier" cum îl crezuse Olivier de Kersangar, Marele Foc era un intelectual prudent şi delicat ; grijuliu în privinţa bunei sale stări, a preferat un exil confortabil într-o ţară prietenă şi un post de profesor de franceză într-un colegiu din Kent, necazurilor ce l-ar fi aşteptat la el în dioceză. I-am scris la colegiu şi, neprimind răspuns, am crezut că Marele Foc făcuse în aşa fel încît să i se piardă urma.

Cînd, în vremea ocupaţiei germane, s-a făcut simţită în provincie activitatea unor mişcări autonomiste, în Leon şi Trégor a circulat zvonul că Marele Foc îşi făcuse din nou apariţia şi că împreună cu Eric Bishop încerca să pună din nou pe picioare celulele „Stejarului Alb". Să se fi întors oare abatele în Bretania fără să calce pe la Lesguivy ? Nu-mi vine să cred. Oricum ar fi fost, Marele Foc a plecat la timp în Anglia, sau mai curînd în Irlanda, unde probabil s-a stabilit înainte de război, evitînd să aibă soarta lui Eric Bishop şi a lui Judicaël Spagniol, amîndoi ucişi de machizarzi în ultimele lupte ale eliberării. Unul dintre foştii mei colegi de la Bon Pasteur, acum notar în Plouvarneïz, mi-a afirmat acum cîţiva ani că Marele Foc se afla în continuare în Irlanda. „În insula Aran, a precizat, ultimul ţinut european la marginea Atlanticului... Mi-a făcut plăcere să mi-l închipui pe Marele Foc retras pe acea insulă bătută de vîntul de vest, împărţind aceeaşi viaţă cu aprigii pescari, însoţindu-i pe mare, învăţîndu-i pe fiii lor religia creştină şi vechile mituri şi legende celtice. Ar fi

fost un sfîrşit demn de el, în acord cu credinţele-i de-o viaţă. Anul trecut însă, în cîrciuma Mariei Tocquer (care nu mai e a Mariei Tocquer, moartă de mult, şi nici cîrciumă nu mai e, ci-un fel de bar invadat de tineri şi tinere înveşmîntaţi în impermeabile şi cizme ce-ncearcă să introducă la noi, în regiunile astea nordice, moravurile de la Saint-Tropez : n-aş mai călca pe-acolo dacă n-ar fi unicul loc unde se poate bea un whisky) un vilegiaturist de vază, eminent conferenţiar la Alianţa franceză, cu care am avut onoarea să stau de vorbă şi care a avut amabilitatea să se ofere să mai prezinte încă o dată unui editor manuscrisul ce-l scrisesem în închisoare, mi-a afirmat că în cursul unuia din drumurile sale în Irlanda, oprindu-se în sătucul Ballinajoy, a avut surpriza să întîlnească la parohie un bătrîn preot francez, originar din Lesguivy.

Îmi mai rămîne să-i povestesc cititorului, aşa cum i-am promis, ce s-a întîmplat cu insulele Beniget, locul fostelor noastre vitejii. Printr-o decizie a Curţii Internaţionale de la Haga, adevărat refuz de-a face dreptate, ele au fost definitiv atribuite Angliei. Întrucît m-am bătut pentru izbînda tezei franceze şi bretone, mă consider îndreptăţit să rezum aici argumentele pe care le-am susţinut în mai multe articole apărute în *Depeşa Vestului* şi să indic schematic istoria acestei afaceri.

Cu toate că se află în vecinătatea coastelor bretone şi sînt vizitate de pescarii din porturile noastre, insulele Beniget, asemeni celorlalte insule din Mîneca, aparţineau în secolul al XIII-lea du-

catului Normandiei, ținut agitat al coroanei Franței. Cînd Filip August i-a luat ținutul lui Ioan Plantagenetul, vasal regelui pentru domeniile lui Normandia, Anjou și Aquitania, acesta a invadat Normandia, a debarcat pe insule și și-a instalat acolo garnizoanele. Ioan (același Ioan fără de țară din piesa lui Shakespeare pe care o citeam împreună cu Marele Foc), înstrăinase o parte din terenurile sale, dăruindu-i unuia dintre locotenenții săi, Pierre de Préaux, senior normand, ținuturile Jersey, Guernesey și Beniget, dar ce constituia un abandon de suveranitate. Pierre de Préaux, la rîndul său, a dat Beniget-ul mînăstirii Kervelin, care a construit acolo o capelă ale cărei ziduri scufundate ies la suprafața apei în partea de est a insulei Couëron în perioada marilor maree ale echinocțiului. Se poate pretexta, desigur, că tratatele semnate la încheierea războiului de o sută de ani în timpul căruia insulele Mînecii, au fost rînd pe rînd ocupate de englezi și francezi, au recunoscut în mod definitiv autoritatea Angliei asupra acestor insule : nu-i mai puțin adevărat că lista acestora era limitativă, iar arhipelagul Beniget nu figura pe ea. În afară de asta, cum Franța și Anglia au fost în război de-a lungul secolelor, se poate spune că posesiunea insulelor a fost fără-ncetare un litigiu, așa cum s-a întîmplat și cu teritorii mai însemnate. E de înțeles că înainte de a-și da sufletul, Maria Tudor n-a afirmat decît că : „Dacă mi-ar fi deschisă inima, înăuntrul ei s-ar găsi Calais-ul", și că a uitat să menționeze și Beniget-ul, însă arhipelagul, putem fi convinși, își avea și el locul

său în inima-i posesivă. Marea asaltînd țărmurile acestea „cu fața albă și palidă" și cîștigînd progresiv teren încă din secolul al XV-lea, ceea ce altădată fusese un arhipelag înfloritor, un lăcaș de seamă de meditație și rugăciune pentru călugării din Kervin, care-și creșteau pe aceste locuri animalele și-i cultivau varza, nu mai exista din cauza mareelor puternice, repetate ; rămăseseră doar vreo treizeci de insulițe de șist stîncos.

Abia după victoria definitivă a Angliei asupra dușmanului său din născare, adică după războaiele Imperiului, s-a pus problema posesiunii insulelor pe teren juridic, iar între cele două națiuni rivale, s-a menținut pînă-n zilele noastre pacea. Din anul 1819, pescarii englezi din porturile Dorset și Devon, din insulele Wight, din Jersey și Guernesey, s-au aruncat pe bancurile de stridii din Minquiers, Ecrehous și Beniget, adică pe locurile de pescuit din Normandia de jos și Bretania, iar atunci cînd marchizul de Latour-Maubourg a protestat împotriva acestor intruziuni în apele noastre teritoriale, a primit de la lordul Castelreagh următorul răspuns disprețuitor : „Fiecare națiune își are legile ei particulare în privința pescarilor străini și a distanței față de coastă la care li se permite să se apropie : noi le avem pe ale noastre, faceți ca ale voastre să fie respectate". De-a lungul întregului secol al XIX-lea, oamenii noștri de stat și reprezentanții noștri la Londra au încercat să ajungă la o înțelegere cu guvernul englez. Printre aceștia, s-a aflat și Chateaubriand. În 1828, Po-

lignac a fost pe punctul de a ajunge la un acord care, în ultimul moment, a fost refuzat de către Canning.

Totuşi, pescarii celor două naţiuni au continuat să-şi dispute locurile de pescuit. În 1834 au izbucnit certuri între jerseyeni şi bretoni ; a fost rănit un matelot francez, un patron englez a fost împuşcat, incidente a căror gravitate l-au decis pe lordul Granville să caute la Paris condiţiile unui acord. O convenţie asupra instalării unei linii telefonice submarine între continent şi insulele Mînecii a fost semnată de către cele două părţi în 1859. Pe această convenţie s-a bazat guvernul Majestăţii Sale cînd a susţinut în faţa tribunalului din Haga că suveranitatea britanică se întindea asupra insulelor Minquiers, Ecrehous şi a arhipelagului Beniget dependente de insula Jersey. Însă Jersey, se poate obiecta, era ea însăşi dependentă de ducatul de Normandia, ţinut al coroanei Franţei ! Iar prevalării de faptul că pescarii din Jersey şi din Guernesy au vizitat aceste insule încă din evul mediu şi că au construit în acele locuri o baracă şi o rampă de piatră ce formează un chei, Franţa la rîndul ei poate să atragă atenţia că oamenii ei şi-au pus lăzile cu homari şi languste pe aceste locuri de pescuit şi au cunoscut bancurile de stridii din timpuri imemoriale, aşa că li se cuvine baraca construită pe insula Couëron (noi, ăştia de pe *Regele-Arthur* o ştim bine) pe care a fluturat întotdeauna un steag francez, care ani de zile, pînă l-a smuls furtuna, a fost din tablă şi s-a învîrtit după cum bătea vîntul în jurul băţului ca o giruetă. Pe de altă

parte, vreme de şaptezeci şi cinci de ani, Franţa singură a asigurat luminarea şi balizajul insulelor. Primul om care a întreprins un studiu hidrologic asupra arhipelagului Beniget, a fost un francez, Beautemps-Beaupré, şi tot ţara noastră a fost cea care a construit pe insuliţe şi pe stîncile învecinate totalitatea reperelor de navigaţie.

Dacă în vremea monarhiei, oamenii politici pe care i-am avut s-au străduit să rezolve problema posesiunii insulei cît s-a putut mai în avantajul intereselor pescarilor noştri, nu a fost tot aşa şi sub cea de-a Treia Republică. Se pot deplînge circularele pe care miniştrii efemeri ai acestui regim le-au adresat prefecţilor de marină, subprefecţilor administrativi şi primarilor comunelor de pe litoral, circulare ce-i puneau în gardă pe pescarii bretoni să nu se mai ducă pe insulele Beniget ; apoi acest lucru a fost interpretat ca un abandon de suveranitate. Cu ochii aţintiţi pe linia albastră a Vosgilor, oamenii politici revanşarzi ai celei de-a Treia Republici îşi întorceau privirile de la linia verde a oceanului. Chiar şi un ministru ca Jules Ferry îi scria la 29 martie 1884 ministrului Marinei, ordonîndu-i : „în prezenţa vechilor revendicări ale Angliei în privinţa insulelor" şi în scopul de a evita orice conflict, să interzică marinarilor pescuitul : în graba-i de a dobîndi în Orient colonii, tonkinezul abandona cu inima uşoară teritoriul naţional. Ca executare a scrisorii pe care am citat-o, ministrul Marinei scria vice-amiralilor — prefecţi de marină din Brest şi Cherbourg următoarele : „*Tre-*

buie să-i prevenim pe concetățeni la ce riscuri se expun pescuind pește ori crustacee în Beniget...“

Nu pot să povestesc cu de-amănuntul, fără riscul de a-l obosi pe cititor, numeroasele incidente survenite între jerseyeni și bretoni, dintre care lupta condusă de Olivier de Kersangar rămîne cea mai celebră. În urma acestei lupte, pescarii din Saint-Yvinec i-au adresat spontan căpitanului *Regelui-Arthur* o mărturie pe care doresc s-o citez pentru că ea constituie cel mai frumos omagiu ce poate fi adus memoriei prietenului meu : *„...pentru a fi prezentat și susținut fără-ncetare pe lîngă autorități interesele lor vitale în zona de pescuit a Beniget-ului și pentru a fi reușit să determine marina să ia hotărîrea de a implanta pavilionul francez pe insula aceasta, atît în numele lor cît și în numele echipajelor și a familiilor lor“.*

Ce păcat ! pavilionul național nu mai flutură pe arhipelagul Beniget. Nici existența unei cabane pe insula Couëron, nici înlocuirea balizei Gaouïat de către marinarii noștri, nici întreținerea geamandurilor și a farului plutitor nu au fost luate în considerație de către magistrații internaționali. Pentru noi Beniget-ul e pierdut.

Cititorul se întreabă poate dacă posesiunea acestor insulițe stîncoase merita oare atîtea eforturi din partea noastră. Bineînțeles, problema privea în primul rînd pescuitul, în același timp însă era și o zonă de interes tactic și maritim. Un fort ridicat pe insula Couëron ar închide trecerea La Déroute între Jersey și Guernesey, trecătoare periculoasă, înțesată de stînci și bancuri de nisip

care dacă ar fi existat în 1940, ocuparea Jersey-ului și a Guernesey-ului de către germani ar fi fost mult mai dificilă. Dacă, dimpotrivă, nemții stăpîni pe insule ar fi construit acest fort ipotetic, debarcarea anglo-saxonă din 1944 cu siguranță ar fi fost compromisă. În afară de acest interes strategic, s-a avut în considerație și utilizarea pașnică a insulelor Beniget. Dintre numeroasele proiecte propuse, voi reține doar unul, al cărui autor este un eminent criminalist, profesor de drept penal la una din facultățile noastre din Vest, proiect la care, în ceea ce mă privește, m-am alăturat fără rezerve, întrucît importanța lui actuală este evidentă pentru noi toți : să se construiască pe insula Couëron o închisoare model.

Ce s-a mai întîmplat cu mine, simplu cronicar al acestei istorii, nu are importanță pentru cititor. Am spus-o la începutul acestor pagini : e multă vreme de cînd am încetat să mai navighez. Ba chiar de cinci luni n-am mai pus piciorul afară din Moguérou și știu ce faimă de sălbatic am în tîrg. Anul trecut mi-am dat demisia din funcția de vice-președinte al Societății de Regate ca să nu mai fiu obligat să ies în public și să mă-nghesui în mulțimea ce se perindă, an de an, prin micul nostru port ajuns de nerecunoscut. În afară de unele plimbări prin grădina aproape părăginită, nu mă mai mișc de la acest birou, prizonier al obișnuințelor mele casaniere, al amintirilor, al visărilor — și, de lungi săptămîni, al acestei cărți ce se apropie de sfîrșit. Aceasta era deci starea pentru care fusesem

făcut, cea în care-mi petrecusem copilăria, starea căreia șederea în închisoarea Pipipol i-a fost un ciudat simbol. „A fi singur e-o temniță." [1] Cum să ieși din temnița asta, să nu mai fii singur, altfel decît reinventîndu-ți viața ? Mi se mai întîmplă însă, uneori, să iau binoclul bunicului prin care observ lumea precisă și îndepărtată în același timp, să mă așez pe terasa ce domină marea și să pîndesc, la orizont, sosirea vreunui vapor.

[1] Fernando Pessoa. (N.a.)

CUPRINS

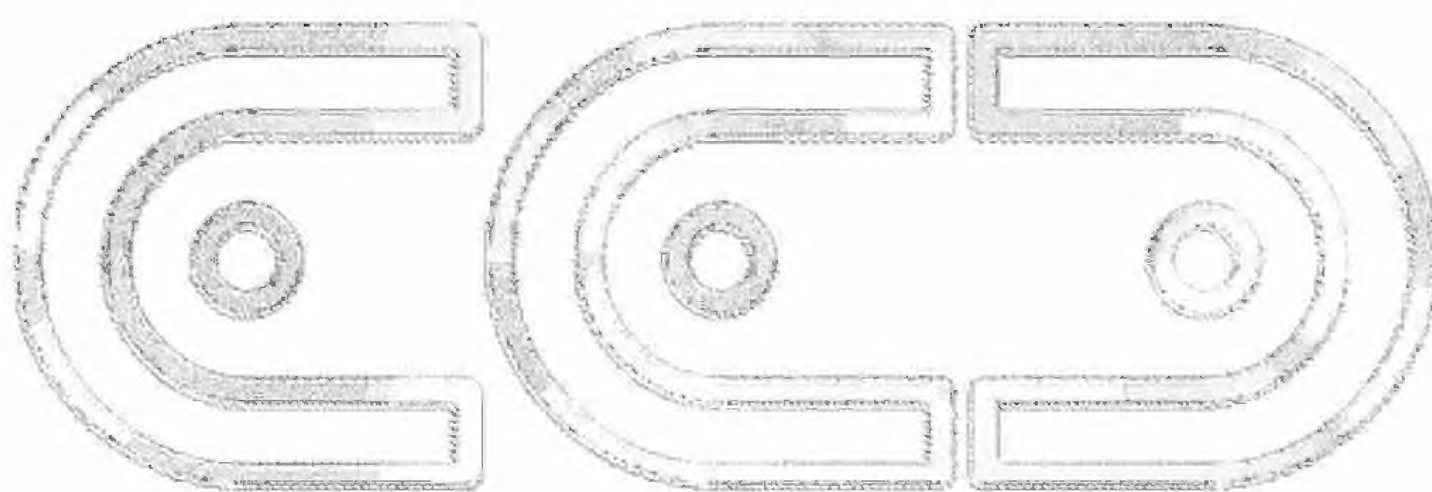
Lector : ANGELA CISMAŞ
Tehnoredactor : NICOLAE ŞERBĂNESCU

Bun de tipar : 17.03.1985.
Coli tipar 11,375.

Tiparul executat sub comanda nr. 8 la
Intreprinderea poligrafică „13 Decembrie 1918",
Str. Grigore Alexandrescu 89—97,
Bucureşti,
Republica Socialistă România








Scanare și prelucrare digitală



de

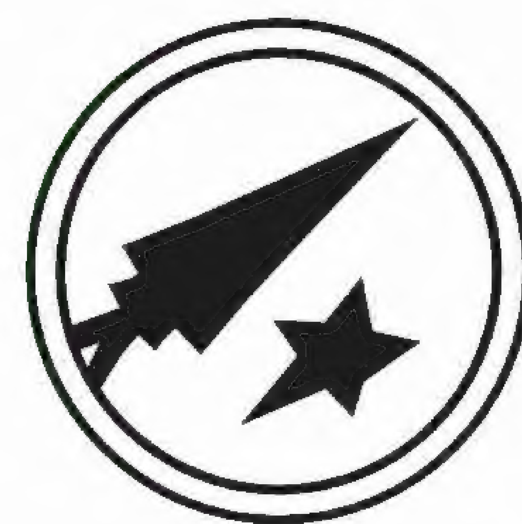




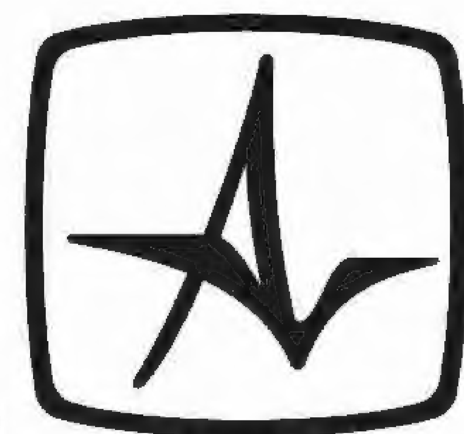
Anonim



și



CAT Graur




Antwerpen



2024